ATLAS SIUE COSMOGRAPHICA E MEDITATIONES DE FABRICA MUNDI ET...

Rumold Mercator

Digitized by Google

ATLAS
SIVE
COSMOGRAPHICÆ
MEDITATIONES
DE
FABRICA MVNDI ET
FABRICATI FIGVRA.

Gerardo Mercatore Rupelmundano,
Illustrissimi Ducis Juliæ Cliviæ & Mó
tis &c. Cosmographo Autore.
Cum Privilegio.

DVISBVRGI CLIVORVM.

ILLVSTRISSIMIS CLEMENTISSIMISq; PRINCIPIBVS,

VVILHELMO

ET

IOANNI VVILHELMO

DVCIBVS IVLIACENSIBVS, CLIVENSIBVS ET MONTENSIBVS, COM. MARCHIÆ ET RAVENSPVRGI DOMINIS IN RAVENSTEIN, &c.

PATRI ET FILIO

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS

GRATITVDINIS

ERGO

GERARDVS MERCATOR RVPEL. MVNDANVS IN PERPETVAM MEMORIAM DEDICAT CONSECRATq;.

In Effigiem carmen.

GErardus Mercator erat sic cognitus orbi,
Duythurgi raperet cum fera parca virum.
Ottonos decies, binisq; exegerat annos
Et mensis octo, tresq; nouemq; dies.
Doctus erat veri, pius, integer, omnibus æquus,
Ingenio dexter, dexter & ipse manu.
Sidera cum terris communxit, sacra prophanis
Addidit, at rebus sicut virumq; tamen.
Astra Marbematicum radio describit acuto.
Et dedit in parvo conspicienda globo.
In tabulas terræ spaciosum contulit orbem,
Inq; globo mundi regna videnda dedit.
Et ne quid coeli studijs terræq; deesset,
Historiam docuit tempora certa loqui.
Sacraq; detexit vatum mysteria, Christi
Præcones missa quattuor ire simul.
Atq; ea sic sperat se vincere omnes
Artifices, propria marte, manuq; sua.
Felix prole sua, natisq; nepotibus ex se,
Spem gratæ certam posteritatis habet.
At quod Christe tuum sectatus ovile, beatus
Perpetuo secum pascua læta capit.
Et quamvis placuisse Duces non ultima laus sit,
Attamen est maior laus placuisse Deo.

Benevolentiæ ergo Bernardus Furmerius Leovardiensis
Licentiatus iuris, mœstus scribebat.

VITA
CELEBERRIMI CLARISSIMIq; VIRI
Gerardi Mercatoris Rupelmundani,

A Domino Gualtero Glymnio, Patricio Tentoburgensi, ac eiusdem oppidi antiquissimi Prætore dignissimo, conscripta.

GErardus Mercator Illustrissimi Principis Iuliæ, Cliuiæ, Montis, &c. Cosmographus longè exercitatissimus, æditus est in lucem anno millesimo quingentesimo duodecimo, quinta Martii, sub auroram hora sexta, à parentibus Iuliacensibus videlicet Huberto Mercatore, & Emerentiana eiusdem vxore, Rupelmundæ in finibus Comitatus Flandriæ, apud illius patruum Gisbertum Mercatorem eiusdem oppidi pastorem vigilantissimum commorantibus. Cumq; pueritiam ingressus esset, primaq; rudimenta latinæ linguæ in patria vtcunque didicisset, missus fuit à prædicto suo patruo Buscoducum, vt ibidem in domo fratrum Grammaticæ studium absolueret & initia dialecticæ addisceret, deditq; hisce literis operam sub Georgio Macropedio, sumptibus & impensis superioris pastoris, annis (ni fallor) tribus cum dimidio. Hinc ablegatus est ab eodem ad celeberrimam academiam Louaniensem, ibiq; in collegio Pœri in conuictu constitutus, artibus humanioribus tantisper operam accommodauit, donec Magisterij gradum adeptus esset: post promotionem annos aliquot, cum singulari quadam animi delectatione in studijs philosophicis sese exercuit priuatim, cæterum cum hoc studij genus, ad alendam famulam, impar illi in posterum videretur, sumptuiq; grauiores in prosequendo exigeret, priusquam huiusmodi fastigium consequi posset, vt inde amplum hucellum sibi, suisq; polliceri potuisset: deserto igitur studio philosophico, animum ad Mathesin adiecit. Hisce disciplinis tam diligentem laborem impendit, vt intra paucissimos annos illius rudimenta, apud quosdam studiosos priuatim profiteretur, instrumenta q; mathematica, videlicet Sphæras, Astrolabia, annulos astronomicos, & eiusdem generis alia, ex ære paulatim fabricaret & conficeret. Anno ætatis suæ vigesimo quarto à natiuitate vero nostri redemptoris Christi, supra millesimum quingentesimum, trigesimo sexto, initio septembris, Vxorem ibidem duxit, Ciuem Louaniensem, nomine Barbaram Schelleken, quæ illi succedentibus annis sex proles, videlicet tres filios totidemq; filias peperit. Mercatore autem animaduertente quod tam fœlicem progressum in artibus Mathematicis faceret, vr ingenij sui vires magis excoleret, cœpit ad sculpendas tabulas animum applicare, vtq; ea in re exercitatior fieret, initium huius laboris sumpsit, & exorsus est Louanij à descriptione terræ sanctæ, quam deinde multorum cum admiratione anno domini trigesimo septimo absoluit, & in publicum prodire curauit. Has suas tabularum geographicarum primitias Ornatissimo viro Francisco Craniueldio, Inuictissimi Imp. Caroli Quinti Consiliario, inscripsit. Præceptorem in superioribus disciplinis neminem (vt mihi magis pius reiulit) habuit, sed folummodo priuata instructione, celeberrimi quondam Doctoris Gemmæ Frisij, qui tum temporis, inter eximios Mathematicarum disciplinarum cultores, in vniuersa infectiori Germania facile habebatur) vsus, magna animi alacritate (Mercatoribus quibusdã vrgentibus) Flandriæ descriptionem meditatus & aggressus est, breuique temporis interuallo ibidem expediuit. Absoluta Flandria libellum de literarum latinarum (quas Italicas cursorias q; vocant) scribendarum ratione, anno 1541. Antverpiæ euulgauit. Cumq; tirocinium suarum artium passim à doctis viris commendari intelligeret, mox alterum opus, videlicet globi terrestris sculpturam, suscepit atq; inchoauit, vniuscuiusq; aut alterius anni curriculo, videlicet anno quadragesimo primo prædicto, hanc operam felicibus auspicijs absoluit, & amplissimo grauissimoq; viro Domino Nicolao Perenotto Domino à Granuella prædicti Cæs. Caroli Quinti secreti consilij consiliario longè dignissimo dedicauit. Interea temporis ex huius clarissimi viri commendatione peruenit in notitiam præmuncupati Imperatoris, fœlicissimæ recordationis Caroli Quinti, illiusq; Maiestati, quam plurima instrumenta Mathematica artificiosissimè fabricauit, paraui tq; quæ in bello Saxonico, non procul ab Engelstadio in Ducatu Bauariæ, in horreo quodam (vt illi Imperator post reditum ex Germania Bruxellis retulerat) igne ab hostibus clam suscenso, liquefacta & consumpta fuerant, quapropter iussit sibi per Mercatorem confici nona. Interiecto decennij interuallo, alterum globum, quo cœli planetarum ac cœlestium signorum constitutionem complexus est, in publicum emisit, & Reuerendissimo ac Illustrissimo Domino Georgio ab Austria, Episcopo Leodiensi &c. anno quinquagesimo primo Louanij inscripsit. Eodem quoq; tempore conscripsit libellum de vsu globi ad Carolum Quintum Imp. item de vsu annuli astronomici tractatulum. Anno sequenti videlicet quinquagesimo secundo Louanio ex Ducatu Brabantiæ, huc Duysburgum in Cliuia, cum superiore charissima vxore, & suauissimis liberis commigrauit, habitatumq; venit. Cumq; sedem hic apud nos in nostra vicinia fixisset, paulo post iussu eiusdem Imperatoris, duos exiguos globulos, vnum ex purissimo Christallo constari: alterum ex ligno confici curauit: in illo planetarum sydera, cum præcipuis signis cœlestibus, adamante incisa, aurooque illuminata, & inducta erant: hic orbis terrarum descriptionem (quantum orbiculi angustia ferebat, quæ globi magnitudinem, quo pueri in circulo ludunt non excedebat) exactissimam continebat, quos ipsemet cum aliis quibusdam

6 ſdam mathematicis inſtrumentis, Imperatori prænominato Bruxellis obtulit. Priuſquam autem Louanio diſcederet, auſpicatus erat Europæ deſcriptionem, tabulaſq; tres vel quatuor ibidem perfecerat, cæteras (allatis ſecum æneis tabulis) cum hic habiturus eſſet venire, biennii ſpacio ſcilicet quinquageſimo quarto anno, menſe Octobri abſoluit & euulgauit, atq; Attrebatenſium præſuli reuerendiſſimo domino, Domino Antonio Perenotto Imp. Maieſtatis Conſiliario primario, Nicolai (cuius ſuperius mentionem honorificã fecimus) filio opus dedicauit, huius heroici animi magnificentiam, & inſignem liberalitatem in honorario, quod illius amplitudo, pro inſcriptione prædictarum tabularum illi conrulit, recipia expertus eſt. Eandem hanc Europam hic Duyſburgi emendauit anno 1572. Menſe Martio. Quod opus tantis laudibus à doctiſſimis quibuſque viris paſſim effertur, vt vix ſimile in Geographia, in lucem vnquam prodiiſſe videatur. Rebus ſuis hoc modo conſtitutis, oblata eſt illi ex Anglia, à ſingulari quodam amico, Britannicarum inſularum deſcriptio, magna diligentia, ſummaq; fide congeſta, rogans vt tabulis æneis incideretur, quod amico ſuo denegare non potuit, & tam abſoluto, doctorumq; hominum conſpectu, digno operi, manum ſubducere iniquum putauit, hanc igitur prouinciam ſuſcipiens, anno ſexageſimo quarto prælo commiſit, Eidem fere temporibus Ducatum Lotharingiæ, Ducemillius venia in à ſe propoſitum Principe illi imperante, oppidatim ac per ſingulos pagos accuratiſſimè per ſtationes dimenſum, poſt reditum calamo exactè deſcripſit, ſuæque ceſſimdini Nancei obtulit, quæ profectio cum tanto vitæ diſcrimine coniuncta fuit, adeoq; vires illius debilitauit, vt parum abſuerit quin ex terrore grauiſſimum morbum ſibi conciliaſſet & in animi perturbationem incidiſſet. Quadrlennio interpoſito videlicet, ſexageſimo octauo ſuam Chronologiam (cuius infra latiorem mentionem faciemus) in publicũ prodire (typographo cum amicis vrgentibus) paſſus eſt. Breuiſſimo temporis curriculo intercedente, nouum opus, ſcilicet vniuerſi orbis exactiſſimam deſcriptionem, in ampliſſima forma intuentium doctorum hominum, ac peregrinantium, & nauigantium oculis, conſpectuq; exhibuit, atq; propoſuit, inuentione noua & conuenientiſſima ſphæram in plano extendendo, quæ ſic quadraturæ circuli reſpondet vt nihil deeſſe videatur, præterquam quod demonſtratione careat, vt ex illius ore aliquoties audiui,) nulliuſq; alterius in tam vaſto opere, vſus eſt ſubſidio vel ope, ſed propria manu, quicquid in tabula conſpicitur ſculpſit, Iymbo ſolummodo excepto. Deoſ; illius labores, acconatus fortunante anno ſexageſimo nono, menſe auguſto, auguſtiſſimo operi, finẽ hic Duyſburgi impoſuit, ac Illuſtriſſimo Principi Guilielmo Duci Cliuiæ &c. Clementiſſimo Domino ſuo inſcribere æquiſſimum eſſe putauit, iudicauitq;. Abſolutis prædictis tabulis, animum ad inſtaurandas & à quendis repurgandas, Claudij Ptolomæi) qui ſub Antonio Pio Imperatore floruit) olim editas tabulas, adiecit, veteremq; Geographiam ad mentem autoris tanta diligentia reſtituit, ac emendauit, vt hoc nomine eximiam commendationem optimo iure, à liberalium artium, ac mathematicarum diſciplinarum cultoribus promeruerit: Huic laborioperiq; colophonem addidit atq; impoſuit, anno ſeptuageſimo octauo, menſe februario, dedicauitq; Illuſtriſſimo ac Clementiſſimo Principi noſtro piiſſimæ memoriæ, bonorum ſtudiorum mecenati præſtantiſſimo. Ad hæc tametſi longẽ ante Abrahamum Ortelium, ideas quaſdam mente cõcepiſſet, de edendis aliis tabulis generalibus ac particularibus totius q; mundi ſitum, in minorem formam redigere animum induxiſſet, & quodammodo exemplaria aliquot in bono numero, calamo depinxiſſet ac pro debita proportione, locorum diſtantias dimenſus eſſet, ita vt nihil amplius reſtaret, quam vt æneis tabulis inciderentur: quandoquidem tamen præditus Ortelius ſingulari amicitia ac familiaritate illi iunctus eſſet, diſtulit igitur de indultria, catenus & tantiſper inchoatum laborem, donec exemplaria ſui orbis, Theatro in copioſiſſimo numero, cum magno facultatum ac fortunarum ſuarum incremento, vendidiſſet, priuſquam ſuas prædictas minores tabulas in lucem emitteret. Ne autem diutius multorum doctorum virorum exſpectationem vana ſpe fraudaret, res ſuas ita compoſuit ac inſtituit, vt anno octuageſimo quinto vniuerſæ Galliæ & Germaniæ tabulas, menſe Auguſto hic Duyſburgi imprimi curauerit, & Generoſiſſimo ac Sereniſſimo Principi Iohanni VVilhelmo præferi Duci noſtro clementiſſimo inſcripterit, & dedicauerit. Hiſce peractis Italiæ generalẽ ac particulares tabulas æri inſculpere aggreſſus eſt, proſperoq; ſucceſſu ãno nonageſimo mẽſe Aprili, eaſdem abſoluit, & Porentiſſimo ac Sereniſſimo Ferdinando Medici Duci Etruriæ dedicauit. Paulo poſt, ex ordine Septentrionalium prouinciarum deſcriptionem exorſus erat, & non contemnendum progreſſum in iiſdem fecerat; cæterum fata illi huius operis abſolutionem ac euulgationis commodum inuiderunt: illius heredes vero (vt Lector in ſequenti opuſculo vides) intuentium oculis eaſdem exhibent. Chronologiam quoq; prædictam plurimum auxit antiquitatibus & demonſtrationibus, item libellum de arte Geographica conſcripſit, quæ illius heredes propediem ſein lucem emiſſuros ſperant. Quod ſi illi Deus vitam longiorem atq; valetudinem conceſſiet, decreterat partes Occidentales videlicet Hiſpaniam cum Portugallia in minores tabularum formas quoq; redigere, prælo; committere: Aliaq; quam plurima ſe in Geographia præſtiturum eſſe, animo quidem conceperat, cæterum euentus, vt dixi votis defuit, ſucceſſumq; ſcilicet orem denegauit. Quæ hactenus dicta ſunt in illius inſignis, atq; eximii viri laudem, ac commendationem, hæc in Geographicis ac Mathematicis diſciplinis præſtitit. Peruenia mus nunc ad illius vtilem operam, quam theologiæ ſtudioſis nauauit. Priuſquam præſentis (in inferiori Germania) belli, turbulentiſſima tempora, exorta eſſent, conſcripſerat Harmoniam Euangelicam quam ita comparauit, vt quilibet lector contextum vniuſcuiuſq; Euangeliſtæ legere commode queat, pro illa ſerie atq; ordine quoquiſq; Euangelium conſcripſit: ſin vero aliquem delectaret ex quatuor euangeliſtis continuam hiſtoriam Euangelicam

cognoſcere

cognoscere, illi liberũ esset, vna eademq; lectione votis suis satisfacere, cuius editionẽ à Theologis magni nominis audiat desiderari atq; cõmendari meis auditui auribus, paulo q; ante nundinas autumnales anni 1592. prædictum opus in lucẽ prodire curauit, et amplissimo ac grauissimo viro Domino Henrico à VVeze Cliuiæ Cancellario dignissimo dedicauit. Conscripsit præterea commentaria in epistolam ad Romanos, in quibus luculenter admodum ac solidè controuersias quasdam nostri sæculi, de Præscientia ac Prædestinatione Dei, delibero item arbitrio, magna ingenii dexteritate diluere, & pro virili cumponere conatur. Item in Ezechielis aliquot capita, in Apocalypsim & alia plura: quod si contingat (quod paulatim futurum spero) vt in publicum prodeant, non est dubium quin illius boni viri, impensa opera, piusq; conatus, quam plurimis doctis viris optimè probabitur.

Quam bene quoque Mercator de Historiarum candidatis ac studiosis meritus sit, illius Chronologia quam anno sexagesimo typis commisit, abunde satis testatum facit, quam clarissimo longeq; celeberrimo viro domino Henrico Oliuerio, Cliuiæ Cancellario honorifico inscripsit. Quod opus passim per Italiam atque Germaniam doctissimis quibusq; viuis, adeo vsque placuit, tantaq; admiratione fuit, vt Onuphrius Panuinus Veronensis Italus, antiquitatum indagator & excultor præclarissimus & eximius (vt de aliorum vndequaque doctissimorum virorum, magnificis de superiori scripto testimonijs taceam) Mercatorem nostrum omnibus aliis exercitatissimis Mathematicis, & antiquitatum cultoribus multis nominibus præferre non sit veritus. Cuius testimonium, vt lectori magis compertum sit, non absre facturum me putaui, si prædicti auctoris ipsissima verba, quæ ex epistola quadam (quam Onuphrius ad amicum suum Iohannem Metellum, virum summæ eruditionis, maximiq; iudicij conscripsit) extraximus, hic referamus quæ sic habent.

Sed hoc ego palam de Mercatore libere eq; confiteor, ex omnibus quos hactenus in hoc studiorum genere mihi videre licuit, vniuersos autem qui extant legi, neminem existere qui ego iure sane Mercatorem tuum, siue res species & ordinem, siue iudicium & industriam intuearis: siue motuum cœlestium (quantum ad hoc attinet) animaduersionem consideres, longè non præferam. Quapropter à te pro amicitiæ nostræ sacra peto, vt eum tu mihi propter communia temporum saltem studia, familiaremdum eum conuenies vel ad eum scribas, vltro reddas.

Quis adhæc immensum illius laborem quem à multis annis oblata inter legendum rerum opportunitate) in extrahendis, annotandis, atq; in ordinem redigendis genealogijs, Illustrissimorum heroum ac celeberrimarum familiarum (quæ à condito mundo passim floruerunt, atque prò præsenti rerum statu per Europam vigent) consumpsit ac impendit, satis dignis laudibus, atque nominibus celebrare ac commendare poterit? Quas proculdubio oblata opportunitate præclo commissurus fuisset, quod si diuturnior ætas diuinitus illi concessa esset. Quodque posthremo decreuerit ac propositum, & quodammodo delineauerit plura opuscula posteritati (monumenti loco) post obitum relinquere, illius epistola dedicatoria, quam tabulis Galliæ & Germaniæ præfixit aperte indicat, cuius hic est tenor: exigebat operis distributio & ordo, vt primum de nundi fabrica & distributione partium in vniuersum: deinde cœlestium eorporum ordine & motu: tertio de eorundem natura, radiatione & operantium conflexu, ad veriorem Astrologiam inquirendam: Quarto de Elementis. Quinto de regnorum, & totius terræ descriptione: Sexto de Principum à condito mundo genealogijs, ad emigrationes gentium, & primas terrarum habitationes, reramque iuuentarum tempora, & antiquitates indagandas tractarem. Hic enim rerum naturalis est ordo, qui eausas & origines earundem facile commonstrat & ad veram scientiam sapientiamq; optimus dux est, &c. hactenus ille. Huic operi titulum imposuit: Atlas siue Cosmographicæ speculationis libri quinque. In primo descripsit opificium ac fabricam mundi, quem etiam durante paralysi sinistri brachij pro fallendo tempore absoluit: eundemque partum præ cæteris tota vita (ipso teste) parturiuit. In secundo Astronomica prosequi inceperat, sed non finiuit: in tertio Astrologica explicaturus erat. In quarto de creatione elementorum, de motu solis & lunæ, item de situ & ordine planetarum; tractatum meditabatur. Quintum Geographiæ totius terrarum orbis destinauerat, si illi vitæ spatium concessum fuisset. Sed in hoc posthremo opere longè alio ordine, quam vnquam hactenus ab aliquo attentatum aut fabricatum est, orbem in tres æquales continentes diuidere decreuerat, quarum vnam Asiam, Aphricam & Europam constituisset: alteram Indiam Occidentalem, cum omnibus regnis & prouinciis illi contiguis: tertiam vero et si adhuc latentem, & incognitam esse non ignorauerit, solidis tamen rationibus atque argumentis demonstrare ac euincere se posse affirmabat, illam in sua proportione geometrica, magnitudine & pondere ae grauitate, ex duabus reliquis nulli cedere aut inferiorem vel minorem esse posse, alioquin mundi constitutionem in suo centro non posse consistere, hæc Australis continens à Scriptoribus appellatur. Hactenus de illius in lucem emissis atque emittendis elucubrationibus disseruimus, explicauimusq; restat nunc vt pauca quædam, de illius placidis moribus honestissimo q; vitæ genere, in eximij viri laudem ac commendationem dicamus. Fuit homo sedatissimi ingenij, singulari animi eandore, ae sinceritate prædituς, pacis ac tranquillitatis publicæ & priuatæ amantissimus, adeo vsque vt à quadraginta duobus annis, quibus hic Duysburgi cum sua familia habitauit, cum nemine ex ciuibus verbum commutauerit, aut cuiquam controuersiam mouerit, vel ab aliis in ius vocatus fuerit. Magistratui deruit honorem & obseruantiam quam debuit: eum vicinis vbicunque habitaret, semper illi optime conuenit nemini aduersus fuit, aliorum studijs (quateuus decuit) obsecutus est, nullique sese prætulit. Vxorem habuit castissimis moribus ornatam, morigeram, curæ domestiæ bene instructam, suæque vitæ generi conuenientem quæ anno 86. Au-

guſti 24. ex hac vita migrauit: proles obſequentiſſimas, bonaq; indole præditas, filios ſuos à teneris annis Iohanni Othoni, deinde genero ſuo Molano in liberalibus artibus inſtituendos commiſit. Natuque maiorem nomine Arnoldum (qui anno trigeſimo ſeptimo vltima Auguſti, huius vitæ pelagus Louanij ingreſſus erat) ſimulatque humanioribus literis vtcunque imbutus eſſet, ſtatim in Mathematicis diſciplinis illum inſtituit atque exercuit, in eiſdemque intra paucos annos adeo vſq; profecit, vt in fabricandis exactè, ornatéque inſtrumentis mathematicis, quæ ſummis Germaniæ aliquibus magnatibus apparant, vix parem habuerit: In Geographia & Chorographia autem, ſi quis alius, exercitatiſſimus fuit, Archiepiſcopatus enim Treuirenſis & Cartimœlibocenſis comitatus dimenſiones diuerſo tempore (perentibus id Reuerendiſſimis & Illuſtriſſimis Principibus Electore & Guilielmo Landgrauio, illiuſque operam inſigni honorario remunerantibus) aggreſſus breui abſoluit, accuratiſſimeque non ſine laude calamo axarauit ac deſcripſit: Vrbis quoq; Colonienſis ſitum chorographicum per pedes dimenſum tabulisq; æneis pulcherrime ineiſum, adiunctis quæ in illis etiamnum à Romanorum temporibus antiquitates conſpiciuntur in lucem edidit: Poſtremo Haſſiæ regionem ampliſſimam ex voluntate prædicti Landgrauij anno octuageſimo ſexto dimetiri cum eorſus eſſet morte præuentus eam vti inſtituerat abſoluere nequiuit, quapropter filius eius natu maximus Iohannes poſtea prouinciam hanc ſuſcipiens, tandem exactiſſimè deſcribendo abſoluit, qui & cum fratre ſuo Gerhardo pleraſque Ptolomæi, huinſque noui Geographici operis tabulas Aui ſui æri inſculpſit: Prædictus Arnoldus in vxorem duxerat Duſſeldorpij doctiſſimi viri Iohannis Monſhemij Rectoris ibidem ſcholæ publicæ longè digniſſimi filiam Elizabetam, quæ illi fœcunda decem partubus tredecim proles videlicet nouem filios eum quatuor filiabus peperit, filiorum duo Gerhardus iam dictus cum fratre ſuo Michaële in Geographiæ ſtudio præclara ingeniorum ſuorum ſpecimina ædiderunt dum trium vaſtiſſimarum orbis terræ partium videlicet Africæ, Aſiæ & Americæ deſcriptionem, in tam anguſtam formam redigerunt vt vniuſcuiuſque earum ſitum ac pro Geometrica proportione magnitudinem, in ſpatio vnius folij chartæ complexi ſint, hominumque conſpectui propoſuerint. Deus Optimus Maximus illorum labores, laudibileſque conatus proſperet beneque ſortunet. Vir fuit pro ætate acutiſſimi ingenij, bonique in Mathematicis artibus iudicij, quæ mirum in modum auxit quotidiana rerum experientia. Quod ſi ſuperis annuentibus ad maturam ætatem peruenifſet, cuaſurus erat in inſignem Architectum publicarum ſtructurarum. Prætequam enim quod quicquid librorum in hiſce artibus alibi extaret ſibi compararerat diligenterque euolutus erat, habuit quoque accuratam admodum (in ciuitatibus & munitiſſimis quibuſque prineipum arcibus delineandis, quas illi inſpicere licuit, quibus & Theatrum vrbium, ſuppreſſo tamen nomine non parum auxit) publicorum operum, videlicet propugnaculorum foſſarum, mœnium, vallorumque rationem, ita vt facile in hac arte ſuam operam cum laude viris principibus, vel rerum publicarum gubernatoribus offerre atque elocare illi licuiſſet; cæterum proh dolor in flore ætatis immatura morte pleuritide ex hac vita, anno octuageſimo ſeptimo ſexta Iulii, ſublatus eſt: Prædicta illius vxor quadriennio interpoſito, videlicet anno nonageſimo primo decima ſeptima Auguſti maritum ſequuta, naturæ debitum exoluit. Secundus ex filijs Bartholomeus dictus Heidelbergæin Palatinatu in collegio ſapientiæ, ſtudijs philoſophicis, linguarum græcæ & hebraicæ cognitioni operam ibidem dedit. Hic anno 63. conſcripſit libellum de Sphæra Domino Hencico Barilo dedicatum, cumque adoleſcens optime ſpei viginti octo annorum eſſet morbo correptus, obijt anno ſexageſimo octauo. Natu minimus Rumoldus nuncupatus heredibus Birckmanni aliquot annis cohabitauit, primo Londini deinde Antverpiæ & in diſtrahendis libris ſeſe exercuit: Interea temporis Geographiæ quoque ſtudium coluit, ita vt domum reuerſus, Patri ſuo quem iam multis & grauibus ſtudijs occupatum oſteudi, in delineandis tabulis Geographicis adiumento fuerit. Patri ſui vniuerſalis orbis terræ & Europæ deſcriptiones in compendium redegit, ac totius Germaniæ delineationem in magna forma, patriæ ſtudioſis ædidit, & Illuſtriſſimo Guilielmo Haſſiæ Landrgrauio &c. dedicauit: Sperandum eſt ex hac pharetra plures huiuſmodi ſagittas euolaturas. Filias ſuas intra priuatos parietes in omni pietate ac timore domini educauit ac inſtituit, natuque maximam nomine Emerentianam Iohanni Molano cuius ſuperius memini, cum hic Rectorem ageret, elocauit. In ordine filiarum proximam nomine Dorotheam, primo Mercatori Antverpienſi Alardo Six, cui duas filiolas protulit, poſt illius obitum ciui VVeſalienſi Tilmanno de Neufuille in vxorem dedit: Poſtremam Catharinam Theodoro Verhaer Ludimagiſtro, matrimonio iungi procurauit. Ab illo tempore quo noſter Gerardus Mercator hic habitatum venit, pro mutua familiaritate atque vicinitate frequenter illum conueni, nunquam vero otio, vel tantillum temporis indulgentem repperi, ſed vel hiſtoriographum aliquem, aut alium grauem autorem (quorum inſtructiſſimam bibliothecam domi habebat) euoluentem aut ſcribentem vel ſculpentem, aut arduis meditationibus indulgentem, occupatum & intentum offendi. Cibi potuſq; tametſi ſemper eſſet parciſſimus, culinam tamen habuit luculentam, rebuſq; neceſſarijs ad honeſte viuendũ bene inſtructam, valetudinis ſuæ conſeruandæ gratia, curam geſſit accuratiſſimam: ſin vero in morbũ aliquem inciderit, ſtatim Doctoris Solenandri, illius integerrimi amici opera vſus eſt. In panperes tenuioriſque fortunæ homines, beneficus ſemper fuit, hoſpitalitatiſq; cultor ac conſeruator extitit, quo ad vixerit. Quotieſcunque à ſenatu ad publica ſolemnia conuiuia, vel ab amicis ad priuata euocaretur, aut ipſe alios inuitaret, hilarem & facetum ſeſe exhibuit, præbuitque, & aliorum moribus ſe accommodauit, quantum corpuſculi conſtitutio ac pietatis ratio ferebat. In familiari conuerſatione, &

colloquio

colloquio facilem & iucundum se præstitit, & si quando; in viros doctos incideret, nihil illi accidere potuit gratius, quam amicè ac familiariter, de communibus philosophicis, phisicis vel mathematicis studijs: de conseruanda bona valetudine, intendaque sanitate: componendis in religione controuersijs: de clarissimorum virorum rebus gestis, regionum situ, ac cœli constitutione, item de peregrinarum gentiũ moribus, legibus & statutis conferre. Cum Domino Iohanne Ewichio, Ambrosio Mauro, Iohanne Orhoue aliisque doctis viris hic commorantibus amicitiam conseruauit arctissimam. Iohannem Molanum doctissimum virum, & insignem poëtam, adeo vsque in amore eximium habuit, vt illi filiam natu maximam in vxorem daret. Coloniæ cum multis quoque doctis viris illi not itia atque familiaritas intercessit, inter quos Doctor Albada Frisius, Iohannes Metellus, ac Petrus Ximenius, non postremum locum occuparunt. Sed quid de exiguo ciuilium amicorum numero quorum quotidiana familiaritate hic mecum fruebatur, verba facio, cum apud viros principes, & potissimum Illustrissimum ac Generosissimum defunctum nostrum (fœlicissimæ recordationis) principem: Comitem Hermannum Nuenarium alioscq; Comites, barones ac viros nobiles, in tali reputatione atque existimatione extiterit, vt cum illo familiaritatem coluerint atque conseruauerint. In illius Celsitudinis amplissimo consiliariorum ordine ac Medicorum celeberrima corona quoque, vix quisquam (ab anno quinquagesimo secundo quo intra ambitum huius ciuitatis se continuit sedemq; fixit) fuit, qui nostrum Mercatorem non ex animo amauerit, magniq; vt æquum est semper fecerit. Neque solummodo in hisce vicinis regionibus Anglia, Dania, Galliæ inferiori & superiori Germania, Italia &c. tot tamque illustribus & præclaris amicis munitus fuit, sed vbique terrarum, celebertimi viri in copioso numero reperti sunt, qui scriptis ad illum familiaribus literis, cum illo amicitiam contrahere, mutuam amicitiam colere, tueri ac conseruare conati fuerunt; Illiusque celeberrima fama adeo vsque creuit, diuulgata & passim sparsa est, vt etiam ad remotissimos Indos peruenerit, accum Doctissimo viro Philippo Sassetto in Goa Orientalis Indiæ ciuitate notissima commorante, mutuis literis concertauerit: huiusmodi ac similium epistolarum non exiguus fasciculus apud illius heredes, in promptu reperitur. In disputationibus fuit acutissimi ingenii & exercitatissimus: in laboribus suæ professionis indefatigabilis: in rebus prosperis & secundis, moderatum, in aduersis patientissimum sese præstitit exhibuitque. Corpore fuit sic satis benè constituto, bonaque valetudine plerumque vsus est, præterquam quod in senili ætate aliquando podagra laboraret. Cum priore vxore in statu coniugij quinquaginta annis, & tribus septimanis vixit, Mensibus aliquot, post huius obitum, duxit in vxorem viduam Ambrosij Moet consulis huius ciuitatis dum viueret. Anno nonagesimo quinta Maij paralysi sinistri lateris correptus est cui morbo D. Solenander celeberrimus longeque exercitatissimus Illustrissimi nostri Principis Medicus pro viribus mederi, & consulere conatus quidem fuit, cæterum ingrauescentis ætatis incommoda, succesSum fœliciorem impediuerunt. Cumque illi linguæ vsus integrè restitutus esset, vidi illum lachrimantem, pectusque suum ter quaterque pugno tundentem, atque dicentem percute, vre, seca seruum tuum domine, & si non saris acriter percussisti, percute fortius, acriusque pro beneplacito tuo, vt in futura vita mihi parcas &c: Tametsi vero eatenus paulatim pristinæ valetudini (adhibitis ex præscripto superioris medici, diuersis remedijorum generibus) restitutus sit, vt more solito placide nocturno tempore quieseret, bonoque cum appetitu, cibum facilioris digestionis sumeret, viniq́ue aut cereuisiæ mediocri hausta vires refeceret, sinistri nihilominus tamen crurisac brachij potentiam (quamuis quotidianis inunctionibus illius nurus summa cum diligentia prædicta membra, ad vnius fere horæ spatium mane ac vesperi, præstantissimis vnguentis vbi opus erit afficiaret) recuperare non potuit. Quapropter sibi de cella prospexit, qua à familia, ex cubiculo vbi decumbebat, ad hypocaustum, aut culinam pro illius placito portaretur. Prælente autem constitutione non obstante vel prohibente, studiorum suorum cursum, in suo antiquo vigore pro virium suarum exiguo modulo obseruauit, paululumque temporis sibi elabi passus est, quin aut lectioni grauissimorum autorum intentus esset aut aliquid conscriberet, aut saltem in meditationibus rerum maximi momenti illius animus occupatus esset, nihilque magis indigne tulit, quam quod durante morbo tanram pretiosissimi temporis iacturam fecisset. Sæpissimeque non sine ingenti animi dolore conquestus est, quod imbecillitate corporis impeditus, opuscula aliquot, quæ mente (vt supertius memini) concepetat, ac præmanibus quodammodo habebat, absoluturus non esset, quod, proh dolor, ita cuenit, vt illi animus sæpe numero dictauerat. Quamobrem iustissima doloris causa omnibus studiosis, præsertim autem Mathematicarum disciplinarum candidatis offertur, cur illius celeberrimi viri inopinatum obitum, pro humana fragilitate egerrimè ferant. Elapso triennij cutriculo, in maximum capitis defluxum incidit, qui ita fauces cum illius gutture obstruxit vt linguæ vsum aliquandiu amitteret maximaque cum difficultate si quid esculenti, aut poculenti illi offerreretur, deglutire posset quæ vero ægritudo sese paulatim nonnihil remisit. Ingruente autem lethalis morbi necessitate, pridie illius diei quo ex hac vita emigraret, coram concionatore & vicinis, de ingenti dolore omnium membrorum conquestus, Omnipotentis Dei misericordiam eum summa animi fiducia, iterato aliquoties sermone implorauit, eodemque quo moreretur die, eundem vt pro se publicæ preces finita concione celebrarentur, omnino postulauit, quæ postrema illius vox fuit quæ à circumstantibus intelligi potuit, placidissimèque paulo post vndecimam ante meridiem, postridie calendarum Decembris, cum vixisset annos octoginta duos, hebdomadas triginta septem horas sex, & vidisset pronepotes, in domino obdormiuit.

Dominus

Dominus Deus illi largiatur lætissimam resurrectionem in die Iudicij.

EPITAPHIVM

in obitum

GERARDI MERCATORIS

Auo suo, piè ac placidè vita defuncto.

A Missum luxi qui nuper vterum̃q parentem,
Heu miser ad tumulos cogor abire nouos.
Sic, Aue, te venerande pium qui dogma dedisti
Sæpius, hinc nobis te rapit atra dies?
Sic doctrina grauis, pietas sic prisca peribit,
Hæc̃q, sepulchralis conteget vrna simul?
Absit vt hæc perijsse queant quæ morte tenaci
Consumptos vitæ perpetis esse iubent.
Has licet cineri lachrymas tamen addere Auito,
Nam pressus nimium, cor ferit illi dolor.
Thesbitæ vt quondam vatis successor, in alterum
Quadrigis rapti dona recepit heri.
Vtinam doctæ mihi sic quoque portio mentis
Cedat, & eximiæ pars quotacunq manus.

IOANNES MERCATOR
ex primogenito nepos, hisce mœ
rens parentabat.

EPISTOLÆ DVÆ

Duorum doctissimorum virorum

Doctoris Reinhardi Solenandri Illustriss. Ducis Iuliæ, Cliniæ & Montis, &c. Medici videlicet, & D. Iacobi Sinstelij D. V. I. in laudem Atlantis conscriptæ.

S. P. Doctissime Mercator amicorum integerrime, remitto tibi meditationem tuam in sex dierum opera conscriptam, mihi mirum in modum gratam & acceptam. Nam sola illa in naturalium rerum cognitionem deducimur. Quando tua apodictica argumenta clarè & ad viuum demonstrant, Cœli, Aeris, Aquarum & terræ, prima & originalia principia: de quibus inter Ethnicos, Philosophos magna fuit dissentio. Tuis itaque rationibus probè perspectis & intellectis, non amplius vanissima Aristotelis monstrosa priuatione seducemur. Memini cum illud vanum fallaxque figmentum à Petro Ramo Parisijs impugnaretur, vnde hæresees accusabatur: vtpote qui Aristotelica fundamenta hactenus in omnibus scolis approbata niteretur conuellere. Magna itaque tibi habituri sunt, omnes studiosi gratiam, quod tandem verissimam principiorum & causarum cognitionem diuinitus imbutus in hisce extremis Mundi fecibus, nobis communicaueris. Trãscriptum ex tuo exemplar misi Greuenbrochium ad amicum meum integerrimum, Dominum Iacobum Sinstedium, Iuris D. hominem doctrina, pietate & probitate insigni. Is legit & cum hoc epistolio ad me remisit, ex quo vt intelligas ipsius mentem & iudicium, ipsius ἀπογραφὴν ad te mitto. Ille obnixè precatur (quia putat me apud te aliquid valere) vt te ad moneam & adhorter, quo hoc scriptum prima quaque occasione omnibus bonis & doctis communices. Ego vero non hoc solum, sed magnopere flagito, vt cæteros libros quoquo modo possis, expedias, forte tergiuersando valetudinem atque ætatem proferes (vt ego ætatem & negotia plerumq; prætendo) verum mihi videtur, vt grauis ætas, non solum te non excusare debeat, sed magis vt matures hos labores, stimulum addere. Vtinam si mihi liceret à meo decrepito & male sano Principe (cui solus in hoc difficili seruitio seruio) abesse, non solum valetudinis tuæ causa aliquoties ad te excurrissem, sed ea potissimum ratione te conuenirem, te vt monerem expeditumque redderem, quo auspicata hæc, & bene incepta absolueres: tum etiam de iucundis hisce studijs, iucundè & amicè tecum vt conferrem, Cum in tuæ huius meditationis lectione me oblecto, & veluti Cygneam cantionem tuam animo excipio, venit mihi in mentẽ quod cum Galenus noster, vsum humani corporis partium doctè explicaret, votum quasi animo conceptum calamo omnipotenti Deo voueret. Memini enim quando sub finem 3. li. de vsu partium explicatè fatetur, illos suos commentarios se ceu hymnos quosdam conscribere, in quo verã magis pietatem consistere existimaret, quam si taurorum ἑκατόμβας ei plurimas sacrificaret, & casias aliasq; sexcenta vnguenta fussissimigaret: præferebat his omnibus se ista prius scire, exponere deinde aliis quæ nam sit ipsius Dei sapientia, quæ prouidentia, quæ potentia, quæ bonitas, quorum ignorationem Ethnicus ille summam impietatem iudicabat, non si à sacrificio abstineret: qua sententia haud longe mihi

à sacro

a sacrosanctorum vatum sententijs videtur disiunctus. Mirifice delinitus sum ex Mose recognoscendo vera physices elementa & principia, quæ tu in hoc tuo scripto euidentissimis demonstrationibus proponis, vt veritatis cupidus lector tuis argumentis non sine ratione acquiescere possit. Mirum quam variæ & diuersæ opiniones de mundi materia apud Ethnicos scriptores passim legantur, vi videre est apud Galenum in historia philosophica apud Laërtium in vitis Philosophorum: Plutarchū in libris quatuor de placitis Philosophorum) qui mihi Physicorum dogmatum epitome videntur) apud Platonem etiam; tum ex Christianis apud Epiphanium in confutatione octuaginta hæresium, qui explicare res adnotarunt: vt de multis alijs nihil addam. Quæ omnia concidunt quando tu post Ideæ diuinæ descriptionem progrederis, ad primæ illius massæ secretionem, qua Lectorem in Dei Creatoris & primæ materiæ cum suis innatis formis & qualitatibus diuina eaque incredibili potentia primitus & ex nihilo creatæ, adducis. Quæ is. capite tuæ huius meditationis de ligno vitæ consignasti (in quo mei honorificam facis mentionem, mihiq; plus amice tribuis quam in me agnosco) ea legi & relegi aliquoties diligēter, quando enim illa plane Philosophica & Medica sunt, mirū quantū istis afficiar? Inter cætera ostendis & brutæ animantia fuæ naturæ ex herbis subsidium quærere, quod Hyrundinis, Cati, Busonis, Canis exemplis demonstras, licebit pluribus ostendere, quandoquidem ipsa natura docta plurimarum herbarum vires cognitas mortalibus indicarunt. Etenim Ceruos credimus Dictamum herbam, quod eius pastu telum eiecissent sagittarum vulneribus mederi ostendisse: Sic Ceruas Sesseli herbam demonstrasse arbitramur: Testitudines Cunilam: Mustelæ Rutam: Ciconiæ Origanum: Accipitres Hieracium: Columbæ Verbenacam, vt non minus hæ postremæ ab ipsis animalibus, quam Chelidonium ab Hirundine, nomina adepta sint. In Aegyptiorū hieroglyphicis Pica pingitur lauri folium ore tenens, quo designant hominem sibi ipsi medentem. Etenim Pica ægrotans, natura docta, dicitur lauri folia in nidum congerere, quo illis morbos arceat. Vt antiquitas Apollini, quem Medicinæ inuentorem, dicente etiam Nasone, constituunt, haud immerito Laurum sacram fecerint, dicarintq;. Parietaria, quæ à perdicibus Perdicium quoq; dicitur, quando Perdices in ijs locis, vbi illa copiose prouenit, vt plurimum se voluant atque oblectent. Feniculum nobilitasse credimus serpentes, nam gustatu atque esu ipsius senectam exuere, oculorumque aciem succo eius reficere scimus, vnde ipsius vsus nobis patefactus: Tu eodem in capite addis, tales plantarum species in quaque regione à Deo creari, quales hominibus, & animalibus ibidem natis, maxime conueniant. Quod vitus testis multis documentis monstrare possem. Imo tam confidenter hoc nixus comperimento, sæpe numero probaui, ex plantarum nascentium frequentia, me fere animadiuertere posse, quibus morbis popularibus nimirum *Sed maieue* quælibet regio subiecta est. Obseruamus hoc ipsum apud Danos, Phrysios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, istius quasi proprium remedamentum Cochlearium scilicet copiose prouenire. Ita vbi in paludosis locis Tamaricis natale solum agnoscit, plerumque Lienis ibidem vitijs expositi sint incolæ, quod ex Lurido colore qui intumescente cure illis efflorescit, hypochondriisq; inflatis videre licet. Eodem modo obseruamus, quibus in pagis circa sepes in areis frequens Absynthium luxuriat, in iisdem habitatores naturalium viscerum obstructionibus ventriculi infirmitate suffusione bilis plurimum affectos, vt facile nisi prædictæ herbæ vsu, viscerum meatus referantur, exteriaq; bile eadem roborentur firmenturque, in Icterum primum, paulo post in aquam intercutem exorbitent. Longius progrederer, si istorum catalogum contexere velim. Quæ eodem in confirione proponis, exquisita consideratione digna sunt. Nam quod obseruasti cortices stem matum, surculorum verticibus primum & potissimum vniri, id quotidiano vsu atq; experientia comprobatur: Hinc est quod de stemmate inserendo quantum relinquatur partum soliciti simus dummodo cortex purgatus scissusq; cortici ita apteture, vt fibris sese contingat. Insitionis diuersi modi sunt quæ sit scissa trunco, in ea non minus obseruari debet ista corticum adæquatio, quam quæ sit infoliatione, quando nimirum inter truncum & corticem surculus inseritur, imo in infoliatione (quam alij Emplastrationem vocant) id ipsum obseruandum est: Atq; hic diligenter notandum est, si musi columella statuat, omnem surculum omni arbori inseri posse. Ego tamen communi sententiæ hoc tribuo, quod aptissima insitio perficiatur, vbi ista rum arborum cortices inter se ita vniantur, vt inter surculum inserendum & truncum cui inseri debet, ista cognatio sit, vt cortices inserendi surculi & cortici stemmatis admissarij eiusdem qualitatis, quod superficiem attinet, præferat. Sed de modo & qualitate insitionis, vbi ad te venero, quod breui fiet: tum de animalibus medicis (sic enim voco animalia quæ herbarum vires natura monstrante docuerunt) conferemus exactius, de ijs enim sæpe & multum cogito, quod facile intelliges, ex eo commentario quem de Climacterismo conscripsi. Nam vt ex herbarum foliis, floribus, earū scilicet tum etiā seminis figura ex trunco & stipite ex succu qualitate & id genus alijs haud difficile conjectari, sed docte licebit, quibus morbis, quarumq; partium affectibus herba quelibet conueniat. Quapropter hac vice latius non progrediot, in nostrum conuentum ea dilaturus. Interea tu, vt valetudinem tuam cures, te hortor, quod eo quo præscripsi modo: haud magno negotio facies, & me vicissim ama. Raptim Dusseldorpij ex aulicis negotijs, Calendis Iulij. Anno 1594. stilo veteri.

Hanc egregiam & opere dignam augmentationem huic munusculo suo loco inferimus cap. 13.

Tuus Reinhardus Solenander Medicus.

PRudentissime humanissimeq; Solenander. Legi Doctissimi viri Gerardi Mercatoris librum de Fabrica mundi non minus vere quam docte scriptum. Et dici non potest quantopere me illius scripti lectio afficerit. Video hactenus tam Ethnicos quam Christianos vera physices Elementa & principia ignorasse, nihil certe iucundius, quam cuidentissimis rationibus ac demonstrationibus, auditum Lectorem & veritatis cupidum, in Dei creatoris, & primæ materiæ, cum suis in varijs formis & qualitatibus, Diuina potentia primitus & ex nihilo creatæ, penitiorem cognitionem adduci. Pulchre igitur post Ideæ diuinæ descriptionem progreditur ad primæ illius massæ & materiæ secretionem demonstrandam. Nam ostendit stata & vehementiore vento aqueam & limosam illam materiam secretam fuisse, ita vt grauia ad centrum in vacuo constiturum vltro declinarent: Nimirum terram etiam dum fluxilem, punctum sue centrum spherica figura, per æquilibrium circumdedisse, & ventorum flatibus in siccitatem & duritiem paulatim tuisse redactam. Deniq; ex illa commotione aqueæ materiæ, subtiliores humores in aërem conuerti & formari cæperunt: & deincepsex aëre æthereа regio cum cœlestibus sphæris & stellis adornari cœpit, ira vt aquas illas supra cœlestes & Empyrium cœli constituentes, lucidissimas faciat & angelos ex is creatos esse statuat. Hæc omnia sunt Dei verbo & rationi minime dissentanea, licet Aristoteles octauo συνεφεσεως mundum contendat æternum esse, quem Picus Comes Mirandulanus, & Paulus à Schala, & Palingenius in Zodiaco prouiribus tuentur. Sed præstat Dei verbo adhærere, quam incertis opinionibus fluctuare. Non posser sane quicquam iucundius suauiusq; dici, quam cœlos, angelos & stellas, aërem, aquas & terram, & quicquid in ijs continetur, ad solius hominis vsum esse creata vt ei inseruiant. Quum istorum omnium origo ex vna eademq; massa desumpta fuerit, ex qua & homo, sequitur cœlorum, Angelorum & omnium rerum creatarum magnam cognationem affectionem & amorem inter se, & erga hominem esse. Ego certe de eam libere quid mihi inter legendum acciderit. Magno desiderio & ardore inflammare cœpi, ergà omnes res à Deo conditas (solis diabolis exceptis) vtpote mihi cognatas & ab optimo Deo in meos vsus creatas. Hinc permoueor ad gratitudinem Deo assidue præstandam, quæ augetur & perficitur Christi cognitione. Illud certe solertis & sagacis ingenij iudicium est, quod ex aquarum à terra separatione & mediæ terræ ciuitatibus inclusarum, idq; vndiq; ex æquilibrio, ne centrum ponderis in æqualitate grauetur, inde concludit & probat alteram terræ partem infra nostrum horizontem ex aquis eminentem, nostræ Europe, Africæ & Asiæ correspondere. Quanta prudentia dissecri de characterismis herbarum, in quo loco & tui honorifica mentionem facit. In summa agnosco illum doctissimum esse virum, & omnium Illustrissimorum Principum fauore & amore dignissimum. In vltimis duobus capitibus verum Theologum agit de originis peccato disputans; atqui non singulis Theologis per omnia satisfacit. Statuit enim animam ex traduce propagari, & non diuinitus infundi in recens creati pueruli corpus. De qua re Augustinus & Hieronimus, prolixissimis & elegantissimis epistolis disseruerunt: sed Augustinus in nostri authoris sententiam magis inclinat. In hebreorum quorundam vocabulorum ethymsis explicandis Eugibinum sequens, non nihil videtur à vero aberrare. Nam terræ nomen Eretz, quod nomen & Germani ab Adamo retinuerunt Erdt, non à Razar, quod conculcare significat, sed à Raza, quod appetere & velle significat, eo quod terra desideret & appetat herbas & fruges, aliasq; res sibi à Deo mandatas proferre. Sed de his plura maiore otio. Amanter rogo vt doctissimum virum ad æditionem maturandam horteris. Profecto Physica ars manca erit, sine huius auctoris accessione. Vale.

Tui amantissimus

Iacobus Sinstedius. D.

IN ATLANTEM
Gerardi Mercatoris Aui sui.

EN tibi lector adest Atlas redimitus & ingens
Aspice grandæui signa vetusta senis.
Gentis Maurorum Rex ferauissimus aqui,
Arq, Mathematica clarus ab arte fuit.
Seu genus antiquum, seu robur & ardua pectes
Fulta, viri, similem tempora nulla dabunt.
Ex hoc tot reges genuit virtute potentes,
Crederet vt veros turba prophana Deos.
Hic ille, vt perhibent, flectit ardentibus astrum
Axem humero torsit qui geminumq; polum.
Dicitur Alcides eum hoc subiisse, quod Atlas
Arctibus ingenuis inditus esset eum.
Et quia summorum vertus imitanda virorum est,
Hunc Auus exemplo credidit esse sibi.
Hic stirpe gentes domuit, moderamine nostro
Affectus æquo rexit & ingenium.
Atlantem sitis præclarum dicite Musæ,is,
At Mercatoris marte Musæus adest.
Qui bene Cosmographi persimilim munere iussi,
Et reliquis tutam præstitit arte viam.
Et simul his methodum præscribit & ordine ponit
Quæ sub quoq; cuiusq; rem vestra primordia rerum,
Hic adhibet quem dant Biblia sacra fidem.
Ordine seruato commonstrat singula, laus est
Prima Creatoris, deinde creata locat.
Astrorum volutt pulchre splendere motus,
Et planetarum quo vaga turba ruat.
Quin etiam volutt stellarum pandere vires,
Quatenus & radijt subiecta dement.
Hinc Elementorum volutt perquirere causas,
Ex quibus hæc mundi machina strutta viget.
Adde Geographia veterisq; nouaq; tabellas,
Quas cuncta volutt claudere scriptor opus.
Sed grauis impedit morbus, simul ipsa senectus,
Et mors prostremum multa negare ei.
Quod potuit fecit, commendat cætera dulcis,
Vt patria & famæ consuluisse volut.

Iohannes Mercator scripsit.

EPITAPHIVM

GERARDI MERCATORIS TEVTOBVRGI. CLIVENSIVM. OPIDO. SEPVLTI. DEO. OPT. MAX. SACRVM.

GERARDO. MERCATORI. FLANDRO. RVPELMVNDANO. IVLIACENSIVM. PROVINCIA. ORIVNDO. DOMESTICO. CAROLI. QVINCTI. ROM. IMP.

ET. GVILIELMI. P. AC. IOANNIS GVILIELMI. F. IVLIACENSIVM. CLIVENSIVM. &c. DVCVM. COSMOGRAPHO.

MATHEMATICORVM. SVI. TEMPORIS. FACILE. PRINCIPI. QVI. GLOBIS. ARTIFICIOSIS. RADIO. DIMENSIS. CAELVM. AC. TERRAM. INTERIVS. ET. EXTERIVS. QVA. LICVIT. DEMONSTRAVIT. A. VARIA. DOCTRINA. LAVDATO.

VIRTVTE. QVOD. CAPVT. EST. ET. INTEGRITATE. VITAE. ET. OMNI. MORVM. COMITATE. CLARO. HEREDES. PATRI. BENEMERENTI. DOLENTES. ET. ERVDITORVM. STVDIOSA. COHORS. AMICO. POSVERVNT.

EDITVS. IN. LVCEM. FVIT. III. NONAS. MARTII. M. VI. A. M. ∞ D. XII.

EXCESSIT. E. VIVIS. IV. NONAS. DECEMB. M. XI. A. M. ∞ D. XCIV.

QVIS. FVERIM. QVERIS. TERRAM. CAELO. AVSPICE. TOTAM. DISPEXI SVPERIS. INFERA. CONCILIANS. PER. ME. COLLVCENT. IN. CHARTIS. SIDERA. CAELI. INDIA. ET. ANTIPODES. VELIVOLVMQ; MARE. TOTIVE. ET. MVNDI. DIGESSI. TEMPORA. FASTIS. ORBIS. VT. IMMENSI. CLAREAT. HISTORIA. CETERA. QVAE. CVDI. SI. POSTVMA. LEGERIT. AETAS. PRODESSE. ILLA. SIBI. ME. VOLVISSE. SCIET. IAM. CORAM. VT. VIDEAM. CAELO. TERRAQ. TONANTEM. LVCIDA. CONSCENDI. SIDERA. TERRA. VALE. O. TE. FELLICEM. CHRISTO. QVI. VIXERIS. VNI. VT. CVM. QVO. VIXTI. VIVERE. CVM. HOC. LICEAT.

OS. HOMINI. SVBLIME. DEDIT.

Io. Metellus I. C.

Aliud.

Qui quantum patet vniuersus Orbis,
& quicquid fuit vniuerso in Orbe,
Tum rerum atque Hominum vices per Orbem,
nec non quas habeat Polus figuras,
quæ natura sit & rigor Planetis,
solerte ingenio, labore, amussi,
est dimensus & assecutus, ille
tot possessor opumque merciumque
MERCATOR modica tenetur vrna.
Sed cur Marmore non renidet, atque
saxis stultilibus locus refulget?
Non famæ lapides suæ putauit
custodes: sore sed libros Virorum
doctorum in manibus, quousque stabit
fixus mole sua vniuersus Orbis,
& quantum patet vniuersus orbis,
longè post lapides & Aes & Aurum.
At MENS vlterius profecta Cæli
Rectorem, studio fidelis acri
Cognouit coluitque semper. Hinc &
nunc in delicijs agit DEIque
conspectu fruitur perenne, & vltra
quam Mundi manet vniuersus Orbis.

Lambertus Lithocomus,
L. L. studiosus.

AMICO LECTORI.

OFferimus nunc tandem candide Lector Secundam partem Atlantis, primum nouæ Geographiæ tomum, videlicet septentrionalium Europæ terrarum descriptionem, à Gerardo Mercatore patre, piæ memoriæ inchoatum, & à me ad finem perductum: vtinam ea, qua optarem, perfectione. Inscriptiones singularum tabularum politici status ordinem continentes D. Bernardo Furmerio Leouardiensi, I. C. debemus; qui eas ex Richardo Stanihurstio, Gulielmo Candeno, Dauide Chytræo & aliis nostri temporis scriptoribus, seruatis authorum verbis aut modice interpolatis, bona fide collegit, & nobiscum ingenuè communicauit. Quod autem in tabulis adendis non rectum semper ordinem secuti sumus, vt qui Galliam, Germaniam, Italiam & Græciam prius, quam hasce, quæ primum locum obtinent, in publicum prodire insserimus. Id certe non casu, sed consilio ineuitabilis necessitatis factum est, vt ea ratione & sumptibus supersesse, & reipublicæ consulere tabulis, maxime hoc tempore necessariis, possemus: quemadmodum etiam Pater in sua præfatione ad Principem Iuliacensem, Lectorem admonuit. Quid autem singulæ, quæ aditæ sunt partes in se sint perfectæ, ita vt totius orbis descriptione, quam molimur, absoluta, facile vnaquæq; in suum locum & ordinem redigi possit, non puto quenquam fore tam inhumanum, qui hoc factum nostrum, quod suasit necessitas, carpere maligne volet. Hoc autem beneuolum Lectorem rogatum velim, vt quæ generaliter præmissimus, ea hic repetere ne cogamur, se eo remitti ne ægrè ferat. Ego verò iam tandem bonum & diu à me optatum initium nactus, posthac ordinem rectum non intermittam, sed Septentrionalibus emissis, secundum Nouæ Geographiæ tomum, id est, Hispaniæ descriptionem accuratã aggrediar, inde ad Africam, Asiam, Americam, & si aperiatur, vti spes est, ad tertiam continentem, quæ Magellanica & terra Australis dicitur, me accingam, & quod in hisce omnibus Gerardus Mercator Pater piæ memoriæ inchoatum reliquit (vt sunt pleraq; omnia) summo studio & industria pro virili, Deo conatibus aspirante, ad finem destinatum feliciter perducam. Interim vt me suis itinerum obseruationibus & terrarum mariumq; lustrationibus docti & Geographiæ studiosi iuuare velint etiam atq; etiam obnixè rogo, meq; accepti beneficij non immemorem fore religiosè & sanctè spondeo. Vale Lector & fruere nostris laboribus.

Tui studiosissimus

Rumoldus Mercator.

BIBLIOTECA DI ROMA PRINCIPESSA

PRAEFATIO
in
Atlantem.

ATlas rex Mauritaniæ & regio stemmate natus, Patrem habuit Terrenum sine Indigenam, iuxta Eusebij ex antiquissimis historicis testimonium, qui fuit Cælus cognomio natus & matrē Titeam, cognomine Terrā, auum paternum simulq; maternū Elium siue Solem regem Phœniciæ, qui cum vxore Beruth in Biblo habitabat, ambos insigniter in Astronomia & naturalibus disciplinis versatos, ita vt eruditionis gratia Solis & Cæli nominibus digni haberentur. Et quidem Atlas, vt citant veteres, Diodorus lib. 4. cap. 5. astrologus fuit peritissimus, deq; sphæra primus inter homines disputauit. Fratres habuit multos, quos Cælus ex diuersis vxoribus genuit vsque ad 45. quorum 17. ex Titea prudentissima, & hominibus multum beneficæ fœmina habuit, quos communi nomine à matre Titanes appellauit; Sorores quoque habuit, inter quas præcipuæ fuerunt Basilia, quæ fratres omnes suos in gratiam matris educauit, propterea q; magnam aiunt matrem appellatam, & Rhea quam Pandorum dixerunt. Basilia autem cum Cælus obyisset, vt prior annis, prudentia q; & virtute reliquis præstantior, communi fratrum & populorum consensu regnum nacta est adhuc virgo, cum nulli antea nupsisset. Postmodum cupiens regni heredem relinquere, fratri Hyperioni nupsit, ex quo duos peperit liberos, Solem & Lunam, quorum prudentiam admirati Hyperionis fratres, ne ipsius posteris regnum confirmaretur, ipsum obtruncarunt, & Solem adhuc puerum in flumine Eridano suffocauerunt. Tum Cæli filij, quorum nobiliores Atlas & Saturnus erant, inter se partiti sunt regna patris, Atlanti loca iuxta Oceanum, & Lybiam vsq; ad fretum Gaditanum contigerunt, vbi mons Atlas & gentes Atlantes ab eo dictæ sunt in Mauritania. Saturno vero Sicilia ac Libya obuenerunt, qui & postea exosus à suis ob tyrannidem in patrem Cælum commissam, fugit in Italiam, ibi à Iano particeps regni factus. Quia autem Diodorus citat, primum apud Atlantes regnasse Cælum, hominesq; antea per agros dispersos ad cætū condendas q; vrbes ab eo exhortatos esse, certū est, antiquissimos hos reges esse, fuit enim Atlantis filius Atlas, pulso fratre Hespero, rex Iberiæ, quæ post Hispania est dicta, anno post diluuium vniuersale 738. Hespero in Etruriam fugiente, vbi factus est Iani tutor. Atlas Atlantis Elius in Phœnicia regnabat anno à diluuio 662. Et testatur Diodorus hos regēs insignem prudentiam ex natura rerum & contemplatione nactos, simul & humanitati ac pietati assuefactos esse, vt merito dicat Diodorus, Atlantides tum pietatis, tum ergà aduenas humanitatis præ cæteris gentibus laudem tulisse, quando vix 22. aut 23. generatione completa, multæ continentis partes hominibus adhuc vacuæ erant. Habuit Atlas plures filios, sed vnum pietate ac in subditos iustitiæ humanitate q; insignem, quem Hesperum appellauit, qui cum in Atlantis cacumen ad scrutandos astrorum cursus ascendisset, subito à ventis correptus, nequaquam amplius visus est. Sic Diodorus; sed ego vt dixi regem in Iberia fuisse inuenio, adeoq; ventis secundis in eam traieciſſe, vbi ita prudenter & piè vixit, vt cum à fratre in Etruriam fugisset, ob insignem sapientiam & prudentiā ani, in Iani tutorem & regni administratorem sit constitutus, quæ munia frater eius Atlas post Hesperi mortem suscepit. Hunc Atlantem tam insignem eruditione, humanitate ac sapientia virum nobis imitandum proposui, quo ad ingenium & vires suppetunt, Cosmographiam veluti ex alta animi specula contemplaturus, si forte aliquid veritatis in rebus nondum percognitis rimari possim, quod ad sapientiæ studia conferat. Et vt Cosmus omnium rerum numerum, species, ordinem, harmoniam, proportionem, virtutes & effectus continet, ità à creatione incipiens, partes eius omnes, quatenus methodica ratio postulat, iuxta creationis ordinem enumerabo, & physicè contemplabor, quò causæ rerum innotescant, ex quibus scientia constat, ex scientia, sapientia, quæ ad bonos omnia fines dirigit, ex sapientia, prouidentia quæ finibus facilem viam præstruit: hic erit mihi scopus omnium, deinde suo ordine tractabo cœlestia, mox Astromantica, quæ ad diuinationes ex Astris pertinent, quarto elementaria, deniq; geographica, sic totum mundum tanquam in speculo proponam, vt ad inuenendas rerum causas, sapientiam & prudentiam assequendam, sint aliqualia rudimenta, & lectorem ad altiores speculationes ducere possint.

STEMMA ATLANTIS

Ex Eusebij præparatione Euangelica lib. 1. cap. 7. quod ille annotauit ex Sachoniatone Phœnice historico, à Philone Biblio ad verbum verso. Et partim ex Diodoro Siculo.

DE MVNDI CREATIONE Ac FABRICA Liber.

Prolegomenon Fabricæ mundi

Caput primum.

Intentio totius Cosmographiæ.

AXIOMA est omni menti opificium huius mundanæ machinæ aliquomodo inspicienti, Deum ipsius autorẽ immensæ potentiæ, sapientiæ & bonitatis esse, Ac de potentia quidem dubitare est impossibile, ei qui ex nihilo conditum, non æternam eius materiam considerit. De sapientia vero & bonitate si cui nondum plene apparet, necdum considerato ornatu & laudatissima, exquisitissima, sapientissimaq; dispositione fabricæ, is nobiscum eam perscrutetur, donec ipsamet operis vndequaque, quatenus ex ipso Dei verbo, & manifesta rerum experientia licet) perspecti contemplatio persuadeat. Id enim molimur, dum Cosmographiam tradimus, vt ex mirabili omnium rerum in vnum Dei finem concordia, & ex inperscrutabili in cõpositione prouidentia, infinita Dei sapientia, & inexhausta eius bonitas cõspiciantur, quo ad venerandam eius maiestatem, colendam, amplexandamq; eius diuitem bonitatem, perpetuo ser[illegible]ar. Affulgeat lux eius intellectui nostro, & mentem ad veram hanc sapientiam dirigat. Itaque immensa illa Dei bonitas suam intra se gloriã, præ nimia exuberantis fœcundæ paturitione, continere non potens, hominem voluit creare, cui suam gloriam communicaret, quem cum sua sapientia corpore amiciendum, qualem videmus & prima eius creatio exhibet, conciperet, mundum hunc quem contemplandum susceperimus, & partes eius ad hominis sic constituti vsum necessarias, in eum quem videbimus ordinem, naturam & proportionem, iuxta ideam eius ab æterno conceptam, per omnipotentiam suam condidit atque digessit. Primus igitur finis operum Dei, primaq; intentio est, cõmunicare gloriam suam, proxima hominis creatio, tertia reliqui mundi dispositio, postremus hic Intentionis scopus initium fuit operis, à cuius primo exordio mundi descriptionem aupsicati oporter eum, qui vtiliter ipsam ad philosophiam extendere volet.

Solent curiosi homines interrogare, quid fecerit Deus ante quam mundum conderet, quomodo & vbi tum erat, cum nullus esset locus ac tempus, cur non multis seculis prius orbem condiderit, cui hominem non ita perfecerit vt labi nequiret. Huiusmodi temerariis parumq; arguris quæstionibus facile respondebit, qui æternæ Triadis cognitionem (quanta ex sacris literis & opificio ipsius acquiri potest) habuerit, ac temporis & loci veras definitiones collegerit. Veruntamen non est digna talium hominum insulsa & irreligiosa proteruia, cui respondeatur, religio enim est de occultis Dei iudicijs & consilijs, quæ ad additam eius & inscrutabilem sapientiam & maiestatem pertinent inuestigare lati⁹, quam nobis verbo suo dignatus est reuelare, & de iis quæ extra & ante mundũ, quæque supra hominũ sunt captũ disputare, summa temeritas est & stultitia. Cum enim opiniones tantũ, non scientias gignant, non possunt sapientiã adferre, sed eitius exoticas doctrinas, quæ veritatẽ rerũ labefactant, inducere. Quamobrẽ satis sit nobis, à rebus aut sensu, aut certa historia notis, rerũ verarum scientiã petere, nõ opinabiliũ, quorũ non est scientia, sic enim nõ aberrabimus, si, modo iusto ordine progrediamur.

Prolegomenon Fabricæ mundi

Caput secundum.

De Deo omnium principio & effectore secundum Platonicos.

PVlcherrime Platonici ex communione specierum, quæ in rebus perspicitur, & ordine earũ ad vnum ipsum primum omnium principium ascenderut, hoc est, (vt Pauli filum sequamur) exordinatissima rerum omnium dispositione & harmonia prouidentiam aliquam circa res ipsas existere vtcunq; perspicientes, dum eas alicuius opera esse intelligerent, ac proinde ad creationẽ earundem meditandam atque asserendam pertraherentur, eò peruenerunt. Verũ cum ab Vno illo ad opera ipsa descendere vellent, in modo & ordine creationis hallucinati sunt. Primum quod ponant, intellectũ siue mentem mundi fabricatorem, extra ipsum Vnum, & plane ab hoc distinctum atq; aliud. Deinde quod materiã cum ipsam simpliciter ab omni forma separent, intelligãt nullius ideę progeniẽ esse.

Hæc enim species sunt siue formæ, quæ non niſi formas generare poſſunt ac proinde interetarn
quoq; ipſam & æternam neceſſario intelligant. Hic errorinde natus eſt, quod materiam ſuſcepibilē
tantum formarum crediderunt, ac nullam cum formis naturæ commonem habere, ideoq; in ip-
ſa formarum, lemina eſſe, & ex potentia eius per opificem poſſe educi, ne per ſomnium quidē ſemel
cogitarunt, vnde & perperuum aliquod formale principium extra materiā conſtituere coacti ſunt.
Idem & extra Vnum, diuerſumq; abillo conſtituere hac ratione inducti ſunt, quod cum Vnum illud
& primum omnium principium, nimis ad vinum ab omni entis natura & condiione reſecarent ac
ſpoliarent, perperam mententes ne compoſitum quid illud faciant, aliud extra Vnum quæſiuerunt
rerum principium, ab vno quidem genitum, ſed diſtinctum tamen eſſentia, & naturæ proprietate à
quo ſolo tamquam patre primum & immediate rerum formatrix virtus, & exemplar opificij munda-
ni eſſet ac dependeret, cuius doctrinæ veſtigia inſequutus Valentinus alia inſuper deliramenta addi-
dit, etiam modum commentus quo Vnum, quod Proarchen & Bythum vocat ad generationē Men-
tis proceſſerit, & per intermedias deineeps generationes, aliquot tandem ad materiæ & rerum om-
nium creationem deducens, nec non prodigioſam Pythagoræ philoſophiæ intermiſcens, quem ſe-
quuti diſcipuli nihilo ſanius docuerunt, vbique plus quam Anilibus fabulis veritatem conſpurcantes
& obſcurantes. Sed cum horum inſania ſua fatuitate exſibiletur, ad Platonicorum potius theologiā
& mundi originem reſpiciendum eſt, quæ, quod præ omnium gentiliū philoſophia diuina ſit, & max-
ime ad veritatem Moſaicæ traditionis accedere videatur, facilius abducere a recta & ſacra philoſo-
phia poteſt. Quapropter eius ſummam breuiſſime proponentes, veram rei ex aditis ſcripturæ & na-
turæ ratrationem opponemus, hanc rationibus conſequenter confirmaturi, illam vero vbi erronea
eſt, reprobaturi, ne ſub ſpecie ſacrarum theologiæ per inanem philoſophiam ad latentem falſitatē
falſi enentur oculi intellectus noſtri, & à veritate rerum abducamur, ſimul quoque vt innoteſcat om-
nibus nullam falſſe vnquam tam ſanctam apud ethnicos ſeolam, nullum tam ardens ſtudium, nulla
adeo præclara ingenia, quæ ipſam veritatem rerum ſua induſtria aſſequi potuerint, poſtquam qui re-
ligioniſſimi omnium fuerunt Platonici, & ipſi longe aberrarunt, & cæteris longiſſime aberrandi ma-
teriam dederunt, & proinde gratias agamus vni ſoli Deo, qui & principium, & creator, & animator,
& conſeruator, & finis opificij mundani eſt, quod mundi veram fabricam, principium & fontem vni-
uerſæ philoſophiæ ac veritatis, nobis dignatus ſit per Moſen & Prophetas alios reuelare.

Itaque Platonicorum theologiæ hæc ſumma eſt, Vnum, Mentē & Animam, quæ in fabulis nomi-
nantur Cœlum, Saturnus, Iuppiter, tria in diuinis ponunt principia, ordine ſe inuicem conſequen-
tia. Primum omnium, quod ipſis eſt Deus primus & ſummus, Vnum vocant, propter ſimpliciſſimā ſiue Bonū.
ſimplicitatem, & Bonum, propter exuberantiſſimam fœcunditatē ad generationem & ſui communi-
cationem procliuem. Hoc ſcribunt nec ens eſſe, nec eſſentiam, nec intellectum, nec bonum adiecti-
uē, nec intelligere nec ſeipſum quidem, nec viuere, nec moueri, ſed ſuper omnia hæc eſſe, hoc eſt fon-
tem & principium eſſe entis & eſſentiæ, intellectus & intelligentiæ, vitæ ac motus, & omniū quæ præ-
ter ipſum primum omnium & ſupremum principium cogitari poſſunt. Rurſum nihil in ſe habere,
& diuerſum eſſe ab omnibus, in ſeipſo conſiſtere nec miſceri ſequentibus, adeſſe tamen omnibus, &
omnia ab illo contineri, ſimiliter vbique eſſe, & tamen nuſquā, hoc eſt nullius loci indigum eſſe, nec
etiam intrinſecus neque extrinſecus, finitum ſiue determinatum eſſe, eſſe autem omnium poteſta-
tem, & quidem omniū potentiarum poteſtatem maximā, non tamen omnia eſſe, ſed ſuper omnia.

Hoc Vnum ſiue Bonum ſua exuberantia patturiens, non cogitatione ad hoc annuente, neq; conſi- Mens.
lio aliquo, neq; voluntate decernente, neque vllo pacto motum, ſed manens in habitu proprio ex ip-
ſa ſibi inſita perfectione, comitante intrinſecus actu potentiali, ſiue efficaci poteſtate, radium creat &
effundit eo ferc modo, quo ſolidē & immotus manens lumen circumfundit, qui radius quatenus ex
illo manente ſtatim hoc exiſtit, ens efficitur, quatenus vero naturaliter ad ſuum parentem conuerti-
tur & quaſi mouetur ſit viuens, vnde corroborarus & poteſtate impletus ac perfectus ex eadem per ſe-
net die ſcir intelligentia, & ſit Mens & Intellectus, tum patrem ſuum ipſum reſpiciendo, tum ſe in ſe
conuerſus, intelligens. Quia porro dum ſeſe inſpicit poteſtatis ſuæ conſcius, quantū illa valeat, in qua
nimirum vigeat virtus eſſentiarum omnium genitrix, ipſe ſibi eſſentiā ſuam hactenus indefinitam
atq; indeterminatā definit, ac veluti expliear, non aciem intendendo, aut cogitatu diſcurrendo, quaſi
qui quærat quod non dum habet, aut ſcire ſtudeat quod ipſum latet, ſed vnieo vigilię perpetuo ſuę in-
telligentiæ actu, actu inquam ſuæ eſſentiæ intimo, poteſtatem ſuam ſemper inſpiciendo, & quæ ſine
adhibita intelligentia latuiſſent determinatę cognoſcendo, ſie inquam Ideas ſiue ſpecies omniū re-
rum formatrices, quas intelligibiles vocant Deos, in intelligendo concipit, ac quodammodo gignit, di-
ſtinctas quidem formali ratione, ſed eſſentia adhuc eadem, & veluti multa vnum exiſtentes, non in-
quam vnum & multa, ſed vnū multa, vt vult Parmenides, propter minus numeroſam vnitatē in men
te, quam quæ eſt in anima, atq; vt intellectus eſt plenus poteſtate vna ab Vno acceptā, ita pariter plen
Idearum ſiue formarum omniū, vnum cum illis idemq; manet, omnia in hoc entia exiſtens, eaq; ve-
ra, quia immutabilia & æterna, quæ protinus vt à ſe & in ſe genita ſunt, tanquam Saturnus quidam ab-
ſorbet nec ſinit apud Rheam enutriri, hoc eſt non ſinit in materiam & naturā rerum cadūcarū labi,
tedin ſe omnia indiſſolubiliter, & impartibiliter complectitur & ſeruat, & in vno quodā omnia poſ-
ſidet, omnibus etiam & vbiq; preſens, non tamen in illis, ſed illa, in ipſo ſunt, vt ab eo dependentia &
in eo conſiſtentia, & cum ſit intellectus vnum multa, hoc eſt vnū quidē exiſtens in ſe toto & in eſſen-
tiæ identitate, ſiue vnitate impartibile, at ſecundū partes ſemper ſimul & intro manentes, alteritate

tantum

tantum quadam in se ipso distinctus, non est circa sequentia entia partibilis, sed perpetuo secum manens veluti & Vnum in sequentia non distribuitur. Non enim secundū alteritatem illā suam interna in multa distinctim effunditur, sed vnum tantum secundū rationes seminales, iam actu & essentialiter ūmul multa existens, procreat, Animā videlicet, de qua mox dicemus. Hunc intellectum vocant. Magnum Deum, & secundū Deum, quinetiam non aliquem, sed omnem Deum, à quo videlicet vt primo & omni ente solo, immediate omnia entia, ac proinde omnes Dei essentiam suam sortiantur. Vocant & verbum Dei, & actum productum ipsius Boni & item imaginem Dei, quod genitoris bonitatem prægnante vbertate & gignendi propensione pro viribus imiterur, quas vires cum a genitore acceperit, vi; adeo illi cohæret, vt alteritate quadā solum videatur ab eo discretus. Et Plato Ideam quoq; vocat, quod exemplar vnamq; indiuisam omnium speciem in sua essentia comprehendat. Vocat & causam & mundi artificem, quod primum ens factus, omnium deinceps entium parens sit.

Anima.

Huius Mentis progenies est Anima mundi, tertius Deus, nō aliter inde egressus quam illa ex Vno, est enim ipsa Mentis Verbum, est lumen Mentis mundi fabricatore effusum, est actus & quidem tota extra productus & vires illustrans inferiora, quemadmodum intellectus hanc vitalitat, ipse ad Vnum conuersione vitalitatus, & quemadmodum Ens ad genitorem suum respiciens, Intellectus euadit, ita & Anima Mentem intuens, Ratio fit ipsius Intellectus, lumen atq; vestigium, semper inde dependens, & inde quidem illi coniuncta, inde vero inferiora comprehendens, vnum & multa simul existens secundum Parmenidem: Vnum quidem, quia sub vna communi essentia intellectuali rationes omnium formarum suscipit, atque impletur, dum in patrem intellectum respicit: & simul quoque multa, quia dum in se conuertitur, rationes seminales omnium formarum singulatim concipit, & ordine enumerat, ac præ nimia fœcunditate parturiendo, intus incalescens ipsas animat, iisq; ad generandas in Materia formas, videlicet ad reandum sensum in animalib⁹, naturam vegetatricem in planris, motum in cœlestibus corporibus, & quicquid præterea est, quod ad ordinem, speciem, naturam, proportionem & morum rerum pertinet, morus initium præstat. Itaque sicin sua essentia constitutra anima, cum vt Vnum & intellectus, ipsa quoque vbique sit, & in omnibus adsit, non potest non singula in hoc mundo visibili ordinare, disponere, vegetare, animare, & vnumquoque ad proprium suum esse & formam, veluti incubando perducere, verum non vt Mens in se manet impartibilis, sed egreditur quodammodo ad singula corpora, illisq; alio quolibet loco aliter infinitatur, videlicet secundum cuiusque Speciei rationem, non quidem in partes á se mutuo diuisas distributa. Tota enim & secundum subſtantiā essentiamq; pariter omnem indiuisā, vbique & in singula simul est, sed per seminales & specificas rationes, quæ multæ & variæ sunt, alibi aliter suas vires exercendo operatur, & sui simulachra, videlicet species in rebus facit. Quare tametsi in sua essentia, vna & simul mutata sit, & per huiusmodi seminalium & specificarum rationum diuersum influxum fiat diuisibilis, nō tamen propria ad diuisionem necessitate hoc fit, vt quæ tota secum perpetuo manet, sed quia corpora diuisibilitate propria indiuisibiliter eam accipere nequeunt, vt partitio hæc corporum non Animæ passio sit, ac necessitas.

Hæc tria in diuinis principia, hoc quo narraui modo Platonici describunt, ac primum quidem eorum non concedunt, aut actum esse alicuius(vt neque debet) aut aliquam actionem habere, esse tamē potentiale, id est actus proferendi potestatem, retenta Vnius simplicitate concedunt. Intellectum autem actum esse ab vno emanantem. Animam quoque actum ipsius intellectus, & verum libet horum differentem ab illo à quo effluxit. Maius item ac melius esse quod gignit, illo quod à se gignitur, ideoque intellectum minorem ac deteriorem Vno esse, meliorem aurem ac Maiorem Anima, & similiter Animam speciebus à se productis, Hæc fere sententia est vniuersæ Platonicorum theologiæ, cui hanc sequentem veriorem opponimus.

Prolegomenon Fabricæ mundi
Caput tertium.

Vera de Deo eiusq; Trinitate, ex scripturæ aditis confessio.

VNum nobis Deū, sub tribus hypostasibus distinctis, at non à se mutuo diuisis & separatis, proponit verbum Dei, quarū quæ libet suas habet proprietates, quibus à reliquis distinguitur. Sunt autem Pater, Logos siue Filius, & Spiritus sanctus, ideo vnum existentes, non quia vnius sint essentiæ, vt homo homini, sed quia vna numero sunt essentia, quippe cum à se mutuo sint inseparabiles, totaq; essentia Patris latens, velut æterna generatione in Logon eradiet, ita vt Logos sit lucidus character & expressa Patris essentia, eademq; essentia à Patre per Logon in vniuersum mundum splendeat, qui splendor Spiritus sanctus existit, vna est omnium trium deitas, omnipotentia, virtus, sapientia, bonitas, volunras, nec modo tria vllo modo dici possūnt, quum vna numero sit omnium vis & potestas, & actio, vt Logos ipse nos docet Iohan. 17. sic Patrem alloquens: Mea omnia tua sunt, & tua mea. Item Pater in me manens ipse facit opera Iohan. 14. & Ioh. 5. Parer meus vsq; modo operatur, & ego operor. Per Spiritum sanctum quoq; Patrem & Logon omnia operari passim in scripturis sanctis patet. Et Sap. 1. dicitur Spiritus sanctus Orbem terrarū repleuisse, ita vt omniū triū sit vna communis operatio, sed secundū personalem proprietatē, aliter à Patre, aliter à Filio, aliter à Spiritu sancto procedens. Itaque non tres Deos, neque tria rerum principia ponimus, quemadmodum Plato, sed vnum indiuisum

in diuisum, secundum se totum vbiq; præsens, ex quo, per quod, & in quod creata sunt omnia, existens quidem subtriplici ratione, sed in identitate essentiæ, distinctum quidem in tres subsistentias siue personas, sed neque essentia differentes, & à se mutuo diuisas, neque consequenter ordine minores aut dereriores, vt Platonici volunt, sed per omnia æquales diuinitate, æternitate, potentia & efficacia, quarum singularum essentiæ proprietas, non magis nec minus vnius, quam alterius, sed æquè omnium ad cuiusuis rei creationem necessaria est. In omni enim opere faciendo, tria hæc operanti requiruntur, potentia siue principium actus interni, actus internus siue operis conceptio & dispositio, & actus egrediens. Quemadmodum in igne principium caloris est natura siue forma ignis, actus illius est calor internus. Actio siue egrediens actus est calor inde emanens. Et in anima est principium & potentia motiua, est dispositio siue voluntas ad mouendum, est denique motus ipse.

Quoniam vero neque fortuitò neque per ignorantiam modum tentando & inquirendo, neque insipienter Deus hunc mundum condidit, sed summa prudentia & sapientia, negari non potest ipsum ab æterno exemplar quoddam determinatum futuri mundi, & ideas operum singulas concepisse, verum non in Logo eas inchoamus, vt Plato, sed in Logi parente, cum omnia quæ habet filius à Patre habeat, quamobrem in Patre velut seminariam rationem mundi ponimus, in filio vegetantem vim, in Spiritu sancto vim productricem & animatricem, quæ cum illo ex Patre procedens, & per Filium effusa in opus progreditur. Igitur Spiritus in Deo exuberans omnipotentem inexhaustamq; venam Patris exsuscitat, & immensam fœcunditatem Filij, veluti ad germinandum prouocat, atque per eius Spiritus viuificam spirationem Pater mundum seminali ratione & modo concipit, conceptum Logo tradit vtpote qui patrem ad amussim exprimit, ex filio iam actu producitur mundus, non producitur autem nisi mediante Spiritu tanquam vehiculo, per quod mundus in partes suas diffunditur, & in singulis iuxta propriam cuiusque ideam animatur, comitatur item Spiritus opificium per omnia semper, vt quod ipsius impregnante adhuc diuitate conceptum & viuifica motione formatum, eadem etiam conseruari debet, non autem sic comitatur singula vt in partes diuidatur, sed eo modo indiuisibiliter, quo redit Platonici animam mundi. singulis adesse pronunciant. Neque etiam pars eorum fit, vt propria eiusq; anima aut forma euadat, sed totus secum & per omnia manens, præsens, & ab omnibus diuersus ac separatus, omnia semel ex potentia Patris per Actum Filij in suam quæque essentiam & speciem formare ex materiæ essentia gradatim perficiendo, iuxta exemplaris rationem, & omnia deinceps iuxta legem à Patre conceptam struat.

FABRICÆ MVNDI

Caput primum.

De Sapientia Creatoris.

COsmographiam tandem benevole Lector aggressuros, vt tam diuinam & prauem speculationem decet, omnes animi vires impendere necessarium fuit, vt rerum creatarum omnium species & ordinem ob oculos ponerem, quo ad contemplationem vniuersi & sapientiam fabricæ mundi lectorem adducerem. Scriptum est enim psalmo 103. & 24. Omnia in sapientia fecisti. Est autem sapientia, causas & fines rerum cognoscere, quæ nusquam melius quam ex mundi fabrica ordinatissima, & secundùm causas ordine annaratas à sapientissimo architecto deducta cognosci potest. Vt enim creando naturam singulis indidit, ita etiam mox iniunctum officium præstiterunt, & ad consummationem rerum vsq; præstabunt. Quapropter nihil satius est, quam eius opificium, prout ab ipso autore factum est, & dictante Spiritu sancto à Mose fideli in toto eius domo scriptum est, peruestigare & rimari omnibus ingenij viribus. Neque enim hic facile errabimus in causis rerum assignandis, cum naturæ leges primas & præcipuas vulgo notas contemplabimur, & similes inde effectus deducemus. Sic nihil certius est, quam grauia omnia deorsum ferri, leuia sursum, nullum motum in rectum infinitũ esse. Ex crasso quod subtilius est, euaporare, vnde in centrum colligi grauia, mundum sphæricũ esse, & omnium partium eius ordinem, & subtilitatis ac nobilitatis differentiam colligimus. Ex ordine rerũ & causis finibusq; demonstratis, Philosophorum veterum errores circa principia rerum & circa naturas facile deprehendemus & conuincemus, vt veritas inconcussa stabiliatur in hominum animis, & non amplius fluctuent opinionum varietate, & ambiguis rationibus quoquo modo perfuasibilibus seducantur. Sic mira panduntur in cœlestium corporũ situ & natura, quæ hactenus non satis inquisita nec explorata fuerunt. Sic multa in elementis hactenus desiderantur, quæ diligenti studio & arte à doctis viris indagari possent, adhibita ad mundi fabricam doctorũ virorum per diuersa regna sparsorum, obiectionione & obseruandorum lege. Sic de incremento, decremento, & fluxu maris admirando, & causis eorum aliquid tandem certi in dagaretur. Sic de nauigandi arte, in qua adhuc quædã non exigua desiderantur, latius inquireretur. Sic tandem vniuersa geographia, magno Principum & totius orbis cõmodo absolueretur, quæ vsq; adeo est necessaria, vt neq; Mercatores ad nobilissimas ditissimasq; regiones accessum habeant, vt cum gentibus vndiq; contractẽt, & Christianis omnes terras familiares faciant, neq; Principes de suis ditionibus aliquid certi & solidi statuere possint, nisi operose & parum fidelibus subinde ministris, quia desunt tabulæ, oculari totius ditionis & situũ testes. Ego ante annos aliquot huius operis initiũ feci à regionibus in nostra hac parte desideratissimus, quib⁹ nunc

Septentrio-

Septentrionalium ac Satmaticatum tabularum primum nostræ Geographiæ tomum præpono, eo proposito, vt totum tandem orbem per tomos describendo absoluam, quod (Domino vitam & sanitatem tribuente) pro viribus conabor.

FABRICÆ MVNDI

Caput secundum.

De principio creationis & de creata materia.

Primus Dies incipit.

PAulo ante Mosis ætatem natus fuit Saturnus, & ante illū alij gentium Dij, qui cum rerum naturalium studiosi, varioru dogmatum essent inuentores, multas proculdubio hæreses induxerunt, quæ postea inter Philosophos de principijs rerum disputantes, plurimum inter se differentes sectas produxerunt. Itaque veram de ijsdem principijs enarrationem instituens Moses, illorum erroribus ipsam antiquissimam veritatem opponit, eosque redarguit, cum ab ipsa omnium rerum materia (de qua in primis mendacissimè ex suo cerebro loquebantur) inchoans, totamq; mundi fabricam absoluens, sic cap. 2. & 4. dicit. Istæ sunt generationes cœli & terræ, &c. non illæ, quas insana hominum deliria somniant. Hucusque Mosi textum prosequemur, singula, quantum nobis dederit Dominus, expendendo. IN PRINCIPIO inquit, hoc est, cum nihil adhuc creaturæ esset, sed iam primum creationem inchoare statuisset diuina maiestas, determinatis consilijs & legibus, in primo inquam puncto aut momento existentiæ rerum, qui nihil adhuc rei est, sed initium tantum rerum, omni rei aut existentiæ conditione carens, in illo, inquam, momento temporis cœpit creare, & deinceps CREAVIT DEVS, nulla prærahabita materia, ex immensa & incomprehensibilissima potentia sua, informem, rudem & indigestam massam, ex qua omnia deinceps mundi membra & partes deduxit. In hac materiæ creatione, vt in sequentibus omnibus, tria concurrere necesse fuit, potentiæ paternæ fœcunditatem, actuosam prægnantemq; Logi potentiam, & fœcundificani, impregnantē viuificamq; vim Spiritus sancti. Ex potentia enim Dei, tanquam seminaria ratione, per fœcundificam vim Spiritus, materia initium existentiæ hauriens, à potentia actiua Dei per impregnantem vim Spiritus sancti, tanquam fœtus in vtero formata & in esse deducta, à potentia denique viuifica & eductrice Dei exclusa, & in propatulo educta est. Sic vnus idemq; Deus omnipotens in triplicitatis suæ vigore ex nihilo, sine vllo assumpto subiecto, materiam omnium creandorū conecpit, formauit & in lucem protulit, non prius operāte patre, deinde Logo, postremo Spiritu sancto, sed simul indiuisunctim, indesinenter consiparantibus & cooperantibus ipsis in vnitate essentiæ diuinæ. Illud: IN PRINCIPIO: sic intelligendum esse vt exposuimus, testis est Esdras lib. 4. cap. 6. sic dicens: O domine locutus es ab initio creaturæ tuæ, dicens, fiat, &c. Enimuero per hoc quod dicit ab initio creaturæ latis indicat, initium siue principiū illud non de filio Dei, sed de primo creationis momento dici, id conuinente cum præpositione ab, tum constructione vocum initio & creaturæ. Nam vt quis vocem loquutus es, cum creaturæ coniungat, res ipsa reclamat, nec dum existente creatura, cui Deus loquatur. De autoritate porro quarti lib. Esdræ non est quod ambigamus, cum perspicuum fiat, epitomen esse 70. librorū. Esdræ, quos Picus Mirandulan⁹ in apologia quæstionum se legisse testatur, annotatis etiam similibus plane rerum argumentis, cum iis quæ hoc Esdræ compendio tractantur. Et veritas prophetiarum hoc libro contentarum, ac partim iam completarū, Spiritu sancto dictante primarij opus scriptum esse conuincat. Præterea cuius (vtiam dixi) ex proposito contra gentes scribat Moses, initium mundo ponens, non potest huc aliter principium intelligi, quam nos interpretati sumus, nam si in filio creasse dicat (quanquā & hoc verum est), nec allud velit, vnde sumetur augumentum contra mundi aut materiæ æternitatē, quum & ipsum principiū sit æternū omnino ergo de principio temporali loquitur Moses.

Per CAELVM & TERRAM hic non intelligit duo distincta, & differentia corpora quæ hodie cœli & terræ nominibus significantur, nondum enim cælum, nondum terra extitit iuxta propriam formam, sed cœlum secundo die factum est, terra demum tertio die discreta aquis apparuit, & reliquæ mundi partes deinceps ordine ex massa primū creata educuntur. Intelligit ergo per cœlum & terram metony micè primam illam informem massam, ex qua cœlum terraq; formata sunt. Ad gentiles ipsi fermo est, quibus hoc cœlum & hanc terrā quę videmus, iam olim à Deo creata esse, quemadmodum dictum est, testatur, vtiturq; nominibus rebusq; notissimis, quo ad principium illorū cogitationes hominum conuertat. Voluit enim Moses deliramenta philosophorū, & falsam de æternitate mundi & materiæ doctrinā, hominum animis eximere, quò Deo suam gloriam restitueret, vt cap. 2. & 4. emphaticè admodum indicat. Quod porro cœlum & terram metony mice pro corū materia sumat, postulant sequentia epitheta: THOHV & BOHV quæ eidem massæ primū creatæ tribuit, quod fuerit informis, vasta, inanis, solitaria & vacua, eaq; epitheta iam non cœlo & terræ, sed terræ tantum adiungit, sic lectorem à contemplatione perfectorum corporum, ad primam ipsorū materiam retrahens, neq; vero iam terram ipsam in sua forma intelligit verū ipsum chaos indigestum & informe, terræ tamen vocabulo vtens, quia terræ quā cœlo signilius vicinius q; conditione erat. Quin & terræ vocabulum tandē reijcit, dum massam hanc describere pergit, vocatque THEHOM, id est abyssum

reſtria, quæ omnia tandem creato homine valde bona iudicauit, vt quæ illius ſeruitio, cuius cauſa creata ſunt, accommodatiſſima ſ erant. Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius. Pſal. 110. Inducta in mundum luce, completus fuit primus dies, quem dicit conſtare veſpere & mane, ſiue nocte & die, naturalis appellatur à latinis. Noctem præponit, quoniam ab illa cœpit creatio, non enim prima omnium lux creari potuit, iuxta ideam omnium in opificis mente conceptam, ſed materia prærequirebatur, ex qua illa formanda erat. Finis primi diei.

FABRICÆ MVNDI

Caput octauum.

DE CAELO.

Secundus dies incipit.

A Boceaſu lucis, ſequutus eſt ſecundus dies, in quo firmamentum creatum eſt. Non addit autem ex qua materia illud fieri voluerit Deus, verum hoc ex lucis creatione manifeſtum eſt. Cum enim lux ex aquis, quales dixi mus, ſit producta, & lux omnis à firmamento veniat, certum eſt eandem lucidam ſubſtantiam, quæ diem attulit & circularem motum nacta eſt, hoc die in firmamentum factam eſſe, vnde & firmamentum SHAMAIM ſacra lingua vocatur, quod eiuſdem cum luce ſit ſubſtantiæ, nimirum aqueæ, licet paulo ignobilior, quippe lux vt nobilior, nobiliorem etiam eiuſdem ſubſtantiæ partem poſtulabat, qua propter & ſerius eius ſpecies & natura perfecta fuit, videlicet quarto die. Vocat hoc firmamentum Moſes RAKIA, qua voce diffuſio, extenſio, expanſio & diſtenſio ſignificantur. Ratio ergo nominis huius ex creationis opere ſumpta eſt, quæ hoc ordine & ſucceſſu facta fuit. Mox vt ventus in abyſſum incubuit, ſurſum exhalauit, & diffuſa eſt aëria cœleſtiſq; ſubſtantia, in qua quicquid ad lucem commodum erat, in luminoſam eſſentiã excoctum mox colligi cœpit, vt diem præſtaret, ſimulque futuri firmamenti ſubſtantia, in qua lux colligebatur & permanebat, ſurſum ex aëris elemento ſublata, diffuſa, extenta & tanquam velum aut tentorium circum vniuerſum mundum inferiorem expanſa eſt, & motum diurnum iam à primo die habens, & lucem circumferens. Hoc firmamentum ergo propter huiuſmodi ex elemento aëris, diffuſionem extenſionem & expanſionem, proprè RAKIA vocatum eſt, non autem propter ſoliditatẽ aut compactum ſubſtantiæ robur, quod RAKIA non ſignificat. Neque vero materia ex qua firmamentum hoc factum eſt, neque expanſio illa quam hic illi tribuit Moſes, & item Eſa. cap. 42, ver. 5. & 45. v. 22. Item Pſal. 104. verſ. 2. talem ſoliditatem, taleque ſubſtantiæ robur ſecum neceſſario fert, neq; ferre ſuſpiciendum eſt, niſi aliquod eius in verbo Dei argumentum elucefcat. Sumpta à velo ventis tenſo, & tentorio firmiter expanſo, comparatio, magis naturæ ſtabilitatem atque immobilitatem declarat, & incorruptibilitatem, tale firmamentũ voluit Deus in hoc opere ſignificare atque eſſe, vt perpetuum eſſet rerum caducarum adumentum & ſuſtentaculum. Et quid, quæſo, profuiſſet ibi ferrea rigiditas ac fortitudo, adamantinaq; duities, vbi nulla eſt attritio, nihil eſt quod corrumpati Vocauit etiam Deus hoc firmamentum cœlum ſiue SHAMAIM, vt eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum luce, pariterq; cum illa creatum eſſe intelligeremus. Obſeruandum hic eſt, quod Eſdras lib. 4. cap. 6. creationem mundi repetens, de hoc firmamentum dicit: Et die ſecundo, inquit, creaſti ſpiritum firmamenti, & imperaſti ei, &c. Docet ordo creationis, docet ponderum proportio, docet raritas ſubſtantiæ & expertientia, quanto altius à centro mundi diſtant corpora, tanto rariora, leuiora, ſpiritaliora atque exiſtere, proinde, quæ in ſummo reſident, maxime ſpiritalia eſſe neceſſe eſt. Iam firmamentũ hoc elementis multo eſt altius, quamobrem multo etiam eſt aëre ſpiritalius, & quam maximè in extrema ſummitate ſua, vbi tot ſydera perpetuum, conſtantiſſimum & minus varium motum habent. Tali autem fieri cœlum erat neceſſarium, poſtquã maſcula vis quæ in ſpiritali ſubſtantia ſubſiſtit, illi inſerenda erat, at imperfectam horum inferiorum generandi potentiam in tuandam. Neque totam eius ſubſtantiam talem per omnia æqualiter, hoc eſt, homogeneæ eſſe ſufficiebat, ſed pro rerum varietate & natura, varia etiam & turgens fœcunditas requirebatur, quæ foras naturali inclinatione tenderet ad maturandos inferioris mundi fœtus, eisque obſtetricandum. Ea autem fœcunditas in exundante ſpiritali eſſentia, eiuſque fortitudine fita eſt, qua propter eius ſpiritalis ſubſtantiæ, quę cœlo cuique aut, eius parti ineſt, collectio in vnum corpus ſphæricum, tanquam genitale membrum fieri debuit. Sic in cœlo Solis præcipuum ſpiritalis ſubſtantiæ robur in globum Solis collectum eſt, addito illi in ſubſidium generationis, Mercurio & Venere. Sic Luna, ſic ſtellæ à principio creatæ lucis, iuxta ſui officii exigentiam, in ſuos quæque collectę ſunt orbes, ac quarto die tandem perfectæ. Lucis etiam calor & ſplendor, ſiue potius eradiatio, ad ſpiritalis virtutis in generationis actum, productionem & intenſionem, neceſſaria erat, proinde cum lucem crearet Deus, ſpiritalem cœli ſubſtantiam lucidam effecit. Iam ſi poſſibile cuiquam eſſet, lucis in ſubſtantia naturalem cauſam & originem cognoſcere, myſterium magnum ille ad inquirendas, & aliquouſque inueniendas ſtellarum & planetarum naturas, quæ cauſam ſuam efficientem & materialem, haud dubie ſequuntur, haberet. Si enim totã mentis aciem intendas, videbis creationem rerum, naturalem ferè cauſarum ordinem ſequi, atq; ex cauſis cauſas diducere, donec ad propoſitum effectum perueniatur. Atq; hæc eſt incomprehenſibilis ſapientia Dei,

quod ex vno primum creato, ita naturam format & instituit iuxta ideam vniersalem, vt non minus eam imitari, quam condere & statuere videatur, quippe Ideam vniuersam naturæ exactissimè conceptam, voluntate & potentia creando etiam exactissimè imitatur & exprimit, vt idem in Idea & fabrica naturalis rerum & causarum successus existat. O supra omnia admirabilem sapientissimam potentiam, & potentissimam sapientiã! Quantam oportet naturæ ad creatorem suum esse affinitatem! Dixit ille & hæc facta est, voluntas illius est huius essentia, proinde vt vult ille, ita hæc est, ac vult, adque propter idem quod vult ille, Deus voluit, & eum delectatione & studio voluit, cœlum & vnumquodque in eo astrum, homini & propter hominem omni creaturæ, vario motu inseruire, hæc voluntas, hoc studium etiam cum quadam dilectione cœlo impressa manet, idem vult, eodem inclinatur cœlum, & cum dilectatione quadam diligenter exequitur. Affectus ergo Dei erga suam creaturam sit affectus creaturæ ad creaturam. Hæc prima & præcipua est causa & origo omnis sympathiæ, qua vnumquodque ad suum officium exequendum excitatur, non est quod aliam cœlo aut angelos motores tribuamus, quasi per se sit immobile, & virtutis suæ radios ociosè & sine vllo ad inferiora affectu ac sympathia quocunq; contigeris, spargat, multo minus vt à diuina mente ipsum perpetuo moueri dicamus, nisi perpetua natura eius voluntate semel illi impressa. Interim tamen si hanc de sympathia philosophiam absoluere voles, inquirendum tibi erit, quam similitudinem, quam analogiam, cum creaturis, & cum quibus earum ipsi cœlo indiderit, per quam ad eas inclinentur, quin etiam vnde, quo ordine & quo modo ea similitudo & analogia in ipsum inducta sit. Verum vbi hoc theatrum ascenderis, excl anabis: O profunditatem diuitiarum, & sapientiæ, & cognitionis Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuperscrutabiles viæ eius. Quod si nihil inueneris, hanc tamen imperscrutabilitatem didicisse magno erit lucro, quo infinitam sapientiam Dei altius admirari discas, & ipsius maiestatem promtiore animo reuereri. Hoc etiam facile consequeris, vt nihil sine causa iustaque ad vnicum scopum ratione, à Deo conditum esse experiaris. Intelligis nunc spero, quid velit Esdras, cum ait: Spiritum firmamenti creasti, & illi impersasti, nimirum quod cœlestis materia quę multum est spiritalis, percipiens verbum Dei, siue impressionem voluntatis eius, eundem cum illo affectum erga hominem induit, videlicet vt illius causa incalescens extenuaretur, spiritalis fieret, in altũ super aëris elementum se attolleret, extenderet, ac ibi fixa persisteret, aquas ab aquis diuidens. Hanc ergo ex volunrate Dei eiusq; impressione sympathiam nacta materia cœlestis, aëri adhuc mixta, & in spiritaliorem essentiam versa, à sua inclinatione sursum educta est, & hoc est quod ait, secundo die creatum spiritum firmamenti, licet tum nondum in globos stellarum ac planetarum contractus fuerit. Reliquum etiam mandari, nempe diuisionem, ex eadem sympathia & inclinatione eodem die executa est, & in eodem persistit officio, donec Dei voluntas, ex qua eius sympathia pendet, compleatur, vt testatur illud Dauidis. Psalm. 148. Stare fecit ea (cœlestia) in perpetuum, & in seculum, statutum dedit, & non præteribit.

Fuit hoc firmamentum non singulare aliquod cœlum ab alijs diuisum, sed vna cœlorum machina, vt inde manifestum est, quod quarto die solem, lunam & stellas in hoc firmamento posuit, omnes nimirum cœlos, qui nobis apparent, comprehendens. Quoniam autem corpora hæc, quæ Deus in firmamento posuit, & secundum Dauidis testimonium certis legibus fixit, diuersos admodum motus habere comperiuntur, in plures cœlos hoc firmamentum diuisum esse constat, quot autem sint illi, in astronomicis probabiliter disseremus. Diuisionis autem modus in præcedentibus apparuit, cum perpetuo superiora ex inferioribus, vt extenuara, dilatata magis & leuiora ascenderunt, vt aqua ex terra, aër ex aqua, firmamentum ex aëre, ita procul dubio in firmamenti communi substantia, paulatim facta simili extenuatione, discretione, atque in altum subductione, primum imo loco relicta est & subsedit sphæra lunæ, secundo sphæra solis cum Mercurio & Venere, tertio Martis, deinde Iouis, ac sic deinceps, vt postrema secretio sit aquarum supercœlestium, quæ rotius machinę mundanæ suprema pars est & manet. Hanc esse in cœlorum distributione oiconomiam, vniuersalis rerum & perpetua natura, qualis est lex grauium & leuium à Deo institura postulat. Cum enim ex prima vnicaque materia condantur & formentur omnia, ideoque illius indolem referant, non alia ratione superiora ad se mutuo, quam inferiora inter se affecta erunt, nisi Deum dicamus, cum ad cœlos formandos veniret, materiam primam resinxisse, & multo aliam illi essentiam, naturam & leges indidisse, verum hoc quid esset aliud, quam sapientiam Dei & potentiam eleuare, vt qui materiam primam non ad omnia creanda idoneam fecisset? quæ potuisset, hoc concesso, inter cœlestia & elementaria esse naturarum communio? quæ sympathia? an non hoc esset turbare omnem rerum ordinem & scopum Dei in sua creatione subuertere? Cum ergo vniuersalis lex naturæ per omnia inter se communicantia, eodem modo se habeat, nulli dubium esse potest, quin ea quæ ex vno in se conformi nec dissidente prodeunt, ad vnum illud eam obtineant rationem, quam filius ad parentem, & genitũ quod- ue ad suum genitorem, illius naturam aliquo modo referat, & ad illum tanquam suum principium inclinetur, & amoris vinculo alligetur. Eadem ergo cœlestium inter se erit ratio, quæ est elementarium, quum est vna eademque in se conformi, & concordi massa creata successiuè sint omnia, & superiora ex sua nobilitate & perfectione, hæc inferiora tanquam suum principium amplexabuntur, eò fortius, quò magis natura communicant, & homini pro viribus seruiunt. Superiora etiam vt magis defæcata, magis distillata & excocta, nobiliore forma superaddita, nobiliora quoq; erunt ad scopum Dei instrumenta, validiusq; suum officium ad eundem præstabunt. Quamobrem absurdissima iudicio

quæ

quæ Astrologi de Saturni & Martis malitia sibi persuadent, vt latius in Astrologicis disceptabo.

Creato & suo loco posito firmamento, factum est, inquit Moses, vespere & mane dies secundus, à vespera nimirum vt primus, incipiens, & ad lucem iterum occumbentem, finiens, eadem est ratio dici quæ prius, quam toto creationis tempore seruans, perpetuò ad creationis memoriam retinendam indicat. Vocauit autem firmamentum hoc cœlum, SHAMAIM Hebraicè, fi vocali dictione vocauit Adamo sic vocauit, alioqui quod Deo, dicere esse, dixi, hoc idem est quod vocare, videlicet æterna eius voluntas, qua firmamentum ex aquis esse volut & fecit.

FABRICÆ MVNDI

Caput nonum.

De aquis supercœlestibus & creatione Angelorum,

DE aquis supercœlestibus nusquam aperta fuit mentio, nisi Genes. 1. v. 7. Psal. 148. v. 4. & 4. Esd. 6. v. 41. Variè de illis sentiunt scriptores. Iacobus Zieglerus valde inepte imaginatur, primam materiam à Deo infinitam creatam fuisse, ne quid vacui extra mundum relinqui putaretur, & ex ea materia mundum creando non exhaustisse eius infinitudinem, sed quantum ad creandum sufficeret assumpsisse, reliquum, vt erat, reliquisse, quod voear aquas supercœlestes, inane & tenebras, illudque per firmamentum à mundo exclusum fuisse asserit. Quæ sententia primùm est absurda, quomodo enim infinitam Dei sapientiam aliquid frustra creare admitterur? Etenim frustra plane fit, quod extra mundum inane, nulliusq; formæ & vsus reliquitur. Quod si ad complendum vacuum id fieri dicas, interrogabo antea ne ab æterno ibidem vacuum fuerit, an verò etiã hoc creatum sit? inextricabilis quæstionum fiet labyrinthus, nèc vllus naturæ modus, ordo & lex in partium mundi ex chao deductione, apparebit, sed omnia sine ratione, sine naturali aliqua consequentia fient, nullus enim erit locus extendendæ materiæ ac dilatandæ nobiliter indigitandæque. Alij & quidem non pauci, aquas supercœlestes putant esse nubes, quæ media regione aëris feruntur, & aere inferiore (qui etiam cœli nomine comprehenditur) à mare & fluminibus separari. Verum his aduersatur sacrum Mosis testimonium, quod illi firmamento in quo sol, luna & stellæ sunt positæ, diuisionem attribuit. Neque enim aër qui sub nubibus est & magnis murationibus subiectus, firmamentum dici potest. Quod si à perpetuo & immutabili in suo loco situ, firmamentum appellare velint, erit & aqua firmamentum, verum alia firmitas requiritur, tale vt dixi firmamentum necessarium erat, quod substantia & virture immurabile perpetuo subsisteret, ad sustentandũ rerum secundum earum species generationem & multiplicationem, hocaurem post lucem factum fuit, quare & post aërem, nam lux sine aëre, qui circumire massam, lucemque deferre, & diem noctemque efficere debebat, esse non potuit. Quamobrem cum firmamentum hoc ex aëre sit factum, illoq; posterius vno die perfectum, aliud ab hoc inferiore aëre, perfectiusque illo, proculdubio fuit, supra quod etiam Dauid has aquas collocat. Obserua Psal. 148. eius in laudando Deo ordinem, primo in genere cœlestia ad laudandum prouocat, deinde iusto ordine & distinctim singula compellat, primum qui cœlos inhabitarant angelos & spiritus beatorum, deinde partes cœlorum, solem, lunam & stellas, hoc est firmamentum, tertio cælos cœlorum, hoc est, cœlos qui firmamentum ambiunt, & intra se comprehendunt, siue cœlum cœli, vt est Psal. 113. postremo aquas quæ supra cœlos sunt, mouer. Vides illum ordine ab imis ad summa progredi, addita etiam singulari causa, cur maxime laudare Deum debeant, nimirum quia Deus illa stare fecit in perpetuum, & legem officium que dedit, quod insectum non præteribunt. Post cœlestia transit ad terrestria, in quibus ventos, fulgura, grandines, nubes, aues cœli complectitur, nimirum elementaria omnia. Vides ergo duos laudantium ordines, cœlestem & elementarem. Cum igitur inter cœlestia & immurabilia collocet aquas supercœlestes, nequaquam eas esse nubes credendum est. Et Psal. 104. v. 3. contignare dicitur Deus tectum & superiora edificij sui, mundi videlicet, aquis, quæ aliæ quam hæ supercœlestes esse nequeunt.

Vnde nunc istæ aquæ sint creatæ, & in quem finem, ex Mose non liquet. Quando enim octilis percipi non possunt, nec quid exhibent, quod in idololatriæ materiam à gentibus rapi possit, amplius & abditissimas vniuersæ creaturæ altissimaque sint, quæ perscrutari nequeunt ab vllo homine, non admodum referebat earum originem & scopum explicare, quamobrem & illa tacet Moses, nec aperrè reuelat spiritus sanctus. Non tamen frustra earum mentionem facit, sed pijs animis aliquid altius cogitandi materiam offert, & summè admirandã Dei sapientiam & potentiam inexplicabilem innuit, vbi mentis extremã acies rerunditur, & harum vias abyssumque vlterius prosequi nequit. Originem autem & materiam illarum hinc percipere licet, quod aquas nominat, consortes enim & connaturales firmamento indicat, quem admodum & Dauid cum Psal. 148. supremum illis locum in toto vniuerso, pariter cum Mose tribuit. Enimuero cum omnia quæ hactenus post motas aquas & lucem creatam sunt facta, ordine extenuationis & perfectionis, sursum sunt lara & suo loco affixa, dubitari non potest, quin eodem continuato ordine, ad extremam, vt ita loquar, distillationem & sublimationem, in aquis istis supercœlestibus sit ventum. Sunt igitur istæ aquæ, cœlum omnium lympidissi-

inum purissimumq;, quod recte theologi vocant empyreum, quippe cum tanta sit lux in firmamento, & ex ipsa firmamenti substantia collecta, quæ meros ignes oculis & sensui repræsentat, erit & hujus ultimi puritatissimique cœli substantia, multo nobilior fulgidiorque ignis, æquali per omnia claritate, ut in qua nulla lucis in globos contractio facta est, quod ideo factum apparet quod totius naturæ œconomiam, convexitate firmamenti terminare voluerit Deus, ideoque divisionem illam aquarum firmamento conmissam scribi, ut naturæ opera ibi terminari, & ultra ejus summam extremitatem, nimirum primi mobilis conuexum non exire, sed intra illud in uniuersum contineri intelligamus, extra illud conuexum autem, omnia quieta & immota esse.

Aliquid vero ista aqua supercœlestis, hoc lympidissimum cœlum sit creatum, dicam quod mihi probabile est visum. Angelos creatos esse nemo est qui ambigat, quandoquidem nihil est ab æterno præter unum Deum, reliqua omnia sunt creaturæ & initium habent. At quando creati sint hi, non facile est dicere, ante mundum creatos non esse, inde conuincitur, quoniam in principio creavit Deus cœlum & terram, hoc est informem massam cœli & terræ matrem, quod si creatio a massa illa cœpit, non potuerunt angeli primùs creari. Cum tamen stellæ lucidæ in firmamento collocarentur iam tum erant, sic enim alloquitur dominus Iobcap. 38. v. 6. Quis iecit lapidem eius (terræ) angularem, cum laudarent pariter stellæ luminis, & jubilarent omnes filii Dei, filii Dei non potuerunt alii esse quam angeli, nondum enim tunc creatus erat homo, quod si angeli Deo creatori laudem cecinerunt cum terram super lapidem angularem firmaret ille, & simul cum illis laudarunt lucentes stellæ, ergo tertio die fierunt angeli, fierunt & stellæ, licet nondum absolutæ primo enim die mane cœperunt creari, & quarto die fuerunt perfectæ, fierunt ergo multo plus quam semiperfectæ, & intenso iam lumine fulgere incipiebant, Deumq; in suo obsequio laudare atque glorificare. Quod autem locus ille in Iob v. 6. ad diem creationis tertium pertineat, facile intelliges, si duos præcedentes versus conferas. In priore enim loquitur de prima fundatione terræ, quando videlicet locum quietis illi dedit Deus, centrum vniuersi, quod vere basis terræ existit. De hac fundatione loquitur Dauid Psal. 103. v. 5. dicens Fundasti terram super bases suas, ne moueat se in sæculum & in sæculum. In altero loquitur de figura quam terra pondere suo ex omni parte æqualiter centrum apperente nacta est, videlicet sphærica. Sexto autem versu primum adhuc de basi terræ profundissimam facit quæstionem, quo modo videlicet ceatrum illud, quod basis est grauium, sit fixum, cum sit in medio fluxi & mobilis aëris pendulum. Mox de superstructione loquitur, quæ in altum attolli solet, & angulis ædificiorum præcipuè innititur, quis, inquit, lapidem angularem iecit, qui molem in altum ascendentem sustineat. Videres tres partes collocandæ & firmandæ terræ, eo ordine quo in creatione sibi mutuo succesierunt, in quæstionem duci. Primo enim creato chao, in centrum subsidere terra cœpit, secundo subsidendo sphæricam figurã accepit, tertio ex siccata tandè terra supra aquas eminuit, atque ibi firmata est, etiã altissimis subinde montibus supra aquas pendentibus, de qua firmatione sic loquitur Dauid Psal. 23. v. 2. Quia ipse super maria fundauit eam, & super flumina firmauit eam. Hæc terræ altissima fastigia, quis tanto supra aquas æthereallo extulerit, atque ita fundarit, vt non corruant, & ad naturalem suum locum redeant, interrogat versus sextus, secunda parte. Cum igitur horum firmitudo & stabilitas sit facta tertio die, cum terra sicca & solida firmaque redderetur, omnino apparet angelos ante completam illam siccitatem & firmitudinem, nimirum secundo die, creatos fuisse. Et quadrat huc eleganti ssimè aquarum supercœlestium creatio, secundo die facta, ex quibus angelos creatos esse sit verissimillimum, nulla enim in omni creatura aptior ad hoc substantia fuit, quam limpidissimus ille & igneus aër, in quo sedem & habitaculum illis esse voluit conditor, nec aliud elementum illorum corporibus conuenientius erat, quam vnde spiritum erant hausturi. Et Paul. Hebr. 1. testatur, angelos esse spiritus & flammam ignis, hoc est spiritus limpidos in modum clarissimæ flammæ, qualis ferè est cœlo empyreo substantia, vt videantur angeli quasi stellæ ex aquis supercœlestibus creatæ, sed animatæ, rationales, & in ministerium Dei sui; dej; se mouentes. Vnde vocantur angeli lucis, hoc est, angeli lucentes, ex luce creati, & in cœlesti luce habitantes, ac cum magna lucis claritate hominibus apparent, vt paßoribus Luc. 2. v. 9. & mulieribus Matt. 28. v. & Petro Actor. 12. v. 7. Finis secundi diei.

FABRICÆ MVNDI

Caput decimum.

De congregatione aquarum elementarium, & terræ ad generandum præparatione.

TERTIVS DIES INCIPIT.

TErtio die dixit Deus: Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat arida. Non est Mosis sententia, quod tertio demùm die hoc dixerit & separare cœperit, sed quod æterna eius voluntas fuerit, vt hoc die terræ & aquæ diuisio perficeretur, & terra exsiccaretur, proinde & supra aquas altius emineret, aquis intra sinus illius receptis, quo venturis animalibus sedes & habitaculum, horreumq; esset ad omne alimentum suppeditandum. Quæcunq; in Deo sunt, æterna sunt, voluntas diuidendi quemadmodum creandi ab æterno fuit, & item hoc die complendæ diuisionis æterna fuit, & cum absoluta fuerit, factam esse ab æterno voluit & approbat in æternum. Stat sententia, cuius illum pœnitere non potest, quæ radargui, aut emendari, què melius concipi non potest, quoniã infinita

Infinita est eius sapientia & prudentia, quæ mutationem consilij & voluntatis nullam admittit. Quoniam ergo hoc die completa est diuisio, Dixit: inquit Moses, Deus, ab æterno videlicet, vt fiat diuisio & appareat arida, hoc est tantisper fiat diuisio, donec appareat arida, Et quando apparebit arida? Nunc tertio creationis die, subiungit enim: Et factum est ita, nunc nimirum post secundū diem, quem iam ante complerum dixit, & ante finem tertij diei, quem post vers. 13. concludet. Quod si inchoatam & perfectam pariter diuisionem vno die quis comprehendere velit, quæ erit in creatione ordinis & leuis naturæ constitutio, cum nunc succelliuè ac per causas & consequentia media illam operari videamus? Necessario tum sequetur Deum omnia creasse, præcrito omni ordine & lege naturæ, atque hæc postea ipsi naturæ præscripsisse, atq; indidisse, quod absurdum planè est & impium cogitare. Res enim suam naturam & legem operandi, secum ex creatione adferre debent, nisi Deum in creando aut consilio aut potentia non satis valuisse fehtiam*. Igitur cum secundo versu aquas forti flatu mouerit, intelligimus illum naturalē causam sequentibus operibus instituisse, & iam inde terram ab aqua segregari cœpram, hoc autem die tertio hanc segregationem perfectam & completam fuisse. Hæc segregationis causa naturali obseruata, simul in æqualitatis terræ, & sinuū maris causā in notescit, idem enim venti impetus APHAR illud principio creatum, ita ex diuersis partibus exalit, vt vehementer in altum tolleret, atq; hinc subsidentem terram in altum colligeret, indeenim profundas maximasq; valles & cauaturas efficeret. Cogitabis ergo ea parte qua nunc est mare Atlanticum, vehementissimum ventum in APHAR incubuisse, similiter & ea parte ferè, vbi nunc Asia & nouā India diriminntur, cosq; ventos vastas ibidē excauationes terræ subsidentis fecisse, & in altas continentes illam cumulasse, varios item sinc inde turbines ortos, qui minores cauaturas effererint, & vndis vtrinq; in altū subuectis, terram in montes congesserint. Ita collidentibus vndis, & terram ab aquis segregatam, & per medias regiones in montes collectā altissimos intelliges. Sic per Aphricam mons Atlas, & montes Lunæ, per Asiam mons Iunaus & montes Caspii, cæteriq; passim montes, haud dubiè nati sunt. Aquæ autem post longā agitationem ab omni terra defœcatæ, & in cauitates illas collectæ resederunt, vbi terminum eis posuit Deus, vt ait Dauid Psal. 103. v. 9. nimirum cum grauia omnia ad centrū mundi quam possunt proximè accedant, & aqua quæ fluxa & labilis est, non potens accumulata consistere, quemadmodum terra potest, semper illa ad decliuiorem locum labitur, quousque in imo ad libellam se constituerit, vnde per se ascendere nequit, nisi fundum occupante grauiore. Indefit vt aquæ omnes, non obiectis altioribus repagulis in mare defluant.

Hiciam cogitandum est, solem, lunamque & reliqua sydera cuncta reliicta & compacta esse, vt in natura fibi indita vires intentiones habere incipiant, ita enim in tertium diem lucis claritate ac virtute naturali creuerunt, proinde in exsiccanda terra plurimum illa adiumenti adferre certum est. Ventus etiam vtcunque adhuc per aerem spirans, humores à sole exeostos & extenuatos è luto eduxit, vt duabus de causis terra exsiccaretur, & in mediorem soliditatem coalesceret. Sic vt habet Dauid Psalm. 23. firmauit Deus terram super aquas, siccitate videlicet & soliditate, sine quibus ipsa fluxilis permansisset, & ad ima relapsa aquis natura sua subsedisset, vt pote grauior, & illas in altum cedere coegisset. Cæterum hanc terræ siccitatem, non absolutam intelligere oportet, sed mediocrem, quanta ad terræ stabilimentum, & ad plantarum creationem sufficeret, siquidem antequam plueret, creatæ fuerunt herbæ, quæ succo indigent, & homo ex luto formatus fuit die 6. Quin & hoc considera, si omnino sicca fuisset terra, non potuisset in altos montes attolli & consistere, humor enim aliqualis terram compingit, illius autem expers omnino dilabitur vt arena, neque etiam gignendis ijs quæ in visceribus eius efficere voluit Deus, idonea fuisset. Obseruandum etiam hic est, quanta prudentia fuerit creatoris in excauandis sinubus illis, aquarum receptaculis, ita enim maria per vniuersum mundum distributi, vt omnia regna mundi inter se mutuo tractare commercia, & quæ natura aut ars dederit, quouis transfuchere possint, tum vtquod maximum est, terra cum aquis collectis vnam efficiens sphæram, in suo æquilibrio permanserit, alioqui enim terra non stetisset supra aquas fiemata, sed plus ponderis in vnam partem collectum, totam terræ massam versus centrum grauitatis & mundi depressisset, aquasque ex altera parte incumbentes illa terræ depressio altius in sublime subtas defluere fecisset, & terras proximas occupare. Postquam enim terra aquis in eadem quantitate grauior est, necesse est primum terræ corpus per se in æquilibrio consistere. Deinde maria orbem terræ ambientia, & inter se communicantia sic distribui, vt vndequaque in æquilibrio iacentes, non plus ponderis adferant in vnam sphæræ medietatem, quocunque tandem circulo illam finias, quam in alteram illi oppositam. Si non communicassent maria, sed quædam propriis sinubus conclusa manssissent, potuisset terra aliquo modo, etiamsi non per omnia in se ipsa æquilibris consistere. Quod enim in vna eius medietate defuisset ponderis, supplenissent aquæ in eadem conclusæ. At cum vsus & officium marium postularet, eorum inter se communionem, propter necessariam circumnauigationem, idem etiam postularet fluminum exoneratio, quæ per solam mariuni communicationem, æqualiter & iuxta æquilibrium, in omnes sphæræ partes distribui potest; necessarium in primis fuit, quod dixi, terræ per omnia æquilibrium, neque potuisset aquis illud compensari: illæ enim in parte leuiore altius cumulandæ fuissent, quam in grauiore, proinde & defluxissent, donec æqualem vndique è centro altitudinem nactæ fuissent. Quodsi has, aquas æquilibrium compensantes, ita circumuallatas demus, vt effluere non possint, tamen duo inconuenientia sequutura fuissent, vnum quod corruptioni obnoxiæ, vicina infecissent, nec rebus humanis debitum vsum præstitissent, alterum quod vel in viscera terræ exsuctæ, vel exhalatione, paulatim extractæ, locum suum deseru-

& sentiunt, atque ex sensu mouentur voluntariè, quartus eorum quæ sunt, vegetantur, sentiunt & intelligunt atq; ratiocinantur, aut breuiter, 1. quæ sunt, 2. quæ crescunt, 3. animalia quæ sentiunt, 4. quæ intelligunt & ratiocinantur, superiores enim gradus inferiores complectuntur. In hos 4. gradus oportet philosophantem diligenter animum intendere, & ordinem creationis his gradibus ascendentē & progredientem obseruare. Neque tamen cogitandum est, omnia quæ sunt primi gradus, procreata fuisse ante ea quæ sunt secundi, non enim lapides pretiosos & metalla ante herbas existere necesse fuit. Hoc enim statuendum est in primis, ea primum creanda fuisse, quæ hominis vsus mox postulabat, gemmæ & metalla etiamsi diu post hominem sint nata, nihil incommodi adferre potuerunt. Verum dices mihi, ante septimum diem erecta illa esse oportuit, recte dicis, sed attende ea tum creata censeri, quando terræ mandauit Deus ista generare, terra enim constituta est mater horum, & mater manet, penes se & ex se semen concipit, vnde illa perpetuo generet, ac pro sua fœcunditate suo tempore perficiat, at tarditas perfectionis nouæ speciei generationem non remoratur, quia ipsa vltima est, nec consequenter generat. Quod si gemma gemmam, & metallum sibi simile debuisset procreare, tum vim specificam & seminariam oportuisset metallo & gemmæ indi, quod creatoris erat non terræ, sic vtique ante septimum diem gemmæ & metalla perfecta esse, & virtutem specificam sibi à Deo inditam habere debuissent. Quod si ordinem in Genesi mundi expressum obseruemus, tertio id die cum herbis faciendum fuisse videtur, similis enim fuisset in vtrisque generandi modus, & vterque in eodem gradu, vegetantium scilicet, numerandus fuisset, adeoque pariter adoleuissent. Itaque cum horum seminaria ratio penes terram manear, licet adiutrix & fortasse formatrix aliqua virtus ex cœlestibus accedat, confendum est, horum creationem tum perfectam fuisse, cum seminaria ratio & vis generandi, terræ à domino impressa fuit, quod nihilominus eodem hoc 3. die, iuxta naturalem rerum progressum, factum credibile est, cum terra sufficienter solidata fuit, & astra iam proximè suam formam compleuerant. Nullum igitur inconueniens inde nascitur, si metalla & gemmæ & quæcunque similiter à terra genita, propriam sui propagandi vim non habent, post aliquot demū annos procreata dicantur, & fuerint, cum ratio seminaria & vis specifica, principio terræ indita fuerit, quæ generationem complent.

Hic iam duplex generationis ratio occurrit, quæ prudenter distinguenda venit, vt ne iustus creationis ordo in Genesi manifestè conspicuus turbetur, & ordinis quoque ratio per omnia constet. Vna est ipsius speciei, quæ semper sibi simile profert, vt equus equum, ouis ouem, &c. vsque ad finem mundi, quia ex propria substantia, & per propriam generandi vim, de cuius supra omnem modum admirabili mysterio sequenti capite dicemus. Altera est quæ non sibi simile, sed specie differens, pro qualitate spirituum diuersi generis concurrentium gignit. Sic terra, aurum, sulphur, plumbum, &c. generat, sibi dissimilia & alterius speciei, cuius vim in se habet ex creatione, non autem postea nec aliunde nisi ab opifice creatore acquirit. Vides ergo duplicem generationem specierum, quarum quæ à specie ipsa fit, speciei etiam intra sex dies creationis perfectionem requirit, quo specificam illam vim generandi à creatore acceperit, quam nec terra nec cœlum, nec aliqua prius creata species dare potest, solius creatoris est eam vim creatis speciebus indere. Propterea versu 22. essi aquæ primas species pisciū & volatilium produxissent, non tamen illis totis earundem specificam vim perpetuam & propriam fecit, sed eandem vim in propria materia earundem specierum ex aquis sumpta, inchoatam cum animalibus ipsis perfecit, iidemque impressit atque indidit, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, volatile quoque multiplicet sese in terra. Quæ vero species hanc benedictionem non acceperunt, ex neque ex se multiplicari possunt, sed accidentariam quandam generationem habent aliundè, nimirum ex certo elemento, aut elementis quibus eam generationis vim Deus indidit, tunc haud dubiè, cum perfectam speciem nacta propriam quæque naturam propriumque spiritum adepta fuerunt, quemadmodum & animalibus perfectis eandem vim indidit. Quamobrem cum harum specierum specifica vis, elementis iam perfectis impressa sit, non opus fuit lapides, gemmas, metalla & reliqua eiusmodi, ante septimum diem in conspicuum proferre, eorū enim creatio iam in elementis facta erat, nec vlteriore creatione opus habebant, eorum generatione naturaliter iam ab elementis pendente.

Iam hisce rerum gradibus constitutis, secretioris philosophiæ studiosus diligenter perpendat, qui horū sint nobiliores, & quo ordine, quibusq; & quot mediis, ad suæ speciei perfectionem adducantur. Quoniam autem intellectus & ratio aliquid supra sensum & virtutē mortuam addit, & hæc plus habet quam vegetatiua, rursus hæc primus eorum quæ sunt ad vitam accessus existit, facile intellectu est hos gradus quo ordine enumerantur, eo etiā à natura formari ac nobilitari. Exemplum omnium in hominis generatione habem⁹, in quo vis specifica à parentibus semini impressa, eiq; innata primum corpus & viscera formar, quæ tantisper dum eor formantur in primo consistunt gradu, at mox corde formato vegetam naturā induunt, & alimentū ad se trahere ac crescere incipiunt, post hebdomadas aut & circiter sex, tertium adepta gradum, sē mouent, ac tum quidē nullum intellectus siue animæ rationalis vestigiū, in fœtu licet deprehendere, necessario tamen animæ rationalis substantia, etiam in primo conceptu illi adest, si generari illam à parentibus concedimus, at formatur tum illa adhuc, & postrema

postrema vt nobilissima perficitur. Procedit ergo omnis generatio ad ignobiliore ab nobilius, & tumto cuiusque speciei fastigio perficitur, nec vltra ascendit. Nihil enim suæ speciei metam superuredi valet, quia vires ei veteriores datæ non sunt, sed benedictio generationis, ipsa specie terminatur. Sic ea quę sunt tantum, quantumuis in suo genere nobilitate cætera excedât, ad crescendi tamen potentiam non pertingunt, quæ vegeta sunt, alia quidem aliis sunt nobiliora, verum ad sensum non peruenium, & animalia quorum in sua specie vestigium est sensus & motus, ad intellectum non pertingunt, hic enim superat omnia, & Dei refert imaginem. Hunc nunc eundem ordinem obseruabis, lector, in rerum creatione seruatum esse, hactenus enim creauit Deus ea quæ sunt, deinceps ex his ipsis assumpta nobiliore substantia, creabit ea quæ sunt secundi gradus, nimirum herbas & plantas, deinde animalia, quæ sunt tertij ordinis, & in his primum quæ ex aquis sunt & ignobiliora, postea terrestria, quæ subtiliore & sicciore, calidioreque spiritu dotata, subtiliora etiam sunt sensu, & ad intellectum nonnihil accedunt, denique hominem ipsum, qui cæteris omnibus ratione & sapientia dominaretur, sta nobiliora posterius creantur, quia nobiliore ac magis detecata digestaque materia egent & proinde tardius perficiuntur, natura quæ prius creata est, iuxta suum genium & modum ab idea Dei inditum semper operante. Est autem idea Dei opus sapientiæ eius, voluntas ordinis, virtutis & proportionis, rerum creandarum & sustentandarum. In summa si quis intentius ordinem rerum perscrutetur, & specierum communionem differentiamq; consideret, intelliget creationem rerum ab ima & ignobilissima specie sic fere sursum ascendere, quemadmodum arbor primum vnicum habet truncum, in quo omnia quæ sunt à radice ad summum vsq;, sunt vnum communione speciei, singulis interim partibus suas in eo venas habentibus, cum vero ad aliquam differentiam incipiunt accedere, fit prima trunci diuisio in ramos, ramus deinde quilibet vnus aliquandiu existens, donec in diuersum illius venæ abeant, fit secunda diuisio ac sic deinceps, donec ad extremos ramos & fructus perueniunt fuerit. Ita chaos vnicus omnium specierum creandarum est truncus, radicem & initium in vniuersali idea creatrice, quæ est in mente & voluntate diuina, habens. In hoc trunco omnia adhuc vnum sunt, in seminaria ratione chai latentia & communicantia, porro vt vniuersalis illa idea creatrix rerum, per diuisionem in determinatum specierum numerum & formam sese paulatim affcendendo diuidit, ita ex vna simplici incomposita specie chai, paulatim specierum differentiæ oriuntur: tantisper enim omnium destinatarum specierum substantiæ vnà manent, donec in eo in quo communicant perfectè ad differentiam vergunt, inde quæ adhuc communicant, vno ramo contentę cohærent, donec in propriæ speciei viam perueniant, suum quæq; altissimam siue extremam & perfectam speciem sectantes, sic omni vndequaque veluti per omnes creaturæ ramos facta excoctione, distillatione, defæcatione, extenuatione, sublimatione, aut quocunque tandem modo, adusiste ad supremum operationis scopum tendens nominandus est, tandem ad singulas species conceptas peruenitur. Cæterum id memoria tenendum est, quę superioris sunt gradus tardius perfici, quandoquidem per inter medios gradus ascendunt. Sic animal cum tres ascendat gradus, nimirum per esse, & per vegetam speciem vsque in sensum & motum, necesse est vegetantia vno gradu prius perfici. Ita enim de idea illa in Deo vniuersali cogitandum est, illam in creatione ita suas impressiones facere, vt à trunco incipiens, ordine inconfuso ac recto tramite, paulatim per nobiliores & nobiliores ad summæ speciei productionem tendat & quæ vnius sunt gradus simul perficiat. Deinde quæ sequntis & nobilioris, vt in creatione plantarum, animalium & hominis videmus. Iam species quæ in vno gradu consistunt, siue vnius sint generis, vt in plantarum genere salix & quercus, gradibus quibusdam excellentiaue aut nobilitate inter se distinguuntur, quamobrem perfectius aut nobilius quid, tardiusque effectu est in vno quam in altero, inde fit quod tardius quercus quam salix crescat & adolescat. Non minus tamen quercus quam salicis creatio tertio die fuit absoluta, nam vt mox videbimus vis specifica simul cum germinante herba nata, plantæque per ideam formatricem impressa est, duobus enim his creatio eorum quę sibi similia sunt gignitura, absolvitur, speciè ipsa in specifica, hoc est, propagandi speciem virtute, quæ deinde sequuntur incrementa & fructuum generatio, opera sunt ipsius speciei naturalia, virtutem illam & creationem consequentia. Hic autem meminisse oportet, quod septimo capite diximus. Mox vt materia rei alicuius parata fuit, simul species rerum inde creandarũ nata est, tametsi res ipsa serius aboleuerit, vt sol primo die cum lucem Deus crearit, creari ceptus est, cum quarto demum die perfectus fuerit, sic paratis aquis, tertio die species piscium creari cœperunt, & exiccata terra species animalium terrestrium, cum hæc quinto demum die perfecta fuerint, sic tertio die species quòque herbarum & plantarum creari cepta est, licet quarto demum die absoluantur. Moses enim tempus absolutorum operum tantum notat. Simul ergo species plantarum & terrestrium animalium, perfecta eorum matre terra, natæ sunt, sed quæ solidioris erant substantiæ tardius absoluta, vt quercus quarto die serius adoleuerit quam herbæ. His de gradibus & ordine rerum creandarum consideratis, ad plantarum creationem veniamus, quæ est altera pars operis huius dicitij.

FABRICÆ MVNDI.

Caput duodecimum.

De herbarum & arborum creatione, & Spiritali substantia.

Postquam

deducendo, quod iners & nulla actiuitate præditum est, paulatim in vegetam vim & efficaciam, in vitam, in motum, in sensum, & in intellectum deduxit, & quod maximum est, omnia quæ creata inter se consentientia, mutuo amore & vinculo connexa, & in idem conspirantia, sola voluntatis impressione facit, vt naturalis illis quidam fiat affectus & inclinatio ad prosequendum officium, quod ipsis ex harmonico idearum in mente diuina consensu, per voluntatem creantis impressum est. Sic Chaos, & grauissimum in primis quod in illo est terra, ex impressione voluntatis Dei, punctum in vacuo designatum appetit, coque quodam veluti desiderio sua grauitate se mouet, donec æqualiter ex omni parte id nactum conquiescat, reliqua mundi suis veluti humeris ferens & sustentans. Effigitur hæc terræ, & proinde chai natura, ac eum reliquis posita creaturis sympathia, vt se omnibus subijciat in sede sibi affignata, in centro mundi, & circum centrum proxime firma conquiescat, reliquaque omnia sustentet, & vt est imperfectissima, à superioribus benedictionem & adiumentum appetat, ad parendum quæ illi mandata sunt. In hoc igitur puncto necessario conquieuit chaos, quoniam hoc Illi Deus sedem quietis, & terminum motus grauitatis constituit, quam legem ae metam transgredi nec potest, nec optat quandoquidem Deus dixit & facta sunt, ea natura hæc sympathia illi à domino, indita est, tanquam ad omnium specierum & individuorum sustentationem necessaria. Ideo Psalm. 103. dicit Dauid. Fundauit terram super bases suas, ne mouear in sæculum & in sæculum. Et Psal. 135. v. 6. Firmauit aut extendit terram super aquas. Quia vero hoc chaos mater est omnium, non solum inferiorum corporum, sed & cœlestium, omniumq; quæ creata sunt, vt audiemus, non est dubitandum quin elementa omnia cœlique omnes ad summum vsque, matris suæ indolem, alia plus, alia minus referant, ac pondus aliquod obtineant, quo ad medium inclinentur, sympathiamque suam, tum ad terram, tum inter se mutuo incubatione & contactu, ac veluti sensu exerceant.

Porro & hoc experientia docet, quæ pondere prævalent, ea natura velocius, propiusque ad centrum mundi, sedem inquam grauium accedere. Hinc certissima ordinis ratio in vniuerso nascitur, vt quæ leuiora sunt ac subtiliora, superiorem locum obtineant. Neque hoc solum, verum etiam chai totius q; mundi sphærica figura inde ortum habet, quippe eum chai materia fluxilis esset, & sibi per omnia similis, æquali vndequaque virtute & facilitate, ad punctum illum quietis pondere suo ferebatur, ita vt extrema eius omnia æqualiter à centro distarent, & ex omni parte centri in æquilibrio consisteret. Si enim eius extrema inæqualiter à centro distitissent, plus ponderis centro ex vna aliqua parte incubuisset quam in alia, vt si in cubo a sit centrum, b. c. d. e. sint extrema. ex a autem spectes b. aut d. angulum & c in medio latere longior multo est linea d. a. quam linea c. a. aut e. a. multo plus itaque ponderis habet materia quæ secundum a. b. aut d. a. lineam centro incumbit, quam quæ secundum c. a. aut e. a. Vincet igitur d. a. pondus, & c. a. atque. a. sursum protruder cadendo donec c. d. e. simul in æquilibrio, hoc est æqualiter à centro consistant, materia existente liquida & fluxili. Necessario igitur Chaos in æquilibrio sub figura sphærica consistit. Et erat alioqui talis figura sola mundo conueniens, postquã superiora perfectioraq; corpora, terram inuadæ generationis causa perpetua circumuolutione erant habitura. Iohannes de Saerobusco & cæteri mathematici terræ sphæricã figuram ex apparentibus quibusdã accidentibus comprobant, sed præclarius multo est ex ipso fonte, ex causis, inquam, vnã quodque demonstrare, hoc enim tramite solida scientia incedit. Inuentum hunc punctum ex iam demonstratis, constat centrum mundi & grauitatis, aut quietis grauiũ vocandũ esse. Vocant autem Phisici ipsum infimum omnium, reliqua vero superiora, & motũ ad medium dicunt deorsum fieri, à medio vero sursum, idque optimo iure, quod supremũ merito dici debeat, id quod perfectissimum est, & reliquis aliquid præstantioris naturæ conferre potest, infimũ vero quod longissime ab illo, & loco & conditione distat.

FABRICÆ MVNDI.

Caput quartum.

De natura & forma chai siue primæ materiæ.

CHaos hoc principio creatum omnium rerum quæ à Deo facta sunt fuisse principium materiale, luce clarius ostendit Moses, dum omnia ex eodem sex dierum opera deducit. Et prima eius propositio perspicuè conuincit, nihil prius hac materia à Deo creatum esse, alioqui enim non recte principium creationis in ea constituisset. Quum igitur post hanc materiam, & ex eadem facta sunt omnia, ad originem naturæ recte perueſtigandam, & naturalis philosophiæ principia iuxta veritatem constituenda, summè necessariũ est, qualis hæc prima fuerit materia diligẽtissime considerare. Multis se modis torserunt gentiles philosophi in materiæ considerationc, esse illam negare non sunt ausi, & tamen ens esse minime conceſſerunt, aiunt nec qualitatem nec quantitatem esse, neque has in se

Ex quolibet quid libet facere solus naturæ dominus, Deus omnipotens potest, de quo Matth. 3. & Luc. 3. sic restatur Iohannes Baptista. Potens est Deus, de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahæ. Et qui sine omni subiecta materia mundum hunc creare potuit, multo magis ex quoliber quidlibet etiam in momento fecerit. Rationem tamen & normam quam naturæ indidit, ipse in ea ando sequutus est, vt videbimus. Natura autem semel à Deo ordinata & constituta, non quidlibet ex quolibet efficit, sed ex materia quæ illi quod intendit natura proximior est, hoc ipsum procreat. Hæc enim illius infinita est prouidentia, Sic non ex lapide triticum gignit, sed ex succo terreo & aqueo, nec ignem ex aqua suscitat, sed ex oleo magisque ex sulphure. Quapropter ex ligno accommodato iisque generantur, in materia requiritur, atque hanc videmus in vniuersum naturæ semel à Deo constitutæ legem, vt nihil ex nihilo gignat, neque ex contrarie affecta, aut adgenerationem indonea materia.

Omnis operatio naturæ in contrarie affectam materiam, atque inidoneam est violenta, minus tamen in inidoneam quam in contrarie affectam. Porro quod vim patitur a moto agente, ad suum genium redit, nisi diuturniore actione victum paulatim in agentis naturam pertrahatur. Violenta est igitur omnis generatio in materiam, si illam sine omni qualitate & naturali affectu, quibus ad gignendum inclinari possit, esse dicamus. Porro ad generationem & continuationē specierum ac multiplicationē, necessarius est rerum inter se consensus & sympathia, vt 5. capite dictum est, & in mundi œconomia hoc palam manifestissime est perspicere: oportuit igitur materiam ex qua aliquid generaretur sibi propriam naturam & conditionem habere, quæ ad intentam speciem ex ipsa generandam esset idonea.

Hæc eadem natura, si ex prima creatione radicem in materia prima nullo modo habuisset, quomodo potuisset ad officium, ad quod destinauit Deus omnia (nimirum ad seruiendum in hominis vsum) inclinari? puæ potuisset vnquam rerum inter se sympathia nasci? quam agnosci & obseruari à nobis vsque adeo est necessarium, vt Spiritus sanctus, qui omnia creata in hunc vsum sustinet, & dirigit, per Paulum Rom. 8. nobis eam luculenter & ampliter describat, cum magnitudinem incomparabilem gloriæ, quæ reuelabitur erga nos ex hoc creaturarum seruitio demonstrat, dicens: Etenim sollicita creaturæ exspectatio exspectat vt palam fiant filij Dei, hoc est suum officium sibi à Deo iniunctum alacriter prosequitur, homines in hac vita sollicite sustentans, cum desiderio vt salui fiant, & ad Deum creatorem suum adducantur. Quod si, inquit, hocereaturæ seruitium in multis frustra fiat, & sit inane, tamen huic vanitati non volens se subijcit, hoc est, non perinde illi est, bonisne an malis seruiat, sed quantum in se est præscriptum officium præstat in gloriam Dei, & salutem hominum. Veruntamen illam huic vanitati subiecit Deus, vt nimirum etiam malis, licet frustra, seruiat, non simpliciter tamen, sed sub spe, si forte palpent benignitatem & benenolentiam Dei, ac eouertantur. Et vt inuitè malis seruitisse illam doceat addit eam ab hac seruitute liberandam esse in libertatem quæ cedat in gloriam filiorum Dei, ad quam perpetuo aspirant, nimirum cum Christus dominus noster & naturæ, præcisa vlteriore propagatione humani generis, fideles suos in gloriam Dei patris adducet. Vides hic manifestissime, quanta sit rerum omnium inter se & cum homine sympathia, quam ex materia plane informi omnisque qualitatis & affectus experte, fieri est impossibile. Atqui dices mihi ex ethnicorum Philosophia, Deum creatæ materiæ postea iquduxisse formam aliquam, ex qua deinceps generatio & propagatio sit facta. Et quorsum quæso secundo loco, secunda ac operatione fecit, quod primo primaque creatione poterat? annon æque principio materiam in sua natura idoneè qualificatam dare poterat, atque postea induc̃ta, id quæ per vim qualitatē Rursus an potest is qui totus forma virtus, actusque perfectissimus, potentissimus, optimusque est, & ipsa boni origo & fons, aliquid omnino informe & ab omni affectu actioneque alienissimum, procreare.

Iam præcipuum opus suum hominem voluit Deus ad suam imaginem creare, quomodo enim alioqui in dissimilitudine potuisset gloria Dei fruī? Dissimilia dissimilibus non afficiuntur, sed ab iis abhorrent. Similitudo igitur ad Deum requirebatur in homine magna, prout multum gloriæ Dei particeps esse debebat, Atqui sacræ literæ testantur, vniuersam Dei gloriam sanctis patefactum iri, & nos illi similes fore, quia videbimus eum sicuti est. Maximo igitur hominis cum Deo similitudo erit In futura vita, cuius excellentia initia in creatione illum accepisse, ex Geneſi testatissimum est, quippe à creationis suæ initio cum Deo versari, eique in omni obedientia seruire, in hoc mundo debebat, donec in similitudine Dei sibi concreata adolesceret, & extremam perfectionem in cœlis reciperet.

Cum igitur homo ad imaginem Dei creatus sit, etiam reliquæ creaturæ, vt cum homine cui seruituræ erant iustam haberent sympathiā, aliquid similitudinis cum Deo in ipsa creatione nactæ sunt. Quin etiam & prima materia chaos ipsum, ex quo omnia, pariterq; homo creata sunt, aliquam ad suum conditorem similitudinem habere debuit, absurdum enim erat, vt dixi, fontem bonorum omnium Deum, mali aliquid, & qui totus, vita & virtus viuificæ est, stupidum sine omni qualitate atque affectu corpus creare, quod mox tesingendum esset, vt creandis rerum speciebus, & homini ipsi conuenire posset. Nam vt cuiusq; artificis opus, industriam prudentiam, & animi ipsius studium præ se fert, quanto magis Dei intentionem & imaginem aliquam ipsius opera referunt. Qui ergo ita naturam formauit & constituit à principio, vt non nisi ex idonee qualificata materia generationem faciat, etiam primas rerum species ex idoneo ad hoc chao, creauit & eduxit.

hanc ideam increatam & in omnia relucentem habet & possider ab æterno. Edij; hæc idea vnica & simplex, quemadmodum essentia Dei vnica & simplex est, sed fœcunditate veluti generationis & propagationis in ramos formarum, & specierum omnium procedens, iuxta creationis in vnica hominis specie institutionem & scopum. Quare cum creationem rerum inimè cõtemplari voles, & earũ affinitatem sympathiamq; rectè indagare desideras, quo ordine vnumquodque, & ex quo creetur, quoque modo species in speciẽ transeat, tota mentis acie & viribus est contemplandum, inde enim creaturæ singulorum & seruitutis ordo, quo ad hominem pertingunt, innotescunt.

Iam hanc ideam extra Dei substantiam & essentiam collocare nullo modo licet, est enim ipsi Deo propriissime propria, nulli alteri præter Deum communicabilis, quemadmodũ essentia ipsius nulli nulli alteri quam Deo competit, nisi cum quibusdam insanire lubeat, qui omnia ex essentia Dei genita, & veluti particulas eius esse, ideoque animas omnium ad ipsum redituras somniarunt. Cum igitur ab essentia Dei sit inseparabilis hæc idea, nefas est aliquod formarum & specierum primum principium, præterquam in Deo cogitare. Quod si quis ideas extra Deum ponat, non erunt hæ primæ ideæ, sed secundariæ, à prima illa, quæ in Deo est, creatæ, quæ cum extra res à philosophis collocantur, & cum materia coire, refsque ipsas & species compositas constituere dicuntur, quid aliud fit quam quod sufficienti omnium conditori, minister adhibetur qui omnia formet quasi per se immediate id nequiuisset ille, aut dedignatus esset efficere, qui tanto erga opus suum accensus est amore, vt delectetur esse cum filijs hominum. Prouerb. 8. Et si informem, inertem, & per omnia impotentem, nulliusque qualitatis materiam per se ereasse concedamus eum, qui totus virtus, & ad nobilissimos effectus pregnans omnipotensque efficacia est, cur digniores nobiioresque materia formas per alienas ministra sque ideas creasse dicemus? An non est hoc gloriam creatoris attenuare? An vero & materiam per secundas ideas conditam voles? quæ quæso eius quod nihil est, & ab omni essentia nudum idea fingi potest? Ideas enim formas formarum effectrices esse volunt, Quod si has secundas ideas, nó in primum tantum creatorem rerum, sed in perpetuam specierum propagationem factas quis asserat, quæ erit differentia propagationis à prima rei constitutione? nonne vtrobique species forma in materiã inducta eomponetur? Si igitur primum hominem creauit Deus, & idem creationis opus in singulis deineeps hominibus repetitur, quomodo septimo die & deineeps à creando eesslase dicitur Deus, Genes. 2. vers. 2. vt tanquam hæretici è cetu fidelium exploli fuerunt, qui angelos mundi creatores affirmabant, non minus hi tales ernnt, qui ideas extra Deum positas species rerum constituere dicunt, sunt enim & tales Ideæ creaturæ non minus quam Angeli. Ad hæc accedit quod antea dixi, speciem & materiam si separata & incommunicantia conslituas (vt necesse est cum materiam plane informem, eamque cum forma iunctam, compositum non simplex reddere statuis) fieri non potest, vt sit vlla materiæ ad formam inclinatio aut appetitus, aut vlla sympathia, quæ ex differenti similitudine nascitur. Multæ ex ideis à Deo & rebus separatis intrieata & meræ inutiles quæstiones oriuntur, quas vtcunque solueris nunquam veritatem creationis generationisque attinges, proinde nec de naturæ origine, potentia, sympathia certi aliquid statuere poteris.

Dicimus ergo vnam esse vniuersam ideam in Deo essentialiter residentem, quæ est omnimoda ratio omnium eorum quæ Deus condere voluit iuxta infinitam eius sapientiam, & voluntarem disposita & destinata, eamque ideam, actu externo in opificio mundi speciatim expressam, atque in eo actu expresso naturaliter per generationem species in multa indiuidua multiplicari & propagari, sine vlla extra Deum cooperante Idea, quippe in primo cuiusque speciei actu expresso impressus est character ideæ illius speciei in Deo existentis, ex qua impressione deinceps ad fixæ speciei propagationem inclinatur. Illam etiam ideam, siue rationem omnium, vtpote internum actum essentiæ Dei esse analogum ipsi essentiæ dicimus, proinde & creaturas, quæ eiusdem ideæ sunt imagines, ad Dei substantiam & essentiam aliqualem analogiam habere. Vnde altissima trinitatis mysteria, veluti per transennam de longe eluceat, & aduersus omnes de Trinitate hæreses, catholica doctrina insigniter illustrari, & vtcunque dissectis tenebris per spicua magis reddi poterit, si quis inuocato spiritu sancto, creaturæ ad creatorem analogiam pio zelo pro viribus perscrutetur. Quia vero rationes particulares in vniuersali illa idea, per mutuæ dependentiæ nexum & perpetuam harmoniam in consonantissimam melodiam excitantur, creaturales etiam rationes in vnam symphoniam vtcunq; coire est necesse, iuxta similitudinem aliquam, non autem proportionem, quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ex hac quoq; creaturarum symphonia, siue in natura & officio consensu & concordia, sequitur sympathia, quæ propter creationis scopum erat necessaria. Quæ hactenus de materia & forma, de speciebus & earum ministerio ac sympathia partim dicta, partim etiam demonstrata sunt, in creationis historia manifestius elucent & probabuntur, eo igitur redeamus.

FABRICÆ MVNDI

Caput sextum.

De tempore inchoatæ creationis.

Cum

CVm Deus creare inciperet nondum erant astra, nondum illorum motus, nondum igitur tempus erit iuxta physicorum definitionem, & tamen tenebrosum illud internallum, quod lucem præcelit, pro parte diei computatur, & nos ac vespera vocatur vers. 5. & cum luce sequente, vsque dum oriedit illa, diem naturalem sequentibus æqualem constituit. Mensuratur igitur à Deo æternum illud spacium, per prius posteriusque iuxta partium magnitudinem, nec est vlla cum physicorū tempore differentia, præterquam quod mensurari non potest, nisi comparatione mensuræ exercitione mutuo acceptæ, neque enim illa mundum præcedens æternitas, annos menses, dies ue, aut simile aliquod accidens, quo mensurari posset, habuit. Quid si vero tempus physicorum mensurari non possit, an propterea desinet esse tempus? mensuratio est accidens tempori, definire illud non potest. Quicquid esse dinoscitur suam in natura habet definitionem, etiam si verbis dari non possit, ita æternitas vere esse dinoscitur, communis enim intellectus id ostendit, dum nemo est, qui quod nunquam est, esse fateatur, & quod est aliquando, esse no contendat, ac proinde quod est, id aliquamdiu, siue aliquo tempore esse non dubitet. Et communis est sententia: quod nullo tempore est, & quod nusquam est, hoc non esse. Impossibile enim est, essentiam aliciuus sine circumstantia temporis & loci concipere. Proinde ad euitandum flexiloquos captiosos{que} sermones, & inanes fantasias multas, quas ex temporis & loci definitionibus hactenus visitatis, fallaces sophistæ intellectui tanquam densas nebulas, effundunt, præstat in ipsas temporis & loci substantias, siue malis dici, essentias, animum intendere, & rationes earum si exprimere nequeas, cum desint apta vocabula, similitudine tamen aliqua concepta speculari. Sic tempus cogitabis extensionem quandam durationis, inter prius & posterius esse, quam post mundi creationem constantes immutabilesque mensuræ, videlicet astrorū motus, exquisitissimè mensurant, ante conditum vero mundum, licet tales mensuræ defuerunt, non tamen desijt esse tempus, & si iam illud mensuræ speculatio aliqua postulet, cogitationē mensuras huius nostri temporis, quantum ad extensiones earum attinet, partibus illius æterni applicabimus. Vt si æternitatem Dei aliquomodo declarare velimus, dicemus illum mille seculis extensione inquam tanta) ante conditum mundum fuisse, & supra hæc rursus mille, & vlterius mille, ac deinceps superius sine fine. Sic communis intellectus æternitatis partes aliquousque metitur, & quidopus est hic argutis tergiuersationibus & labyrinthis, quæ æterna sunt & inerearta sæcilins aliquali intellectu concipiuntur quam definiantur, aut recte describantur. Et verbum Dei æterna & infinita sæcula à priori & posteriori, Deo subinde tribuit, communi intellectui quem ipse formauit se accommodans. Locum similiter cogitabimus esse spacium quoddam in quo res est, quem in species tres parciemur, in excedentem locatum, in adæquatum, & in minorem, nihil de locati magnitudine definientem. Secundum primam homo est in homo, pro secunda corpus quodque est in aqua aut aëre, vndequaque eius extrema comprehendente, secundum tertiam vnaquæque res, & præcipue Deus, est etiam in minimo loco, creatura quidem secundum syncdochen, Deus vero secundum totam essentiam. Si quis ita hisce determinaris æternum aliquid præter Deum constitui addubitet, is locum & tempus in ipso Deo ab eius essentia adsterri considerabit, cum essentia sine tempore & loco esse nequeat. Est enim vt elegantissimè dicit Iohannes Damasc enus lib. 1. cap. 16. Deus sui ipsius locus. Eodēquoq; modo & ratione sibi ipsi tempus esse imaginabitur. Et Tertullianus contra Praxeā sic scribit. Ante omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & mundus & locus & omnia, fol. 673. b. Si aliam temporis locig; subſtantiam quærat, in abyssum imperscrutabilem & deuias ambages deuoluetur, quia profunditas Dei omnem intellectum longissime superat.

Dicimus ergo cum Mose v. 5. creationis & primi Dici naturalis initium nocte factum esse, noctemque primam Dei partem esse, & à primo creationis momento temqus mundi inchoandum esse, ideoque Deum non solum hebdomadam dierum, in memoriam creationis constituisse, verum etiam cuiusque Dici initium ab occasu solis & vespera sumi voluisse, maleque sentire eos, qui venustiores Hebræos diem ab ortu solis inchoasse volunt, locis aliquot scripturæ sacræ male intellectis & detortis id sibi persuadentes, Exod. 12. v. 18. solennitas paschæ 7. diebus celebranda præcipitur, & initium finisque illorum dierum, constituitur in vespera, diem autem primum & vltimum solennes constituit dominus, v. 16. adeo vt primus Iohann. 19. v. 31. vocetur magnum sabbatum, diem vero decimum quartum mensis, quo agnus mactabatur inter duas vesperas, Hebræi vocant parasceuen, id est, præparationem & à Paschate immediate sequente distinguunt, vt pater Matth. 27. v. 62. Marc. 15. v. 42. Luc. 23. v. 54. Iohan. 19. v. 31. Duo igitur sunt dies, duæque vesperæ se mutuo sequentes. Prima est finis diei 14. altera post solis occasum sequens nox, quæ ad sequentem diem pertinet. Inter has duas vesperas iubet vers. 6. agnum occidi, & præparari. Atqui hoc in momento vtrumque diem dinidente fieri nequiuit, ideo vespera latius sumitur pro tempore vespertino, & ad finem diei inclinante illiuē propinquo, aut etiam diem terminante, & continuo sequente. Sic versu 18. cum iubet infermentata, die 14. ad vesperam edi, de vespera finiente & diem complectum immediatè subsequente, intelligit. Cum enim solis occasus dies distinguat, quomodo nox qua edebatur pascha, & pars diei ante occasum solis, in qua mactabatur agnus, in vnum diem referri possunt? Planius Marc. 16. patet, noctem initium diei naturalis fuisse. Cum præterisset sabbatum, inquit, mulieres emerunt aromata, quod sabbato non licuisset, vespere ergo finito sabbato

sabbato id fecerant, quandoquidem prostridie quæ erat altera sabbati, summo diei diluculo ad monumentum veniſſe subiungit. A veſpera ergo & sole occidente, diem naturalem inchoarunt Hebræi, quia primus dies creationis à nocte cœpit.

FABRICÆ MVNDI.

Caput septimum.

Opera primi diei.

PRimum ergo quod creauit Deus fuit chaos illud, de quo hactenus diſſeruimus, & indigeſta moles, materia materq; omnium creandorum, quam terram appellat, quod terræ naturæ & conditioni fuerit proxima, quippe terra primum abſoluta fuit & ſuos fructus dedit, mox autem chao hoc adhuc indiuiſo, ipſum aquas nominat, non quod aquæ iam tum à terra ſegregatæ fuerint, ſed indicat ſtatim creata materia eius, in elementa diſtinctionem inchoatam fuiſſe, ideoque & antequam aquã nominet, vocat abyſſum, tanquam medium quiddam inter informem maſſam, & primam diſtinctionem apparere incipientem, aut potius naturam illius maſſæ indicat, quod fuerit APHAR. & fluida materia ad aquæ generationem prona, quam primum à terra ſeparare inſtituebat. Fuit autem maſſa hæc tota, quanta erat, abyſſus, vniformis enim adhuc erat, nec in villas ſpecies formata, neq; ſi extabant animalia, plantæ, lucidum cœlum, imo nec elementa ipſa, terra, aqua atque aër, ſed erat, inquit Moſes, ſolitudo & inanitas, ſiue ſolitaria, inanis & vacua, quemadmodum terram inhabitam ſterilem, & nihil vſibus humanis accommodũ proferentem, ſolitudinẽ appellamus. Sic erat maſſa hæc mera ſolitudo, ſpeciem tamen in ſe habens, vnde omnia quæ nunc ſunt, deduci & formari poſſint, eaq; ſpecies ſub forma APHAR, limi & abyſſi præcipue indicatur & intelligitur.

Addit huic chao defuiſſe, quo maxime opus erat ad conſtituendam naturam rerum omnium generatricem & procreatricem, nimirum lucem. Duo in creatione in primis ſunt obſeruanda. Primũ quod ab imperfectiſſimis, ignobilioribuſque, ad perfectiſſima nobiliſſimaque ordine procedit, vt à chao primum ad terram, deinde ad aquam, hinc ad cœlum, & ita deinceps. Secundum, quod ſingulorum naturas, potentiam, actiones, ordinem, modumq; agendi, ortus, occaſusq;, & periodos ſingulorum, vniuerſamque naturæ legem, talia in creatione inſtituit, qualia perpetuo eſſe voluit. Itaque eum inferiorem mundum, terram, aquam, aërem matrem generandorum omnium, ſuperiorẽ vero patrem & maſcula. vi præditum eſſe vellet, hoc eſt ſeminariam rationem in elementis, præparatricem autem & excitatricem ad generandam potentiam in cœlis conſtituere vellet, mox vt elementa educere cœpit, ſimul etiam materiam cœlorum extraxit, quo ſimul mater pater que adoleſceremus, vt vtriuſque in generando potentia virtusque omnis, ſuas leges normaſque in ipſa creatione acciperet. Itaque duos creaturarum ordines à principio diſtributionis chai ſimul inſtituit, & in vtroq; paulatim ab perfectiora nobiliora q; progreditur, & dum in elementa maſſam diſtinguere incipit, ſimul cum aëre cœleſtem materiam luſdam eduxit, ex qua deinceps firmamentum & alia formanda colligendaq; erant, & vt cuique ſuam ſpeciem ſenſim perficiendo tribuit, ita vt ſingulis proprias naturq; leges indidit, elementis elementares, & cœleſti materiæ cœleſtes. Animaduertendum eſt autem in aëris elementum, & cœlum ipſum ex quo lucent aſtra, vno cœli nomine ſubinde in ſacris literis ſignari, ex ratione igitur nominis à Deo inſtituti, eiuſdem conditionis, hæc duo primũ fuerunt, ſimulque indiſtinctim creata ſunt, ſed mox ſeparari cœpta, cum ex nobiliori eius ſubſtantiæ parte firmamentum condendum eſſet atque aſtra.

Obſerua nunc, quæ fuerit cœleſtis ſubſtantiæ materia. Aquæ elementum iam in chai connexitate colligi & apparere incipiebat, necdum producta luce, quæ ad naturæ operationes erat neceſſaria, & ecce Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, inquit, Ventum validum à chao excitauit, qui aquas rotundam à terra ſeparatas moueret, & in altiores vndas attolleret. Hac agitatione paulatim fecerni aqua à craſſiore terræ ſubſtantia cœpit, & ſubtilior ſpiritus ex aquoſa chai parte excitatus in aërem euaſit, ſubtilior quoque & nobilior aëris pars in æthera ſiue cœleſtem ſubſtantiam. Tria hæc primo die præſtitit flatus ille, qui haud dubiè durante vlterius agitatione, denſior, vehementiorque factus eſt, ventoſi ſpiritus maiore excitata copia, donec ſubſidens terra & compactior euadens, agitationem illam paulatim compeſceret, ventoſaque materia vtcunque exhauſta & attrita, paulatim ad quietem ſe componeret. Quando igitur cœlum ex aqua necdum diſcreta educi & formari vides, facile intelligis ipſum etiam cum terra affinitatem habere aliquam, magis antem cum aqua, vnde ipſum Hebræi SHAMAHIM, ab ESH, id eſt igne, & MAIM aquis vocant, quod ex aquis ſit factum & aſtra tanquam aquas ignitas circumſerat, vt nominis ethymon deſcribit Eugubinus. Porro quia chaos magnitudinem & pondus habuit, & quicquid ex eo factum eſt matris indolem aliquo modo, vt dixi, refert, grauiora ignobiliora q; in vnoquoque primum ſubſiderunt, leuior aut nobilior vero ſubſtantia, veluti pinguedo chai totius ſurſum eleuata diutiſſime cum ſuperiore cohæſit, vnde cœlum ex nobiliore parte cuiuſque elementi creatum eſt, priuſquam illa in ſuum quæque locum ſeparatim abiiſſent. Hinc ex nobilitate ac virtute omnia elementa longe ſuperat cœlum, quod ex nobiliſſima totius chai ſubſtantia creatum eſt,

& in

& in ipso cœlo, quæ suprema sunt, inferioribus multo sunt nobiliora, item que cœlestia ad elementaria, affinitatem & sympathiam perpetuam obtinent, per quam ad se mutuo inclinantur, similiter superiora cœli ad inferiora eiusdem, vt nihil sit in mundo, quod non ex indita sibi sympathia suo loco & ordine hominis causa seruiat. Ita cœli & astra propter inclinationem quam habent ad hæc inferiora, sphærica forma constituta, & in centro vniuersi conquiescentia, circulariter & vtile mouentur, quo suas virtutes his inferioribus omnibus, quantum ad generationem necessarium est, communicent. Fuit autem cœlum hoc primo die adhuc indiscriminatim vnius per omnia conditionis & naturæ, proinde & vnicum tantum principio habens motum, qui noctem & diem distingueret. Cæterum non interquiescente creatione, lucidior cœli materia sensim in sphæras diuersas, globosque stelliarum & planetarum colligi cœpit, & vt quodq; illorum perfici naturaq; propria & motu imbui cœpit, ita etiam sua cuique sympathia & operatio innata fuit. Sic soli destinata lux sine lucens materia in dimidiam cœli partem continuo colligi cœpit, & in globum solis coire, ita vt post decem circiter creationis horas (nam ad Leonis signum contrahi cœpit, vt in Chronologia probabiliter demonstratum est) lumen mundo dederit, quod post quatuordecim horas deinde motu cœli diurno occubuit. Fuit q; hoc lumen, principio debilius, quippe sparsa adhuc solis materia, donec quarto die in suam magnitudinem contraheretur & compingeretur. Hæc de syderum in globos collectione lucisque incremento, inanis esse nequit speculatio, quandoquidem lucem esse primo die oportebat, quæ diem constitueret, cum sol quarto demum die perfectus fuerit, nec aliam lucem quam solis adfaciendum diem Deus ordinarit. Simili modo expansionem cœli, collectionem aquarum in maria, terræ exsiccationem, herbarum, frugum & arborum productionem, & quæcunque soli naturæ mandauit & commisit Deus, non momento, vt mandantis sermo præ se ferre videtur, facta esse cogitabimus, fed fenfim co ordine & modo quo naturam semper vti in posterum voluit, ideoq; vnumquodque opus tum ineeptum esse, cum materia ad hoc idonea præparata fuerit, præsertim autem eo die quo mandatum expressum est. Sic secretio aquæ à primo die inchoata est, at tertio demum die perfecta. Si enim in momento singula creata essent, magis ad res producendas, quam ad naturas rerum & leges constituendas intendisse videretur Deus, cuius contrarium tertio die videbimus. Quum ergo cum requalibet eius natura, & lex naturalis fieri debeat, mox vt creari aliquid cœpit, cœpit & eius virtus efficax, & modus, regulaque agendi, quibus Deo in creatione seruiebat, ita vt singula à sui initio sua velut progymnasmata in creatione habuerint, & per naturam semel institutam in cæteris disponendis creatori suo seruierint. Sic facto in chao pondere, & centro sedeque grauium posito, naturaliter omnium corporum dispositio & ordo secutus est, sic mota per ventum massa, naturaliter terræ & aquæ discretio facta est, & exhalationes surfum sublatæ sunt, quæ in cœlestem conditionem ab opifice formatæ, cœlestem eriam operationem in generandis herbis, arboribus, animalibus exercuerunt. Ita creatio præcedit, creationem subsequitur naturalis operatio, & hæc duo deinde in reliquis Dei operibus concurrunt. Cum igitur hic sit ordo rerum ab opifice ad totius intentionis suæ scopū. sapientissimè institutus, diligentissimè obseruabit veræ Philosophiæ studiosus quo ordine sint creata singula, quam illorum materiæ naturam primum indiderit creator, quidque illi naturæ adiecerit, quo species rei formandæ prodijt, item si quid res hanc creationem circumstantes, operæ attulerint, negligendum id non est, quanto enim hæc omnia altius perscrutari datur, tanto perfectius rei creatæ naturā, effieacia, communio cum alijs creaturis, & per consequens sympathia & omnis operatio innotescent. Vt porro cuiusque rei materia cognoscibilis fiat, à prima omnium materia chao incipiendum est, quatenus enim illa iuxta suam formā & qualitates cognita fuerit, eatenus & quæ ex ea primum creantur cognita sient, similiter & ex his reliqua. Cæterum quæ à creatore materiæ adduntur, ad constituendam rei speeiem & naturam, ea præcedens creata natura docere non potest, sed à posteriori bus, nimirum ab apparentibus rei magnitudine, pondere, leuitate, raritate, fluxibilitate, figura, qualitatibus, coloribus, officio, aut aliis quibusuis accidentibus ac proprietatibus, quorū tamen causæ effectrices antea longo studio & experientia cognitæ sunt, petere oportet. Hæc obiter admoneo, quia ad inueniendas rerum causas & œconomiam (quo philosophus animum intendere debet) hæc prima sunt fundamenta. Quod quisque potest hoc faciat, nos partes mundi, situ, proportionemque & motum localem, cæteraque quæ sunt Cosmographiæ propria sectamur, cætera diuinioribus ingeniis relinquimus contemplanda.

Cum ait Moses: Dixit Deus, non latam peculiari aliquo tempore sententiam indicat, sed perpetuam eius voluntatem, quæ res sine sermone aut expressis verbis eloquitur & efficit, ac definito tempore profert. Ita etiam in actionibus Dei cum inquit, diuisit Deus lucem à tenebris, non externam actionem intelligit, sed perpetuam Dei voluntatem, qua sola omnia præconstituto tempore inchoat & perficit. Non autem dicere vult, hoc die completam fuisse illam diuisionem, postquam quarto demum die, sol, astra; omnia perfecta fuerunt, sed intelligenti non obscurè eam lucis collectionem quam dixi indicat, eamque hoc die coepisse processisse, vt lux in vnam partem cœli contracta occubere potuerit, relicta post se nocte & tenebris. Post absoluta huius diei opera addit lucem illam bonam à Deo iudicatam & attestatam fuisse, quod non de omnibus creaturis agit, sed de illis tantum, quæ præ cæteris insignem homini vtilitatem conferunt, & eximiè opus intentionemque Dei illustrant & commendant. Sic in sequentibus eodem encomio extollit terræ exsiccationem, herbarum, arborum, & fructuum generationem, solis, lunę & stellarum officia, animalia aquatilia, deinde & terrestria

ORBIS TERRAE
TYPVS.

CVm ex naturæ necessitate ordo semper requirat generalia particularibus anteponere, totumque parti, ad maiorem oblatæ rei intelligentiã: hac eadem & ego deuinctus lege huic primo nostræ geographiæ ac septentrionalium terrarum tomo, vniuersalem orbis terræ typum, eiusque quatuor partes, Europam, Africam, Asiam & Americam, quo fœlicius rem prosequar, præponere debui: & singulis quoq; deineeps tomis consequentibus, vt is etiam perfectum semper habeat opus, ac totius vniuersi descriptionem, nec hac vtili speculatione priuentur, qui vel suæ tantum patriæ delineationem sibi comparauerit. Iucunda etenim est & maximopere necessaria generalium contemplatio, ei qui vel minimam mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat considerare, quis solis ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, vnde inæqualitas dierum & noctium existant, quid deniq; & quo in loco natum, propagatum, actum, gestum, mutatum & conuersum iam inde à rerum conditarum primordio fuerit, id omne certe non aliunde melius, quam ex harum quinque tabularum adiunctione sine omni periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et quem admodum nulli, quantumuis amplam habitationem nacto, sufficit, perspectas habere suarum ædium partes, vt sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina, triclinium, cœnaculum, cubiculum, conclane, musæum, quo ijs commode vti possit, sed etiam in qua vrbis parte & platea domus eius sita sit, compertum ipsi esse necessarium & commodum est, ut hinc cognoscat statim, si in ciuitate tumultus vel incendiũ oriatur, quam prope vel procul à periculo absit. Sic non minus iucundum vel necessarium nosse, qua in orbis parte habites, quos populos vicinos aut remotiores habeas, vt grassantibus belli calamitatibus, quo metu, quaue animi tranquillitate vti liceat, scire queas. Denique cum Cosmographia sit lumen totius ram ecclesiasticæ quam politicæ historiæ, & plus ex ea discat otiosus spectator, quam ex longo molesto & sumptuoso labore peregrinator, qui crebro cœlum tantum, non aurem animum mutat: parum vtilitatis ex ea capias, si tabulis particularibus generales non adiunxeris. Sunt autem hæ generales tabulæ collectæ ex magna orbis terræ descriptione (cuius etiam initium longitudinis, vel primi meridiani positionẽ in singulis sequuti sumus) Et ex magna Europa mea quas Duysburgi edidi. Et qua muis per omnia non respondeant his postremis tabulis geographicis nostris, tum in gradibus longitudinis, tum in gradibus latitudinis, differentia tamen illa tam est exigua, in tam generalibus descriptionibus, vr vix discerni queat. Finito autem opere (Deo volente dabimus perfectiores & cum toto opere magis conuenientes, quas etiam separatim excudemus, vt præmissarum loco inseri possint si opus sit, nec emptores fraudentur. Tu interim lector vale & fruere, ac huius tuæ habitationis ac tibi ad rempus tantum concessæ gloriam, cum Poëta Buchanano diligenter considera, qui sic eam cœlestibus comparat, vt animos terrestribus ac rebus hisce caducis immersos extrahat, & ad altiora ac æterna viam ostendat.

Percipias rerum si quantula portio, verbis
Quam nos magnificis in regna superba secamus
Partimur ferro, mercamur sanguine fuso
Ducimus exigua globa de parte triumphos.
Illa etenim moles per se spectata seorsum
Magna quidem: si cum stellata regnmine cœli
Comparas, punctis ossibus erit, vos fœmina, vnde
Candidis innumerus senior Gargettus orbet.
Hæc illa est hominum sedes, hoc illa ferarum
Et volucrum domus: hoc augusto è carcere quantum
Surripit Oceani terra circumflua humor
Quis, per Herculea trumpens diuortia meta,
Europam Lybcio late sejungit ab orbi?
Adde huc classitra Arabum, quæq; æstuant aquora cã-
Hyrcanos: huc adde lacus laxaq; paludes, (pos
Et qua præcipiti labefactant lumina montes
Verisce, vel pigris stagnant immota locunis.
Dumq; hæc vis rapiunt, hac orbem iurgia mergunt.
Condita sit exigua sub aquis pars maxima terræ.
Quod superest, magna vix est insula parua profunda
Innatat: hoc etiam quantum vel squalet arenis!
Vel tumet in vastas sine fruge, sine arbore montes?
Vel nimijs ardet flammis? vel frigore torpet?
Vel tacet humano indocilis mansuescere cultu,
Vel fœcunda malis animantum in funera fœcit?
O pudor, ô stolidi proceres vesania vestri!
Quantula pars rerum est, in qua se gloria tollit.
Ira fremit, metus examinat, dolor vrit, egestas
Cogit opes ferre, insidijs flamma atque venenis
Scindet & trepida ferient humana tumultu.

ORBIS TERRAE COMPE

Quam ex Magnu Vniuersali Gerardi Mercatoris Domino Richardo Gartho Geographiç ac ceteçrarum bonarum artium amat

DE MVNDI CREATIONE *ac constitutione breuis institutio.*

Studiosus Geographiæ ante omnia conſideret mundi creationem, hoc modo. Deus conſtituto puncto, quod nunc mundi centrum eſt, grauia ſede et quaſi grauem maſſam liquidam informem creauit, quæ circumuagi cœpit, ſimulque inuolui, ſeſeque in orbem conuertere, ſpiritu ſuo agitante, atq; ſenſim grauiora ab grauioribus diſcreuit, quæ centro ſe ad æquilibrium applicantia, terram et mare in mille corpus figuræ ſphæricæ deducerunt, cuius centrũ punctum illi quo ſedes eſt grauium exiſtit, ſupra hoc corpus ut homines et animalia quæq; ita ſuperiorem locum obtinerunt, lucidaq; materia in globos paulatim collectas, ignem ſolem, ſtellaſq; reddidit, quæ etiamnũ prima mobilia ſuperni in quam cælo ſuper polu æquinoctialis ſine mundi ab ortu in occaſum rapiuntur, noctem diemq; efficiunt, et ſuper alijs polis ſe conuoluunt, propria motu ab occaſu in ortum, alia citius, alia tardius, ſed ſine circumuolmutur. Vi autem terræ habitationi animalium accommodatæ foret, ſpiritus ille quo placuit Deo eadem in altum attollere, alibi montes & alibi rem terræ aream coagmentare & ſolidare, alibi cauare et ſe ſuum effecit, in quo ſtatim aqua deſcenderet, & quo in æquilibrio prederet terra machinæ moſſe contineret, quæ Aſiam, Africam et Europam comprehendit, alteram quam Americam ſine nouum Indiam nuncupant ex oppoſito obtinet, & quia hæ duæ continentes pro maxima parte ſupra æquinoctialem ſitæ ſunt, ideo hic ſub polo antarctico tertiam continentem oppoſitæ maximæ undiq; inter ſe comunicatibus, at inter ſe manifeſtæ, machinam undiq; æquilibrã reſtet & conſtituret, amnicis, portis & quatis regione adeuntes haberet ideo terram. Hæc obiter ex Patrũ mente in ſuam Coſmographiam lucubrationibus annotare uoluiſſe, nunc alio ab his ſtrictiſſime inhærentes Lector, & ad ultima tua conditi myſteria eadem nanciſcaris.

Hæc ſimilem ſphæræ ſuperioris conuexam ſuperficiem conſtituit, ſua Geographiæ ſtudioſus, Aſiæ illuſtrabit ſphæra. Hæc enim ſuperioris uetus ipſi occidentia contingere obſeruet, quæ ratione circulorum, quibus aſtrorum motus, & ortus et occaſus deteri minantur, illi obſeruantur. Sunt autẽ circuli ad Geographiam cognitu neceſſarij. Æquinoctialis illiq; Parallelus ſunt æqui diſtantes & Meridiani. Porro quia hic terrenũ in plano non eodem modo quo in ſphæra exprimi poſſunt, quod ſphæræ ſuperficiem in planum ferunt et tactũ partium ad tactum habitantium deprimi neque ea, ſcire licet ut non complanata ſphæræ rationem ſecutus eſſe, quã Gemma Friſius in ſuo Cosmotheoria admonuit, quæ omnium loege optima eſt, & cum gradus à centro uerſus circumferentiam creſcent, uti in grabbus æquinoctialis videre, tamen latitudinis longitudinis, gradus in eadem à centro diſtantia tandem ad eiusmodi proportionem ſeruant, quem in ſphæra, et quæ ampli inter duas proximas parallelos interiacent, æqualem ſe gerunt habent, quem ad modum in ſphæra et ad regiones undiq; ſimul uerſum figurã obtinent, ſunt omni tortuoſa delineationes, ſed certe tamen uerſus exteriora magnitudine propter gradum longitudinis latitudinis, inter ſe mutatum, quod deinceps ex quo etiam fit ut parallelli, qui in ſphæra æqualiter ſunt æquidiſtantes, hic circulari æquaretur, & æquales ſe recta linea permedium bifariã diuidi queant, ſed ſimilis ſphæræ ſuperficies, quæ habitatur inter 0. & 90. gradus, quippe cum dimidium totum æquinoctialis in unã circuli dimidium alterum inter unum alterum continetur, quia dimidium totius ſphæricæ ſuperficiei totium in unã circuli compreheſi poteſt, neq; quã tota ita una circuli istam interiora cognitam continentem comprehendimus, nimirum Europam, Aſiam & Africam. Nouum autem orbem hæ ſuã latam nouam alterum circuli. Continente interim auſtrali in utramq; circulum inclinatis. Dicitur autem æquinoctialis circulus ab æquinoctio, quod ſolis tum per eundem effecit, quod bis in anno contingit, circa 11. diem Martij & 14. Septembr. ſed

NDIOSA DESCRIPTIO

ori ac fautori summo, in veteris amicitiæ ac familiaritatis memoriã Rumoldus Mercator fieri curabat A. M. D. LXXXVII

ium sæpe polis zodiaci propriis mare. anno ma et hypericum prænat. obliqua æquinoctiales secanti & 23. cum
in nullo gr adus ab illis aut re uertunq. polum reuerdent, ubi tropicus Cancri & Capricorni notantur. Meridiani sunt
circuli per æquinoctiales & tectorum quatuor & polos mundi descripti, ideo Meridiani dicti, quod in illis constituto
sole meridies fit omnibus qui sub eadem in eadem hemisphærio duobus polis terminato habitant.

Notæ quibus circuli mutationis quæ accidentia in regionibus & diuersa sphæræ aspectus affecta sunt, modi. Meridia
nes longitudinem locorum & longitudinis. Sunt horum differentiam duorum quæ similes locorum indicant. Con-
tinuerant autem Europæ ab initium longitudinem in meridiem qui per occidentissimum insulam Canariarum
lacuer, & inde orsus ad orientem longitudinem computant. quia propriæ afferum motus per quem longitudines
eorum observantur absolvit in eorum tradit. Differentia autem longitudinis duorum locorum ex differentia meri
dianorum intelligitur quæ in æquinoctiali petitur ex consentiæ. Vt si Meridianus illorum 30. 45 addens in æquatore à se
inuicem differunt erit differentia longitudinis eorum 15. gradorum. Quadorum horarum differentia, ita est cum in æqui-
noctiali horæ decem, in orientali erit duodecim, duabus enim horis sol ab oriente ad meridiem peruc-
nit ac tot illorum in meridiem motu diurno circum 30. horis totum globum terræ ambit. Præterea simul ut
vrsilus in 360 gradus, quem duobus æquinoctialis & numerantur ab æquinoctialis ultra tropicos ad polum 90.
gradus qui est vnus polus Arcticus deficiunt latitudinem horizon, vnus Antarcticum vero meridianorum, ei quod
pars in eadem meridiana eadem q. hemisphærio polis terminata sunt loca diuersa latitudinem eadem q; semper eadem
manentia horizon numerant ad cum eius competat horizon. Locum dimidia, reliqui omnes tantundem numerant. Porro
hi omnes circuli, quos motores nocent, quæ certum planitiem non per centrum mundi transiunt sed ab illa

ab hypotenusa brevi terrenali latitudinem sic tropicales, Cancri & Capricorni gradum latitudinis 23. cum Emilio in
meridiana omnibus occupant. Arctici autem & Antarctici circuli 66. cum dimidia quæ circuli zonas quinq; cum
prohendant, inter duos tropicos sit vna, torridam zonam vocant quod sol perpetuo supra eã versari omnia tibi terras & in
tropicis eadem ora afferat. hæc inter tropicos & Arctici & Antarctici circulos, temperatæ dicuntur, quod medio modo inter
calidissimum & frigidissimum se habeant reliquæ intra Arctici ma, & intra Antarcticum altera frigida sunt. ut
patet à sole remotissime. Rursum quia in diuersa latitudinem etiam diuersa sit quæ ita dicti cinq. distinguunt vni
uersum latitudinem ab æquinoctiali ad polu 23. per certos aliquot Parallelos, in quibus primus latitudine notat in
qua maxima dies nat. 13. vel super perpetuum æquinoctiali quæ ab æquinoctiali quadrante unius horæ crescit &
secundus illum in qua dimidia hora. tertius in qua trium quadrantium & deinceps donec parallelos accipiat per
fecit hoc at tantum differentias cognoscitur ad eadem etiam per horas integras, dies, hebdomadas, menses, ita ut sub po
lo unus tantum dies unius anni totum annum constituat. Inter hos per alteros constituunt Veteres quinq; spatia quæ
climata appellarunt, primum à tertio parallelo ad quintum 15. secundum hinc ad 23. tertium ad 31. quartum ad 39.
quintum ad 45. Hucusq; paralleni orbem habitari, ulterius non propter intensum frigus, ab æquinoctiali etiam usq;
ad tertium utrinq; parallelum, quod est medium torridæ zonæ propter nimium æstum ab incolendum credebant, posteriores tres climata ultra polos addiderunt, ad eandem inuenti sunt eft tam usque terram habitabilem
esse, vt sub æquinoctiali temperatorem æquinoctialem esse propter brevem diu propter elevationem, ab qua perpetuam
22. tantum horis super aberrantem manet, in frigidissima autem zona propter longissimas dies, atque calidissimum
opinatur aerem esse nostrum, propter aeris nimium raritatem ac debilitatem manu impregnari. Vale & fruere.

EVROPA

B

AMERICAE PARS
TERRA
Islant
Frislant
OCEANUS DEUCALE
OCEANUS
OCCIDENS
MARE
GERMANICUM
Occidens
Aquitanicum oceanum
Gallia
Hispania
Mare Mediterraneum
Mare Ibericum
AFRICAE
PARS
Meridies

E. POLARIS. PARS
PETZORZKI MORSI
Kathai
Ruſſ
Kalkhi Tartari
ASIAE
Nogai Tartari
MARE HYRCANIVM
siue
CASPIVM.
nunc
MARE DE SAL.
Ruthenis
Chualenſke morie
PARS
PONTVS EVXINVS
Italis Mare maior
Nato:
EVROPA,
ad magnæ Europæ ge-
rardi Mercatoris P. imitati-
onem, Rumoldi Mercatoris F.
cura edita, seruato tamen
inter longitudinis ex ratio-
ne magnetis, quod Pater
in magna sua vniuer-
sali posuit.
Meridianus Herdianus ex reliqui ad hunc
inclinatur pro ratione 60 & 40
parallelorum.
Duysburgi Cliuorum typis æneis.
80

AFRICA

AFRICA
Ex magna orbis ter
ræ descriptione Gerardi
Mercatoris desumpta.
Studio & industria
G.M.
Iunioris.
Septentrio
Canarie
Gorgades
Zanhaga reg
Targa regnum
Cano r
Melli r
Gambra
Tombu
AGISYM
Zafegzeg r
Dau
Aequinoctialis
America pars
OCEA
ÆTHIO
PARS
Misuratæ Germanicæ communia quorum 15 gradum unum
latitudinis conficiunt unum

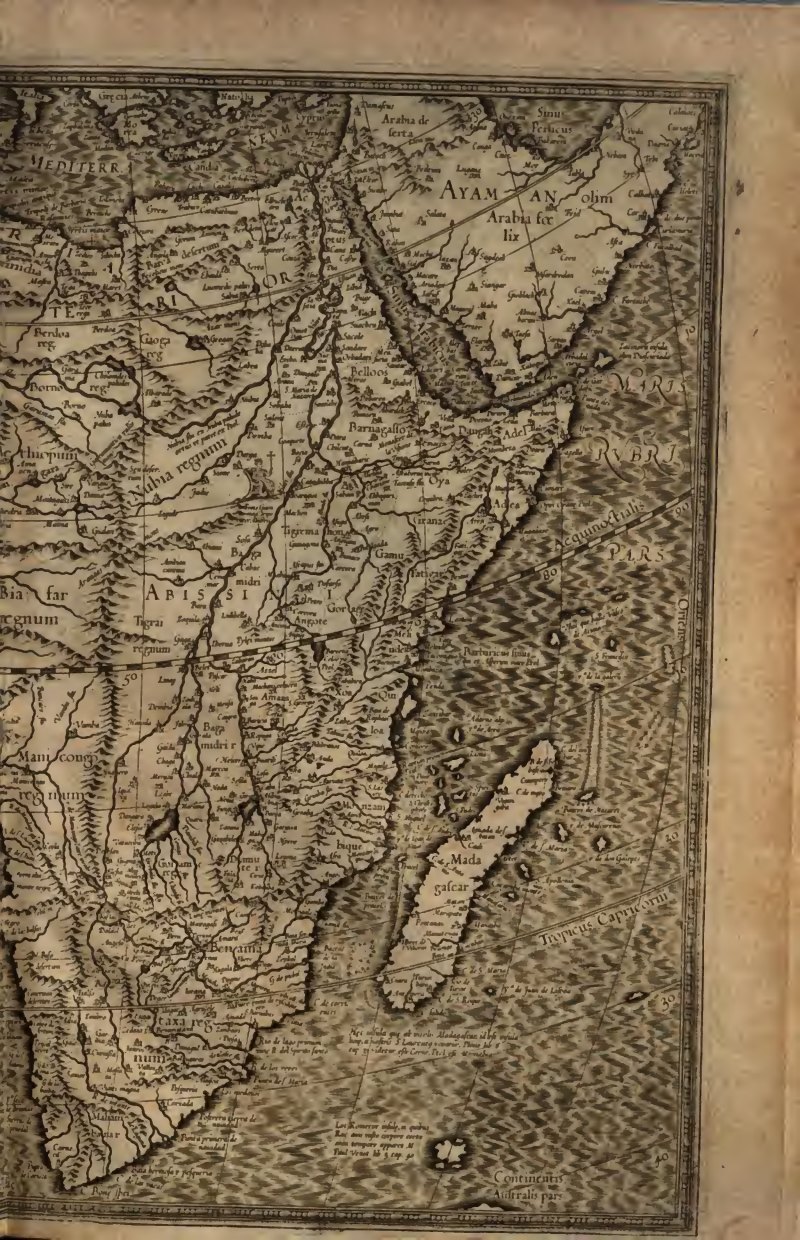
MEDITERR.
Arabia de serta
Sinus Persicus
AYAM AN
olim
Arabia fer lix
MARIS
RVBRI
PARS
Aequinoctialis
Tropicus Capricorni
Barnagasso
Dancali
Adel
Oya
Adea
Gamu
Gorama
Angote
Tigrai regnum
ABISSI
Bia far regnum
Mani cong regnum
Mada gascar
Continentis Australis par

ASIA

D

EVROPAE PARS
TERRAE
AFRI CAE PARS
Occidens
Tropicus Cancri
Aequinoctialis
MARE RVBRVM
ASIA
ex magna orbis terrę descriptione Gerardi Mercatoris desumpta, studio et industria G.M. Iunioris.

AMERICÆ PARS
El Estrecho de Anian
Anian reg.
Quimra reg.
Tartarie
Tenduc
Mare Sin
Tropicus Cancri
Las dos hermanas
Maldiuo
Archipelago de S. Lazaro
Oriens
Mien
Cachuchina
Mindanao Insu.
Noue Guineæ pars
Iaua maior
Sumatra
TERRÆ
AVSTRALIS PARS
Tropicus Capricorni

AMERICA

GOLFO MEXI
Tropicus Cancri
CANO
Iucatan
Hispaniola
HAITI nunc
Hispaniola
Archipelago
di
S. Lazaro
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
Nova Guinea
Circulus Arcticus
Circulus Antarcticus
EL MAR
PACIFICO
TERRA AVS
TRALIS NONDVM
COGNITA
Polus

CVBA
OCEANVS ATLANTICVS
MAR DEL NORT
Tropicus Cancri
Æquinoctialis
Circulus Antarcticus
Antarcticus
AMERICA
siue
INDIA NOVA.
ad magnæ Gerardi Mercatoris aui Vniversalis imitationem in compendium redacta.
Per Michaelem Mercatorem Duysburgensem.

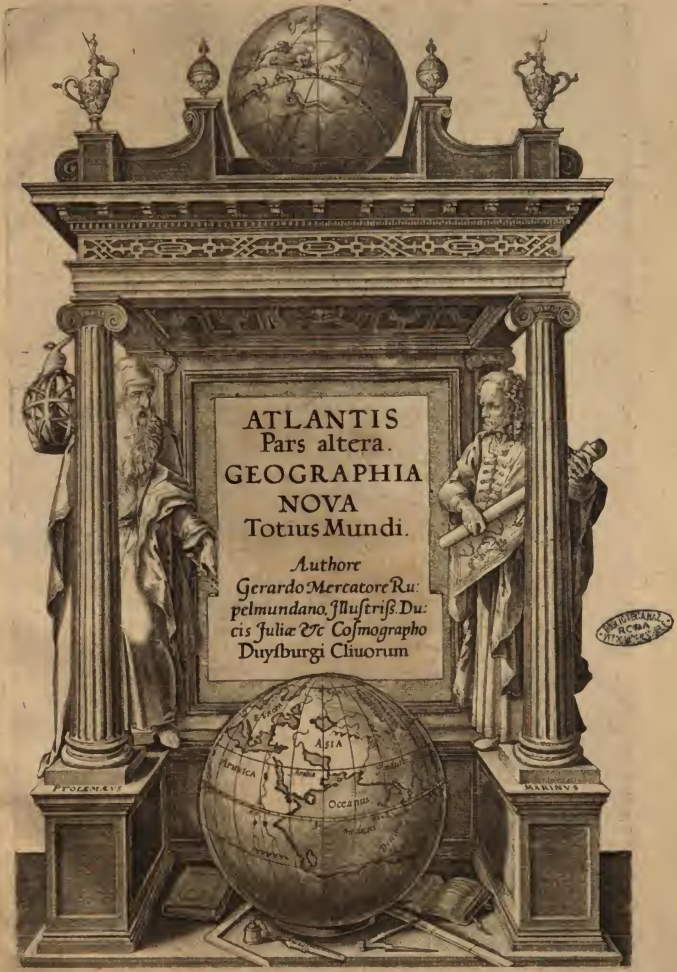
ATLANTIS
Pars altera.
GEOGRAPHIA
NOVA
Totius Mundi.
Authore
Gerardo Mercatore Rupelmundano, Illustriß. Ducis Juliæ &c Cosmographo
Duysburgi Cliuorum
PTOLEMÆVS
MARINVS
ASIA
AFRICA
Arabia
Oceanus
Barbaria

POLVS ARCTICVS, AC TERRARVM CIRCVMiacentium descriptio.

GENERALI descriptione (Candide Lector) totius orbis terræ & quatuor partium eius iuxta naturæ ordinem methodice repetita & præmissa, statui ad imitationem Ptolemæi Cosmographorum principis ab ipso polo & regionibus sub ipso circumiacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam Inchoare: vt nimirum ab alto ad inferiora descendens & à finistris ad dexteriora progrediens septentrionem cum austro & occidentem cum oriente paulatim coniungam: Quod vt mihi reiq; publicæ Christianæ fœlix faustumq; sit, Deum optimum maximum precor & obtestor. De harum autem terrarum & præcipue polo vicinarum regimine & statu nihil certi Europæis adhuc constat: bona tamen spes est, quotidianis Anglorum & Batauorum per boreas aliora transitum ad Moluccas certatim quærentium nauigationibus, earum situm & terminos breui certiores derectos fore. Duæ tantum habitationes in extremis quasi septentrionis, in Groenlandia videlicet, nobis notæ sunt, Alba 1120. 74. 45. & S. Thomæ Cœnobium 16. 0. 75. 12. Figuram sumpsimus quæ illi parti orbis maxime congruebat, quæque situm & faciem terrarum, qualis in sphæra esset, redderet. Quod ad descriptionem attinet, eam nos accepimus partim ex Hugonis VVilloughbei equitis, Richardi Chanceleri, Stephani Boroughii, Arturi Pet. & Caroli Iacmans, Iacobi Aldaii, Martini Frobischeri, Iohannis Dauis & aliorum Anglorum nauigatoriis obseruationibus, partim ex itinerario Iacobi Cnoyen Buscoducensis, qui refert (quod tamen ab alio prius accepit) Minor Itam quendam Anglum Oxoniensem Mathematicum terras polo circumvicinas descripsisse & astrolabio dimensum esse in hanc sequentem formam fere, vti ex Iacobo collegimus. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorem voraginem rapi, vt naues semel ingressæ, nullo vento retrogi possint, neque vero vnquã tantum ibi ventum esse vt molæ frumentariæ circumagendæ sufficiat. Simillima his habet Giraldus Cambrensis in lib. de mirabilibus Hiberniæ, sic enim scribit: Non procul ab insulis Ebudibus, Islandia &c.) ex parte boreali est maris quædam miranda vorago, ad quam à remotis partibus omnes vndique marini fluctus tanquam ex conducto confluunt & concurrunt, qui in secreta naturæ penetralia se ibi transfondentes quasi in abyssum vorantur, si vero nauem hanc forte transire contigerit, tanta rapitur & attrahitur fluctuum violentia, vt eam statim irreuocabiliter vis voracitatis absorbeat.

Frisl. insula
Scetland insulæ
AMERICA
PARS
Marc gla.
Groenland
Canada
Labrador
Terra Florida
Nova Francia
Nova Anglia
Virginia
Nova Hispania
Mexicana
Mexicana
Mexicana

Anian regnum
Bergi regio
Vng quæ a nostris Gog dicitur
Deserta de Belgam versus
ASIAE
Strigoi
Naam
Bargu
Ciorza
PARS
OCEANUS SCYTHICUS qui et Mare Tabin
Pascha
Molgomzaa
Samogeth
Nova Zembla
PETSORAE MARE
RVSSIA
MYRMANSKOI MARE
Lapia
Farre ins. sule
SEPTENTRIONALIVM Terrarum descriptio.
Per Gerardum Mercatorem. Cum Privilegio

ISLANDIA
INSVLA.

ISLANDIA inter varias Oceani occidentalis insulas quæ Norvegiæ Regno subiectæ sunt, est maxima: & in littoribus maris passim ab hominibus ex piscatu potissimum, & re pecuaria viuentibus, incolitur. Mediterranea verò loca ob alpium altissimarum perpetuis fere niuibus obrutarum asperitatem, infrequentiora sunt. Panis bis coctus (quo non nisi importato lautiores vtuntur: cæteri enim pisce siccato panis loco vescuntur) farina, polenta, cerevisia, ferrum, cuprum, pannus Anglicus & institorum merces, classibus aduehuntur quotannis per diuersos mercatores, qui vicissim piscium frigore duratorum strues, & sulphuris ibidem effossi moles Balenarum pinguedinem, butyrum, seuum, coria boum, taias & pannum VVARMAN euehunt. Duo in tota insula Episcopi sunt, qui ex Academia Hassniensi eo mittuntur, quorum alter boreali insulæ parti præest, & in Halar 3: o. 67: 14. alter meridionali, in Schalholt 3: 24. 65: 42. sedem habet. Ac vterque tenuem scholam latinam ædibus adiunctam habet, in qua vigintiquatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. In Islandia (inquit Georgius Agricola) tres sunt montes elati in cælū, quorū vertices perpetua niue candent, radices sempiterno æstuāt igne. Primus vocatur Hecla 6: o. 65: 39. alter Crucis, tertius Helga, id est sanctus. Ab Hecla non longè absunt fodinæ sulphuris, pene vnicū incolarum mercimoniū, & vectigal insulæ: Mercatores enim naues eo onustas euehunt. Mons ipse cum furit, vt horribilia tonitrua insonat: proicit ingentia saxa: sulphur euomit: cineribus egestis terram tam longè circum circa operit, vt ad vigesimum lapidem coli non possit. Qui naturam tanti incendij contemplari cupiunt, & ob id ad montem propius accedunt, eos vna aliqua vorago vnos absorbet; nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, vt ab ipsis sibi satis cauere nemo possit. Atq; etiam prope exit ignis qui consumit aquam, & stupam non comburit. Hodie hæc insula vnà cum Regno Norvvegiæ Regi Daniæ subiecta est, & ab ipso Præfectum accipit, qui in arce Bestede 360: 36. 65: 21. sedem suam tenet.

Meridiani distant ratione 66: 30. paralleli ad circulum maximum.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

In Iokuls fiorder et Iſa fiorder
1 Nerfiord 5 Akesfiord
2 Veidevick 6 Scedefiord
3 Lamps fiord 7 Hoff fiord
4 Skalefiord 8 Kaufiord
Septe
Occidens
Bloe
LENDINGA
ORDVNGA
Breida fiorder
Rossmals wsi
Gere ju Glasser
Eider
Gere eyar
Militaria Germanica
Aulues
Porlaks haffn
Meri
354
355
356
357
358
359
360
1
2
3
69
68
67
66
65
64

ISLANDIA.
Grims ey
NORD
FI
OR
DVNG
Sand
boke
Papey
Reidt fiord
Horns fiord
IENDINGA
FIOR
DVN
G
Westmanna ri
Pessika eyar
Hella promontorium
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Orientis
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
64
65
66
67
68
69

BRITANNICAE INSVLAE
ANGLIA, SCOTIA ET HIBERNIA, CVM Orcadibus, Hebridibus, Mona, Vecta & cæteris insulis circumiacentibus, sub nomine Britanniæ comprehensis.

BRITANNIA omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuydus Prudaniam: Thomas Acolitus eques Britannus Prytanejam dici voluerunt, sed studio magis cõtentionis, quam veritatis ineitati, contra Aristotelis, Lucretii, Iulij Cæsaris, & aliorum veterum scriptorum authoritateu ac fidẽm. Quia autem olim Britanni omnes se lureo inficerent, quod cœruleum efficiebat colorem, vt hoc horribiliore in pugna aspectu essent: ijdemq; quicquid depictum & coloratum Brith patria & antiqua lingua appellarent: recte quidam statuunt Græcos (qui primum hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos Brith & Briton appellari accepissent, ad Brith Treis, quod regionem significat addidisse: & ideo Britanniam regionẽ Britonum, id est, pictorum & coloratorum dici non aliter atque Mauritania Mauri, Lusitania Lusi, & Aquitania Aquarum regio nominatur. Vt autem prisci Galli à Gomer filio Iaphet Gomeræi, Gomeritæ, Cimmerij & contracte Cimbri: sic etiam Britanni sua propria lingua olim Cumeri & Kimbri dicti sunt. Itaque eos veram esse Gallorum propaginem è nomine, situ, religione, moribus & lingua, manifeste conflat. Britanniam autem omnibus cæli ac soli bonis natura donauit in qua nec rigor est nimius hyemis (vt habet Panegyricus Constantino dictus) nec ardor æstatis in qua est segetum tanta fœcunditas, vt muneribus vtriusq; sufficiat & Cereris & Liberi: in qua nemota sine immanibus bestijs: terra sine serpentibus noxijs: contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta, & onusta velleribus: certe, quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nullæ sine luce aliqua noctes, dum illa littorum extrema plaguies non attollit vmbras, noctisq; metam cæli & syderum transitus aspectus, vt sol ipse, qui alijs videtur occidere, ibi appareat præterire. Est sane Britannia naturæ gaudentis opus, quam quasi alterum orbem, extra orbem, ad delitias humanigeneris constituisse, & tanquam formam quandam ad eximiam pulchritudinem & vniuersi ornatum egregie depinxisse videatur, ea varietate gemmea & descriptione amœna oculi quocunque inciderint, reficiuntur. Vt incolas taceam optima corporis habitudine, commodissimis motibus, mitissimis ingenijs & maximis animis, quorum virtus rebus domique bellique gestis est vniuerso terrarum orbi testatissima. Inter omnes Britanniæ insulas duæ reliquas magnitudine longe præcellunt. Albium, sub qua Anglia & Scotia continentur, & Hibernia. Prima magnitudine est Albium, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atq; hoc nomen magis è libris eruitur, quàm in communi sermone vsurpatur, nisi quod Scoti se Albinich & suam regionem Albin adhuc vocent. Videtur autem ab Albo dicta, quod apud pleraſque gentes non tantum colorem sed etiam altitudinem significat. Qui enim hoc nomen imposuerunt, puto nonnihil impulsos comparatione Angliæ cum Hibernia, inter quas anguste mari nauigatur. Nam cum alterum littus totum in montes consurgere videretur, alterum depressum & humile in campos æquales explicari, illam ab altitudine Albionem siue Albium dixerunt. Huic autem ab humilitate an nomen aliquod dederint, longinquitas temporis & incolarum negligentia, in memoria rerum vetustarum prodenda, facit incertum. Dicta est autem Hibernia, alias Ierna, alias Iuuerna, alias Iris, & à Britannis Yuerdhon, & ab Anglis Ireland. Quæ nomina cum ab Erin, vt Hiberni eam indigetant, sunt deducta, Erin autem ab Hiere Originario illo vocabulo Hibernica dictione, quæ plagam occidentalem sonat, deriuetur, consentaneum est Erin, quasi occidentalem regionem esse appellatam, quod hæc insula sit totius Europæ regio ad occidentem remotissima. In medio inter Britanniam & Hiberniam cursu Mona illa iacet, quæ Monoeda Ptolomæo, quasi Mon eitha, id est Mona remotior, ad alterius differentiam, Monabia Plinio, Menauia Orosio & Bedæ, Eubonia Gildæ, Menavv Britannis, Incolis Maning, Anglis The yle of Man dicitur, Pecore, piscibus, frumento etiam sed magis industria hominum, quam terræ bonitate hæc insula & sibi sufficit & quotannis plurimum transmittit. Administratione felicior est Illustrissimi Comitis Derbiensis cuius sumptibus, in quos maximam annui prouentus partem impendit, præsente paratoque milite à vicinis hostibus defenditur. Controuersias omnes Iudices, quos è suis eligunt & De Emsters vocant, sine scriptis & impensis dirimunt. Lapidem enim tollit magistratus, signatumque quærenti tradit, illo aduersarium & testes citat. Si quid ambiguum & maioris momenti, ad duodecim, quos elaues Insulæ appellant, refertur. Coronatores quos vocant Ancros, qui viee Comitum officio funguntur, habet. Ita Iudex Ecclesiasticus citat, definit, infra octo dies parent, aut carceri intruduntur. Iudici & formularijs nunquam hic ne denarius à populo impenditur. Quia autem in duas Australem & Borealem partes insula est diuisa, hæc sermoni communi ad Scotos, illa ad Hibernos accedit. Habet etiam suum Episcopum qui refider 14: 48. 35: 20. vide 3. tab. Angliæ. Et hæc quidem de nomine, origine & moribus Britanniæ & de tribus eius præcipuis insulis in genere dicta sufficient: cætera & quæ ad statum politicum pertinent in singulis deinceps tabulis exponemus.

Medius Meridianus 35. reliqui ad hunc inclinantur ratione parallelorum 52. & 58.

ANGLIA, SCOTIA et HIBERNIA.
OCEANVS DEVCALI
DONIVS
OCCIDENS
Hiberniæ aliquot nomina
1 Glanmire ab.
2 Tergare
3 Belfaſt
4 C. Lifeven
5 Magheriues ca.
6 Dromoremor
7 Cipperain
8 C. Bride
9 C. Clare
10 Slyne caſtl.
11 C. Island.
12 Derryſhane
13 Cloncurus
14 Aghgromaige
TAGVS
OCEANVS
Miliaria Anglica perua
VERGIVIVS OCEANVS
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

OCEANVS
GERMANICVS
OCEANVS BRITANNICVS
NORVEGIAE PARS
DANIAE PARS
Nomina aliquot quæ suis orbiculis asseri
brevi loci angustia. prohibuit
Scotiæ
Hebridum Insul:
Angliæ
Seelant
Flandria
Artois
Picardie

SCOTIA
REGNVM.

SCOTIAE REGNVM Albionis pars altera sed minor, ab Incolis *Alban* & *Albin* & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ à Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam maiorem*: & Scotorum in Britannia regnum *Scotiam minorem* historici appellant. Qui orientalem eius partem tenent & *Lawlandmen* id est inferiores vocantur, sunt origine Anglosaxones & Anglicè loquuntur: qui vero occidentalem oram incolunt *Hechrlandmen* dicti .i. superiores sunt Scoti & Hibernicè loquuntur infestissimique sunt illis inferioribus qui Anglicoidiomate vruntur. Videntur autem Scoti sic dicti à vicinis quasi *Schyte*. Quemadmodum enim Germani inferiores Schytas & Scotos vno nomine *Scutten* id est sagittarios appellant; sic etiam Britannos vtrosque pro Y fortassis O *Scot* dixisse à Britannicis Scriptoribus obseruatum est. Id sane constat eos à Scytis oriundos ex Hispania in Hiberniam & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, peruenisse & cum Pictis in vnam gentem coaluisse.

Populus Scoticus in tres ordines dispertitur, ih Ecclesiasticum, Nobilitatem & Plebem.

ECCLESIASTICVS ordo duos habet Archiepiscopos: *Sancti Andreanum* 17: 28. 57: 46. totius Scotiæ primatem, & *Glasgornsem* 15: 44. 57: 3.

Sub Archiepiscopo S. Andreæ octo sunt Episcopatus.

Dunkeldensis 16: 20. 57: 52. Aberdonensis 18: 12. 58: 40. Moraviensis 16: 36. 58: 44. Dumblanensis 16: 12. 57: 25. Brechinensis 17: 38. 58: 12. Rossensis 14: 30. 59: 12. Cathanensis 16: 56. 60: 9. Orchadensis 17: 0. 61: 0.

Sub Archiepiscopo Glasgoensi sunt tres Episcopatus.

Candidæ casæ 14: 56. 56: 0. Lismoriensis siue Argadiensis 14: 40. 57: 34. Sodorensis seu insularum, videlicet Surræ, Mulæ, Ylæ, &c. 13: 0. 57: 24.

NOBILITATIS ratio hæc est: vt primum locum obtineant *Rex* filiique *Regis*, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus princeps Scotiæ, reliqui absolute Principes dicuntur. Rex autem cum publicè inauguratur populo vniuerso sanctè promittit se leges & maiorum ritus veteraq; institutaq; seruaturum, eoque iure quod à maioribus accepit vsurum. Secundum locum obtinent *Duces*: Tertium *comites*: Quartum illi nobiles qui apud alias nationes extra insulam non vigent & à Scotis *MyLordis* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, vt etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergo tribuant. Hosce Magnates posses dicere. Quintum locum *Equites aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui Lordis dici solent. In his nobilitatis gradibus hæc seruatur ratio, vt nullus designetur *Dux*, qui Comitis nec *Comes* qui Dominus Mylord: nec Dominus *Milord* qui Equitis aurati aut Baronis titulo non antea fuerit ornatus. In sextum & vltimum locum reiiciuntur illi qui nullo certo honoris titulo infigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentilmen* appellantur, vt sunt fratres & filij Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores; qui in nullam hereditatis partem succedunt: siquidem ea tota In filium natu maximum, conseruandarum familiarum causa, iure Scotico deuoluitur. Plebs autem omnes qui diuitijs affluunt, quique hospitalitatis & clientelarum nomine bene audiunt, hoc fere titulo (Gentilmen) decorat. Ab his autem nobilibus infimi gradus, totũ fere belli pondus pender. Nam quamuis Scoti ad vnum omnes quocunque gradu locoue sint constituti, suis stipendijs Regi militare cogantur & propterea à vectigalium muneribus sint immunes: tamen hi præcipue cum cogitant ex qua familia sint profecti, maxima quæque pericula summa animi magnitudine adeunt, vt sese familia sua dignos ostendant. In qua re non solum populi singularis vtilitas: sed etiam ipsius Regis summa ac pene vnica opulentia inclusa continetur: siquidem ea ratione Rex nunquam necesse habet, vt externum militem suo sumptu auxilio euocet, cum ipse populus ad hostium frangendos impetus, quasi ad commune quoddam incendium extinguendum, opinione citius concurrat.

PLEBEI vero ciues partim sunt primarij opibus insignes qui magistratu in suis vrbibus funguntur: partim mercatores: partim opifices, qui omnes propter supra dictam à vectigalibus aliisq; oneribus immunitatem facile apud eos ditescunt. Ne quid autem grauius in aliquam ciuitatem in publicis comitijs statuatur, permittitur à Rege tribus aut quatuor ab vnaquaque ciuitate euocatis ciuibus, vt cum reliquis duobus ordinibus suam sententiam de rebus propositis libere interponant.

DE IVRE ET MAGISTRATV.

Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum authoritate continebantur, nunc autem vt cæteri legibus quas Reges descripserunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur.

Liber

DEUCALEDONIUS OCEANUS
Occidens
HEBRIDES insulæ
Mula
Yla insulæ
MARE ICT.
IRLANDIAE siue HIBERNIAE PARS
Strath
Rosse
Lochaber
Argadia
Cunning
Dunbritton
Galloway

SCOTIA,
Regnum.
MARE
GERMANICUM
Orcades
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Liber, qui Leges Municipales latine ſcriptas continet, titulum (*Regiam Maieſtatem*) habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur. Reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) acta inſcribuntur.

Magiſtratus ſunt in Scotia, vt apud alias nationes, complures & diuerſi. Inter hos proxime & ſecundum Regem, Regni procurator (quem Gubernatorem appellant) facile princeps eſt. Huic prouincia Regni gubernandi incumbit, ſi Reſpublica Rege forte orbetur, aut ſi Rex per ætatem Regni negotia non poſſit obire. Hic tanto in honore eſt, vt ſi quis illius dicto vel imperio morem non gerat, violatæ Regiæ Maieſtatis notam incurrat. Eſt & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex Clero & Nobilitate ita conſtitutus, vt Laicorum ſemper numerum æquet pars altera Eccleſiaſticorũ. Quibus adijcitur ex Eccleſiaſticorum numero Præſes, qui in dicenda ferendaque ſententia principem locum obtinet, niſi iudicio Regni Cancellarius inter ſit: ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt. Qui capitis iudicio, magnum Iuſticiarium: qui rei nauticæ, Admiralinm: qui caſtris figendis, Mareſcallum: qui delictis inter aulæ ſepta vindicandis præficitur, Conneſtabilem, appellant. Sant q̃ 10. quæ in ſingulis prouincijs, quas Vicecomitatus appellant, quibus præſunt ſinguli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad ciuiles cauſas & capitis ſummam pertinent, decidendis non aliunde pender, quam á iure quodam hereditario, quo etiam illos ſibi Vicecomitatus vendicant. Vt ij Vicecomites non à Rege creati, ſed è parentibus nati iure quodam dici poſſint. Habent quoque Ciuitates atque oppida ſuos Præfectos, Balliuos ac id genus alios Magiſtratus, qui ciues in officio contineant & ipſarum ciuitatum priuilegia tueantur. Ita fit vt Scotorum Reſpublica ordinum apta diſpoſitione, Legum ſancta maieſtate & Magiſtratuum firma authoritate, floreat & ſummam laudem mereri videatur.

Nomina Ducatuum, Comitatuum & Vicecomitatuum Scotiæ.

DVCATVS.

Rotſay 14: 38. 57: 10. f. Albanie 14: 40. 57: 42.

COMITATVS.

Catnes 16: 56. 60: 9. Soterlánt 15: 30. 59: 44. Roſſe 14: 30. 59: 12. Mortuie 19: 36. 58: 44. Buchquham 18: 48. 59: 4. Garniach. Garmoran. Mar 16: 56. 58: 28. Mernis 17: 45. 58: 20. Angus 17: 20. 58: 8.
Govvri 16: 28. 58: 6. Fiffe 17: 0. 57: 36. Marche 18: 36. 57: 0. Atholc 15: 54. 58: 0. Strath Erne 16: 4. 57: 40.
Menteith 15: 54. 57: 20. Leuenox 15: 47. 57: 8. VVagion, Douglaſſe 16: 0. 56: 48. Carrike 14: 36. 56: 32.
Cravvford 16: 8. 56: 44. Annandalc 16: 40. 56: 12. Ourmonth. Huntley 16: 48. 57: 48.

VICECOMITATVS.

Bervvyk alias NorthBervvyk 17: 54. 58: 18. Roxburg 18: 4. 56: 54. Selkirk 17: 31. 56 52. Tvvedale 17: 20. 56: 38. Dunfriſe 16: 24. 56: 16. Niddiſdalc 16: 0. 56: 18. VVigton 15: 0. 56: 10. Are 15: 0. 56: 49. Lanarke 16: 14. 56: 56. f. Dunbretten 15: 24. 57: 10. Sterueling 16: 10. 57: 20. Louthean. Laudonia 17: 0. 57: 2. Clakmanan 16: 36. 57: 23. Tab. 3. Scotiæ. Kinros 16: 44. 57: 32. Fiffe 17: 0. 57: 36. Perth 16: 8. 58: 0. Angus 17: 20. 58: 8. Mernis 17: 45. 58: 20. Aberdonc 18: 12. 58: 40. Bamph 17: 42. 59: 12. Fores 16: 40. 59: 3. Tab. 2. Scotiæ. Inuernes 15: 48. 58: 56.

VNIVERSITATES.

S. Andreæ 17: 28. 57: 46. Aberden 18: 12. 58: 40. Glaſco 15: 44. 57: 3. Et Edenburg 17: 8. 57: 12.

Medius meridianus 15. reliqui ad hunc inclinantur ratione parallelorum 57: 0. & 59: 30.

SCOTIAE
II. TABVLA.

In qua sequentes, Comitatus, Vicecomitatus & vniuersitates.

Comitatus.
- Catheneſia.
- Sutherlandia.
- Roſſia.
- Morauia vulgo Muray.
- Buquhania.
- Marria.

Vicecomitatus.
- Aberdone.
- Bampf.
- Forres.
- Inuernes.

Vniuersitates.
- Aberdone.

Meridiani distant ratione paralleli 59: 30. ad circulum maximum.

SCOTIAE REGNVM
DEVCALE
DONSVS
OCEANVS
Rona
HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eubonias Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes.
Ross
Loquha
Allyn
Shyre
Cogy
Sutherland
Caithness
Orcades

ORCADES
Insulæ
The Yles of Orknay
MARE
Miliaria Scotica
GERMANICUM
Vararis æstus
Murray fyrth
Per Gerardum
Mercatorem
Cum privilegio

SCOTIAE
III. TABVLA.

Hos continet Ducatus, Comitatus, Vicecomitatus & vniuersitates.

Ducatus.

Rotsay, Rosay forte.
Albayn, Bread Albayn.

Comitatus.

Buquhania
Marria.
Mernia.
Angusia.
Gourea.
Fifa.
Marcia.
Athole.
Strath Erne.
Menteith.
Lenoxia
Douglas.
Caricta.
Cravvford.
Anandia.

Vicecomitatus.

Bervvyk, alias North Bervvyk.
Roxburg.
Selkirk.
Teuedalia.
Dunfrise.
Nythesdaill.
VVigton.
Ayr.
Lanarke, Lanryk forte.
Donbrytoun.
Striuilingia.
Laudonia.
Clakmanan.
Kynros.
Fifa.
Perthia.
Angusia.
Mernia.
Aberdone.
Bamf.
Forres.
Inuernes.

Vniuersitates.

S. Andreas.
Aberdone.
Glasquo.
Edinburg.

Meridiani distant iuxta rationem 57: 30. paralleli ad circulum maximum.

BIBLIOTECA REAL PALACIO MADRID

HEBRIDES
Insulæ
quas Beda Meuanias
vocat, nonnulli Eu
bonias Prol. Ebudas
Plin. Hebudes
Sky
Rosse
Cogy
Loquha
Y. Colmkil, al
ofs S. Columbæ ecclesia
olim trina dicta rati
ne illa quæ ne
Sacra Britter
Yla
HIBERNIÆ PARS
Miliaria Scotica
Occidens
Mer.

Murray
Bad genoth
Cuming
Kyill
Laudonia
Seruntinga
Lenoxia
Boena
Buqu
Marria
Moravia
Ardma
Anandalia
ANGLIAE
PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

HIBERNIA

Regnum.

HIBERNIA quondam multos Regulos habuit: nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem, quem Dominum deputatum vocant, administratur. Ea ex incolarum moribus in duas partes distribuitur. Qui enim legibus tenerí nolunt & incultius viuunt *Wibrue* & vulgo *Wild Irish* id est syluestres Hibernici vocantur: Qui verò Legum potestatem sanctam habent & iudicijs se sistunt, Anglo Hibernici vocantur & eorum regio *ibe English pale*. Qui in Anglica prouincia habitant, victu, cultu & sermone ab Hibernicis differunt. Nam à priscis Anglorum moribus ne tranſurſum quidem vnguem discedunt. Anglice naturaliter & incorrupè loquuntur: Hibernicè tamen norunt, propter quotidiana commercia. Authoritate nutuq; Britannicarum Legum Rempublicam administrant: suos tantum ciues mutua affinitate deuinciunt: & Hibernicos procos vehementissima animi contentione repudiant. Hibernici autem primarios quosdam Tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur, sub Anglico iure & imperio, nisi simulate & quamdiu Angli milites eorum territoria depopulantur, non viuunt. Iudicia tamen propter depredationes & furta nocturna certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum, qui accusantur, proprium est: Nego. Si conuincantur, ad litem æstimandam, quosdam arbitros, quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex vna familia proseminati, qui quamuis intelligentiam iuris non habeant, vulgo tamen propter arcanam quandam scientiam à maioribus acceptam, quasi diuini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent equos valde tractabiles, quos sine vllis administculis, etiam loricati insiliunt. Hastas bene ponderosas circa medium manibus prænsas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites, quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglaſſes* vocant & tela pedalia securibus similia, eaq; gemina, cultris tonsoriis acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum & robur sunt. Secundum locum obtinent Pedites leuis armaturæ macherophori, qui *Karai* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncarum. Tertio loco sunt eursores, quos *Daltinos* vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus, quoties ad manus venitur alta voce *Pharro Pharro* inclamat: & ribia vtriculari loco tubæ vtitur. Verum Hibernia ex situ seu potius rectorum quondam numero quinque continet portiones seu prouincias (Pentarchia enim olim erat) MOMONIAM videlicet ad austrum; LAGENIAM ad ortum; CONNACTIAM ad occasum; VLTONIAM ad septentriones, & MEDIAM in ipso fere medio; quæ nunc per Comitatus distinguuntur. Habetq; Hibernia in vniuersum Comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor. Armachiensem totius Hiberniæ primatem Long. 12: 19. Lat. 55: 46. Dublinensem Hiberniæ primatem Long. 12: 40. Lat. 54: 27. Cassiliensem Long. 11: 2. Lat. 53: 7. & Toamensem Long. 9: 16. Lat. 53: 28. Et hi quatuor vigintinouem suffraganeos habent Episcopos, quos omnes suo loco & ordine in sequentibus tabulis recensebo. Quatuor in his ciuitates præcipuæ. Dublinia Long. 12: 40. Lat. 54: 27. totius Hiberniæ metropolis est, sedes Regia & Archiepiscopalis, Aedes S. Patricij ac Comitatus titulo exornata. Hic iudicia & publica comitia, quæ vulgo parlamenta dicuntur, celebrari solent. Hic etiam insulæ procuratores vt plurimum consident. Secundas partes tenet VVaterfordia Long. 11: 56. Lat. 52: 48. Tertias Limmiricum Long. 10: 4. Lat. 53: 14. Quartas Corcagia Long. 10: 16. Lat. 52: 21. Kilkennia scolam habet opibus Petri Butleri Ormundiæ & Ossiriæ Comitis extructam.

Medius meridianus 11. reliqui ad hunc inclinantur ratione parallelorum. 52: 30. & 55: 30.

OCEANVS
VERGIVS
Miliaria Hernica
Communia
OCEANVS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

IRLANDIA
regnum
Septentrio
Dubritan firth
SCOTIAE
BERNICU

POst quam tertio die, primo separa vitæ aquas, quæ sub cælo sunt à terra, durante adhuc flatu, alterũ opus huius dici sequitur, creatio herbarum & arborum, de quo nunc agemus. Quandoquidem homini & cæteris animalibus ex herbis & fructubus vivendum erat, ad secundum rerum gradum, qui est primus vitæ, procedit creatio, & quia in illorum alimentum erant transitura, modum invenit Deus, quo multiplicarentur per semen & vim specificam, quibus Deus benedixit, ut sufficerent omnibus animalibus, etsi enim non addatur benedictio multiplicationis, ea satis intelligitur facta ex eo quod reliquis creaturis eam adjecit, & ver. 29. 30. omnibus animalibus ea in escam donat. Benedictio autem quæ ex primitur, piscium & avium est ver. 22. Crescite & multiplicamini & replete aquas & terram. Et hominibus dicit, v. 28. Crescite & multiplicamini & replete terram & subjicite eam, atque dominamini piscibus maris, & volatili cœli, & omni bestiæ reptanti super terram. Parata igitur terra ad generationem, dixit Deus: Germinet terra germen, herbam producentem semen iuxta speciem suam, vt habet sequenti versu, hoc est, ex quo eiusdem speciei herba nasci potest, & arborem fructiferam, facientem fructum iuxta speciem suam, cui insit semen suum super terram, hoc est faciat fructũ in quo nascatur semen eiusdem speciei, interea dum crescit arbor super terram, ex quo eiusdem speciei nasci potest arbor. Cum inquit germinet, certum est non statim, vt dixit, herbã & arborem perfectam fuisse, sed ex puncto & veluti aromo terræ, non aliter quam ex semine (quod exiguum cum sit, omnem tamen virtutem suam in minima sui parte & gemmula, quæ altero fine comprehenditur & latet) per specificam Dei Ideam & benedictionem pullulauit, germinauit, & sensim in adultam plantam aut arborem excreuit.

Postquam nunc ad primum gradum vitæ peruenimus, necesse est spiritalis substantiæ, à qua vita suam originem habet, naturam & conditionem rimari & prosequi. Vt omnia per euaporationem & exhalationem ex chao, orta dixi à capite sexto, deinceps ita paratis nunc elementis ad generationẽ, & cœlestibus ad influentiam, virtutum atomos siue minimas particulas aquæ & terræ assumpsit omnipotens creator, quibus specificam vim iuxta ideas, & pro numero idearum in sapientia sua compre hensarum indidit, & addidit sibi simile generandi benedictionem, vt multiplicarentur eadem perpetuò specie conseruata. Est autem spiritalis substantia, nobilior cuiusque elementi aut corporis generatiui pars, quæ attrahendo alimentum, in suam naturam conuertendo, & ad incrementum corporis protrudendo vim ex benedictione & natura habet. Sic terra, aqua, aer, & cætera corpora ex se spiritalem substantiam exhalant mediante calore, quæ à specifica seminis substantia, in eandem naturam & speciem conuertitur, & incrementum, aut motum, aut sensum pro conditione speciei supeditat. Similis substantia cum in viscoribus terræ generatur, & intra terram suam speciem profert, non incrementum speciei adfert, sed in ipsam coagulatur & colligatur, insolubilis abea, nec aliorsum exhalat nullum sui odorem nec virtutem effundens, nisi attactu & operatione permanentis qualitatis. Sic autem in quantitate spiritalis substantiæ coagulatur, nec accipit incrementum, quin potiùs à calore sulphureo contrahitur, vt fiat ponderosissimum. Lapides similiter generantur. Herbæ & arbores cum crescere debeant, molle & ductile alimentum habent, proinde & odores & virtutes exhalant, & tandem paulatim consumuntur cum crescendo mortuæ erunt. Hæc spiritalis substantia solã est, quæ speciem seruat: (intellige quæ in planta est, non quæ extra) hæc enim primum ab illa attracta mutatur in speciem, deinde alit & conseruat, & quamdiu nihil ipsam speciem corrumpit, tam diu alit, semper eosdem characterismos, foliorum, florum, ramorum, fructuum, odorem, saporem, colorem & reliqua accidentia conservans, adeo pertinaciter, vt si surculus vel gemma alreri plantæ inseratur, ibi quoque suam indolem sequatur, omne alimentum in suam speciem mutando. Quodlibet autem alimentum sic attractum in formam eius partis, ad quam vltimo peruenit, mutatur. Sic succus arboris cum ad fructum peruenit, in speciem fructus mutatur, cum ad folii, in folium abit. Et alimentum animalis cum ad epar vltimo attractum est, in epar transit, cum ad musculi alicuius radices, in eius substantiam transit, & sic de omnibus: quodque autem membrum ad se trahit, quodilli magis est idoneum. Quædam autem quæ corpori alendo inidonea sunt, natura expellit, alia in crines, alia in vngues, alia in scabiem, alia aliter aut plane extra corpus. Quædam quæ occulta vi, viscori alicui sunt appropriata, naturali affectu eo tendunt. Proeterea diuina admodũ res est, ista seminaria & spiritalis substantia, in qua omnis specifica vis & conseruatrix virtus à creatione inest, in qua omnis corporis motus animali necessarius mediante corde cietur. Cur autem primum ab ipsa formatur in meditullio animalis, vt omnibus eius extremis illius virtus sit præsto, & semen simile ad generationem præstat, vt eiusdem speciei maneat continuatio vsque ad finem rerum. Illud autẽ sciendum est & considerandum, ipsam speciem non ab astris fluere, sed ab eo cui Deus primũ indidit, & ad generationem benedixit, adiumento quidem sunt astra, sed omnium specierum origo & radix est in his inferioribus. Cum autem mundus hic sit vt veluti vnum corpus, partes inter se harmonicas & in vnum conspirantes, quemadmodum & singula animalia, habens, ad cuius & Dei exemplar, homo tanquam microcosmus sit conditus, & imaginem Dei referat, & oeconomiam partium similem, credibile est, mũdum quoq; solem tanquam suum cor habere, veluti principium omnis vitæ, & à principio, cum lux crearetur, initium habuisse & idem officium in mundo, intra conuexitatem firmamenti præstare, quod cor in homine, omnia sursum & deorsum suo calore & lumine fouendo, & propterea in medio illius mundi (paulo altius vt cor in homine) constitutum esse.

FABRICÆ MVNDI Caput 13.

DE LIGNO VITAE.

Talem seminariam speciem toto terrarum orbe, ubi ad hoc idonea erat elementi temperies, dedit, ut nusquam illius speciei virtus deesset, non enim locum mutant plantæ, & animalium modo, per terras ambulant, sed suo loco consistentes semen maturum ibi projiciunt, neq; transplantandi hominibus data fuit cura, ut quibus omnia sponte offerebantur necessaria, cumq; nihil frustra & sine causa sapientia Dei creârit, quod non ad aliquam vitæ necessitatem sit utile, certissimum est nullum esse morbum, nullum naturæ defectum, cui non propitio remedio prospexerit. Quamobrem tot species plantarum pullulare & innasci fecit, quot conservandæ & sustentandæ hominum vitæ & omnium animalium opus erat, & lignum vitæ in medio paradisi collocavit, ut homo quousq; mandati exercitio & obsequio divinior factus, in cœlum transferetur, ejus usu vitam salubrem conservaret: sic & bruta animantia suæ naturæ subsidium quærunt, Hirundo Cheledonium, Catus Nepetam, Bufo Plantaginem & Salviam, Canis Gramen, Testudo Cunilam, Mustela Rutam, Ciconia Origanum, Perdix Parietariam, quæ & Perdicinm dicitur, Accipiter Hieracum, Columba Verbenacam, Pica quoq; ægrotans dicitur lauri folia in nidum congerere, quo morbos illis arceat, sic Cevos credimus Dictamum herbam, quod ejus pastu relum ejecisset, fugitarum vulneribus mederi, ostendisse. Cervas Sesseli herbam demonstrasse arbitramur, & Fœniculum nobilitasse Serpentes, nam gustatu & esu ipsius senectam exuere, oculorumq; aciem succo eius reficere fcimus, quod & pluribus liceret ostendere, quandoquidem natura ipsa animantia docta, plurimarum herbarũ vires sibi cognitas mortalibus indicarunt. Tales autem species plantarum in quaq; regione creauit, quales hominibus & animalibus ibidem natis, temperatura conuenirent, quod cum perimentis serpenumero probatũ est, ita vt ex sola plantarum nascentium frequentia animadueriri ferè possit, quibus morbis popularibus, nimirum [illegible], quelibet regio subiecta sit. Ita apud Danos, Phrysios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, istius quasi proprium medicamentum Cochearia fcilleet copiosè prouenit, Ita vbi in Paludosis locis Tamarifcus natale solum agnoscit, plerumque lienis ibidem vitijs expositi sunt incolæ, quod ex lurido colore, qui in tumescente cute illis efflorescit, hypochondriisque inflatis videre licet. Eodem modo obseruatur, quibus in pagis circa sepes in areis frequens absynthium luxuriat, in ijsdem habitatores naturalia visceru obstructionibus, ventriculi infirmitate, suffusione bilis plurimum affectos, vt facile, nisi prædictæ herbæ vsu, viscerum meatus referantur, exterfaq; bile eadẽ roborentur firmenturq;, in lcterum primum, paulo post in Aquam intercutem exorbitent. Et licet quædam sint inimica & venena quibusdam, suo tamen modo adhibita, sunt salutaria, sic ex pessimis venenis fit nobilis thereaca, & nihil est tam alienum à natura hominis cnoditum, cuius vsus alicubi non sit vtilis. Nunc de semine agamus. Ex atomis terræ per opus sapientiæ, ideam Dei ac benedictionem, creauit Deus herbas & plantas, fic autem creauit quemadmodũ nunc ex semine illa nascuntur, eadem enim est primæ generationis, quæ secundæ, operatio, cum sit & maneat eadem species.

Quemadmodum ergo ex semine nascitur planta, ita & ex atomo terræ, per ideam formato in certam speciem, & è contrario. Ex semine autem gemmula altero fine comprehensa, qua parte seminis apicem facit, humorem terræ aut aquæ attrahit & radiculam vnam aut plures facit, pro ratione speciei, perq; eas alimentum attractum in alterum sui finem truncum generar, & consequenter quæ trunco adhærent rami & folia, specifica autem vis est in gemmula illa, quæ omne attractum alimentum in suam naturam & speciem mutat. Eadem est ratio in atomo torreo formato per ideam, non enim aliter suam germinationem facit quam semen. Porro illud alimentum attractum vt magis sursum fertur, magis etiam ac magis in formã eius, quod inde nascitur alteratur, in ramos à trunco diuisos, in folia, in florem & in fructus. Perfectissimus omniũ est fructus in quo absolutior semen, quod ad multiplicationem speciei datum est. Et superiora per calorem ad decrescendum excitata, succum ab inferioribus trahunt, radix autem non potens sufficiens alimentum superioribus administrare, novas attrahendi radices, per quas copiosius alimentum colligit. Hinc consequitur, quæ plantæ plures habent radices, eorum superiora maiore alimento opus habent, & fructus sunt humidiores, nisi radicum potior sit vsus, quam fructuum, in quo sapientia diuina animaliũ vsui prouidit, sic herbæ, quarũ radices esui destinatæ sunt, plus succi attrahunt, & radices succulentiores sunt & crassiores, natura præcipuè radicibus incrementum non herbis procurante, & quæ longiores sunt, eę ficciores pinguioresque ferè sunt subtantiæ, vtquæ ficcius alimentum in profundo quærunt. Multa ex accidentibus & proprietatibus radicum obseruari possunt, quæ ad naturã, earundem & herbarum, disquirendã pertinent. Defertur autem succus attractus in herbis sursum, per partes nondum alteratas, in arboribus vero per corticem, vtpote spongiosum magis, donec ibi longiuscula mora alteretur à vicina parte, & quod nobilissimum est & defecatius, sursum in flores, fructus & semen attollitur. Multæ hic indagationi occurrent speculationes. Quod vero fic, vt dixi, sursum feratur succus attractus, docent nos iusitiones furculorum in arboribus, in ijs enim attractus humor primum furculorum cortici communicatur, vbi moram faciens cortices furculorum corticibus stemmatum vnit, & post lignum ligno connectit, sed species quæ in stemmate est, mutatur in speciem surculi inserti, sic iuxta mandatum Dei eadem species semper eadẽ producit, siue ex semine, siue ex surculo insito, & consequenter iuxta illius speciei naturam ramos, folia & fructus ac semen profert. Non inutile etiam consideratu est, quanto tempore: & quanto à terra interstitio, fructus & semen adolescat, & quibus humoribus plantæ circa radices delectentur, quos refugiãt, & si possibile sit, quo pacto succus alteretur per singulos gradus, in radice, in trunco, in foliis, in floribus, in fructu, in semine, sic enim speciei natura exactius dinoscetur, si tem hoc in confesso est, alimentum plantæ multo nobilius esse in fructu quam in planta, nobilissimum autem in semine, vtquod scopus est totius creationis illius speciei.

Ex

Ex iam dictis colligitur, alias herbas & arbores in aliis regionibus creatas esse, & experientia docet, alias in America siue Noua India esse, quæ nusquam in hac nostra continente, Asia, Africa, & Europa reperiuntur, quæ tantisper in hominum vsu non fuerunt, donec eò aliqui emigrarent, quod post ætatem Christi & Apostolorum factum, opinor: similiter & animalia ibi sunt, quæ in nostra continente minime inveniuntur, quæ haud dubiè à creatione mundi ibi exstiterunt, unde suspicor terras eas diluvio obrutas non fuisse, cum hominem delere vellet Deus, Gen. 6. vsq; ad v. 7. non enim ibi erant homines, proinde nec animalia ibi creata. ibiq; habirantia delenda erant, ut periret homo, què condidisse pœnitebat, propter causam in animalibus non reperrâ. In ista vero nostra continente perire animalia debuissent, nisi aliqua in arca fuissent servata, quia in aquis vivere non potuissent.

Cum igitur virtutes ligni vitæ sparsim toto orbe condidisset Deus, eadem opera utrique hominis statui consuluit, obedientiæ & peccati, nec vis ligni vitæ in paradiso, aut per orbem sparsa, fructanea fuisset. Impleto enim hominibus mundo, non omnibus ad lignum vitę patuisset accessus, sed equi valuissent herbæ ac plantæ sparsim natæ, & fuisset homini certus delectus, & benedictio omnem morbũ avertisset. Cum igitur ad usum & ministeriũ hominũ sapientissimè creata essent, in superiore simul ac inferiore mundo quã pulchra harmonia tũ finit: ubi ima supremis consentiebant, & abillis opem exspectabant, suprema imis sua dona conferebant, & omnia homini subserviebant, donec à Deo in cœleste habitaculum transferretur. Hæc oeconomia, hæc pulchritudo status, inuiolata permansisset, si Adam non peccasset, eadem tamen harmonia, si quis diligentius attendat, in primæ naturæ vestigiis adhuc deprehendirur: nihil enim tam exiguum est, quod non alicui seruiat & à perfectiore dependeat, omnia propter hominem sunt, ad scopum ergo cum omnia tenderent, & scopus ille, homo inquam, ex variis partibus constaret, quę tamen consentientissimam inter se harmoniam seruarent, vtpote in qua vita consistebat, alia stomacho, alia cpati, alia cordi, alia sanguini, alia renibus, &c. subserviebant, quamobrem tot erant simplicia aut plantæ, quot viscera in homine, & quot viscerum affectiones. Et cum vnum quodque eorum attractum alimentum in suam speciem muter, & sint diuersæ stationes in corpore humano, & diuersæ viæ ad singulas extremas stationes per quas alimentum mcer, pura in ventriculo, in cpate, in sanguine, in liene, &c. ea simplicia sunt fortiora, aut citius tanquam amica medias stationes permeant, quæ virtutem suam integram ad extremas deferunt, & ibi operantur, quæ vero illic à natura alterari non possunt, ea aut venena sunt, aut naturæ molesta. Quæ in primis stationibus alterantur, amica sunt naturæ, aut exiguæ virtutis. Quæ integra virtute ad extremas stationes penetrant, amica naturæ existentia, ea sunt quæ illi membro aut visceri magis sunt appropriata, & quosdam characterismos habent, ex quibus dignosci possent, si quis diligentissimè perscrutetur, Videmus enim eas quæ magnam naturæ similitudinem habent, etiam in figura communicare, sicut cepæ & allia, & quæ his similia sunt, bulbos habent pro radice, & similem fere herbam surgum generant, si flores colore differunt, hoc pro singularum peculiari proprietate & aliquali differentia fit. Sic multæ sunt herbæ & arbores, quæ folia In ambitu dentata in modum serræ habent, quæ eadem de causa sic germinant, proinde similè aliquid habent in natura, in quo conueniant: multæ item herbæ & plantæ, folia inambitu minime dentata, sed æqualiter circumscripta habent, multa dentata in acumen abeunt, multa in rotundos veluti globulos, vt rura, multa in aciem duram & pungentem, veluti taxus, omnia diligenter observanda, siquidem non casu talia sunt, sed ita perpetuo producente natura: quamobrem cum nihil temere natura producat, & eiusdem figuræ eadem perpetuo creata est causa, necesse est multa certa specierum lege similia esse, & natura aliquo modo communicare. Amplius eum cœlestium & terrestrium in eundem scopum, hominem, sit conspiratio & socieras, cœlestia autem sint æterna, species etiam in hoc inferiore mundo sint æternæ, easdem semper in figura & forma generationes habent, & singulæ à propriis in cœlo causis dependent: vtile est in characterismos plantarum inrendentes, multa in vnum astrum respicientia, multa item eiusdem naturæ apud medicos peritiores participia colligere & perspicere, in quibus figura, colore, sapore, cæterisque qualitatibus sibi mutuo respondeant, sic enim ex similitudine de natura rerum iudicare discet. Est enim cuiusque naturæ proprius character, quem perpetuo seruat, aspirante consimili in cœlis natura. Hæc pro mea qualicunque speculatione lectorem admonere volui, quó rem longe ut illi siniam, in qua Salomon multam laudem 3. Reg. 4. cap. v. 33. adeptus est, suis studiis adiunet. Quæ enim pro oculis sunt, & perpetuò eandem legem naturæ, in figura & forma sectantur, quid in studio & industria perfuestigare possent? Operosum quidem est, sed omnia vincit labor. Audiui ego industrie & solerter admodum, de herbarum characterismo differentem illustrissimi Principis Iuliaci medicum doctissimum Reinerum Solinandrum, qui vtinam in tam necessaria philosophiæ parte pergat adiuigilare (si quis quam potest, ille potest, qua est dexteritate ingenii in perscruanda natura, & causis rerum, breui apodixes characterismorum haberemus, & occultas singulis visceribus appropriatas.

Itaq; dum vbique virtutes ligni vitæ constituit Deus, recte Psalmista inquit Psal. 110. Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius, semper ad scopum præconstitutum opus suum dirigit, sine primo mandato obediat Adam, siue non obediat, id que in summa sapientia, misericordia, bonitate & iustitia.

Postquam pro meo exili intellectu de natura & varietate plantarum egi, vnum est summum naturæ miraculum, quod tam multa quæ sunt in singulis speciebus, verbi gratia, magnitudo, forma, figura odor, sapor, color, folia, nerui, radices, cortex, vis, & infinita quæ vni plantæ insunt, in tam exigua semínis gemmula, quã dixi, lateat: vis enim tota speciei, in illa gemmula absconsa est, cum gemmula illa

nihil in se talium habeat, nec vestigium quidem ullum, sed sit totum homogenium, & ejusdem planè naturæ appareat, quamobrem mihi rectè iudicare videor, ideam simplicissimam quæ principio formavit semen, adhæc speciem comitari, & eandem operam continuare, quousque cesset generatio. Et hoc est quod Christus dixit Ioh. cap. 5. v. 17. Pater meus usque modo operatur & ego operor, quò licet sabbatum à creatione sit, non tamen à sustentatione creaturarum, sed quod opus illud duret usque ad finem rerum. Non video quid aliud hic dici possit. Qui hujus speculationis studiosus est, præcipuè attendat, quæ accidentia cuique speciei sint propria, & horum causas si, poterit, perquirat, in primis de figura, & eius incrementum à radice usque ad summum quo ordine fiat, respiciat, quo pacto per corticem, per venas & nervos foliorum, usque ad ambitum eorum procedat & distribuatur, & cujusq; naturæ characterissimum proprium, tandem haud dubiè inveniet. Finis tertii dici.

FABRICÆ MVNDI. Caput 14.

De luminarium creatione.

QVARTVS DIES INCIPIT.

CReatio luminarium licet quarto demum die perfecta fuerit, primo tamen die creari cœperant id liquet, quia non est aliud lumen quod diem à nocte distinguat quàm solis. ut v. 14. proprietas illi asscribitur, & iam tres dies ela psi sunt, quare illud lumen, quod primũ diem à nocte distinxit, haud dubiè solis futuri lumen fuit si partum adhuc, sed contractum in hemisphærium cœli, totũ chaos ambientis, & ab initio super polis mundi versatilis, ita ut primo die simul cum luce cœlũ ejusq; motus creati cœperit, versu en 4. divisit Deus lucem à tenebris, quod non nisi collectione luminis in unam partem cœli, ejusq; circumductione in paradiso, diem & noctem præstare poterat, quia igitur dies noctem sequitur, incidit creatio lucis primum in illam medietatem, quæ erat sub horizonte paradisi ubi intensior & collectior facta, motu in occasum facto, ab orientali paradisi parte supra ejus horizontem ascendit & diem fecit. Quarto autẽ die collectio substantiæ solis & lunæ & stellarum demũ perfecta fuit. Moses enim tempus absolutorũ operum describit, quod à perpetua voluntate Dei dependet & desinitur. Debuit tamen sol, quem cor mundi esse dixi 12. cap. ante omnia creari, ut in animalibus, proinde cum prima lucis creatione inchoatus est. Sol autem lucidissimam substantiam nactus dominium diei obtinuit, luna nocti, vt quæ non suo lumine noctem illustrat, sed solis, habet tamen etiam proprium lumen, sed exiguum, etiam in vniuersali eius eclypsi, aëre claro, adhuc apparet eius circulus, sed luce admodum tenui, stellæ autem & reliqua astra intensius lumen habere videntur, sed longè infra solem. Illud observandum est quod luminaria collocata ait in expansione cœli, & v. 7. expansionem vocauit cœlum, vnde colligitur chaos multo minus creatum esse, quam nunc sit mundus, & ex APHAR ac veluti luteo abysso chai, eductam & extenuatam materiam sursum latam esse, & paulatim vt longius è centro recessit, subtiliorem & nobiliorem factam & expansam, crassiora elementa circumdedisse, ita cœlum empyreum subtilissimum & nobilissimum factum est, vtpote thronus Dei & habitaculum beatorum, sub illo primum mobile cœlum paulo crassius & ignobilius, sub illo reliqui cœli & plantæ, quanto terræ viciniores, tanto densiori si ignobiliorisque substantiæ, minus expansæ, ita vt crassissimum sit lunæ cœlum, & conditione elementis proximum. Hæc expansio facit superiora leuiora, & segregatio à crassiore nobiliora. Porro lucida materia quæ astrorum & luminarium substantiæ parabatur, non extensa sed contracta fuit, vt tanto fortius lucerent & conspicua fierent, ita sit vt astra densioris sint substantiæ quam reliquum cœlum, æquè tamen leuis, quod ignescæ, & densioris quidem, quo fortior & potentior sit lux & radiorum ab aliis astris proiectorum reflexio, quæ noctem illustrat, præcipuè à luna reflexa, solis autem directa lux diem à nocte diuidit. Præter hæc duorum luminarium officia additur, vt sint in signa & tempora & dies & annos. Hic astronomi per signa intelligunt certos syderum aspectus, per quos futura designantur, ac toto errant cœlo, longe maius est cuius causa hęc luminaria sunt condita, quam varia astrologorũ vaticinia, nimirum vt homines quos Deus in suo ædificio collocauit, omni potentiã & bonitatem creatoris sui cognoscere disceront, quod Dauid Psal. 18. v. 1. luculenter indicat, dicens: Cœli enarrant gloriã Dei, & hæc (quæ cum admiratione spectantur) opera manuum eius esse annunciat firmamentum. Et Paulus ad Rom. 31. v. 18. in eandem sententiã de gentibus loquens: Quod, inquit, de Deo cognosci potest, manifestum est in illis, Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ sunt inuisibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ipsaq; æterna eius potentia & diuinitas. Sunt ergo luminaria duo hæc præcipuè in cœlo constituta, vt per hæc Dei opera, omnipotentia, maiestas & diuinitas creatoris, hominibus innotescerent, non vt vanitati astrologorum seruiant. Sunt præterea data ad designationem temporũ, quando illa sunt mutanda, sic finem temporum, & mundi iudicium, indicabunt, cum obscurabuntur ac dissoluentur. Sic tempore passionis Christi, cum tempus legis mutandum esset, ad mirandam solis eclypsim Dionysius Ariopagita vidit. Et Iosuæ admirandam Dei manum sensit per solem, Iosue cap. 10. v. 13. Sunt item posita vt dies & annos definiant, eorum inquam illuminant terram etiam, stellæ, quæ nocte cœlum ornant, & solis annuum ambitum suo positu monstrant. Finis quarti dici.

FABRICÆ MVNDI Caput 15.

De creatione piſcium & volatilium.

QVINTVS DIES INCIPIT.

SEcundo gradu rerum creato, iam de tertio agitur, de iis quæ ſunt, vegetantur & mouentur. & primum de ijs quæ ex aquis, quæ minus ſolidæ ſunt ſubſtantiæ, facilius creſcunt, & minus diuturnæ ſunt vitæ, quæ in multas ſpecies diuiduntur, & ſingulæ ſuæ ſpecici ſemen intra ſe generant, ex quo maturo & proiecto, eadem ſpecies naſcitur, cuiuſlicet autem ſpeciei indiuidua, eoſdem ſemper characteres habent, adeò vt idem ſemper ſit numerus & figura oſſium, idem color, eadem forma corporis & reliquorum membrorum, eadem vis & natura & ſapor, quemadmodum & in herbis & plantis: diuerſæ autem ſpecies, diuerſos habent characteriſmos, in figura uel aliquo accidente differentes, cuius differentiæ ſi cauſam colligere poſſis, propriam cuiuſque ſpeciei, naturam propius contemplaberis; propria enim cuiuſque ſpeciei natura differentiam characteriſmi efficit, & hæc illam ſequitur, vt ex effectu cauſam, & ex cauſa naturam colligere liceas. In uolatilium contemplatione eadem occurrũt conſideranda: quia autem auium eſt ſolidior ſubſtantia, & per conſequens viuacior, poſterius eriam hoc die earum opus completum eſt, licet ſimul formari cœperint, aquis in maria collectis, parata enim cuiuſque materia, continuo progreſſa eſt creatio, nec ceſſauit donec perficerentur omnia, & ſabbatum ab omni creationis opere adeſſet; nulla enim cauſa ſubeſt, cur parata materia, creatio rerum ſuſpenderetur, æque multa atque vnum creat Deus, & ordo naturalis rerum creandarum eleganter obſeruatur. Aſtra etiam quæ propius ad vitam conferebant, iam præcedente quarto die perfecta fuerunt, vt operam ſuam iam validius conferre potuerint, quam cum herbæ crearentur: ſic natura rerũ creatarum, mox vt parata fuit, ſuum officium exequi cœpit, & ſimul omnibus cooperantibus fabrica mundi proceſſit. O admirabilem ſapientiam, quæ tot diuerſiſſimarum rerum ordinij, naturæ, ornatui, perfectioni & viribus condendis ſufficit, ſine ſtudio & ratiocinatione: Dixit enim & facta ſunt. Proderit hic ſingularum ſpecierum anatomiam facere, vt in quibus characteriſmi ſingulorum differant, cognoſcatur, & quo pacto, & quot ſtationibus in ſpeciem muterur alimentum, qua ſtatione ſanguis creetur in piſcibus. Inuenies etiam in piſcibus mirabili prouidentia Dei, viſiculam plenam incluſo aëre, quæ cum piſce incrementum ſuſcipit, cuius officium eſt, quacunque parte aquæ pendulum ſuſtinere, ne ad fundum corporis grauitate mergatur. Inuenies etiam in fœmellis ouа multa, quæ attritione ad ſcopulos facta, aut alioqui naturali vi effuſa, ſpeciem multiplicant, & quemadmodum ſemen plantæ extra matrem (cum in ſe virtutem ſpecificam habeat) proiectum, in ſuo elemento, terra aut aqua, eandem ſpeciem proferꝫ ita & hæc ouа piſcium in aqua proiecta, vitam ſuſcipiunt, & eandem ſpeciem ac characteriſmum matris exhibent. Aues etiam ſingularum ſpecierum ſecare, & internas partes ac munia ſingulorum perſpicere non erit inutile, vt cauſæ characteriſmorum, & naturæ propriæ origo rectius cognoſcatur. In quibus ſingula ouа viciſſim procreantur, & tecta duriore cruſta (ne vis ſpecifica facilius exhalet) excluduntur, quæ etiam à matre ſeparata ſuam vim ſpecificã ſeruant, & foꝛa calore matris, aut etiam hypocauſtis, vt in Aegipto vſitatum eſt ſpacio ſex hebdomadarum aut menſis, ſuæ ſpeciei aues producunt. Porro maris & fœmellæ, ſicut cætera animalia, congreſſu concipiuntur. Potiſſimũ autem hic attendendũ eſt ad differentiã piſciũ & auiũ, quod licet vno eodemque die perfecta fuerunt, non tamen ex eadem materia conſtent, ſed quia volatilia ſimiliora ſunt terreſtribus animalibus, vt ex ſanguine & tota corporis conſtitutione manifeſtum eſt, plus terræ ſubſtantiæ quam piſces habent, vt ex lutoſa aqua nata uideantur, & piſces ex purioreaqua. Sunt igitur volucria media ordine inter terreſtria animalia & piſces, propria naturæ terreſtrium animalium quam piſcium, proinde ſerius hoc die perfecta. Vnum autem in omnibus animalibus obſeruatu dignißimum eſt, quod figuram hominis aliquo modo imitantur, quaſi tota natura ad hominis formationem tendente, et in homine demum omnibus numeris perfecta. Caput enim licet longius ſit, omnibus ad ſenſum & motum inſtrumentis ſimilibus quodam modo dotatum eſt, cranij oſſa ſimilia, ſpina dorſi ſpinæ hominis vtcunque reſponder, & coſtæ coſtis, formataque ſunt omnia membra pro natura & operatione cuiuſque. Finis quintidiei.

FABRICÆ MVNDI

Caput decimumſextum.

De animalium terreſtrium creatione.

SEXTVS DIES INCIPIT.

TErtij gradus duo genera vidimus, piſces & aues, ſequitur nunc tertium genus, animalia terreſtria, quæ quo tardius creata ſunt, eo ſimiliora ſunt hominꝫ quo ad ſenſum & motum, in ratione autem homo omnia in vniuerſum ſuperat, vt quæ nihil huiuſmodi habent. Sunt autem animalia terreſtria, alia alijs homini ſimiliora, vt de Elephantis ſcribunt, docile illud animal eſſe, & ad intellectum quodam modo accedere. Quid de Simia dicemus? quæ actiones humanas imitatur ludibunda, iraſcitur, ridet, applaudit, cogitabunda olfacit, verſando inſpicit, quaſi deliberans ſi ciui conueniat, nuces dentibus confringit velut homo, & interim dum ſua agit, circumſpicit quic

circumſpicit quid aſtantes moliantur, caput, pedes, & manus ſimiles admodum humanis habet, & per omnia plurimum inter animalia characteriſmos imitatur hominis; huius ratione conſultum eſt illius anathomiam diligentiſſimè perſpicere, & examinare quantum interior diſpoſitio, & in quibus ab hominis interioribus differat, quo animales virtutes, ex interiorum charecteriſmo, innoteſcant. Exiſtimo enim illas ab hoc dependere, aut ſpeciatim à natura inditas, per hunc tanquam idoneum inſtrumentum in opꝰ excitari, quod tamen ambiguum videtur. Apparet enim vnumquodq; in ſe ſuæ naturæ principium quoddam habere, quod tamen cum intereunte interit, ita vt cauſa cuiuſque naturæ ipſi rei concreata ſit, & non aliunde inſit. Facienda eſt autē cuiuſque ſpeciei anatomia, quò omnium inter ſe animalium differentia interna perſpiciatur, & differentiæ virtutum animalium ex diuerſitate charaćteriſmorum innoteſcant: ſic inuenies quibus de cauſis virtutes animales excellentiores ſint in volatilibus quam in piſcibus, in terreſtribus animalibus quam in volatilibus, in homine quam in terreſtribus animalibus, & deprehendes elegantiſſimum ordinem, à minus ſolidis ad ſolidiora, ab imperfectiore ad perfectiora, à minus viuacibus ad viuaciora, à temporariis ad æterna. Veſcuntur omnia animalia è terra natis, vnumquodque quod ſuæ naturę conuenientius eſt, cuius naturaliter delectum habet, & hoc ſcire eſt vtile. Erſi enim natura cuiuſque, alimentum in ſuam ſpeciem murat, aliquid tamen virturis ineſt herbis, & fructibus, quod autem ad ſuam naturam vteunqne flectit & immutat, præcipuè vbi eſt affinitas naturarum, & digeſtio facilis, quinetiam venena immutant, ſed vi contrariæ naturæ, & cotrumpunt. Aues etiam piſcibus veſcuntur tanquam cognatione affinitatis, & vnunquodque ſuæ naturæ propinquiore gaudet, eadem ſpecie excepta, quæ à ſingulis animalibus colitur, præterquam ab homine ſuæ originis oblito. Habent venenoſa animalia, præterquam quod naturam alicubi vtilem poſſident, hoc commodi, quod paſſim venena ad ſe trahunt, iſſque aluntur, ipſa autem ab aliis abſumuntur ſine noxa, ita natuta animalium incolumitati prouidit. Vna autem hic relinquitur quæſtio ſoluenda, vtrum ea quæ nunc eſt, animalium natura & conditio futura fuerit, ſi homo non peccaſſet? Moritura haud dubiè erant abſoluto vitæ periodo, & ſibi mutuo in cibum futura, alioqui multiplicationem illorū mundus non potuiſſet capere, & quorſum immortalia fuiſſent, cum tantum ſeruitio hominis deſtinata eſſent, cum tot indiuidua multiplicata nulli vſui eraut futura? hominem autem reuerita fuiſſent eique obedientia, Gen. enim 1. cap. v. 28. 29. 30. conſtituit Deus Adamum dominum omnium quæ ſub cœlo ſunt. Et Gen. 2. v. 21. fecit Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, quas mortua animalia procul dubio dederant, ceſſauerat enim Deus iam antea creare.

FABRICÆ MVNDI

Caput decimumſeptimum.

De hominis creatione, & prima ac principali creationis intentione.

QVartus gradus creandorum & perfectiſſimus, eſt homo, in cuius vſum & ſeruitium hactenus omnia creata ſunt, & quemadmodum illa omnia inter ſe ordinem & harmoniam ad mutuam opem habeut, ita & hæc ſimul omnia ad hominem certam in natura, qualitatibus & operationibus conformitatem & harmoniam habent, & propterea homo microcoſmus à græcis appellatur. Eſt autem hæc conformitas & harmonia, quantum ad animal hominis attinet. Porro nobilius quiddam multò in homine eſt, quod omnium creaturarum dignitatem excedit, nimirum anima rationalis, ſecuudum quam ad ſimilitudinem & imaginem Dei conditus eſt, & quia homo ſecundum ſubſtantiam eſt animal rationale, & benedictionem accepit vt creſcat & multiplicetur, generatione videlicet ſuæ ſpeciei: non eſt dubium, quin ex ea benedictione, etiam generandi animam rationalem, potentiam acceperit, quæ præcipua eſt ſpeciei pars, quam in ſingulis hominibus de nouo creari minime conuenit, cum 7. die Deus ab omni creationis opere ceſſauerit, & ſabbatum egerit. Er ſunt in hoc inferiore mundo adhuc reliquiæ eius materiæ, ex qua cœleſtia & ſupercœleſtia creata ſunt, vt ſit ſuperioris mundi ad inferiorem naturalis inclinatio & ſympathia, & inferioris ad ſuperiorem reſpectus & deſiderium, hinc enim ad ſuperiorum ad inferiora procliuitas & cooperatio dependet. Nobiliſſimum autem quod in ſuperiore eſt mundo, eſt cœlum empyreum, ſiue aquæ ſupercœleſtes, ex quo creatos oſtendi angelos, vt etiam ex huius in hoc inferiori mundo reliquiis, generari poſſit anima rationalis; & quid ni poſſit, cum ex multo craſſiore & ignobiliore materia terræ autem, quod eſt incorruptibile generetur. Aeterna igitur & immortalis anima multò magis ex ſupercœleſtium aquarum reliquiis generari poteſt, vt ſit ſimilis angelis, & benedictio ac mandatum Dei ad generandum, ac multiplicandam ſpeciem, potentiam generandi animam ex talibus reliquiis dedit. Iam vide quæ dona Spiritus ſancti ſiue Dei, ſint in hac anima, ſunt intellectus, ratio, iudicium, memoria, amor verè boni, iuſtitia, gaudium in ſpiritu ſancto, libera electio voluntatis, & ſi quæ ſunt alia. In his enim ſimilitudinem Dei habet, & imaginem in immortali animæ rationalis ſubſtantia. Creatus autem eſt homo hoc ordine & modo. Primum ex APHAR ſiue luto figuram humanam plaſmatur, in qua haud dubiè ea viſcera quæ primum in generatione fiunt, vt cor, deinde epar, & quæ immediate à corde pendent, formari cœperunt, quibus formatis inſpirauit in faciem eius ſpiraculum

De creatione cuiuſ nullā noticiā habet

ſpiraculum vitæ. Per os & nares viuentia omnia ſpiritum attrahunt, quo cor accenditur vita & motu, ita per nares & os flauit ſpiritum, in quo haud dubiè erat ex reliquis aquarum ſupercœleſtium, aut prius in corporis compage aliquid earum conceptum erat, ex quo anima rationalis à comitante ſpiritu ſancto tandem formata eſt, prius tamen per communem aërem vita animalis procurata eſt, nõ enim eadem anima rationalis eſt, vt animal viuificans, liquidem diuerſa habent munia, & præcunte animalis anima, manet rationalis, & eſt animalis anima certa harmonia & communis operatio interiorum viſcerum, ad vitam animalis conſpirans, rationalis autem imago diuinæ eſſentiæ. Quod autem animalia vitam ſint nacta, ſimili aeris ſtatu operante ſpiritu Dei haud dubiè factũ eſt, tametſi id non dicatur, in ſimilibus enim ſimiliter Deum operatũ eſſe facile intelligitur. Dona quæ anima rationalis ſecum attulit, neceſſaria erant in homine, ſi imago Dei eſſe debebat, vt opera Dei contẽplaretur, & creatorem ſuum agnoſceret, veneraretur & coleret, cognitio enim Dei requirebatur ad ſcopum creationis hominis, quæ enim beatitudo ei apud Deum fuiſſet ſine eius cognitione? Cum ergo ſummam Dei potentiam & bonitatem cognoſceret, & ſuauis illi eſſet contemplatio & familiaritas Dei, voluit Deus in illo experiri, an qui maximis donis ab illo ditatus erat, quibus Deo obſequi poterat, Deum creatorem ſuum agnoſceret & reuereretur: voluntariã enim & ſpontaneam obedientiam & dilectionem requirebat tam benefícus pater, qua colendus eſſet, & gratum ille Deo obſequium feciſſet: facillimum illi præceptum impoſuit, ne ex vna arbore, ubi tam multæ erant optimorum aſpectu & ſapore fructuum ederet, ab ea ſola abſtineret, & credibile eſt illum Deo aliquandiu obſequutum eſſe, non enim vna hora tantum, vt ſentiunt quidam, aut diebus aut hebdomadis aliquot in paradiſo permanſit. Quin potius verißimillimum eſt aliquot annis in eo Dei volũtate permanſiſſe, vt ſentit Georgius Cedrenus, quo opera Dei adminiculo Spiritus ſancti & contemplatione diuturniore firmiter edoctus, illa poſteris ſuis enarrare poſſet. Cum igitur longiſſimę tum eſſent vitæ homines, vera Dei doctrina paucorum traditione, nimirum trium, Adam, Mathuſalem, Noe, ad Abraham pertinuit, cuius deinde ſæculo cum Deo fœdere, facile ad Moſem vſque in poſteris Iacob referuata eſt. Verũ ſub eius ortum nimium inualeſcente idololatria, voluit Deus per Moſem primorum operum ſuorũ deſcriptione, homines ad vnius Dei agnitionem & cultum reducere. Geneſim igitur mundi, quam ille partim ex traditione, partim ex reuelatione Spiritꝰ ſancti deſcripſit, hic contemplari eſt propoſitum, quo veram & integram totius orbis deſcriptionem, quam indagamus, aſſequamur. Fuit illi proculdubio frequentius cum Deo colloquium, in quo de creatione mundi de natura rerum, de Dei propoſito, & aliis, quæ homini ſcitu erant neceſſaria, eruditus fuit, adduxit illi Deus animalia, vt ſingula perſpiceret & nomina imponeret iuxta naturam eorum, quæ tam exiguo temporis ſpacio fieri non poterant. Autor eſt Georgius Cedrenus in compendio hiſtoriarũ, antiquos quoſdam ſentire, quod Adam ſeptimo demum anno peccárit, & paradiſo eiectus fuit, & efficacibus rationibus id probabile eſſe oſtendit.

FABRICÆ MVNDI. Caput 18.

De lapſu Adami.

De Eua minore nulla fuit

INterea dum paradiſum habitaret Adam, familiarior Deo factus, forte non ſatis grauiter præceptum Dei ponderans ſatanæ aures arrexit, & diu patienter audiuit, qui inimicus factus Deo, quod iuſto eius iudicio cœlo eiectus eſſet, homini inſidiatus eſt, perſuaſit ei mandatum Dei in alium finem quem ipſe à Deo non audiſſet, datum eſſe, quum tamen ſciret, Deum creatorem ſuum veracem & iuſtum eſſe, nec fruſtra mandatum dediſſe, ſerpentem vero mendacem, & iuſtè cœlo eiectum eſſe. Non enim dubium eſt, quin multam eum Deo in paradiſo conuerſationem & varia colloquia habuerit, in quibus de creatione & ſcopo rerum omnium & natura edoctus fuit, potentiam etiam Dei ex tam ſapienti creatione, & recto ſerpentis iudicio agnouit, vt merito ſerpentem non audire debuerit: fecit inſipienter, in hoc tamen contra Deum non peccauit, quia Deus hoc non prohibuerat. Etenim faciebat ad maiorem Dei gloriam, ſi Adam tentatus non peceaſſet, tum enim certũ teſtimonium homo exhibuiſſet de ſe bene erecto, vt erant omnia valde bona Gen. v. 31. Poterat ſerpentis ſermonem interrumpere, cumq; abijcere & non peccaſſet. Inirium quidem ad peccandum, non tamen peccatum fuit, quod ſatanæ aures præbuit, Deus enim hoc non prohibuerat, vt adhuc poteſtatem contradicendi obtinebat, ſed diutior patientia & familiaritas conſenſum peperit, & continuo peccauit tranſgrediendo mandatum, quo offenſus Spiritus ſanctus, illum fuis donis quæ in creatione acceperat, & à ſpiritu donec non peccaret, ſuſtentabantur, reliquit, Deo euentum ſpectante, at non approbante, quia prohibuerat, Adamo vero de ſua conſtantia experimentum faciente. De hoc lapſu veriſſimè & planiſſimè ſcribit Eccleſiaſticus cap. 15. v. 16. Deus hominem creauit ab initio, eumque arbitrio conſilij ſui permiſit, ſi volueris mandata ſeruabis, optimæque voluntatis fidem præſtabis. Ignem & aquam tibi propoſuit, ad vtrum voles manum tuam porrige, vita ſimul & mors propoſita ſunt homini, & vtrumcunque placuerit dabitur illi. Porro cum eum peccaturum Deus præſciret, cur non talem creauit, qui labi nõ poſſet? Deus omnia bene & paternè fecit, gratia erat, quod tam inſignibus animi dotibus ornatus fuit, vt facile tam leui mandato obedire poſſet, & merito homo pro tantis donis ſuo creatori obediendo gratus eſſe debebat. Poterat ergo, vt aſſerit Eccleſiaſticꝰ, ſtare ſi voluiſſet, quod autem cecidit, illius eſt culpa, non prædeſtinantis aut volentis Dei, Deus enim omnia valde bona ereauerat, & paternè diſpoſuerat. Cum ergo peccauit, Spiritu ſancto, qui antea illi familiariter cohabitabat, à quo vitam habebat non interituram ſi non peceaſſet, priuatus eſt, qui illum in vita ſancta,

gratia

gratia & fauore Dei sustinuerat, derelictus ergo familiari Spiritus sancti præsentia, nihil in se sensit quam affectiones carnis, à qua pertractus eius animus, vt ex Paulo liquet Rom. 7. v. 15. & sequentibus vsq; ad 24. factus est enim & ipse carnalis, hoc est concupiscentijs carnis a diductus, vt in eadem constitutus hypostasi. Dicit enim aliam esse legem siue necessitatem in carne quam in animo, & eam animum captiuum in seruitutem trahere. Porro quod captiuum fit, non est sui iuris, sed alterius potestati subijcitur. Indicat igitur animum principio non fuisse carnalem, sed talem euasisse, cum captiuus fieret carni. Hanc peccati originalis originem planè necessarium est scire & obseruare, ne animum ab initio carnalem creatum esse, aut fragilem & impotentem malis resistendi, hoc enim creatoris imputentiam argueret, vt qui ad conceptum scopum, hominem idoneum creare non posset, & eius potestatem violaret. Iam quæ calamitates homini ex hoc peccato ortæ sint, discе ex loco Pauli allegato capit. 7. Si enim tantum potuit caro in tot donis ornatum animum, & à Spiritu sancto custoditum, quid non posset in eundem iam sibi captiuum factum, & à spiritus familiaritate desertum. Audi quid Apostolus Rom. 3. v. 12. de omnibus tam Iudæis quam gentibus dicat. Omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui exerceat bonitatem, non est vsq; ad vnum. De natura humana loquitur sola, sed quando in Christo est, & à Spiritu sancto adiuuatur homo, nō est talis, naturalia dona animi, intellectus, rario, iudicium, memoria, &c. dona non sufficiunt, nisi adsit spiritus, horum sustentator & gubernator. Est autem carnis concupiscentia, non tantum priuatio iustitiæ, sed vera inclinatio ad ea quæ carni placent, proinde cum animus ciusdem inclinationis fit consors, non solum priuatur iustitia, sed habet positiuum malum, nimirum perpetuam inclinationem ad carnis placitum, vnde omnia peccata oriuntur, & propterea dicitur illa inclinatio peccatum originale. Quod si priuatio tantum iustitiæ esset, non habuisset Paulus occasionem exclamandi. Miser ego homo quis me eripiet ex corpore mortis huius. Rom. 7. Renatus enim animo iam ereptus erat. Atqui etiam in renatis adhuc hæret peccatum originale, hoc argumentum est, peccatum originale plus esse quam priuationem & malum in terra hærens, quod per generationem propagatur. In peccatis, inquit Psalmista, concepit me mater mea. Præuidens autem Deus, hoc peccatum in hominе oriturum, dixit. Quacunque die ex ligno scientiæ boni & mali ederis, moriendo morieris, morte enim corporis hoc peccatum delendū erat. Itaq; omnibus semel mori lex est, quo quod præter creationem est deleatur in saluandis. De paradiso vbi fuerit, & quæ eius flumina, in veteri geographia restituta, demonstrabo. Homines extra paradisum creati in illum translati fuerunt.

FABRICÆ MVNDI. Caput 19.

De secunda & subalterna creatoris intentione in creando homine.

QVia peccaturum Deus hominem præuidit, ne frustra esset tam sapiens rerum omnium creatio & ad destinatum finem scopus, quem Adam peccando violauit, nouo beneficio hominis lapsum refarciuit, viam constituit, qua à peccato liber, pristinæ conditioni restitueretur, & procederet prima creationis intensio, filium suum carnem assumpturum promisit, qui pro peccato Adami, quo omnes à generatione tenebantur, satisfaceret, Deum patrem pacaret, & Spiritus sancti auxilium iterum impetraret, quo promisso & credito eadem qua prius intensione vitam æternam assequerentur. Ex hac præscientia mirabili Deus vsus prouidentia, ita creationem omnium absoluit, vt in vtroq; statu, obedientiæ & lapsus, homini ad vitam æternam consequendam seruaret, ita vt nihil frustra à Deo fieret, tantum maneret mors carnis, quæ peccato originali debebatur, quo illud tolleretur plane ab homine, & purus totus, vt creatus erat, ad Deum veniret, in finem ad quem conditus erat. Porro quia per peccatum originale omnes tenebantur, vt offendi præcedenti capite, quo minus per dona naturæ ad Christum venirent, ordinauit Deus pœnitentiam, baptismum & synaxin, præcipua sacramenta, quibus homo coram toto mundo se Christo dederet, & fide eius pro peccatis hominum sacrificium approbaret & acceptaret, quo contra vim peccati armaretur, hoc solo medio à peccati originalis potestate liberaretur, & contra eius vim, auxilium Spiritus sancti impetraret, durat tamen pugna cum peccato, quo ad viuimus donec illud per mortem carnis (in qua eius origo pendet) aboleatur, ideoque mors carnis à Deo iniuncta est, propter lapsum Adami, vt peccatum illud, quod præter creationem est, radicitus tolleretur, quo facto saluus est homo, non tamen patet accessus ad Deum patrem, nisi per Christum, Ioh. 3. v. 13. scriptum est. Nemo ascendit in cœlum, nisi filius hominis qui descendit de cœlo. Via à Christo aperienda erat. Et oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam Luc. 24. v. 26. Ergo vt hoc hic non recte à multis controuersum adiiciam, ante incarnationem Christi, nemo piorum patrum in cœlum ascendit, sed certo loco in gaudio & felici exspectatione seruabantur, vsque ad Christi aduentū. Hunc locum vocabant patres limbum, non inferni, sed paradisi cœlestis opinor, in quo Abrahā tanquā pater fidelium nominatissimus erat, in cuius sinū suæ congregationē Lazarus post mortē ab angelis deportatus est. Post Christi mortē vero in cœlū adducti sunt, secundū eius testimonium. Pater volo vt vbi ego sum, illic & minister meus sit. Proinde ascendit Iesus Christus tuo tempore, cum hac præda & captiuitate magna in cœlum. Peccatum ergo hoc originale & pugna cum illo, durat vsque ad mortē carnis, sed per fidem in Christum contra illud munimur & seruamur auxilio Spiritus sancti, quemadmodum Adam seruandus erat, si non peccasset. Propter eius pugnam cum animo hominis exclamat Paulus. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, (quæ ab illo intentatur, Gratias inquit ago Deo meo per Iesum Christum, quem pater saluatorem dedit, & per spiritum suum adiutorem, donec in morte carnis planè aboleatur. FINIS.

HIBERNIAE
II. TABVLA.

In qua Vltonia, Connatia, Media & pars Lageniæ.

VLTONIA ad septentrionem Hiberniæ & ad mare Hyperboreum protensa, Anglis *Vlster*, Hibernicis *an Gelly* id est proinciæ Gully, Britannis Vltvv, vocatur. Vt hæc in officio contineretur, quæ omnia iuris, pudoris, & officij repagula perfringere solebat, pars eius citerior in tres, & vlterior in septem Comitatus diuisa est.

Comitatus Vltoniæ citerioris.
- Louth 12: 24. 55: 18.
- Dovvne 13: 14. 55: 43.
- Antrimne, forte vbi lacus Antre 12: 7. 56: 8.

Comitatus Vltoniæ vlterioris
- Monahon 12: 0. 55: 12.
- Tiroen 12: 18. 56: 2. alijs Tirone.
- Armach 12: 19. 55: 46.
- Colrane 12: 18. 56: 40.
- Donergal forte Dungall 9: 14. 55: 48.
- Fermanogh, iuxta lacum Erne.
- Cauon 11: 24. 55: 12.

Archiepiscopus vnus in Vltonia, qui sedem suam habet Armachiæ 12: 19. 55: 46. & Primas totius Hiberniæ dicitur. Hos habet suffraganeos Episcopos, Maeth & Deren, Ardach sotte Arde 12: 18. 55: 2. Kilmore Clogher 11: 52. 55: 46. Doune 13: 14. 55: 43. Coner 13: 8. 56: 0. f. Clocknos, Raboo, forte Rapo 11: 8. 56: 18. Dromoore 12: 54. 55: 52. forte.

CONNATIA ad occasum Hiberniæ sita. Anglis *Conagh*, Hibernis *Conaghey* dicitur, & hodie in sex Comitatus distribuitur

- Clariæ 9: 28. 53: 26.
- Letrimne 10: 6. 53: 54.
- Galvveir 9: 17. 54: 6.
- Roſe comin 10: 35. 54: 37.
- Maio 8: 53. 55: 5.
- Slego 9: 5. 55: 16.

Sunt etiam in hac Baro de Atterith, Baro de Clare 9: 22. 54: 14. & alij. Archiepiscopus vnus qui Tvvenij vulgo Toam 12: 19. 55: 46. residet, & Momoniæ adiudicatur, sub quo hi sunt.

Episcopi suffraganei.

- Kilmako,
- Olfine, Bisshops Helphen forte 10: 13. 54: 49.
- Anaghdoune.
- Clonfert 8: 20. 54: 7.
- Moroo.

MEDIA, Hibernice *Meth*, Angliee *Meth*, quod sit in ipso Insulæ medio, propter populi multitudinem, castrorum & oppidorum fortitudinem & pacem inde natam, vulgo *Cuerre* Hiberniæ vocatur, & in *Mediam* orientalem & occidentalem diuiditur. In Orientali est oppidum Droghda 12: 34. 54: 54. In Occidentali Baro Deluiniæ 11: 38. 54: 40.

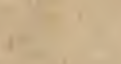

Meridiani distant ratione Paralleli 55: 60. ad circulum maximum.

Milliaria
Irlandica Com.
5 10 15 20
The Iles and
Straits of
Ireas
S. Hebrus head
The Road bay
Calebeg
Calebeg haven
Shgath
Dongal haven
The Port of Sligo
Sligo
Occidentalis
Oceanus
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Ylla insula
SCOTI:
Dunbritan firth
PARS
Ergadia
Loug
Eag
Ern
Derrie
Formanogh
EAST BRE
ANNY
MARE
HIBERNICUM
Orcas

HIBERNIAE
III. TABVLA.

In qua Momonia & Lageniæ reliqua.

MOMONIA, Hibernicè Movvs, Anglicè Mounſter, ad meridiem Hiberniæ ſita, ſeptem hodie Comitatus habet.

Kerrienſis Comes Palatinus 8: 18. 52: 45.
Limmericenſis 10: 6. 53: 13.
Corcagienſis 10: 16. 52: 21.
Triparienſis Comes Palatinus 10: 43. 53: 11.
Sanctæ Crucis, vulgo Holy Croſs 10: 57. 53: 17.
VVaterfordienſis 11: 55. 52: 47. & Deſmonienſis 9: 22 52: 14. in quo etiam
Mac Karti More Regulus Hibernicus, at cliens Angliæ, juxta duos portus halecum piſcatura nobiles habitans:
Beare hauen 8: 25. 51: 52. & Baltimore baye 8. 40. 51: 30. qui & Comes de Glencar 8: 30. 52: 32. & Baro Valentiæ 7: 36. 52: 20.

Archiepiſcopus vnus Caſſiliæ reſidens 11: 2. 53: 7. cui ſubſunt ſequentes Epiſcopi ſuffraganei.

VVaterford 11: 55. 52: 47. & Liſmore 11: 3. 52: 36.
Korke 10: 16. 52: 21.
Clone 10: 50. 52: 15.
Roſſe 9: 37. 51: 52.
Ardigh, Ardhey forte 8: 44. 52: 17.
Limerike 10: 6. 53: 13.
Emelee.
Killa looe 10: 4. 53 31.
Ardfert.

Eſt & in Momonia Epiſcopatus Dunkeran, alijs Dunkyrein 8: 42. 52: 24.

LAGENIA in antiquis Sanctorum vitis Lagen, incolis Leighwigh, Britannis Lein, Anglis Leynſter dicta, tota maritoma ad ortum Hiberniæ iacet, & in decem Comitatus diſtinguitur.

VVeixford 12: 44. 53: 0.
Catherlagh 11: 52. 53: 36. in quo etiam Comes Ormundiæ 11: 28. 52: 57. vel 10 40. 53: 44. f.
Baro Offiriæ 11: 10 53 40.
Baronetus de Rheban.
Baro de Vdrona 11 56. 53: 26.
Kilkenny 11: 30. 53: 17.
Dublinia 12: 40. 54: 27. ſub hoc Baro de Houth 12: 55. 54: 30.
Kildaria 11: 53. 54: 1.
Kyngſtovvn, vel Philipſtovvn & Offalia, Comitatus Regis 11: 24. 54: 17.
Queneſtovvn, vel Maryborough & Leaſe, Comitatus Reginæ 11: 30. 53: 52.
Longfort 10: 38. 54: 50. f.
Fernes 12: 36. 53: 21.
VVicklo 13: 2. 53: 49.

Archiepiſcopus vnus in Lagenia, qui ſedem ſuam habet Dubliniæ 12: 40. 54: 27. & Glandelachy, Glandeloylough f. 12: 28. 53: 49. & Primas Hiberniæ nominatur, ſequentes ſub ſe habens ſuffraganeos Epiſcopos.

Elphine, Biſhops Helphen f. 10: 13. 54: 49. tabula 2. Hiberniæ.
Kildare 11: 53. 54: 1.
Fernes 12: 36. 53: 21.
Offoriæ 11: 10. 53: 40.
Leighlin, alijs Laghlyn. 11: 49. 53: 29

Meridiani diſtant iuxta rationem Paralleli 53: 60. ad circulum maximum.

IX.

Miliaria Hibernica Communia
Sinuci fluminis
aliquot fontes
The bay of Galway
Kellestenph
Clare Co
Slew
Loughher
Glan Carig
Dyngle bay
Bantre bay
Occidens
Meridies

Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Mor Weridh
Britannice
Canalis S.ti
Georgij
Anglice
Iuxta Kilkenny
IRLAN:
DIAE
REGN:
VM.
OCEANVS
OCEANVS

HIBERNIAE
IIII. TABVLA.

Quæ orientalem Vltoniæ partem continet, & ſequentia territoria inſpectori offert.

Glandeboy, Tyrone, Arde, Lecale, Euaugh, Arthule, Newry, Mourne, Fuſe, Vriel, & alia plura. Ciuitates quoque Armack & Downe, quarum illa ſedes Archiepiſcopalis & totius inſulæ metropolis dicitur: hæc ſedes Epiſcopalis S. Patricij, Brigidæ & Columbæ ſepultura inſignis.

Meridiani diſtant iuxta rationem paralleli 55:30. ad circulum maximum.

The Grange
Glan Conkien
Lacus Eagh
The Blak valwe
V L
Dertre
TIRO:
NE.
Lough Erne
Dertre
T E
The Valley of Mologasthe
EVA
ARTHVLE
Lo gh thie
EAST
Louth
F
BREANNY
Co
Fer: nei
Dundalk
bay
EAST
ME.
VR
IEL
THE

MARE
HIBER
NI
CVM
VLTONIAE
ORIENTALIS.
PARS
Hiberia Insula Ultra Com 14°
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Loca aliquot sub
Dondrome
The Moderne
The Boye of
Kare gfergus
Hiles Co:
Kimnals
Dondrome
Its Holy baye
Skye marcye
North rock
Spordes rokel
South rock
Smoes rokel
New rokel
Lamet
Copland ilet
Holeane hor
rons
The Boyalle
Coyne
Slane
Derry
Lough Foyle
Lough Swilly
Lough Sidney
Lough Donegall
Lough Erne
Lough Neagh
Lough Ramor
Lough Gowra
Lough Ennell
Lough Derravaragh
Lough Sheelin
Lough Gowna
Lough Kilglass
Lough Allen
Lough Key
Lough Corrib
Lough Mask
Lough Conn
Lough Arrow
Lough Gara
Lough Ree
Lough Rinn
Lough Boderg
Lough Gill
Lough Melvin
Lough Macnean
Lough Oughter
Lough Sheelin
Lough Owel
Lough Iron
Lough Glyn

HIBERNIAE
V. TABVLA.

Continens VDRONE Baroniam, partem Comitatus Reginæ, ac Dominij Fortonelij. In Vdronis medio iacet Ciuitas Laghlyn alijs Leighlin, Episcopali sede ornata. 11: 49. 53: 29.

XI.

Regina Comitatus
Ydogh
KYLKENNY
COMITATUS
VDRONE.
IRLANDIÆ.
m Catherlagh
Baronia
Miliaria
Anglica
Garo
Barnyarghare
Ballymuleran
Clogh Grenan
Carrigan
Laghlyn
Old Laghlyn
Rahelyn
Raheen
Kyllarte
Temple Myrrone
Court thonder
Kyllorat
Glorum
Kylgreny
Clogmony
Kilcrompe
Tonderrig
Kyllo
Catherlagh
Scaple

Fortoneley
dominium
COMITATUS
Fryers town
Gregnsforte
Kells
Rathcor
Myrade
Kilknock
Clone
Reynigbery
Carrickbrack
Knock Brandof
Killarney
Mamolode hill

ANGLIA

ANGLIAE REGNVM Albionis pars maxima ab Anglis inter Iutas & Saxones circa Sleſvvicum in Cymbrica Cherſoneſo ſitis, nomen accepit. Vnde autem dicti ſint Angli, varia eſt doctorum opinio, cuiuſque rei cupidum Lectorem eo relegamus. Angliæ ~~Rex ſupremam~~ poteſtatem & merum imperium habet, nec in Imperij clientela eſt, nec inuitus iuram~~ento alio quouis accipit, nec prætor Deum Imperiorem agnoſcit.~~ Eius ſubditi vel ſunt Laici vel Eccleſiaſtici: Item ſunt vel nobiles vel plebei. Nobiles ſunt vel maiores: vt Duces, Comites & Barones: vel minores vt equites aurati, Armigeri & qui vulgo generoſi & Gentelmen dicuntur. Hi omnes aut Hereditario iure hiſtitulis gaudent aut iiſdem virtutis ergo à Rege exornantur. Dicis autem nomen ſoli Regis filio mau maximo hoc tempore conuenit: qua muis olim plures eo titulo inſigniti fuerint. Plebei ciues ſunt, qui in ſua quilibet vrbe publicis funguntur muneribus & in Parlamentariis Angliæ comitiis locũ habent: vel ingenui, quos Legales homines Lex vocat & ex agris quos optimo iure tenent, quadraginta ad minimũ ſolidos quotannis colligunt: vel opifices, qui mercede operam locant. Diuiditur autem tota Anglia in Comitatus quos vel conuentus vel pagos propriè & latine voces. Angli vero peculiari vocabulo Shyres appellant à Scyte Saxonica dictione, quæ partiri & diuidere ſignificat. Comitatus vero in centurias (quæ in nonnullis partibus VVapentaches à tactu armorum nominantur) & hæ in decurias diuiduntur. In his Comitatibus difficilioribus temporibus, præfectus Regius, quem Lieutenant vocant, ne quid detrimenti reſpublica capiat, conſtituitur. Singulis vero annis nobilis aliquis ex incolis præficitur, quem vicecomitem, quaſi vicarium Comitis & Anglica lingua Shyriffe, id eſt, Comitatus præpoſitum vocant: qui etiã Comitatus vel Prouinciæ Quæſtor rectè dici poteſt. Eius enim eſt publicas pecunias prouinciæ ſuæ conquirere, multas irrogatas vel pignoribus ablatis colligere, & ærario inferre: Iudicibus præſto adeſſe, & eorum mandata exequi: Duodecim viros cogere, qui in cauſis de facto cognoſcunt (& ad iudices referunt: Iudices enim apud Anglos iuris ſolum & non facti ſunt iudices) condemnatos ad ſupplicium ducere & in minoribus litibus cognoſcere. In maioribus autem ius dicunt iuſtitiarii, quos olim itinerantes, nunc Iuſtitiarios ad Aſſiſas vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, vt de cauſis cognoſcant & de incarceratis ſententiam ferant. Hi autem ab Henrico II. inſtituti vel potius reſtituti iurant ſe cuilibet ius ſuum conſeruaturos illæſum.

Nomina Comitatuum hæc ſunt.

Cantium 21:30. 51:35.
Southſexia 20:30. 50:50.
Surria 20:20. 51:16.
Hartfordia 20:37. 51:59.
Eſſexia 21:24. 51:50.
Somhãronia 19:13. 50:56.
VViltonia 18:29. 51:15.
Dorceſtria 17: 49. 50:48.
Somerſetus 17:24. 51:20.
Deuonia 16:10. 50:54.
Cornubia 14:50. 50:20.
Buckinghamia 19 38 52 15
Bedfordia 20 10. 52:25.
Huntingdonia 20:30. 52:38.
Cantabrigia 20:49. 52 30
Suffolcia 22: 0. 52: 40.
Norfolcia 21:50. 53:10.
Berceria 10: 30. 51: 38.
Oxonia 19: 17. 52: 0.
Gloceſtria 18 8. 52:13.
Monumetha 17:32. 52:15.
Herefordia 17 34. 52 32.
VVigornia 18: 10. 52: 38.
Salopia 17: 25. 53: 20.
Staffordia 18: 10. 53: 24.
Northamtonia 19: 42. 52: 32.
VVarvvicum 18: 56. 52: 39
Leceſtria 19 28. 52: 2.
Derbia 18: 58. 53: 27.
Nottinghamia 19 22. 53: 28.
Lincolnia 20: 2. 53: 49.
Rutlandia 19: 58. 53: 4.
Eboracum, York 19' 24. 54: 43.
Dunelmẽſ. epi. 18: 56. 55: 45.
Northũbria 18 30. 56: 20.
Cũberlandia 16: 50. 55: 10
VVeſtmerlandia 17: 20. 55: 30.
Lancaſtria 17: 16. 55: 1.
Midleſexia 20: 30. 51: 40.
Denbigh 16: 30. 55: 57.
Flint 16 49. 54: 0.
Montgomery 17: 0. 53 12.
Caernarnan 15: 22. 54: 0.
Merionidh 16: 0. 52: 28.
Angleſey 15: 20. 54: 10.
Radnor 17: 4. 52: 50.
Brecknok 16: 42. 52: 25.
Glamorgan 16 20. 52: 0.
Caermarden 15: 29. 52: 17.
Denbrock 14: 47. 52: 8.
Cardigan 15: 3. 52 36.

Quod ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem attinet, duas nunc habet Anglia prouincias. Archiepiſcopos item duos: Cantuarienſem totius Angliæ Primatem & Eboracenſem, quibus ſubſunt Epiſcopi ſequentes.

Sub Cantuarienſi Archiepiſcopo, qui & Roffenſis eſt, ſubſunt Epiſcopi:

Londinenſis 20: 41. 51: 34.
Ciceſtrenſis 19' 55. 50. 50.
VVintonienſis 19 12. 51: 10.
Saliſburienſis 18: 34. 51: 14.
Exonienſis, Exeeſter 16 32. 50: 49.
Bathonienſis & VVellenſis ſimul 17: 34. 51: 25
Gloceſtrenſis 18: 8. 52: 13.
VVigornienſis 18: 10. 52. 38.
Herefordenſis 17: 34. 52: 32.
Couentrenſis & Lichfeldenſis ſimul 19' 4. 52: 49.
18: 36. 53: 12.
Staffordienſis 18: 10. 53: 24.
Derbienſis 18: 58. 53: 27.
Lincolnienſis 20: 2. 53: 49.
Salopienſis 17: 25. 53: 20.
Elienſis 21: 0. 52: 45.
Nordovicenſis 22: 10. 53: 8.
Oxfordienſis 19: 18. 52. 0.
Petri Burgenſis 20: 26. 52: 58.
Briſtolienſis 17 37. 51: 45.
Meneuenſis ad fanum Dauidis 14' 20. 52: 25.
Landauenſis 16: 47. 51: 52.
Banchorenſis 15 37. 53 5.
Aſſaphenſis ſiue Elvvenſis 16. 28. 54: 3.

SCOTIAE PARS
HIBERNIA
MARE HIBERNICVM
MARE VERGIVVM
Angleſey
Manis
Cauſarea
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

ANGLIA
regnum
Milliaria Anglica pertus.
OCEA NVS
GERMANICVS
Hollandiæ
extrema
Zelandiæ
pars
Belgij
pars
GALLIAE
CONFINIA
BRITANNICVS
Ebora cum
Norung
Oceanus

ANGLIAE
II. TABVLA.

Quæ continet

Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, & Dunelmenſem Epiſcopatum.

Meridiani diſtant iuxta rationem 56: 15. Paralleli ad circulum maximum.

NORTH'
VMBRIA, CVM
BERLANDIA, ET
DVNELMENSIS
Episcopa
tus.
S C O
P A R S
Miliaria mediocria Angliæ
Anan:
dia
Esk dalia
MARE
HIBERNI
CVM
LANCAS
TRIA
Per Gerardum

MARE
GERMA
NORTH
VMBRIA
DVNELMENSIS
EPISCOPATVS
EBORACENSIS
TATVS PARS
COMI
CVM
Orcus

ANGLIAE
III. TABVLA.

Sequentes continens Comitatus,

VVestmorlandiam, Lancastriam, Cestriam, Caernaruan, Denbigh, Flint, Merionidh, Montgomery & Salopiam.

CVM INSVLIS:

Mania, quę etiam Mona & à Ptolomæo Monoeda, quasi remotior Mona ad differentiam alterius ac sequentis Monæ sic dicta: Comiti Derbiensi paret, qui huius Manniæ Regulus appellatur.

Anglesey, quasi Angliæ insula, alias Mona, quæ ob fertilitatem Mater VValliæ dicitur, olim antiqua Druidum sedes, tenui tantum freto Menai à Britannia continente diuisa. Proprium suum habet Comitem.

Meridiani distant ratione 54:30 Paralleli ad circulum maximum.

M A R E
WEST
MORLANDIA. LAN
CASTRIA. CESTRIA.
CAERMARVA. DENBIGH.
FLINT. MERIONIDH.
MONTGOMERY. SA.
LOPIA
Cum. insulis
MANIA ET AN
GLESEY
Miliaria Mediocria
Angliæ
H I B E R N I C U M
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

CARDIGAN
RADNOR
HEREFORDIA
GORNSA
LANCAS
DERBIA
STAFFOR
MONTGOMERY
MERIONIDH
DENBIGH
CVMBRIA
WESTMORLAND
DIA
RA CVM
TRIA
16
17
18
55
54
53

ANGLIAE
IIII. TABVLA.

In qua hi ſunt Comitatus,

Cornubia, Deuonia, Somerſetus, Dorceſtria, VViltonia, Gloceſtria, Monumetha, Glamorgan, Caërmarden, Penbrock, Cardigan, Radnor, Breknoke, Hereforդia & VVigornia.

Meridiani poſiti ſunt ex ratione Paralleli 51: 30. ad circulum maximum.

BIBLIOTECA CENTRALE ROMA

CORNVBIA,
DEVONIA, SOMER-
SETVS, DORCESTRIA,
WILTONIA, GLOCESTRIA
MONVMETHA, GLAMORG:
AN, CAERMARDEN, PEN:
BROK, CARDIGAN, RAD:
NOR, BREKNOKE, HE-
REFORDIA, & WI
GORNIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

MONTGO MERY
SALOPIAE PARS
OCEANVS BRITANNICVS
Miliaria Anglica communia.
5 10 15 20 25 30

TRANSSYLVANIA.

Siebenburgen.

TRanssyluania, quæ & septem castrensis quondam Dacia à Romanis nuncupata, in tres diuiditur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis prouinciam incolentes, videlicet in Saxones, Siculos & Hungaros. Transsyluani SAXONES sicut cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarem linguam dialectum non multum à communi Colonienſium lingua dissidentem. Vrbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe Zarvvarienſis 46: 57. 46: 36. Zabesienſis, Millenbach 47: 7. 46: 46. Reusmark, Segesburgenſis, Schesburg forte, Olczna, Schenkerstul 48: 21. 47: 5. & Rupenſis, sed Reps forte, quæ singulæ pagos aliquot subiectos tenent. CICVLI Moldauiæ finitimi à Scytis oriundi suis legibus & moribus viuunt, suaque officia sorte distribuunt. Nemo apud illos ignobilis esse censetur, etiamsi manu aratrum tractar, aut caprino gregi præsit. Hi in septem sunt diuisi regiones, quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: Sepsi 48: 40. 47: 37. Orbai 49: 17. 47: 28. Kysdi 48: 58. 47: 57. Czyk 48: 43. 47: 40. Gyrgio 48: 0. 47: 39. Marcus Zeek 46: 58. 47: 55. & Aranias Zeek. HVNGARI & nobiles Transsyluani passim intermixti Saxonibus cum Siculis, propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conueniunt. Omnes simul Transsyluani ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in Transsyluania septem vrbes celebriores locorum interuallis distantes inter quas Cibinium est metropolis & Harmanstat dicitur, & parochiam Cathedralem habet 47: 48. 46. 52. Brassouia siue Corona Cronstat vbi Academia & Bibliotheca insignis 49: 10. 47: 8. Bistritia Noesenstat 46: 39. 47: 48. Segesvvaria Schesspurg 47: 54. 47: 27. Megies Mydvvisch 47: 34. 47: 16. Zabesus siue Zaaz sedes Millenbach 47: 7. 46: 46. & Colosvvaria Clausenburg 46: 28. 47: 15. Est & ibi alba Iulia sedes Episcopalis, quæ quondam Tarmis dicta 47: 0. 46: 50. Regis Decebali Regia tempore Traiani fuit. Olim Transsyluania vt meinbrum Regni ab Hungaro præfectum, quem VVayvvodam incolæ appellant accipiebat: nunc autem Turcarum Imperatori tributaria facta, ab eodem suum VVayvvodam vel Beglerbegum postulat suis tamen legibus & moribus viuit, auri, argenti, ferri, salis, vini ferax. Numerantur autem in Transsyluania quoad pensiones taxarum octo parochialia capitula præcipua, quæ simul vniuersitatem appellant, Bistriciense capitulum habet Bistriciam cum 23. pagis regijs. Regnense capitulum Regen forte 47: 16. 47: 44. habet pagos plus quam triginta. Barcenſe capitulum, Barzazag 48: 46. 47: 8. habet Coronam ciuitatem cum tredecim pagis regiis. Kisdense capitulum habet Segesburgam & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur ciuitatem Megienſem cum triginta sex pagis. Cibinienſium capitula duo, quorum vnum habet Cibinium & pagos viginti tres, alterum Capitulum Cibinienſe, quod vocant Surrogatum, continet pagos circiter vigintiduos. Zabesiense capitulum habet Zabesium cum pagis septendecim.

Meridiani distant ratione 47 Paralleli ad circulum maximum.

BIBLIOTECA REAL

Carpatus nunc Cra:
Sed Marcos
Nösner land
Com:
Dobacen
Land uor dem
Walt
Hat zag Val:
lis
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

TRAN
SYLVA
NIA
Miliaria Germanica com:
Sed Chyck al. Czick
Sed Kyli
di Sic:
Com: Seffa
Wintz
Barazza
Ali Ianuk
Com. Sic.
Sepſi
Har.
Gita
Cibinium
Hermanſtat
Rotenthurn
Schelcz
Mediaſch
Schenck
Reps
Schaas
Keiſd
Bistritz
Nasod
Dees
Clauſenburg
Thorda
Torda
Turen
Deuſch
Petersdorf
Mergeſch
Schellenberg
Schönberg
Reuſſmarkt
Reuſſen
Rodna
Walachen
Argiſch
Gurgiſch
Cronſtat
Cibinium
Rotenthurn
Fogaras
Cronſtat
Rudna
Cibinium
Cronſtat
Fogaras
Rudna
Cibinium
Cronſtat
Fogaras
Rudna
Cibinium
Cronſtat
Fogaras

TAVRICA
CHERSONESVS.

TAurica Cherſoneſus, quam Præcop & Tartariam minorem hodie appellant, ampla peninſula, inter Pontum Euxinum & Mæotim vſque ad Boſphorum Cimmerium, qui Europam ab Aſia diſcernit, porrigitur. Eam mediam horridi & ardui montes velut Apenninus Italiam in boream & auſtralem dirimunt. Auſtralem, cuius metropolis eſt Capha 63: 38. 47: 15. olim dicta Theodoſia, emporio celebris, quã Mahometes anno 1475. occupauit & ſibi tributariam fecit. In boreali vero parte Tartari, Crimęi vulgo appellati latiſſimos inter Boriſthenem & Tanaim campos, paſcuis ſubinde mutatis peruagantes, ſedem Regiam annos iam ferè quadringentos habuerunt oppidum Crimæum 63: 18. 47: 38. vnde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi poſtea perfoſſo Tauricæ adinſulæ formam iſtmo, circa foſſam eam quam Præcop appellant, ciuitatem eiuſdem nominis & Regiam ſedem 62: 12. 48: 12. cum condidiſſent, Præcopenſes Tartari inde dicti ſunt. Horum Rex Turcis confœderatus & ſocius, cum proprios fratres inſtigantibus Turcis, à quibus bello petebatur, ſubmouiſſet, & Caphã obſidione premeret, à ſuis conſiliarijs ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiolis in fruſtra conciſus, Ottomannicæ amicitiæ infœlix exemplum præbuit: Eo enim occiſo tartari, qui hactenus liberi & indomiti, ex ſocijs & fratribus Ottomannorum facti ſunt ſerui & ad ſimilitudinem aliarum Tureicarum prouinciarum non Regem, ſed Beglerbegum, id eſt, Vice Regem accipere coacti ſunt. Quale autem ſit Turcicum imperium, ne actum quod dicitur agamus, ex VValachiæ & Græciæ inſcriptionibus facile poteſt cognoſci, eo Lectorem breuitatis cauſa remittimus. Præter Caſan autem & Aſtrachan Regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moſco ſubijciuntur, præterque dictos Præcopenſes, ſunt & alij tartari campeſtres qui cæteruatim in campis nullis finibus obſeruatis degunt & in hordas veluti in quaſdam prouincias, à quibus & cognominantur, diuiſi ſunt, de his ſuo loco, Aſiaticis videlicet tabulis, dicemus.

Medius meridianus 63. reliqui ad hunc inclinantur ratione 48. & 52: parallelorum.

Smolnck
Smolenkia
Borissow
Odrucek
Dubrowna
L I T H V A N I A E
Swisloez
Horrodek
Sslow
Krisow
Bubow
Homi
Sc.
Uc.
Modsierz
Bobruisko
Nowgorot
Lubiez
Narba
Trechi
Rzeua
Kioff
Boristenes flu. nunc Nieper
P O D O L I A E
PARS
Caterasi
Codimia
Costidanz
Chocsow
Scenowoda
Caesarodun
Tyras flu.
Bog flu.
Ackerman
Oczakow
Pidru
Golfo de Nigropo
MOLDAVIAE
PARS
Bessarabia
Danubij
MARE
Syrtia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

TAVRICA
CHERSONES
VS.
Nostra ætate
Przecopsca et
Gazara
dicitur
TARTA
RIAE
PARS
Tartaria
PARS
ASIAE
Scythia
Pontus Euxinus quondam Axenus
id est inhospitalis dictus, teste Ouidio

ANGLIAE
V. TABVLA.

Hos continet Comitatus.

Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Notinghamiam, Leceſtriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

Meridiani diſtant iuxta rationem Paralleli 54:30. ad circulum maximum.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

WEST
MOR
LAN
DIA
DUNELMENSIS
EPISCO
TATUS
LANCAS:
TRIA
CES:
TRIA
STAF
FORDIA
SALO
PIA
WIGOR
NIA
WARWICK
NORT
HAMTONIA
Occidens
Meridies

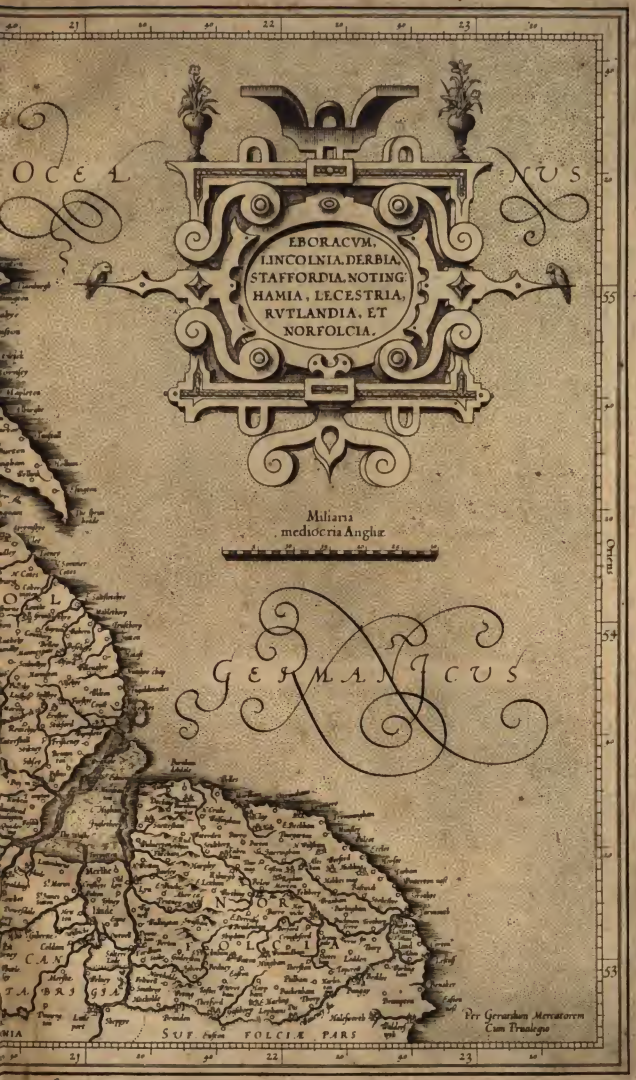
EBORACVM,
LINCOLNIA. DERBIA,
STAFFORDIA. NOTING
HAMIA, LECESTRIA,
RVTLANDIA, ET
NORFOLCIA.
Miliaria
mediocria Angliæ
GERMANICVS
OCEANVS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

ANGLIAE
VI. TABVLA.

In qua hi Comitatus,

VVarvvicum, Northhamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria, Middelsexia, Southhamtonia, Surria, Cantium & Southsexia.

Insula quoque,

VVight, Anglis, Guieh Britannis, Vecta olim. Tam modico interfluente Euripo Solent olim dicto, à continente Britanniæ aunlsa est, vt cohæsisse videatur, vnde etiam Britannis cum illud nomen Guith, quod diuortium denotat, factum videtur. Bellicosæ gentis alterix: in illas Ecclesiasticam juris dictionem Episcopus VVintonienses, Ciuilem vero Comes Southhamtonienses habet.

Meridiani positi pro ratione Paralleli 51: 45 ad circulum maximum.

BIBLIOTECA ROMA CENTRALE

LEC
ESTRI
AE PARS
Rut
landia
HVNTING
DON
BED
FOR
DIA
HART
FORDIA
MIDDLESEXIA
GLOCESTR.
WORCES
TRIAE
OCEANVS BRI
Occidens

NOR
FOLCIÆ PARS
Warwicum,
Northhamtonia,
Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Percetia, Middlesexia, Southhamtonia, Surria, Cantium & Southsexia.
Oxonium
GALLIÆ
PARS
Maluaria Anglica
maiora
minora

ANGLIAE
VII. TABVLA.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet Mona antiqua sedes Druidum, Britannis Mon, Turmon, & Ynis Dowil, id est, insula opaca, Anglis Anglesey 15: 20. 54: 12. & Vecta, Britannis Guith, vulgo Wight dicta 19: 14. 50: 40. ad littus Angliæ, posteriores vero duæ Garnesay 17: 30. 49: 16. & Jarsay 18: 10. 48: 56. iuxta Galliæ littus sitæ.

Si quis plura de Britannicis Insulis scire desiderat, is legat Georgium Buchananum, Guilielmum Camdenum, Iohannem Leslæium, Richardum Stanihurstum & Raphaelem Holinsheadium, qui dilis gentissime has insulas descripserunt.

XVIII.

Septentrio
MARE
HIBER
NICVM
Occidens
Orients
ANGLESEY.
Cap Ylouhwid
Holyhead
Milliaria Anglic parua
ANGLIÆ PARS

Septentrio
GARNESAL
MARE
Occidens
Orients
Meridies
Milliaria Anglicana communia
BRITANNICVM

ANGLIAE
Septentrio
MARE
BRITAN
PARS
Orientalis
Occidentalis
Meridies
WIGHT
VECTIS
olim
Miliaria Anglica
Hauerland
Septentrio
MARE
BRI
Boueit baye
Greds tack
Gronese point
Gronese Castel
Senton house
Senton poole
Senton baye
Miliaria Anglica
communis
Meridies
Occidens
Orientalis
IARSAY

NORVVEGIA
&
SVECIA
PRIMVM ET SECVNDVM ARCTOI ORBIS REGNVM.

ORbis Arctous, quem Scandiam & Scandinauiam veteres, officinam gentium & vaginam populorum incomperta magnitudinis Plinius appellat, vicinus extremo ad boream Germaniæ littori, in tria Regna Norvvegiæ, Svveciæ & Daniæ multis iam seculis distinctus est. Huius peculiare olim Regnum Norvvegia fuit: quæ nunc Danicæ Coronæ subiecta, ab eadem suos Præfectos accipit. Dicta autem est Norvvegia quasi septentrionis via. Eius regiones sunt amplissimæ ac vastissimæ, sed montibus, solitudinibus & rupibus asperæ, magnaq; ex parte syluis piniferis inuiæ. Quinque in ea in vniuersum hoc tempore sunt arces Regiæ, totidemq; præfecturæ præcipuæ: quarum prima & extrema versus meridiem est Bahusia 33: 12. 59: 26. Ei sunt subiecta oppida, Marstrand in peninsula scopulosa situm, & halecum piscatura nobile 33: 15. 59: 30. & eo obseuriora Koongeef, Congel forte prope Bahus & Oddevvold 33: 12. 60: 52. nisi sit Odvvald 33: 4. 60: 0. Secunda arx est Aggerhusia, in cuius prouincia celsissimi mali nauium, & asseres querni & abiegni lignaque ædificijs idonea ingenti copia in Hispanias & alias gentes quotannis euehuntur. Oppida huic subiiciuntur Anstoia Episcopi sedes 32: 4. 60: 26. Tonsberg seu Koningsberg, Fridrichstad, Saltzburg & Schin vel Schon, vbi fodinæ cupri & ferri sunt, item Hammaria maior & minor 32: 0. 61: 22. regiones olim Episcopo claræ, nunc Anstoiensis inspectioni commissæ, & sinu Mosiano interlabente diuisæ. Tertia arx est Bergerhusia, sub ea sunt Berga 27: 14. 62: 4. & Staffanger 27: 14. 60: 22. ciuitates. Est autem Berga totius Norvvegiæ emporium & horreum celeberrimum, Præfecti Regij ac Episcopi sedes. Ibi piscis ille nobilis & delicatus vendit ur, qui secundum litus Norvvegiæ captus, piscis Bergensis dicitur, propterea quod inde in multas regiones à Mercatoribus distrahatur. Sunt ibi Vandalicarum & maritimarum ciuitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem vnam verbis occuparunt, quam partem incolæ ponrem, sed exteri tabularium suum vocant. Hi mercatorum famuli magna cum incolis quorundam commercia exercent, quæ aliquot tonnas aureorum excedant, sed tamen eorum negotiatio non quotidie minuitur, nec est hodie tanta ac ante annos quadraginta fuit; nam incolarum industria quotannis crescit & augmentum accipit, ita vt non solum sua negotia domi facile tractent, verum etiam foris abunde & accurate vicinis regionibus necessaria subministrent. Staffanger ciuitas etsi eandem cum Berga Præfecti habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem residentem. Quarta arx est Nidrosia à Nidero fluuio & Rosa, quod templi nomen est sic dicta, vulgo Trundtheim 34: 0. 63: 22. Sedes olim Archiepiscopi & Regni Norvvegiæ, amplissimè patentem dicœsim habet, in qua plurimus pisces Bergam, postea ad emporium diuectus, & pelles pretiosæ colligiuntur. Quinta & vltima versus arctum Norvvegiæ & orbis Christiani arx est VVardhusia 35: 30. 62: 0. parua insulæ VVardæ, ipsa quoq; parua & obsoleta hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione ac ne turri quidem vel castello insignis oppidulum tamen adiunctũ habet, quod piscatorum case stipant. In hac arce seu potius casa Præfectus Regius ætate habitat, & amplissimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida vsque ad Russiæ fines gubernat.

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

SVECIÆ REGNVM.

NOrvvegiæ ad orientem adiacet Suecia, quæ per indigenas & domesticos Reges fortiter & fœliciter defensa & amplificata cum aliquot seculis esset, tandem ad Daniæ Reges deuenit: sub quibus annis amplius centum, iam aliquantisper obtemperans, iam eosdem prætextu non seruatarum Legum in coronatione iuratarum excutiens, mirum in modum fluctuauit. Hodie autem ad suos indigenas iterum defecit & ex illis sibi Regem constituit. De eius solenni creatione, sic scribit Olaus Magnus lib. 2. cap. 2. Gloriosa maiorum constitutio, nomine municipalium succesiuis seculis & generationibus tradita in sui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suecia, Senatores ac proceres nuntijq; omnium prouinciarum, communitatum ciuitatumque Regni prædicti conuenire teneantur, in Archiepiscopi ciuitate Vpsalensi 40: 30. 60: 52. vnde non procul est lapis campestris, amplus ab incolis MORASTEN appellatus, in circuitu duodecim continens lapides paulo minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti Senatores seu Regni consiliarij ac nuntij confluere solent. Ibidem ex Senatu præcipuus orator circumspectè proponit, quam necessarium sit pro Regni, omniumque incolarum libertate, in vnum Regem & Principem consentire

SVECIA ET
NORVEGIA
cum confinijs
OCEANUS
SEPTENTRIO
NALIS
Helgsland
Amternis:
Finn:
Rodia
SVE
CIA
Fennica sc
Finnia
Kindia
GOT
MARE
BALTHICUM
Iut
landt

Sericfin:
Mono: manikoy
Terf:
Bodin: orie
Corc: lia
Holdor
Pentelac:
Ladoga lac:
Ladoga
Mihara
Germanica communis
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

sentire, prout à maioribus supra talem lapidem, qui firmitatem signat, prouidentius fuerat obseruatum, cæ-
mães exhortans vt libero quem velint voto, quantocius ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa in-
terueniit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est, qui pri-
uato regimine nullum tulerat: qui victor in bellis frequentius fuerat: qui totius populi iustè viuendo fauo-
res sortitus est: qui legis & religionis amantior est: is omnium nuntiorum prouincialium consensu, Rex
appellandus eleuatur: eo tamen respectu, vt si filius Regis, frater aut consanguineus, prædictas virtutes ha-
buerit, non hereditatis, sed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Et cum hęc fecerit populus, non
tolerat aliquem alium sibi Regios honores vindicare. Rex autem ita à populo declaratus, in leges patrię
vicissim iurare cogitur. Subditi eius, vt in aliis regnis, partim Ecclesiastici potissimum Laici, eiq; aut nobiles aut
plebæi sunt. Inter nobiles summus est Eques auratus, à Rege virtutis ergo solenniter creatus. Præfecturæ
per indigenas administrantur. Est & ibi Marschallus, Cancellarius & senatus Regni. Prouinciæ autem hu-
ius Regni aliæ Gothicæ, vt Ost Gothia cuius Lincopiæ metropolis 38: 33. 59: 30. VVest Gothia Lacu vetere
ab orientali seiunctа, cuius Scara Episcopi sedes 34: 36. 59: 52. Australis Gothia seu Smalandia, Tuiscia, Ve-
rendia cuius Vexio 37: 11. 57: 56. præcipuum oppidum est. Moringia & insula Oelaudia arce Borgholm mu-
nita: aliæ Noricæ seu Sueciæ sunt vt Oplandia cuius Vpsalia 40: 30. 60: 52. & Stockholmia 41: 34. 60: 19.
metropolis. Stockholmia in insula sinus Meleri condita, hoc tempore sedes & arx præcipua totius regni,
emporio frequenti & celeberrimo nobilis est. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces Meleri pro-
fundissimo alueo patet. Verum turris VVaxholmia & è regione Digna, ita ingressum arctant, vt inuitis
Regijs præfectis, ibidem excubantibus nullæ ingredi aut egredi naues possint. Meridianæ Meleri ripæ Su-
dermanniæ oppida Telgo 40: 34. 60: 15. Strengenes 40: 0. 60: 30. Episcopi sedes & arx Griphisholmia ad-
iacent. Nericiæ Orebo 39: 4. 60: 30. arx præcipua est. Occasum versus VVestmannia regio & vrbes Arosia
39: 30. 61: 0. & Arboga 39: 4. 60: 37. lacui incumbunt. Inde versus occasum æstuum Dalia occidua, 60 &
Solies Dalia à lacu Solion sic denominata, iacent, quæ tres prouinciæ vna cum maiore parte montanarũ
prouinciarũm, sub Episcopi Sarosiensis inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ ortum versus
ad mare Balthicum, & sinus Helsingiæ & Giostenses sese extendunt, occasum versus per VVermelandiam
ad oceanum occidentalem ferè nusquam interruptæ, quin ibi metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, fer-
ri, calybis siue sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandiæ versus boream finitima, Gestricia, inde Hel-
singia, post Middelpadia vlterius Angermannia borea & notia. Inde Nort Botnia in VVest Botniam &
Ost Botniam diuisa, longo terrarum tractu diffusæ prouinciæ. Tandem boream versus Scricfinnia, Lap-
ponia, Biarmia. Has propriæ Regni Suecorum prouincias antiquas, pleraſque sinus Botnicus ex Balticoin
Boream recta Toroniam, & vltra circulum arcticum porrectus à Finlandia amplissima peninsula dirimit:
cuius apicem Alandiæ insulæ versus meridiem & Abo 45: 30. 60: 34. Episcopi sedes, at versus boream VVi-
burgum 55: 38. 63: 6. tenent. Diuiditur Finlandia in notiam & boream, quibus Natagundia superior & infe-
rior, Sauolosia, Tauastia, Finnonicæ regiones latè patentes adiunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum,
Corelia cuius Hexholm Kexholm forte 58: 2. 62: 17. metropolis est, & meridiem versus VVotichonia, in
qua Louati fluminis Nouogardiam allabentis, quem Ny accolæ vocant, ostium: supra Coporam Ingria,
cuius Iamagrod 52: 30. 60: 36. & Solonscia cuius Iuanogrod è regione Neruæ, arces sint præcipuæ. His con-
tiguæ versus meridiem sunt Liuonicæ Esthonum prouinciæ, à Neruа ad Reualiam 49: 0. 60: 12. & Perno-
uiam vsque pertinentes. Allantacia, cuius Neruа: VViria, cuius VVesenberga, VVichia cuius Habsal 48: 0.
59: 56. Episcopi sedes & insula Dagen: Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes, Iohannis ter-
tij Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorum nostra memoria anno 1581. primum accreuerunt, cum Re-
ualia sponte Erico XIIII. Suecorum Regi se subiecisset, anno 1561.

Medius meridianus 47: 0. ad quem reliqui inclinantur
ratione 62: 0. & 68: 0. parallelorum.

DANIAE
REGNI
Politicus ſtatus.

DANIA Regnum amplũ & valde populoſum, vulgò Danemarchia quaſi tractus, ſive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipſis ſatis conſtat. niſi quod quidam à Dano ipſorum Rege primo & aliqui à Dahis Aſiæ populo eam repetant. Dudo autem de S. Quintino ſcriptor antiquus, Guilielmo Camdeno referente, eos è Scandia in Cimbrorum veteres ſedes deveniſſe aſſerit, Videntur autem ab aquis dicti: quia AHA apud illos fluvium ſignificat & ipſi ſe Danemam quaſi viros aquaticos & fluviales vocant. Eſt ſane tota Dania pene inſularis, vt deſcriptio oſtendit.

Diſtincta autem eſt in vniuerſum Dania, in præfecturas centum octoginta quatuor, quæ HAERET vocantur, & à totidem præfectis legum Danicarum peritis adminiſtrantur. Habet Regem magis ex Procerum electione, quam ex natiuitatis ſucceſſione: Eius eligendi vetus mos erat, vt cum ſuffragia ferrent, in aperto campo lapidibus inſiſterent, eo facto nempe, ſubiectorum lapidum firmitate conſtantiam electionis deſignantes. Iam vero coronantur Reges Hafniæ in Eccleſia D. Mariæ ante altare, & in Eccleſiam prædictam à ſenatoribus Regni ducuntur, inſignia Regia illis præferuntur, vt ſunt enſes, globus, corona. Neque hæc ſunt propriis familiis attributa, vt in reliquis fere regnis, ſed vt quiſque virtute ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Poſtea cogitur Rex iurare articulos præſcriptos, qui in vſu ante aliquot tempora fuerunt, ſe ſtricte ſeruaturum & religionẽ Chriſtianam, iura ac conſuetudines regni defenſurũ. Deinceps vngitur ab Epiſcopo Roeſchildenſi & ab omnibus Senatoribus, primo illi corona imponitur, qui Mãri. ſuæ tunc iuramentum præſtant, ſi ante coronationem non fuerit factum. Rex poſtea ex nobilitate & proceribus milites aureq; equites auraros leni percuſſione enſis deſignat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præſtiterunt. Et ſic maiores Danorum optimum politiæ ſtatum & monarchiam conſtituerunt, nec vlla vnquam ratio illos plane ſubegit, vel patrios ritus & priuilegia ſuſtulit. At è contra populi ſeptentrionales, vt Dani, Sueci ac Norvvagienſes totam pene Europam deuaſtarunt, in nonnullisque locis regna conſtituerunt. Nota eſt enim omnibus hiſtoriographis Cymbrorum in Italiam expeditio, Gothorum Hiſpaniæ ſubactio, Longebardorum regni in Italia conſtitutio, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siciliæ erectio, Gotfridi contra Carolum magnum in Friſiam eruptio, Anglorum per aliquot annos ſubiectio. Canutus etiam magnus quinque Imperia renuit, Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Angliæ & Normanniæ fuit, nec non Henrici 3. Imperatoris ſocer unde hi verſus extant.

Deſine mirari quos parvula laudibus effert
Gracia, quos tollat Roma ſuperba, Duces.
Danica non vlli veterum virtute ſecundum
Edidit, hyberne terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt nuclea nomen:
Quinque ſub Imperio Regna fuere meo.
Me ſibi delegit ſuorum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine ſceptra tulit.
Inſtituta præclarus eram. rogerij, potentes
Subbellos docuis legibus eſſe ſuos.

Ex quibus conſtat, ut etiã ex ſequentibus bellis, quæ variè Reges ex Oldenburgenſi familia, ſumma cum felicitate geſſerunt, gentem eſſe bellicoſiſſimam, populoſiſſimam & terra mariq; in profligandis hoſtibus feliciſſimam. Liberam habuerunt ſemper Proceres ac Senatores regni poteſtatem eligendi reges ut adhuc habent, ſed plerumque filium Primogenitum deſignarunt, niſi cauſis ſufficientibus impedirentur, nihilominus tamen à familiæ linea regum non deſeſerunt. Regnum dividi niſi coacti aliquo inteſtino bello non permiſerunt. Iuniores filios aut fratres in alias provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non poſſent. Inde tot expeditiones ſuſceptæ cum etiam nobiles ac plebeji omnes in patria honeſtum locum habere non poſſent, vel ut loca aptiora & opportuniora adipiſcerentur. Septentrionales enim populi ſunt multarum prolium, propter ſanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac riſoſi, plurimum comedunt & bibunt (Aer enim frigidus appetitum excitat) optimè concoquunt, propterea etiam diu viuunt, formoſi, longæ ſtaturæ, ſagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces eſſe argumento eſt quod Reges ipſorum valde diu regnis præfuerint, multi 30. annos, nonnulli ultra 40. aliqui adhuc diutius.

POLITIA
Quinque sunt Status siue ordines totius Reipublicæ Daniæ.

PRIMVS, est Regiæ familiæ.

SECVNDVS, Nobilitatis, sed sciendum inter nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie maiorum nobilitatem demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut agere, dedecori esse antiquitati illorum putant. Viuunt adhuc nonnullæ familiæ, quæ adhuc fuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem super Eidoram fluuium factæ, vt VREN & alij. Hi possident sua bona cum minori ac maiori siue capitis iurisdictione, liberam etiam habent venandi aucupandique potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites Germaniæ; Bona illorum non sunt feudalia in toto regno, sed hereditaria, siue allodialia. Omnia castra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia, à parentibus relicta æquè diuiduntur inter fratres: Ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari priuilegio, ita tamen vt frater duas partes, Soror vero tantum accipiat vnam, filijsque arces ac castra cedant. Sic multa prædia ad primogenitum venire non possunt, sed diuiduntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præditi, possunt per matrimonium, Regibus adiuuantibus, ad amplas possessiones promoueri. Ex hoc ordine eliguntur senatores Regni, quorum numerus 28. raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimenta à Rege & Regno, singuli enim arces habent, tantisper donec senatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quandocunque à Rege vocantur propriis sumptibus Regi in regno præsto esse. Si legati extra regnum ablegãtur honeste illis prouidetur ex fisco, vt tanquam Regij legati principum more in itinere viuere possint. Reliqui nobiles etiam habent sustentationem honestam à Rege, siue in aula viuant siue ab ea discedant. Nam habet Rex prædia, quæ Danico Idiomate VERLÆ SININGE siue beneficia vocantur, his prouidet bene de se, regnoque meritis ad vitam aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fisco certam pecuniæ summam singulis annis dependere, eo tamen modo, vt pro labore & propris seruitijs etiam aliquam partem lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in regno Daniæ, qua Rex bona immobilia prohibetur emere à nobilibus, ob eam causam, ne aliqua dissensio inter Regem & proceres regni oriatur. Rex enim aliquo posset quædam loca cupere, quæ nobiles vendere nollent: proinde per hanc constitutionem huic rei à Proceribus regni optime prouisum est, licet tamen Regi permuare bona cum nobilibus, & contra nobiles nulla bona possunt emere à regijs rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hereditaria & fere libera, vt antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium, quæ in regno Danico inueniuntur.

D. de Kaas, D. Guldenstern, de Munck, de Rosenkrantz, de Grubbe, de VValkendorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg, de Hardenberg, de Vlstandt, de Bing, de Belouu, de VVipfert, de Goce, de Schefelde, de Ranzovv, de Schelen, de Frese, de Iul, de Bilde, de Dreffelberbh, de Green, de Brockenhusen, de Holke, de Trolle, de Knutzen, de Biorn.

De Schestede, de Ienssen, de Stuege, de Mattiessen, de Lunge, de Banner, de Luck, de Rastorp, de Krusen, de Fassi, de Lindeman, de Suuon, de Santbeke, de Quitroui, de Lange, de Gelschur, de Glambeke, de Krabbe, de Maritzer, de Kragge, de Achsel, de Beck, de Ruthede, de Negel, de VVittorf, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenam, de Podessen, de Reuter, de Podebussen, qui fuerunt quondam Barones ex Ducatu Pomeraniæ quorum familia adhuc ibi inuenitur. De Vren qui vixerunt Caroli Magni tempore, de Blick, de Gall, de VVogersen, de Bassi, de Solle, de Daae, de Bax, de Basselich, de VVensterman, de Hoken, de Lindovv, de Bille, de Ruten, de Hundertmarck, de Heiderstorper, de VVolde, de Papenheimb, de Spar, de Falster, de Narbu, de VVorm, de Bilde, de Pockholt. de Budde, de Suuaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spegel, de Brammelberg, de Rosenspart, de Duue, de Hube, de Schauugard, de Must, de Gris, de Falcke, de Brun, de Laxmam, de Duram, de Baggen, de Norman, de Gos, de Matre, de Rosengard, de Totten, de Simoun, de Krumpen.

Ex hac nobilitate eligitur præfectus, sive Magister aulæ. Hoc officium fere est, tale cuiusmodi Maior domus in Gallia, Is enim plerumque residet Haffniæ, tanquam Vicarius regius & dirigit res à Rege ad se destinatas.

Deinde Marischalcus tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. Admiralius naves ædificat veteres restaurat, & singulis annis ea ordinat quæ ad tutandum oceanum & res nauticas pertinent, habet & is sub se constitutum adhuc alium Admiralium, & in singulis navibus præfectum ex equestri genere prognatum.

Cancellarius Regni; ad hunc ex omnibus prouincijs ac insulis appellatur, à quo ad Regem & Senatum Regni appellatio vicissim deuoluitur.

Singulæ prouinciæ diuisę sunt in HAERRET vt vocant, siue in diœceses, sub quibus multæ sunt parrochiæ, ibi primum de iure disputant: si rixæ fuerint inuicem ortæ. Hinc licet appellare ad iudicem terræ istius. Deinde ad Cancellarium, Postremo ad Regem ac Senatores, ibi finalis sententia promulgatur, habent ius scriptum, compilatum à VVoldemaro primo, Episcopis ac Senatoribus, Legi naturæ valde congruum, & non multum à Romanis Legibus discrepans, sed quod vigore huius multo citius lites finem assequi possint, lataque sententia paratam habeat executionem. Primi iudices si iniquam tulerint sententiam in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læsus sententia iniusta, alteram partem. Senatoribus adhibuit VVoldemarus primus (ni fallor) Episcopos, quos rursum Christianus 3. propter certas causas ac rebellionem amouit.

Cancellarius Regis, qui plerumque in aula Regem sequitur, habet sibi adiunctos 7. vel 8. nobiles secretarios & scribas, & omnia negotia tractantur è Rege ipso. Si autem aliquid magni accidit, vt de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis sit deliberandum, Concilium Senatorium à Rege indicitur. Nec licet Regi vllum tributum imponere regno ac nobilium rusticis, absque consensu Senatorum & Procerum.

Aerarij item præfectus, qui omnes totius regni reditus, tam castrorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adiunctos duos ex nobilitate, & scribas multos ex plebe, pro quo labore habet annuatim stipendium.

TERTIVS, est status Ecclesiasticus, in quo fuerunt Episcopi septem, vt Archiepiscopus Lundensis, Episcopus Roschildensis, Ottoniensis, Ripensis, VViburgensis, Arhusensis & Slesvvicensis, ad quem cæteri etiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in prouinciis diuersis, diuerso modo diuiduntur, dimidiam partem decimarum percipiunt Episcopi, dimidiam aut Rex, aliquam Canonici, Pastores, pars etiam ad ædificandas ecclesias contribuitur, & quantum ad Pontificium ius attinet, semper in hoc regno, quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes prælaturarum, Episcopatuumque, à Regibus, ad hoc vsque temgus collatæ fuerunt, vt etiam ex responso VVoldemari primi Regis Danię, vt arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus à Rege hæc & similia postularet, fertur respipisse Rex. Regnum habemus à subditis, vitam à parentibus, religionem à Romana Ecclesia, quam si repetis remitto per præsentes. Et quemadmodum Caroli Quinti prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coëmere possent, absque principum consensu. Sic Christianus tertius æquè prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant, absque Regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optimè prouisi in toto Regno à Christiano 3. piæ memoriæ & scholæ particulares multis in locis erectæ, Veluti etiam in Islandia duæ, vbi etiam habent propriam Typographiam. Vna tantum est in toto regno Academia Hafniæ, quæ fundata est à Christierno primo, permissu Sixti Pontificis. Anno Christi 1478. Quam Fridericus secundus, quanquam bello Suetico septennali eratimplicitus, tamen locupletauit, & eius prouentus sexaginta millibus thalerorum auxit.

QVARTVS, Status est Ciuium & Mercatorum, in vrbibus ac oppidulis habitantium: Hi habent propria priuilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprij ac sylvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & mari in omnibus partibus Europæ. Ex his quemadmodum etiam ex rusticorum liberis eliguntur, Episcopi, Canonici, Pastores & Senatores vrbium, Scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores nauium, aliqui etiam horum præficiuntur teloneis. Iudicia omnia minora, ex his constituuntur præside interdum vno ex nobilitate.

Quintus

QVINTVS, Status est rusticorum, horum duo sunt genera, primum vocatur, ~~Predandes~~ id est liberi Coloni. hi possident agros hereditarios, paululum tamen inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent. Seruitijs præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hereditaria, sed à Rege, nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, & seruitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri conuenerunt.

Hæc fere sunt, quæ de Politia Daniea exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet monarchiam Danicam, plerumque fuisse optimè constitutam, nobilitatemque liberam electionem Regis semper habuisse, attamen ex familia Regia, vt antea etiam dictum est, vnde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissentiones, nisi quæ ortæ fuerint inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interuentu aliquot nobiliũ, præsertim cum Regum filij nullam capiant regni partem. Deinde cum omnes sint tantum nobiles in Regno, & Baronum & Comitum Ducumq; nomina & titulos ignorent, nullus rantis diuitijs affluit, vt ijs sisus se familiæ regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper diuiditur paterna hereditas. In Dania summa dignitas est equitum quos ab ornamentis, quæ illis tribuuntur auratos vocant: sed illa nemini nisi tempore pacis & belli bene de republica merito confertur. Ita habent Reges Daniæ optimè florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi vnanimes cum Rege vt naturali suo domino terra marique hostibus resistere queant. ~~Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore præst~~ CHRISTIANVS ~~inuictus, quem vt cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus optimus maximus conseruet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, etenim precor.~~

DANIAE
REGNVM.

Arctoi orbis tertium.

DAnia duobus tantum locis terræ continenti iuncta, in creberrimas Insulas disiunctissimas distribuitur. Eius incolæ proprio idiomate, quem admodum & Sueci & Norvvagii vtuntur, adeo vt hi vicini populi se inuicem non intelligant. Danica autem lingua non multum à vetere Saxonica differt. Saxo tamen Danum, & Saxonem Danus non intelligit, nisi aliquandiu inter se sint conuersati. Cœli temperies, vna cum salubritate aëris Danos blande refocillat, vt Ioh. Coldingensis verbis vtar, Volucrum suauissimus concentus recreat, Syluarum nemorumque varia materia oblectat: In quibus porci innumerabiles obertando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multiformes simul atque animalium species, & florida prata delectant. Terræ vbertas nutrit. Maris affluentia, vt penu consertissimum, Danos cum magna Europę parte alit, Et quo ad vitæ vsum minime carere nequeunt, natura Danis minime inuidit. Partes Daniæ principaliores sunt IVTIA, FIONIA, SELANDIA & SCANIA præter insulas singulis partibus adiacentes.

IVTIA, quam aliqui Gotiam appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud historicos & Geographos Cimbrica Chersonesus dicitur, & in IVTIAM MERIDIONALEM & SEPTENTRIONALEM diuiditur. Huius Septentrionalis Iutiæ distributionem vide secunda tabula Daniæ. Meridionalis Iutia olim dicta Nordalbingia inclytum Ducatum Slesuicensem complectitur, cui Hólsatiæ Ducatus nunc quoque subjungi potest, horum ampliorem declarationem suo loco videlicet tertia tabula Daniæ invenies.

FIONIAE particularior quoque descriptio sequitur, quarta tabula Daniæ comprehensa.

SELANDIA inter reliquas Daniæ insulas est maxima. Hanc aliqui quasi maris terram quod vndique mari incincta sit: aliqui vero quasi feminis terram, eo quod sua sponte absque annua ſtercoratione segetum omnis generis ferax sit, dici volunt. Habet vnum Episcopatum cuius præsul Roeschildiæ 34: 20. 56: 24. sedem antiquitus habuit. Ibi multorum Regum & Ducum insignia sepulchra conspiciuntur. Quindecim alioqui ciuitatum, duodecim Arcium Regiarum Selandia capax est. Inter ciuitates autem Hafnia siue Copenhagen 34: 30. 56: 24. est præcipua ob magnitudinem opulentiam & maximam commoditatem portus quem & incredibilis profunditas & obiectus in insulæ Amac nautis tutissimum facit. Est in hoc loco celebris Academia, quam multis ac continuis bellis collapsam Rex Christianus tertius instaurauit, in eam collatis magnis reditibus, vt non solum duodecim doctores & magistri professores, verum etiam ingens pauperum scholasticorum numerus inde sustenteturr: quos reditus Fredricus secundus insigniter auxit. Ex hac schola passim Ecclesiis seu perpetua leges Doctorum atque Pastorum tam in Regno Daniæ quam Norvvegiæ submittuntur, atque sufficitur. Supra Hafniam est Helsingora & prope eam arx Regia Cronceburgum 34: 30. 56: 45. cui ab altera parte vltra mare similis arx Helsinborch cum oppido eiusdem nominis respondet. Ibi Selandia & Scania prominentibus vtrimque promontoriis ita prope coëunt vt vix parui miliaris inter se relinquant maris spacium, quod DE SVND Tvocatur. Ad hunc locum omnes naues orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coitę & Regi vectigal pendere coguntur: cumque in vtroque littore arx posita sit, Rex, si quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis nauibus, ita has fauces occludere potest, vt quantumuis etiam numerosam classem ab ingressu, vel egressu prohibere queat. Huc sæpe vno die 200. sæpe etiam 300. naues ex diuersis Europæ partibus conuenire contingit. Sub hac Selandia sequentes sunt insulæ, Amagria, Huena siue VVeen in qua schola astronomica & metheorologica in arce Vraniburgi fundata est ad artem istam diuinam obseruationibus mirificis & inauditis emendandam, ac suo loco & honori tandem restituendam valdejdonea, Moenesland in qua ciuitas Stego, & plures aliæ.

SCANIA inter Regni Daniæ prouincias amœnitate & fertilitate agrorum admodum insignis est regio, atque cum Suecia continens. Hæc quondam in duos Ducatus, HALLANDIAM & BLEKINGIAM diuisa, nunc Præfecturas vigintitres & Ciuitates quindecim complectitur. Eius metropolis est Londa 35: 40. 56: 45. vbi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit: cuius olim tanta fuit potentia, vt etiam Regi suo bellum minari non vereretur: nunc autem in ordinem redactus, vt cæteri Episcopi, qui septem sunt numero in Regno Daniæ. Est etiam hic Malmogia, quæ &

27
28
29
30
31
32
Septen
33
Occidens
Meri
Oceanus
Germania
Belgica
De West See
Hanbe
Wen
fusel
Lello Insula
Sudter
land
Fu
nen
Alsen
Sild
Holsten
Per Gerardum Mercatorem
cum privilegio

Westergotię pars
DANI
AE
REGNV
Sma land
Hal.
Anholt
Marc. Bal.
Ost
Scho:
nen
Zeland
Vulgo de Belt
Bornholm
Germanica
Verendia
Wismaria communia
Mek clnbu rg
Pome
Wollin
ren
34
35
36
37
38
39
55
56
57
58
59
Orient.

& Ellebogen dicitur 35. 20. 56. 20. insigne emporium & præcipua totius regionis ciuitas propter nundinas & frequentes negotiationes, quas ibi prouinciales exercent. In Hallandia est arx VVarburgum altissimis montium iugis superstructa 34. 20. 58. 45. Eam á Suecis anno 1565. captam & impolito præsidio munitam, cum Daniel Ranzouius iussu & auspicio Regis Frederici secundi arcta obsidione premeret, vt tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento æneo per caput traiecto peremptus est anno 1569. vir virtutibus & laude belli valde illustris. Nam Regis Daniæ Frederici secundi summus belli Dux contra Suecos designatus paucis ante mortem annis in campo Astorfheide iuxta Falkenberg 35. 0. 58. 14. quatuor millibus instructus ad viginti sex millia profligauit. Adiacent huic regioni insulæ Landoe, Hannoe, Bornholm 37. 30. 55. 40. insula famosa in quatuor præfecturas diuisa est, & tres Ciuitates ac vnam arcem continet. Gotlandia 42. 20. 58. 0. tab. Liuoniæ, in qua antiquum emporium VVisby aliquando valde florens, nunc autem translata ad alias Ciuitates mercatura viris opibusque attenuatum iacet: præter frumentum, caseum, butyrum, variasque pelles, etiam abietes procerissimas, quarum frequentes ibi sylvæ sunt, malis nauium fabricandis & præterea lapides ad structuram vtiles, nec non ad calcem copiose emittit. Episcopum huic insulæ Fredericus secundus primus præfecit, & alios in sempiternum præficiendos liberali salario concesso ordinauit.

Medius meridianus 33. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 56: & 58. graduum

DANIAE
II. TABVLA.

Quæ

Iutiæ Septentrionalis partem complectitur.

IVTIA septentrionalis frumenti, boum & equorum ferax, in quatuor sedes Episcopales latissimè patentes diuisa est; in Ripensem quæ Ripæ 29: 54. 56: 6. Arhusiensem quæ Arhusij 31: 40. 57: 19. Vandalicam quæ Aalburgi 31: 33. 58: 15. & Viburgensem quæ Viburgi 30: 40. 57: 40. consistit. Ripensis diœcesis, Præfecturas triginta, Ciuitates septem, & Regias arces decem habet. Koldingæ Regina Dorothea Christiani tertij vidua, scholam suis sumptibus instruxit. ARHVSIVM Præfecturas 31. Ciuitates septem & arces quinque habet. Sub ea sunt insulæ Samsoe, Hielm, Tuen, Hiarnoe, Gerno forte 31: 20. 57: 0. sepultura Hiarni Regis celebris, Hilgenes & aliæ plures. VANDALICA quæ & Burglauiensis diœcesis, Præfecturas tredecim, & Ciuitates sex habet. Partes eius maxime illustres sunt VVendsyssel, 30: 30. 58: 40. Hanharret 29: 30. 58: 40. Thyland 29: 10. 58: 10. & Motsoe 58: 6. 29: 34. VVendsyssel siue Vensilia, id est, Vandalorum terra & sedes, Præfecturas sex, Oppida tria & arcem vnam habet. Hic est mons Alberg in quo gigantum monumenta conspiciuntur. adiacent insulæ Grysholm, Hertzholm, Tydsholm & aliæ 32: 0. 58: 56. In Hanharret est rupes visendæ altitudinis, Skarringkline dicta, & in oris eius Syrtes, quas Sandores & Braccas appellant. Ei subsunt insulæ Olandt & Oxeholm. Thya Præfecturas quatuor, oppidum vnum nomine Thystad, vbi Christianus 3. scholam iuuentuti primus condidit, & arcem vnam Orumnam habet. Sub ea sunt insulæ Handsholm, Odholm, Legen, Cisland, Egholm, Bodum, Morsæa, Præfecturas tres, vnicam ciuitatem Nicopiam, & arcem vnicam Lundflor habet. Insula ei adiacet vna, Aggeroa. VIBVRGENSIS diœcesis Præfecturas decem, Ciuitates tres, & arces tres complectitur. Viburgi generale concilium trium virorum nobilissimorum & sapientissimorum de causis ciuilibus cognoscendis & dijudicandis, toto ferè anni spacio continuatur, nisi vbi inquietæ functionis molestijs defatigati, se in prædijs suis paululum recreant & vires recolligunt. Huc vniuersæ Cimbricæ chersonensi casus, quærelæ de finibus & hæreditatum controuersiæ, omnesque capitalium causarum animaduersiones, cuiusmodi sunt cædes, adulteria, furta & veneficij crimina deferuntur.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 57: 50. ad circulum maximum.

WENDSVS
Wen:
Lym
ford
Ty
Mors
Salling
Tyrholm
IVT:
NOR:
Harboor
IVTIA
SEP.
TENTRIO.
NA.
LIS
GERMANIA
Occidens

centro
31
20
40
32
20
40
SEL
siue
Sixt pars
Berfred
Oby
Sofferde
Hellevat
Yory
Manner
Norfreds
Wedrem
Norrey
Wyberrebsing
Ofterk
Sunby
Jork
Bredschow
Yorkeshire
Keskery
Alberch
Elarey
Sturwort
Lyndisfarn
BALTHEI
Sacrefed
Thal
Nicht
Selber
closter
Oderp
Marsum
Esterp
Ferfford
Kungshond
Peckerdal
Norhuid
Kalcherr
Kurkendorp
Gubelef
Scauderop
Snaerop
Marfsor
Engelsmag
DER
Mosfkow
Semmerde
Mofel
Hans
Haerford
Feffe
Schilderop
Ogard
Reydberp
Molve
Marcheber
Verwer
Scaurop
Ferfeff
Roby
Cadeby
Stetson hus
Kaldorp
Dalburg
LAND
Gafsum
Glasforch
Engste
Karung
Namerfum
Burgau
Mal
Amang
Tefferp
Sparet
Yerna
Merrey
Scherr
Tegerp
Rome
Merudeck
Lebren
Strobek
Yory
Lyndy
Ofterwyck
Randerfum
Cryforp
Ribet
Alingaforer
Obis
Mele
Langebeck
Kuebel
Ebelsted
Ellerop
Rage
Meldorp
Kelle
Wifted
Helm
Hulcberch
Seby
Kemel
Scafforp
Rerfete
Sandorp
Sperop
Roby
Jagard
Rofens
Hogeby
Regen
Batum
Ego
Holm
Vollberp
Kongsgard
Adlerup
Schenkenberg
Frambe
Arlingen
Tonningberg
Walderup
Norde
Beffeer
Kalkfen
Tarn
Siam
Trautbeg
Fardhoim
Ombeg
Ge
Wy
Tesserp
Ofe
Creefso
Vrop
Nibbel
Horfens
Stenbol
Tyrrefreg
Tanderp
Milling
Jarsten
Wort
Schol
Gloe
Pofforp
Strenderop
Hiuring
Militaria Germanica
communia
Per Gerardum Mercatorem
cum Priuilegio
58
57
Oftens
dues
31
20
40
32
20
40

DANIAE
III. TABVLA.
In qua
SLESVICENSIS DVCATVS, pars.

Cluitates Ducatui Slesuicensi subiectæ quia isdem cum Danis gaudent priuilegijs, eodem quoque iure eum ijs vruntur. Subditi à sententijs magistratuum cuiuscunque loci ad principes ac eorum senatores possunt prouocare & non vltra, vt priuilegijs cautum est. Hic enim Ducatus est feudum Regni Daniæ, eiusque Princeps tot equites peditesque regno Daniæ alere tenetur, quot Holsatia Imperio Romano. Nobiles propria possident dominia ac isdem cum Danis fruuntur priuilegijs & iure. Habet vnum hic Ducatus Episcopatum Slesuicensem 31: 8. 55: 13. Capitula duo Haderslebiensis in prima tabula Daniæ 30: 55. 56: 1. Monasteria habet tria. Castra tam Principum quam nobilium diuersa. Ordo autem Senatorum cuius iam aliquoties facta est mentio, plerumq; constat numero 24. personarum equestris ordinis quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine vniuscuiusque Principis duo Iuris Doctores. Hi omnes causas deliberant tam pacis quam belli tempore, & in vtroq; Ducatu ius pronunciant. Quorum conuentus singulis annis bis institui debet. Generalis gubernatio horum Ducatuum Regi Daniæ ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab vno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem deuoluitur, Regiæ suæ maiestatis nomine per Henricum Ranzouium Vicarium Regis administratur. In arduis tamen negotijs nihil certi concluditur nisi præcedente consensu omnium Senatorum, inter quos primarium locum obtinet Episcopus Lubecensis & Slesuicensis.

HOLSATIA
DVCATVS.

Holsatia diuisa est in partes quatuor in DITHMARSIAM, HOLSATIAM, STORMARIAM & VVAGRIAM. Hæ fuerunt olim Comitatus & postea à Friderico Imperatore tertio, Christierno primo id petente, erecti sunt in Ducatum, qui iam sacro Romano Imperio 40. equites ac 80. pedites alere tenetur. Dithmarsia autem primo in libertatem constituta fuerat per aliquot centum annos, quæ essi à Friderico Imperatore, Christierno primo in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit: Filijquidem ipsius Rex Iohannes & Dux Fridericus anno Domini 1500. expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam Dithmarsi defenderunt, donec tandem à nepotibus Christierni primi duce Iohanne & Adolpho ac Friderico 2. Rege Daniæ sunt victi ac superati Anno Domini 1559. Habuerunt 48 viros totius terræ præsides, ad hos ex singulis parochijs appellatio deuoluebatur. Hi iudicium exercebant. Subactis autem illis cum iam diuisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex incolis eius terræ viri 12. vna cum præfecto, qui plerumque est Doctor siue Licentiatus Iuris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurq; illis scriba, nec non inspector siue præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte Regia plerumque est præfectus Steinburgensis 31: 2. 54: 20. alter vero ex parte Ducis Adolphi est præfectus Gottorpiensis 31: 8. 55: 13. Hi nunc iudicio præsunt in singulis partibus, omnesque discutiunt causas. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores vtriusque Ducatus, tam Schlesuicensis quam Holsatensis, sed non vlterius. Id enim in capitulatione ita tranfactum est. Habuerunt antea ius scriptum, quod paululum iam mutatum est, & secundum ius commune reformatum, compilatumq; ab Henrico Rantzouio Vicario Regio, Sigefrido Rantzouio, domino quondam in Nienhus 32: 14. 54: 58. vel 30: 34. 54: 25. D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirsiemio, secundum quod ius omnes causæ deciduntur, & pœnæ delictorum irrogantur. Nulla præstant seruitia Principibus, sed de singulis terræ paludosæ iugeribus tenentur solucre florenum de iugeribus autem terræ arenosæ dimidiam partem sementi dependunt.

Holsatia habet quatuor ordines, nobilium, Ecclesiasticorum, ciuium & rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera, alij vero bona, conductitia censui aliisq; exactionibus & seruitijs obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sita cum pleno dominio maiore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupijs, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hæreditaria. Nonnulla sunt feudalia nam masculina quam fœminina. Holsatorum priuilegijs cautum est, ne nouis exactionibus aut vectigalibus à Principibus grauentur, prout etiam Principibus non integrum est bella suscipere non interueniente consensu ordinis equestris. Hæc priuilegia & alia Principes confirmare tenentur, antequā illis à subditis iuramentū fidelitatis præstatur. Familias nō habet vltra 24. Verū Ranzouius id corrigendū monet ac 50. circiter extare asserit in literis in Octob. Aō. 93. ab eo acceptis, quarū nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, sed in singulis multi ex eadē stirpe progeniti existunt

De Strant
fresen
Slesw:
Oceanus Germanicus
Occidens
Septe
Das
Olde
Stade
Land
HOL SAT
Land
Mer

MARE BALTHICVM
De Belt
Fœmeren
Fembria
Oldenz
borch
WAG
RIA
OOS
STE
Origens
SAXONIÆ
INFERIORIS PARS
HOLSA
TIA
ducatus
Wonken
brock
Herxheide
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

ſtu vt, vt Ranzouiorum fere hoc tempore ſunt centum & quinquaginta caſtra ac varias poſſeſſiones obtinent. Inueniuntur etiam Aleteldiorum & Povviſchiorum fere totidem. Habet Holſatia Epiſcopatum vnum, videlicet Lubecenſem. Hamburgenſis enim Epiſcopatus Bremenſi ſubiectus eſt. Capitula tria, Lubecenſe 32. 39. 54. 18. Hamburgenſe 31. 30. 54. 0. & Outinenſe 32. 28. 54. 38. Abbatias tres, videlicet Reinfeldenſem 32. 23 54. 14. Bordesholmenſem 31. 39. 54. 45. & Scifmarienſem 32. 55. 54. 50. Monaſteria decem, inter quæ tria ſunt nobilium monialium, magniq; prouentus, quæ adhuc florent. Cætera fere in Scholas ac Xenodochia ſunt conuerſa.

Nobilium lites dijudicantur à ſenatu Ducatuum iudicio, præſidentibus plerumque Principibus, vt priuilegijs ipſorum cautum eſt. Ab ordine ſenatorio interpoſita idonea cautione appellare licet ad cameram Imperialem.

Ciues gaudent propriis priuilegijs ac vtuntur Iure Romano ſiue etiam Lubecenſi. Mulctæ inter Principes ac Ciuitates plerumque diuiduntur. Molendina ſpectant ad Principes. Subditi à ſententijs quas ſenatus ciuitatum tulit appellare poſſunt ad quatuor ciuitates iudicio peculiari exercendo deſtinatas. Ab his permittitur ipſis appellatio ad Principes ac Senatores Holſatiæ, ac vlterius etiam ad Iudicium Cameræ Imperialis, ira tamen vt cautio idonea præcedat. Ruſticorum cauſæ ventilantur per eorum cauſidicos ſub dio in patentibus campis. Adſuntque eiuſdem loci viri nobiles vna cum præfectis ac duobus Aſſeſſoribus, veluti teſtibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem ſe habere exiſtimant, auditiſque & cognitis partis vtriuſq; actionibus defenſionibusq;, conuentus vniuerſus ruſticorum in conſilium exire iubetur. Expenſis ibi diligenter controuerſijs in conſeſſum redeunt, vocatisq; litigatoribus de iure pronunciant. Si quis ſtare iudicio non voluerit, ad duodecim conſtitutos iudices vel ad aliquot parætias, & ab his etiam ad ſenatores eius Principis cui ruſtici ſunt ſubiecti, prouocare licet. Ab his etiam appellatio ad commune forum Holſaticum, cui Principes aſtipati conſeſſu ſenatorum præſunt, & deinceps ad Cameram libera conceditur, modo litis grauitas excedat ſummam 500. florenorum Rhenenſium, vigore priuilegij ab Imperatore Ferdinando Principibus Holſatiæ dato.

Meridiani diſtant iuxta rationem 54:30. parallelorum ad circulum maximum.

DANIAE
IIII. TABVLA.

Fioniam cum circumiacentibus Insulis continens.

FIONIA tam formæ quam situs amœnitate conspicua vernacula lingua pulchrum sonat. Multis enim naturæ dotibus & cerealibus bonis fœcunda, rerumque necessariarum vbertate prompta est. Eius metropolis est Ottonia 31: 52. 56: 24. vbi Fionensis Episcopus sedem suam habet. Estque in hac vrbe Ottonia totius insulæ emporium non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ Insulanorum & præcipuè nobilium frequens conuentus, sicut Kilonij in Holsatia 31: 47. 54: 57. celebrari solet. Ibi duo sunt templa insignia, vnum sancto Canuto, alterum diuo Francisco consecratum. In hoc Iohannes Rex anno Christi 1513. & Filius eius Christiernus, cum in exilio & captiuitate annos 27. consumpsissent. anno 1559. sepulti sunt: circa illud forum est valde amplum & spaciosum in quo Rex Daniæ cum Ducibus Holsatiæ & Schlesuici antiquum fœdus anno 1580. renouauit. Discreta est autem Fionia in Præfecturas viginti quatuor, Ciuitates sexdecim, & arces Regias sex. Sub ea continentur insulæ nonaginta ad meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas ciuitates obiectæ hæ sunt.

LANGLANDIA ibi Ciuitas Rudkeping 32: 47. 55: 53. LAVVLANDIA 33: 30. 55: 20. FALSTRIA 34: 1. 55: 2. ARRA 32: 20. 55: 50. ALSA 31: 31. 55: 50. TOSINGA vbi Ciuitas Nyburgum, telonio nota 32: 30. 56: 1.

Meridiani distant iuxta rationem Paralleli 56: 15. ad circulum maximum.

Selderp
Kolding
Bert
Westerp
Nels
Hadersleue
Wanderling
Hapdorp
Apenrade
Germanica Communia
ALSEN
Per Gerardum
Mercatorem Cum priuilegio

tentrio
33
MARE
BALTI:
ZELAN
DIÆ
CVM
PARS
Ori:
2. ens
De
Belt
LANGE
LAND
Arr
IONIA
dies

BORVSSIA
siue
PRVSSIA.

BORVSSIA (cuius à vicinia Ryſſorum nomen fortaſſe extitit) hac noſtra ætate in Regiam & Ducalem diſtinguitur. Poloniæ Rex, vtramque Viſtulæ ripam, vſque ad illius oſtia hoc tempore immediate poſſidet. Inſula quoque Viſtula & Nogato concluſa, & omnia ad Recentem ſinum oppida & arces Elbinga, 42:42.54:31. Tolkemit. 42:56.54:21. Fravvenberga. 43:6.54:22. & Brunſberga, 43:15.54:23. vſque ad Paſſariæ oſtium: & tota VVarmienſis Diœceſis ditio, ad meridiem ampla, & oppidis agriſque cultiſſima, veſticæ inſtar, media in Ducali Boruſſia pendens, in Regis ſolius ſunt poteſtate. Etſi autem hæc Pruſſia Regi immediate ſubiecta, eodem cum Polonis regno continetur: tamen peculiare conſilium publicum, leges, iudicia (à quibus tamen ad Regem prouocatio eſt) ærarium & belli gerendi rationem habet. Conſiliarij huius Pruſſiæ quatuordecim ſunt. Duo Epiſcopi, VVatmienſis qui ſedem ſuam habet in Braunſberga 43:15.54:23 & Culmenſis 41:50. 53:0. Tres Palatini, Culmenſis, Marieburgenſis. 42:16. 54:2. f. & Pomeranicus. Tres Caſtellani Culmenſis, Elbingenſis. 42:42.54:11. & Gedanenſis, Dantzig vulgo 41:50.54:22. totidemq; Succamerarij, & tres primariæ ciuitates, Torunia in tab. Germaniæ 41:50. 52:46. Elbinga 42:42.54:11. Dantiſcum 41:50.54:22. His bis quotannis ad deliberationes & iudicia conueniunt, menſe Maio Marieburgi Margenburg. f. 42:16.54:2. ad Michaëlis Grudenti 41:50.53:22. Capitanei ſeu præfecti arcium & redituum regiorum octodecim ſunt Marieburgicus, & in Palatinatu, Stumæ 42:15.53:53. Gneuæ, Meuæ 41:58:53:46. Stargardiæ 41: 48.53:54. In Pomeranico, Slochouiæ ſupra Tucholam iuxta Bro. flu. Sueæ 41:32. 53:15. Tucholæ 40:30.53:13. Derſaniæ & Puſci in Culmenſi, Brodnicæ. Grudenti 41:50.53:22. Radinæ, Reden forte 42:2.53:16. niſi ſit G. Raden 42:48.53:21 Golbæ in tab. Germ. 42:10. 52:46. Rogoſne, Rogenhauſen. f. 42:4.53:22. & alijſ tres.

Ducalis autem Boruſſiæ olim fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, ſub Alberto Brandeburgico Ordinis Magiſtro in hereditarium Ducatum conuerſa, & ab Imperio Germanico auulſa, in Poloniæ Regis fidem & clientelam anno 1525. conceſſit. Eius Princeps primum ac proximum Regi locum, in Conſilijs, Comitijs & alijs conuentibus apud Regem Poloniæ tenet. Si lites inter Regem & Ducem exoriantur, à Conſiliarijs Regis iuramento nouo ad iuſte iudicandum obligatis, Marieburgi aur Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem ſeu alij contra Ducem actionem habentes, coram Ducis vaſallis à Duce ad iudicium deputatis, eam inſtituunt, à quibus prouocatio ad Conſiliarios Regis & Ducis Marieburgi conſtituros libera permittitur. Cæterum unuſquiſque in judicio ubi bona ſita ſunt, vel domicilium Reus habet, conueniri debet, nec ad extranea judicia trahi aut arreſto detineri poteſt. Iudicium aulicum quinque originarij nobiles & tres Iuriſconſulti adminiſtrant. Iudices in prouinciis ita conſtituuntur, ut extribus à qualibet prouincia nominatis, Princeps unum eligat: qui ſecundum ius Culmenſe & conſtitutiones prouinciæ judicet. Si contra privilegia, libertates, iura, aut conſuetudines Princeps faciat, nec ad preces ſubditorum factum ſuum emendet; Liberum eſt ordinibus prouinciæ abſque ulla rebellionis aut ſeditionis culpa ad Regiæ Majeſtatis Poloniæ patrocinium confugere, & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, defenſionem ſuorum privilegiorum abeo poſtulare.

Sunt etiam in Ducatu Boruſſiæ duo Epiſcopi, Sambienſis qui Regiomonte, vulgò Konigſperg 44: 5. 54: 42. & Pomeſanienſis qui in Marienverder 42: 4. 53: 40. ſeder: quibus iuriſdictio Eccleſiaſtica integra & non impedita in Academiam, Conſiſtorium, Eccleſias, Paſtores, Scholas & omnes cauſas Eccleſiaſticas & matrimoniales, etiam facultas ſingulis annis viſitandi & ſynodos particulares ad conſenſum in doctrina, in ritibus & in diſciplina retinendi, permittitur. Delicta eorum Epiſcoporum Politica, per Ducem: Eccleſiaſtica vero, ſi in doctrina vel ritibus deliquerint, per generalem Synodum cognoſcuntur & puniuntur. Hujus Ducalis Boruſſiæ prouinciæ ſunt Natangus, Sambia, Regiomonte urbe magna ornata 44: 5. 54: 42. aulæ Ducalis ſede, Academiaque & emporio celeberrimo inſignis, Sudauia, Slauonia, Sudouia, Galindia, Barrouia, Pogeſania, Pomeſania ampliſſima prouincia, & Soſſania.

Meridiani diſtant ratione Paralleli 54.
ad circulum maximum.

XXIV.

PRVSSIA
Ost
Pautzker wick
Frisch nerung
Frisch haff
Fruisch
Klein werder
Hockerlandt
Culm
Rastel
Mas

SAMOGITAE
PARS
Samaiten
BALTICVM
See
Curisch nerung
Curisch haff
LITVA
PARS
PODLACHIAE
PARS
Desertum Mazouiæ
Pobezania
PRVSSIAE
PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

LIVONIA
siue Liefland.

Liuonia, siue Liefflandia ante annos 400. opera Mercatorum Bremensium & præcipuè militum Teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cum multa periculosa cum externa tũ intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis Regibus & dynastis quodammodo prædæ esset: tandem anno 1559. sub Gothardo Ketlero ordinis Teuthonici vltimo magistro in fidem & clientelam à Sigismundo Augusto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithuaniæ accepta est. Cum autem die quinto Martij anno 62. Magister ordinis Gotthardus in arce Rigensi coram Poloniæ Regis Commissario Nicolao Ratzeuilo palatino Vilnense ordinem suum resignasset, & primum Crucem, deinde sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ Ordo à Cæsaribus & Pontificibus acceperat: præterea claues arcis Rigensis & portæ Cluitatis, officium Commendatoris, ius cudendæ monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua & ordinis sui iura Poloniæ Regi cessisset ac tradidisset: statim facta resignatione Gothardus à prædicto Palatino nomine Regiæ Maiestatis, Dux Curlandiæ & Semigalliæ publicè proclamatus est, eique è vestigio nobilitas Curlandica & Semigallica velut hereditario domino iuramentum solenne præstitit. Postridie etsam Dux Curlandiæ, summus Regiæ Maiestatis locum tenens & Gubernator Liuoniæ in Curia Rigensi publicè renunciatus, & claues arcis & portæ ciuitatis recepit. Nobilitati vero & ciuibus omnia sua iura & priuilegia restituta & confirmata sunt, prout in literis apud D. Dauidem Chytræum videre licet. Diuiditur autem Liuonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in Estiam, Letticam & Curlandiam. ESTORVM prouinciæ sunt Harria, cuius metropolis est Reualia 49: 4. 60:7. Viria in qua VVeisenburg 50:7. 60:8. Tolsberg 50:18. 60:22. Borcholm Episcopi Reualiensis sedes 50: 25. 59:50. Allantakia, vbi Nerua 51:15. 60:20. & Nyschlot 51: 15. 60:0. Odenpoa, in qua Derbarum 50:55. 59:2. VVernebec 51:20. 59:3. Helmede 50:14. 58:42. & Ringen 50: 20. 58: 52. Ierua vbi VVittenstein 50:3. 59:35. Lais 51:0. 59:30. Ouerpolen 50:30. 59:26. Vellin 49:38. 59:0. VVichia, vbi Habsel 47:35. 59 52. Leal 47: 54. 59: 35. Lode 48:29. 59:48. & Parnouia 48: 30. 59:0. Estis adiacent insulæ Oilia, Dageden, Mona, VVormse, Vrangen & Kien, & aliæ plures, in quibus partim Estica, partim Sueuica lingua vtuntur. LETTORVM vrbes sunt Riga 47 57. 57:35. Kokenhausen 49:33. 57 7. VVenden 49:50. 58:0. VVolmar 50:15. 58:10. & tota Diœcesis Rigensis. Liui vero dicti sunt, qui tractum littoralem à Riga & ostio Dunæ versus Salin & Parnouiam flu. incolucrunt. CVRLANDIAE oppida & arces sunt, Goldingen 45:45. 56 55. Canda 46 26. 57:0. VVinda 45 25. 57:32. Durben 45:11. 56:35. Srunda 45:45. 56 16. Grubin 45:55. 56:28. Pilten 45: 46. 57: 15. Amboten 45:43. 56 8. & Hafenpot 45:24. 56 50. Semigallię, Mitouia 47: 20. 57:2. Sedes aulæ Ducum Curlandiæ, Selburg 49:35. 57 0. Bauschenburg 47 40. 56 20. Doblen 46:46. 56: 48. & Dalem 47:37. 57:28. vrbes sunt. Semigalliam verò & Curlandiam à Lettorum populis & reliqua Liuonia, fluuius Duna disterminat. Etsi autem Liuonia vti dictum est, nunc Regi Poloniæ subiecta est, attamen & Moscus & Rex Sueciæ & alij multas arces & ciuitates in ea occuparunt & adhuc tenent, quisque sibi viciniores nempe, quas Polonus se restituturum suo corpori iurauit.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 58.
ad circulum maximum.

XXV.

LI:
VONIA
Sue:
tiæ
pars
Alan
dicę
insulę
Fin
landię
Finnicus
Pach
den
Ofel
Sinus
magnus
Gotland
Liuonię
CVR
LAND
Sc:
Li:
thu
Mallaria Germanicæ
communia
Per Gerardum Mercatorem
cum Privilegio

Mosc:
Livoniæ pars posterior
Sinus
Allantakta
Wirland
Peipus
lacus
Pleskou
Livonia
pars
Polocensis
Ducatus
LIVONIA
LETTLAND
Lettici
Semigalli
Samogitia
pars
Prussiæ
Ducatus
Pomerania
Pomerelia
Cassubia
Vistula fl.
Nemen fl.
Duna fl.
Dwina fl.
Narua fl.
Peipus lacus
Pleskou
Livonia
Polocensis
Ducatus
Samogitia
Prussiæ
Pomerania
Pomerelia
Cassubia
Vistula fl.
Nemen fl.
Duna fl.
Dwina fl.
Narua fl.
Peipus lacus
Pleskou
Livonia
Polocensis
Ducatus
Samogitia
Prussiæ
Pomerania
Pomerelia
Cassubia
Vistula fl.
Nemen fl.
Duna fl.
Dwina fl.
Narua fl.

RVSSIA.

RVSSIAE seu MOSCOVIAE regiones amplissimæ sunt. Eius omnia, ciuitates, oppida, arces, pagi, syluæ, agri, lacus, flumina, vnius Principis, quem incolæ magnum Cæs, id est, Regem seu Imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in vnius Principis fiscum congerunt. Duces ac Comites, qui dominium vtile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad heredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus vtitur, & rursus cum libet adimit: adeo vt absolutum in subditos omnium rerum imperium habeat, & vicissim tanquam Deus à subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque vlla recusatione præstetur. Gubernationis negocia & iustitiæ administrationem, per duodecim Consiliarios assiduè in aula præsentes obit. In hos, præfecturæ arcium & ciuitatum in toto Mosci imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, eiusdemq; nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accepit, nec vllis ad subditos suos, vel alios etiam Principes fere literis, manu sua subscribit.

Episcopi ex monachis (quorum monasteria frequentissima in Mosci Imperio, omnia tamen eiusdem vestitus & ordinis, cuius D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in vniuerso Moscorum Imperio vndecim, quos Vladiccas illi, id est, œconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes vero seu Presbyteros, Poppos & Archipoppos; Horum metropolita (qui à Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc à solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi remouetur) Mosque 65: 40. 55: 30. residet. Quæ vrbs magni Moscouiæ Ducis Regia est. Huic metropolitæ subiecti duo sunt Archiepiscopi, alter Nouogardiæ magnæ ad Lovvatam fl. 57: 0. 60: 18. alter Rostouij 66. 47. 57: 20. Reliquorum octo Episcoporum sedes sunt Smolenka 57: 20. 55: 26. in finibus Lituaniæ, Casanum ad Volgam 80: 48: 56: 20. Tvveria Volgæ adiacet 63: 0. 56: 57. Rezan 68: 0. 54: 40. Susdalia 68: 20. 57: 0. VVologda 63: 0. 59: 57. Columna 66: 17. 54: 47. Cortiza 66: 40. 54: 57. ad Mosquam. Hi, diœceses suas raro aut nunquam ipsi inuisunt, ne quam conspirationis cum subditis suspicionem principi præbeant, sed in monasteriis Archimandritas seu præpositos, & in oppidis quibusdam laicos, vitam sacerdotum obseruantes habent. In scholis, legere duntaxat & scribere pueri docentur. Nec academiæ vel collegia in toto Mosci Imperio vlla existunt: tum vt hæreseon, quas eruditione præstantes fere excogitant & tuentur, occasiones præcidantur: tum ne Principe ipso sapientior & doctior quispiam videatur. Quem solum omnia, præsertim ad omnium gentium religiones pertinentia, scire, & omnes nodos & difficultates vno verbo posse expedire, subditis persuasum est.

Medius meridianus. 70. reliqui adhunc iuxta rationem 50. & 60. inclinantur.

OCEANVS
SEPTENTRIO
NALIS
Circulus arcticus
MYRMANSKO
SCRICFIN
FINMARCHIA
NORVEGIA
SVECIA
GOTHIA
DANIA
RVSSIA
LIVONIA
Gotland
BALTHICVM
Oresund
GERMANIAE PARS
POLONIA
VOLHINIA
PODOLIA
VALACHIA
HUNGARIA
Mare delle Zabache
Taurica Cher.
Pontus Euxinus
Mare Maggiore
RVSSIA
cum confinijs.

Nova Zem
Pla
Petzorka
Mare
Petzo
ra
Ocean. Sarm. Tartaricus olim Scythicus
Baida
Molgom:
zia
Ob
do:
Samogedi
Luconoria
Conitio
ra
Si: bior
Permia
Viatka
Cazan
Tumen
Iughoria
Pars
Orens
Tartaria
Pars
Russiae
Pars
Amphicara
Polocensis
Duca:
tus
Milaria
Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

LITHVANIA
DVCATVS.

Samogitia, Rusia & Volhinia.

Lithuaniæ magnus Ducatus, in decem Palatinatus seu provincias præcipuas est divisus, quarum metropolis, & caput hoc tempore Vilna 49:30. 55:10. est: quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentem anno 1305. à Gedemino Duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi Romanæ obedientiæ Leopolienſi Archiepiſcopo ſubditi, & Metropolitani Ruſſiæ: qui ſeptem ſub ſe Epiſcopos græci ritus habet Polotiæ 54:0. 56:28. Volodomiriæ 47:33. 50:40. Lucæ in Volhinia Luczko, Pinſcæ ad Pripetium flu. 50:11. 51:51. Kyoviæ 56:30. 51:7. Præmiſliæ 45:30. 49:30, & Leopoli 46:33. 49:13. Secundus Palatinatus eſt Trocenſis, cuius oppida ſunt Grodna ad Cronium flu. 48:40. 54:0. vbi Stephanus Rex Poloniæ obijt. Launa ad Croni & Viliæ confluentem Kovvno 47:50. 55:0. Lida & Vpita. Tertius Palatinatus eſt Minſcenſis ibi Minſco ciuitas & arx 53:0. 54:48. Keidanou 52:0. 54:20. Radaskou. Boriſſou 54:20. 54:35. Lohoiſko 53:13. 53:24. f. Sv visloczs 54:20. 53:20. Bodroiſko 55:13. 52:40. f. & Odruczko 55:45. 54:20. Quartus Palatinatus eſt Nouogrodenſis, in quo Nouogrodeck ciuitas ampla & lignea 52:40. 53:40. Slonim 50:30. 52:30. VVolkouisko 49:20. 52:15. & alia oppida complura. Quintus Palatinatus eſt Breſtienſis à Breſtia ciuitate ampla & lignea 47:30. 52:20. f. ſic denominatus eſt, & in hoc ciuitas Pinsko 50:10. 52:50. Sextus Palatinatus eſt Volhiniæ in qua Luca Epiſcopi ſedes 48:33. 50:20. Volodomiria 47:33. 50:40. Cremenecia 49:0. 50:0. Septimus Palatinatus eſt Kyoviæ 56:27. 51:5. quæ vrbs quondam ampliſſima & vetuſtiſſima, vt ruinæ, quæ ad ſex miliaria ſe extendunt, facile indicant, fuit & ad Boriſtenem ſita. Ibi & Carcas 50:3. 51:2. Kaniou 57:47. 50:40. & Moſcr 53:9. 52:0. f. oppida. Octauus Palatinatus eſt Mieciſlauienſis ad Soſam & Boriſtenem in finibus Moſcouiæ, ibi Mieciſlauia 57:38. 53:40. Dambrouna 56:40. 54:26. Kopycz 56:45. 53:47. Sklou comitatus 56:23. 53:35. Mohilou 56:48. 53:23. Bychou 56:40. 53:0. Reczycza. Striſin oppida cum arcibus ſita ſunt. Nonus Palatinatus eſt Vitebſienſis, in quo Vitebſk ciuitas 55:36. 56:40. ad Dunam fluuium ſita, & Orsha ad Boriſtenem 56:10. 54:17. Decimus Palatinatus eſt Polocenſis, qui à Poloczko 53:50. 56:30. ad Polotæ, & Dunæ confluentem inter Vitebſam & Liuoniam interiecta nomen ſortitur. Ibi Diſna 55:25. 56:26. Driſſa 53:0. 56:34. & Druha 52:38. 56:35. oppida cum arcibus viſuntur. Harum prouinciarum Palatinos & Caſtellanos Sigiſmundus Auguſtus Poloniæ Rex in comitijs Lublinenſibus in vnum Reipublicæ corpus, cum Polonis vniuit, & certum ſingulis Proceribus, Epiſcopis, Palatinis & Caſtellanis Lithuanis locum ac ordinem in Senatu Regni attribuit, ita vt ex vniuerſo Regno Poloniæ omnibusque prouincijs illi coniuncti, ſunt in Senatu Epiſcopi quindecim. Palatini triginta vnus, Caſtellani maiores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales Regni nominantur, Marſcalci regni & curiæ Cancellarij ac uice Cancellarijac Theſaurarij duo: de quibus in Polonia latius dictum eſt.

Medius meridianus. 53. reliqui ad hunc inclinantur ratione 52. & 56. parallelorum.

LITHVA
NIA.
LIVONIAE PARS
Semigalen
CVRLAND
Maris
Baltici
pars
Samo
MAG
DVCA
PRVS:
SAE
PRS
LI
TH
MAZ
PAR
LO
VOL
HINIA
PO
Po
Occidens
Meri

MOSCOVIAE
Smolenckia
PARS
Orien
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Miliaria Lithuanica communia

INDEX

In Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ tabulam generalem.

A.

Abbeuille 23. 51
Aberconvvay 16. 55
Aberdone 19. 59
Aberdora 19. 60
Abergeuenny 17. 53
Aberysthvvith 16. 53
Abotesburye 18. 51
Aker. ca. 22. 54
Air 18. 61
Alcmar 26. 53
Aloy 12. 55
Amelant 27. 54
Amersham 20. 52
Amiens 24. 50
Amsterdam 27. 58
Anan 17. 57
17. 59
ANGLESEY 15. 55
ANGLIA 19. 54
Antvverpen 26. 52
Ardhey 9. 53
Arguhyryn 15. 61
Ardres 24. 51
Ardrossen 15. 57
Ardstinsel 15. 57
Arga 12. 54
Argias 14. 56
Arien 24. 48
Armaat 20. 56
Armagh 18. 56
Arras 25. 51
Arran iles 9. 57
Arren 15. 57
Arrois quere 5. 21. 58
Arrundel 22. 51
ARTOIS 24. 51
Asitford 22. 52
Asserevv 9. 56
Atherston 20. 53
Atvvyck 21. 55
Auindail 16. 57
Ayr 15. 57

B.

Badgenoth 16. 59
B. Boile 8. 52
B. Cong 18. 55
B. Cotton 11. 53
Bailmoi quere 6. 14. 59
Bailnes 12. 60
Bala 15. 56.
17. 54
Baleghan 12. 57
Balatra 13. 55
Baleneion 8. 53
Bale VVilly 9. 56
Bamburg 20. 57
Banbury 20. 53
Bangarab 14. 57
Bangor 16. 54
Bannog 11. 54
Bardsey 15. 54
Barkley 18. 53
Barckvvy quere 11. 21. 53
Barisdail 18. 60
Barlymont 26. 51
Barmouth 16. 54
Barnesley 19. 55
Barray 11. 59
Barton 21. 55
Baruy 19. 59
Barvvyk 19. 58
Bassingstok 20. 52
Bassi 25. 51
Bathe 18. 52
Bauley 13. 53
Baylei 10. 56
Bealt 17. 53
Bedford 21. 53
Bedsford 36. 52
Belfast quere 4. 13. 57
Beike 10. 56
Bellamor 10. 55
Bergen 26. 51
Bergomum quere 13. 15. 58
Bery ca. . 17. 51
Beumaris 16. 55
Bevvaeley 18. 53
B. Hemming 11. 54
B. Hean 13. 53
Bickerton 19. 57
Birton 18. 51
Bisehops tartford quere 12 21. 53
Bisham in the file 17. 55
Blacon 9. 54
Blagulm 15. 57
Blair 16. 59
Blakborn 18. 55
Bodman 15. 51
Boduerin 15. 54
Boin 12. 60
Bolongne 23. 51
Boltom 18. 55
Bolton 19. 56
Bommel 27. 52
Borace 9. 55
Bosch 27. 52
Boston 22. 54
Borraut 11. 53
Bovv 17. 51
Bovves 19. 56
B. Quella 12. 53
BRABANT. 27. 52
Brachypultpoint 15. 54
Bradfort 19. 55
Bragdail 13. 59
Brainford 21. 52
Bramcrost quere 10. 18. 54
Braul 17. 61
Brechin 18. 59
Brecknoke 17. 53
Brenks 18. 61
Briel 26. 53
Bristol 18. 52
Brog 12. 59
Broke 12. 55
Brug 25. 52
Brussel 26. 51
B. Thomas 13. 56
Buckingham 20. 53
Bungai 23. 53
Buquhuness 19. 59
Burnham 22. 54
Burton 20. 55
B. VVicloe 13. 54

C.

Caernauan 15. 54
Calebegh 9. 57
Cales 23. 52
Caluin cast. 11. 52
Cambray 25. 51
Cambridge 21. 53
Camp 56. 23
Campen 28. 53
Canan 13. 54
Canterbury 23. 52
Cantyrmul 14. 57
Caput Arckloio 13. 54
C. Beale quere 9. 9. 54
C. Bron 13. 53
C. Calon 12. 54
C. Christian 11. 53
C. Cleare 9. 52
C. Cloner 13. 53
C. Doe 9. 54
C. Doney 12. 53
C. Donin 11. 52
C. Eiland quere 32. 9. 53
C. Gallay 8. 53
C. Carne 13. 53
C. Kirk 9. 55
C. Knok 11. 55
C. Korbre 8 53
C. Latrū quere 5. 10. 54
C. Letter 9. 55
C. Lystol 9. 53
C. Molina 12. 55
D. More 10. 53
C. Mores 10. 55
C. Mure 10. 54
C. Nichore 11. 54
C. Onorelay 14. 54
C. Rego 9. 55
C. Revv 10. 53
C. Robert 9. 54
C. Tome 13. 57
Carantak 15. 52
Cardigan 15. 53
Carik 13. 54
Carmarden 16. 53
Carlingford 13. 56
Carlysle 18. 57
Carone head 9. 52
Cary 13. 57
Caryk 12. 53
Cassel 11. 54
Castrum Honne 12. 57
Catherlagh 12. 54
Catlyk 28. 54
Catnes 17. 61
Cauon 12. 56
Cavvod 20. 55
Chalmondelay quere 8. 18. 54
Chanonry 16. 60
Carde 18. 51
Chechester 21. 51
Chelmesford 22. 52
Chepstovv 18. 58
Chester 18. 54
Chimlig 17. 52
Chipehase 19. 57
Christchurche 19. 51
Ciciter 19. 52
Cladogh 9. 57
Clancauras quere 14. 9. 52
Care 10. 54
Clee 12. 55
Clogh 11. 55
Clone 11. 53
Clonefert 11. 55
Clonemel 12. 53
Cloy 22. 54
Clyne 17. 60
Coggeshalt 22. 53
Colanzay quere 7. 13. 58
Colchester 25. 53
Coleshul 19. 53
Collen 12. 58
Colne 18. 55
Cologcast. 11. 52
Colraine 13. 57
Combemarton 16. 52
Conel 11. 54
Congerton 18. 54
Copervvick 30. 61
Corane quere 3. 14. 57
Corck 11. 53
Cornvval qu. 20. 10. 57
Cortryck

Corryck 23. 51
Cossvel 14. 57
Coventree 19. 53
Covvbridge 17. 52
Craufurdihoun quere
A. 17. 57
Crekelade 19. 52
Cromartly 16. 60
Cromere 23. 54.
Crovvland 21. 54
Crumeca. 13. 58
Cuthaly 17. 57
D
Daker 18. 56
DANIAE PARS 28. 58
Darbye 19. 56
Darlington 19. 56
Darthmouth 17. 51
Dalkey 13. 55
Delft 26. 53
Deluyn 12. 55
Denbig 17. 54.
Dereshame quere
12. 10. 53
Dermont 26. 52
Der Noefs 29. 60
Detfort 22. 52
Diepe 23. 51
Dieft 27. 51
Dingvval 16. 60
Dirlton 18. 58
Dis 22. 53
Dixmude 24. 52
Dnel ca. 12. 53
Dockum 28. 54
Doilathelan 16. 54
Dolgelle 17. 54
Donan caft. 12. 57
Doncaster 20. 55
Dondrome 14. 56
Done 20. 55
Donekillen 9. 53
Donelong 12. 57
Dongaruan 12. 53
Donyn 12. 55
Donkirem 9. 55
Dorcester 18. 51
Dorno 17. 60
Dort 27. 52
Donnebeg 9. 54
Douart 14. 58
Doucheri 27. 50
Douer 23. 52.
Dounboy 9. 52
Dounham 22. 54
Dounelykei 9. 54
Dovvn 14. 56
Draton 18. 54
Driſburg 18. 57
Drogheda 13. 55
Drommemer quere
7. 11. 54
Drymlar 17. 57
Dublyn 13. 55
Duglyn quere 14.
Dunbar 18. 58
Dunbegan 13. 60
Dunbeith 17. 60
Dunolain quere 17
Dunbrittron quere 22.
Dunbroſe 9. 56
Dundalk 13. 56
Dunde 18. 58
Dungal 10. 56
Dunganon 13. 56
Dunkel 17. 58
Dunra 14. 59
Dunska 13. 59
Dunſtabrug 20. 57
Dunſtafag 14. 58
Dunvveg quere
1. 13. 58
Dumlaryk 16. 57
Dumnotyr 19. 59
Duraſme 19. 56
Durna 12. 60
Durnes 13. 61
Duyukerken 24. 52
E.
Eag 13. 57
Eddit 17. 59
Edynburg 18. 58
Egmont 26. 53
Egremont 17. 56
Eindhouen 27. 52
Elburg 28. 53
Elleg 12. 57
Eltham quere 14. 21. 52
Ely 21. 53
Enckhuſen 27. 53
Engliſch ca. quere 10.
30. 53
Enuerloth 15. 59
ERNE 11. 56
Erth 11. 58
E. Saltfleethbie 21. 55
Efbrevv 15. 60
Efgil 18. 56
Efill 14. 58
Eskin 12. 59
Effir 12. 59
Encsholm 19. 53
Euil 18. 52
EVSTA 11. 59
Exceſter 17. 52
F.
Falkirk quere 18. 17. 58
Farohead 14. 61
Farrigdon 19. 52
Federt 12. 53
Fenneo 13. 54
Ferne 16. 60
Fernes 13. 54
Ferney 13. 56
Feſtia 27. 61
Fiſcard 15. 53
Finneuin 18. 59
Fladda 13. 60
Flamburyhead 21. 55
FLANDRIA 24. 51
Flint 17. 55
Foit 15. 58
Fontain 26. 51
Fordon 18. 59
Forlan 15. 58
Formby 17. 55
Fernham 20. 52
Fouern 19. 59
Foulneſs 22. 52
Foy 15. 51
Freſyk 17. 61
FRIESLAND 28. 54
Froddesham 18. 55
Fronſnard 16. 60
Fruy 19. 59
Fye 18. 59
Fynlator 18. 60
G.
Galmeſel 29. 60
Galvvay 10. 55
Ganſendal 27. 61
Galeis 15. 57
Garthpibo qu. 7. 17. 54
Garue 16. 59
Ghent 25. 52
Gilvval 12. 59
Glanarme abb. quere
2. 14. 57
Glanynog 9. 54
Glaskaryk 13. 54
Glaſquo 16. 58
Glaſſenbury 18. 52
Gloceſter 19. 53
Goes 26. 52
Gorcum 27. 52
Grantham 20. 54
Great 10. 54
Gregargn 15. 57
Grene caſt. 13. 56
Greueling 24. 52
Grimſthorp 21. 54
Grymſbye 21. 55
Gudzen 15. 57
Gunvval 15. 51
H.
Halifax 19. 55
Haltvveſel 18. 57
Hamon ca. 13. 54
Hampton court 21. 52
Handa 14. 61
Hanvvith 29. 59
Hardanger 28. 61
Harderyvick 28. 53
Harlegh 16. 54
Harlem 26. 53
Harlingen 27. 54
Hartford 21. 52
Harttepol 20. 56
Hartley 18. 58
Harton 16. 52
Harvviche 23. 58
Haſſelt 27. 51
Haſting 22. 52.
Hatherlay 16. 51
Hauant 20. 51
Haucrburg 20. 53
Haucr il. 22. 53
Hauering 22. 52
Hay 18. 58
HAYNVLT 26. 51
Helmeſlei 19. 56
Hemeritage 18. 57
Henlei 20. 52
Hereford 18. 58
Heſlaſid 19. 57
Hexham 19. 57
Hickling 23. 54.
Hitching 21. 58
Hitter 28. 60
HOLLANT 26. 58
Holmetovvn 16. 56
Holi Croſs 11. 54.
Holyhead 35. 55
Hooton 18. 55
Horn 27. 58
Horſes 8. 58
Horsham 21. 52
Horton 19. 57
Hoſeley 23. 58
Hothe 13. 55
Hottin 30. 58
Houden 20. 55
Hoy 17. 61
Hul 21. 55
Hurtington 21. 53
Huntſpil 18. 52
Hurſt 19. 51
Hyde 23. 52
I.
Iadder 27. 61
Iazlei 21. 58
Iedgerton 18. 57
Innenkelly 11. 56
Inuermegy quere 9.
17. 58
Inuernes 16. 59
Inuerugy 19. 60
Inuerury quere 8. 18. 59
Iona 13. 58
Iork 20. 55
Ioughall 12. 58
Ipren 25. 58
Ipſvviche 23. 58
Ireby 17. 56
IVTIA K. 30. 59
Kaerilon 10. 54.
Karegfergus 14. 57
Karray 14. 57
Kattrin 4. 58
Keith 18. 60
Kellean 10. 55
Kelleloe

Kelleloc 11.54
Kelles 12.55
Kelphekel 11.53
Kendal 18.56
Kenfeage 16.52
Kefyvik 17.56
Kilham 21.55
Kilkarli 11.53
Kilkenny 12.54
Killa 55.60
Kilmani 13.55
Kilton 20.56
Kingfter 20.52
Kingfton 21.52
Kingftoun 10.55
Kirk Brigid 15.56
Kirk Chriſt 15.56
Kirkham 18.55
Kirk mala 15.56
Kirkmorich quere 2. 15.57
Kirknbrik 16.57
Kirk Oſvvald 18.56
Kirkvval 17.61
Kirſopfoot quere 2. 18.57
Kirton 20.55
Knathe 20.54
Knokin 18.54
Konne ca. 16.52
Kybroy 11.54
Kyldare 12.55
Kyldrum 18.59
Kyllane 9.53
Kylmakrenam 11.57
Kylmon 15.58
Kylmyumoge quere 15. 10.52
Kymedok 11.54
Kyngſton 12.55
Kyntail 14.59

L

Labrum 11.56
Laghlyn 12.54
Lancaſter 18.55
Landaf 17.58
Lander 18.57
Langport 18.52
Lathom 18.55
Lavv 16.51
Leceſter 20.54
Lechlade 19.52
Ledes 19.55
Leghton 20. 53
Leichfeld 19.54
Leike 19.54
Lemerhorn 27.53
Leniſter 18.58
Leneham quere 15. 22.52
L. Erne 16.58
Leſard point 15.51
Leſtof 23.52
Lethovvſovv 13.51
Leuer 12.57
Lenerpole 17.55
Leuiſſa 10. 60
Levvarden 27.54
Leuyn 17. 58
Levves 21.52
Leyden 26.53
Leyen quere 2. 16.59
Lidbury 18.53
Lyghe 22.52
Limerik 11.54
Linkn 17.61
Liſta 28.60
Llandebeber 16.53
Llaneguaſt 17.54
Llanidlos 17.54
Llanilrgo 16.55
Llanuillang 17.54
Llanynay 16.53
Llarroderis 15.55
Locuen 27.51
Loghinuar 16.57
Lolter caſt 8.53
Lome 15. 60
London 21.52
Lone 10.53
Lonet quere 3. 16.59
Longford 11.55
Longham 8.52
Lorne 15.58
Lovvthe 21.55
L. Sel 14.59
L. Tay 16.58
Luccurs quere 11. 18.58
Ludlovv 18.53
Lundie Inſ. 16.52
Luneſdal 18.57
Lurgishal 19.52
Lyd 22.52
Lyme 18.51
Lyn 22.54
Lyncoln 20.54
Lyſmora 11.53
Lyſton 16.51

M.

Mahan 17.57
Macheln 26.52
Machenleth 17.54
Madenhead 20.52
Madeſton 22.52
Magnus 17.52
Maine 11. 55
Maldon 22.52
Mancheſter 18.55
Mandeuels 14.57
MANIA inſula 15.50
Mapleton 22.55
Mardovv 30. 60
Marketraſin 21. 55
Marlingſb 19.52
Maunsfeldt 20.54
May 18.58
Maye 9.56
Mazad quere 12. 14.59
Meare 18.52
Meer 13.59
Melton 20.54
Menagham 12. 56
Mera 14. 60
Middelburg 25.52
Mildnal 22.53
Millum caſt 17. 56
Minchnighampton quere 16 19.52
Mongar 12.55
Mologa 9.54
Monmout 18.53
Monoch quere 16. 16.58
Montoſs 18. 59
Mons 26.51
Monſtreul 24.51
Morlashe 17.53
Morton 17.51
Moſa fl. 27.50
Moſchenes ca. quere 6. 10.54
Montgomery 17.54
Moy 16. 59
Muk 13.59
MVLA 13.58
Munckvvermouth 20.56
Mynhead 17.52

N.

Naghlin 11.55
N. Alueston 19.56
NAMVR 27.51
Namur 27.53
Nantvvich 18.54
Narden quere 5. 17. 60
Nary 12.61
N. caſt 19.57
Neath 16. 53
Neleren 28.61
Neſmoin 16. 54
Neufchaſtel 27.50
Nevvark 20.54
Nevvburg 16. 55
Nevvcaſt 13.55
12.57
12.56
10.56
18.54
quere 11. 11.55
Nevvmalton 20.55
Nevvmarkt 22.53
21. 53
Nevvport 15. 53
20.51
24.52
Nevvry 13. 56
Neyum quere 15. 15.58
Niuel 26.51
Norham 20. 57
Northampton 20.53
NORVEG. pars 29. 61
Noruovvrovve 11.57
Norvvich 23.54
Notingham 20.54
N. Ronche 18.62
N. Shorehaim 21.51
N. VViche 18.54

O.

Oboil, caſt 10.56
OCEANVS Deucalidonius 10.59
Ochiltre 16.57
Oldehilfont 30.60
Omahus caſt. 9.52
ORCADES 17. 61
Oſill 14.60
Oſtende 25.52
Otley 19.55
Otterneſs 30.60
Oudenarde 25.51
Ouis Kelle 18.62
Oxford 20.52

P.

Padſtovv 15.51
Pappa 17. 62
Pas 24.51
Peblis 18.57
Peer 27.52
Penſes 22.52
Penbrok 15.53
Penley 18.52
Pennart 16.52
Penſane 14.51
Pentuar 15.51
Peterburg 21.53
Peterſeld 20.52
Pervvorth 21.52
Pfouil skarre 15.61
Philorth 19.60
PICARDIE 24.50
Pickering 20.56
Plymouth 16.51
Polle 19.51
Porterhame 13.55
Portſmouth 20.51
Portland 18.51
Pot 19.54
Pouderham 17.51
Preſton 18.55
Pruddo 19.57
Pulhely 15.54

Q.

Quaplad 21.54
Quenes ferry q.19. 17.18
Quenesſton 12.54
Quert 12. 60
Quhabir 14.59
Quhithonre 15.59
Quinboro caſt 22.52

R.

Radamach 11.60
Radnor 18.53
Ramſey inſu. 15.55
Ranishead 10.57
Raniſgatepere 23.53
Ranyue quere 4. 16.59

Rashe 13.57
Ravenglas 17.56
Ravenstein 27.52
Reculuer 23.52
Renty 24.51
Repervvit 29.60
Read cast. 12.57
11.57
18.59
Reding 20.52
Ree 11.55
Revensa quere 3 15.58
Reving 27.50
Riadergovvy 17.53
Ringovvd 19.51
Rippley 19.55
Rippon 19.53
Roche cast. 13.56
Rochester 22.52
Rona 13.61
Rosay quere 4. 13.58
Rosdoy 16.58
Rossebrin 10.52
Rote comon 11.55
Rosse 12.54
10.52
Rosselye 16.52
Rossyn 16.60
Roterdam 26.53
Rothedale quer. 5. 18.55
Rothes quere 7. 18.59
Rudder cast. 13.54
Rum 13.59
Rye 22.52
S.
Saild 16.59
S. Aeldams chap. 19.51
S. Agnes 15.51
S. Alban 12. 52
S. Andreas 18.58
S. Asaph 17.55
S. Augustin 18.62
S. Bogy ca. 18.59
S. Boniface 20.51
S. Brando 17.61
S. Clement 11.60
S. Columban 15.51
12.61
15.59
S. Dauid 15.53
S. Done ca. 18.59
S. Donets 17.52
S. Gouens point 15.53
S. Gregorij 8.53
S. Helena 9.57
S. Helene head 9.57
S. Ices 14.51
S. Ioans toun 9.10. 17.58
S. Iohn 18.59
S. Leuans 14.51
S. Magnus 18.62
S. Maria 18.61
11.10
15.51
S. Niclas 18. 62
11. 60
S. Patricius
S. Patrick 11.57
S. Peter 11.59
17.61
18. 62
S. Choburye 22.52
S. Valeri 22.50
Salcomb 17.51
Salesburg 19.52
Salfid abb. 13.57
Sandl 14.57
Sandvviche 23.52
Scharbrough 21.56
Scheape 10.57
Schelfine 27.54
Scheuitenes 26. 61
SCOTIA 25.58
Seaton 20.57
Sedes Episcop. 11.56
SEELANT 25.52
Selby 29.55
Sennam 14.51
Serenoch 28.61
Seuentones 12.51
Sheafeld 19.54
Shravvesburye 18.54
Shyn 16. 60
Shent 12. 60
Sidmouth 17.51
Sierticzee 25.52
Skipton 19.55
Skye 12.56
Skye 13.59
Skyr Affyn 15. 60
Slane 13.55
Sleford 21.54
Sluys 25.52
Slygarth 9.57
Smithes 14.56
Snatbe 20.55
Sodere quere 8. 14.58
Solvvay 17. 57
Somerton 20.54
Southampton 20.51
Spey 16.59
Spyne 18.60
Staftanger 28.61
Stafford 19.54
Stakky 9.55
Stanetorp 19.56
Stauieren 27.54
Stele 18.55
Sterling 17.58
sternvvay 12.60
sterpoint 17.50
Stig 11. 59
stokvvith 20. 55
Stopford vide 6. 18.55
stovv 19.58
stovv 12.60
strabubaster 17.61
Stratton 16.51
Strom 14.59
Stroma 17.61
stutbridge 19.53
styrmister 18.52
sudburie 22.03
svvin 14.58
syfevvel 23.53
syllies 12. 51
T.
Tame 20. 52
Tanestok 16. 51
Tarbart 17.60
Tarde 12.61
Tarcshal 21.64
Taunton 18. 52
Tayn 16.60
Tenbye 15. 53
Terbart 12. 56
Terrei 12.58
Teuerton 17. 52
Tevv 15.61
Tevvkesbury 19.53
Texel 26.54
Thedford 22. 53
The sanctuary 9. 55
The sprun head 21.55
Thomas thovvn 13. 53
Thraepston 21.53
Thrusk 20. 56
Thuin' 26. 1
Thurnout 27. 52
Tielt 25.52
Tillingham 22.52
Tintagel 15. 51
Tiron 13.57
Toam 10. 54
Tobbreugh 10.55
Tong 15. 61
T'Ooge 26.54
Torfarthie 16.61
Tornay 25.51
Tornvvay que. 6. 17.60
Torragcast. 13.55
Tevvrcester 20.53
Tovven meridionidh 16.54
Traguate 8.53
Trailes 9. 53
Trantirnes 13.60
Treconel 10.57
Tregaton 16. 53
Treport 23.51
Tripperam qu. 8. 11.54
Truro 15.51
Trym 13.55
Tunbridge 22.52
Tunstal 21.55
Tylbury 22.52
Tynmouth 20.57
V.
Varengen 22.51
VERGLVIVS OCEA NVS 9.51
Vianen 27. 53
Vleeker 29.60
Vlielant 26.54.
Vluerton 17. 56
Vppingham 21.54.
Vrquhart 16.59
Vske 18.53
Vtoxater 19.54.
Vtricht 27.53
Voxstee 28.60
Vutriers 26.61
Vxbridge 21.52
VV.
VVeinsiete 22.54.
VVakefeld 19.55
VValden 22.58
VValdersvvik 23.58
Vallingford 20.52
Vaultham abb. quere 13. 21.52
VValton 23.58
VVareham 19.51
VVarkevvorth 20.57
VVarren 13.55
VVarrington 18.55
VVaterford 12.53
VVarvvik 19.53
VVelmton 18.54.
VVells 18.52
VVemis 18.58
VVeterington 20.57
VVexford 13.54.
VVirbye 21.56
VVitchureh quere 9. 18.54.
VVitton 19.56
Vvigen quere 4. 18.55
VVIGTH 20.51
Vvighton 20.55
Vvikham 23.58
Vvitton 19.52
Vvinchester 20.52
Vvinsor 20.52
Vvirkinton 17.56
Vvisbiche 21.54.
Vvinelesscomb 17.52
Vvodhead 19.55
Vvorcester 19.52
Vvorcum 27.54.
VV. Pappa 17.62
Vvrexham 17.54.
Vvlsti quere 3. 17. 57
Vvyc op Zee 26.53
Y.
Yarmouth 23.54.
Yarum 20.56
Yate 19.56
Yla 13.58
Ypret 22.50
Yrvven 16.57

INDEX

In Norvvegiæ & Sueciætabulam.

A.

A Bo 46.61
Achas 46.64
Ackerhuys 32.61
Aduig 38.59
Agdanas 33.66
Agna 58.72
Agreminne 46.64
ALANdiæ inf. 44.61
Alant 45.61
Alborch 32.59
ALBVS lacus 57.69
Alſtahus 31.66
Alta 41.63
Aluatra 38.60
Ambrunſch 42.62
Amerſont 30.60
Andanas 37.71
ANGERmannia 42.66
Anholt 38.54
Anſloo 33.61
Apnu 74.70
Aranes 44.66
Arbogo 40.61
Archas 56.63
Ardal 39.67
Arenſburg 59.47
Arhuſen 58.32
Aroſia 40.61
Aruica 36.64
Arzeua flu. 64.69
Aſco 27.63
Aſſon flu. 46.63
Aſſund 41.67
Auri mineræ 47.69
Auros 34.61
Avver 42.70

B.

Babenitlia 64.69
Bacamo 35.66
Bahus 34.60
Baia S. Albani 69.69
Balſtad 41.71
Bay 32.61
Bedſtad 33.66
BELLAMORE. i. Album mare 66.67
Berg 39.71
Berga 37.69.30.62.41.64
Bergen 27.63
Berkara quenar 42.69
Berſia 42.65
Bigda 45.67
Bionor 32.66
Bircala 47.63
Birkarli 45.69
Blaniſcog 33.62
BODDIA OCci. 45.68
BODDIA Orien. 30.67
Bodvvyk 34.65
Boetſouoort 55.73
Bogeſont 37.60
Bolancs 42.63
Bongau 46.72
Bonor 43.65
Borgelo 41.66
Borgſe 41.66
Borſtel 43.62
Bota 43.66
BOTNER ſee 48.68
Bovvenſberg 30.58
Bretta 35.61
Brinnia 30.66
Bronſlo 39.66
Byri 50.66
Byrſen flu. 35.65

C.

Caavvad 34.61
CAIENKa ſemla 32.72
Calenſcho 72.70
Campedal 32.64
Candelox 66.68
Capitanei Bircarorum 41.69
Cap. Bonæ fortu. 70.67
C. Conſort 67.70
C. Gratiæ 69.68
C. Galland 68.69
C. Hopevvel aliasskernenes 51.73
C. Raco 60.60
C.S. Iohannis 71.68
C. Sovverbere 64.71
Carpa 46.63
Carpa 43.61
Caſtelholm 45.61
Caſtrum 53.61
Caſtrum regium Chalis 40.68 49.69
Chim 51.69
Chorogoſchinoz 73.70
Cogerbela 41.65
Cola 61.71
Cola flu. 61.70
Cola pogoſt 62.69
Colmar 39.59
Colmogori 69.65
Congel 34.60
Conſback 35.60
Coninxhauen 32.60
Coperberg 34.63
Copervvik 30.61
COPERDALIA 38.65
Corelenborg 58.67
CORELIA terra 60.67
CORP. Chriſti 68.69
Corſchosm 46.66
Cracovvad 31.66
Cronabach 39.59
Cronaburg 48.93
Cronſbergn 39.58
Cudmudarad 43.66
Cuma 50.62. 46.63
Cumbla 39.61
Cuſta 47.61

D.

Dachten 47.60
Dachdiroth 46.60
Dale 35.62
DALECARLIA 38.64
Dalecarlia flu. 43.62
De Neeſs 32.60
Derpt 51.60
Dfina cœnobium 61.63
Diauon flu. 64.68
Dilibo 42.65
Domshaf 48.71
DomusBircarorū 39.70
DomusRegia 39.66
46.64. 42.63
Don flu. 51.62
Dragenmark 33.60

E.

Echeſio 36.60
Eckby 39.60
Edſvvelt 33.61
Eekholm 52.61
Eekſont 28.60
Egge 41.71
Egrepe 57.63
Elſnabben 43.60
Eluedale 37.63
Enecopia 41.61
Eng 33.61
Erambo 41.62
Erberad 42.64
Erilla 41.65
Erke 44.61
Eſpoa 48.62
Eſterdal 31.63
ERSONES die Eſten 53.65

F.

Falacopia 35.60
Falkenburg 35.59
Farder 32.60
Faxholm 44.65
Feſtun 27.61
Felborg 42.69
Felby 44.70
Fellin 50.60
Ferenbo 36.62
Feſtia 27.61
Feringia 42.61
FINLANDIA 48.62
FINNICVS ſin. 48.61
FINNISCH ſee 44.63
Fluerbuy 39.59
Foria 43.65
Fors 41.66
Forshet 41.67
Foſdael 31.62
Fo.noz 68.67
Froſten 35.66
Frovvenberg 40.59

G.

Galmeſel 48.60
Gambavvik 38.70
Ganga 38.60
Ganſendal 28.61
Geſta 43.62
Gelben 35.63
Gelecal 36.68
Gemen 47.59
GESTRICIA 42.62
Gilberga 37.62
Gilleſcal 32.67
Gnarp 42.65
Goldal 36.66
GOTIA 37.60
GOTLAND 43.59
Gotſcheſand 43.59
Greneſier 40.61
Grilleuiord 39.71
Gritonos 39.63
Groneilant 41.59
Grondelſtein 43.60
Grunnaſund 44.66
Gryp 31.67
Gyka 30.66

H.

Hadhalang 32.61
Halingadab 29.64
HALLANDIA 35.59
Halmſtat 36.58
Halshafen 32.59
Halſne 28.62
Hammar 33.62
Hammer 43.65
Hange 47.61
Hauvvith 19.59
Hapſel 48.60
Hardange 28.61
Harvvick 12.61
Haſſenvvagh 41.71
Hauor 36.59
Hebro 51.58
Hedmark 32.63
Heiliglant 34.68
Heiligenſont 29.60
HELGALAND 32.67
Helgaınas 44.71
Helm 33.58
Helſiogabi 43.70
Helſingauat 53.70
HELSINGIA 41.64
Hempne 32.65
Hennemora 39.62
Hermanger 42.65
Hernefand 45.65
Hertzhals 32.60
Heſcho 34.66
Heſene 41.62

Hefenes 30.60
Heiseport 52.62
Heſingia 48.62
Heſſok 28.62
Hevvel 50.59
Hirkioſtal 48.62
Hitter 28.60
Hoff 31.61
Hokalaut 52.62
Holela 49.65
HOLELA lacus 50.65
Holmdal 35.63
Homedal 31.61
Honbay 41.59
Honouitz 44.71
Horſens 31.58
Hortola 49.62
Houa 37.91
Hudingſual 44.65
Huetlandia 36.59
Huſbay 36.62
Huitta 57.68
Huittis 47.63
Huſabi 40.62

I.

Iadder 27.61
Iama 53.61
Ianacala 49.63
Ianecopen 37.59
Ianen ſlu 46.62
Iegaborg 58.63
Ielmer 39.61
Ielrenoort 27.63
IEMPTA 38.66
Ierſe 42.64
Ietaborg 47.70
Iettadal 43.64
Ighia 52.69
Ihedra villa & I. 62.69
Imbrevvik 35.66
Imndre 52.71
Indal 42.66
Indero 33.66
Ingen 44.71
Inſulæ S. Petri 65.71
I. Crucis 68.68
I. Voſſen 35.67
Iochi 52.64
Iokis 52.67
Iomolaueſi 48.67
Ions Vaten lac. 36.66
Ioufferlan 32.60
Itomäl 51.63
Itreoo 33.66
Iuana craoſt 67.70
Iuan grod 53.61
IVTLANDT

K.

Kallo 32.58
Karris 48.62
Karlaby 50.68
Karue 59.72
Kativvik 42.71
Katzberg 34.60
Kebere 56.72
Keelvvick 49.72
Kegor 59.72
Kelen 36.64
Kexholm 59.63
Kildine 61.71
Kind 45.71
KINDIA 36.60
Kiona 60.61
Kittis 49.62
Kinaneb 55.62
Knie 48.59
Knieſchyf 48.72
Koggeſund 43.64
Kolck 51.61
Korila 56.62
Koskanoz 67.67
Kyla 49.67
Kyn 50.72
Kyro 47.67

Kulkon 47.59

L.

Ladha 35.66
Ladoga 56.62
Ladoga lac. 55.61
Laſſart ſlu. 53.63
Laia 47.67
Laikis 52.63
Laio 47.62
Lako 35.61
Lampis 49.64
Landbro 46.70
LANdrigia ſyl. 55.69
Langa 39.65
Langanas 34.70
Lango 38.71
La pauciſi 55.63
LAPPIA 59.69
Laſvvyk 33.65
Lauſa 59.71
Laxaſtrem 49.70
Leſanger 45.67
Lekſunda 39.63
Lemes 46.63
Lergas 52.68
Leroal 37.67
Leſſo 33.59
Leta 38.62
Lettal 35.61
Lida 40.65
Lideköping 36.91
LIEFLandiæ pars 50.59
Limalant 44.61
Lincopen 39.60
Lindelberg 39.62
Lindeneſi alias Der Noeſs 28.60
Liſta 28.60
Litz 60.70
Liuſdal 42.65
Liuſtord 43.65
Lixen lac 38.64
Lodhuſs 34.60
Loſot 37.70
Logeſont 44.72
Lokhelle 38.70
Lomboshock 69.69
Londingio 36.70
Longaheden 39.62
Longen 31.60
Loſta 42.62
Lotra 56.68
Lula 47.69
Lupalant 45.62
Luſen ſlu. 40.64
Luxſtede 31.59
Lykua Volok 60.72

M.

Maelſtrom 35.69
Maeſtrand 34.60
Maham 51.64
Malanger 38.70
Mandael 30.62
Mardou 31.69
MARE Balticum 42.59
Margeden 49.61
Mark 29.62
Matker 34.61
Matkut 54.73
Mayna Volok 60.72
Medelhuis 34.65
Medfiord 39.71
MELER lac. 40.61
MIDDELPADia 41.61
Milleſuik 40.63
Mita 47.61
Mo 42.63
Mone 48.60
Monomanskie 62.70
MONOMANSKOY leporie 60.70
Monſterſent 34.59
Mora 38.63
Morzouetz 70.68
Moſcho 48.64
MOSCOuiæ pars 64.63
Moſtefera 46.67
Motala 38.60
Motala ſlu. 40.60
Motka 59.71
Motkagoba 60.72
MOVREMANSKOY leporie 55.71
Mouſis 47.64
Munkcuoort 57.72
Muskenes 37.70
Muskſtrom 36.69
MYRMANSKOY more 1. Norvegicum & Danicũ mare 66.61

N.

Narua 53.61
Naſa 34.65
Naydani 55.72
Neleborg 47.61
Neleren 28.61
Nergen 49.61
NERICIA 39.60
Nerpis 46.64
Neſs 38.73
Netaborg 59.64
Netra 44.66
Nicopen 42.60
Nicouensko 67.68
Nidael 29.62
Niding 34.60
Nigavvyk 38.70
NIGER lacus 53.64
Nikirk 46.62
54.62
Nilos 35.60
Niuronda 44.65
Nomendalen 34.68
Noraberg 39.61
Norcopen 41.60
Nordenborg 61.68
Nordmalung 46.66
Nordmor 32.65
Nord Tuſſo 36. 62
Norgonderae 45.66
Normora 37.64
Nord capo 49.73
Nortford 30.66
NORVEGIA 32.64
Notoſer 61.69
Nouogardia 58.61
Nyſlot 53.64

O.

Obdael 29.63
Oberan ſlu. 47.61
OCEAnus ſept. 30.66
Oddoual 34.61
Odenſe 40.63
Oelant 40.58
Oldehilſont 30.60
Oldeſont 27.63
Olenagoba pogoſt 67 69
Olby 52.63
Olſburg 31.61
Olſby 52.70
Olſe 54.63
Olſen 51.63
Olternes 29.60
Ombay 65.66
Omega 53.73
Onegaborg 60.64
Opotzka 34.58
Orka ſlu 49.62
Orebro 40.61
Oreſcak 53.61
Orgront 44.62
Oriai 32.65
Oriſchom ſlu. 49.62
Orſa 39.63
Orſeag 34.61
Oſel 47.59
Oſta fiord 38.69
Oſtbo 40.59
Oſterdal 36.65
Oſterhauen 58.72
Oſteruec 28.63

Oſtoie

Oſtoje ſero 62.62
Oſtraath 33.66
Otteüos 36.68
Ouiken 36.66
Ovvna 64.66
Ovvyek 40.68
Oyfiord 40.71
Oxefort 31.60

P.

Paderick 57.72
Pades 49.60
Padeuoort 55.72
Pageſca 52.64
Palio 49.67
Parnievv 49.59
Paſerik 55.71
Peckengam flu. 56.71
Peckingam 57.71
Peibas lac. 52.60
Pele 43.71
Pelimoſero 65.69
Pelitza flu. 66.68
Pelting 51.62
Penta 54.69
Pemara 47.61
Perkala 49.66
Perna 52.62
Parnavv 49.59
Pero 57.68
Perſora 49.68
Petſenskie pogoſt 37.70
Piente 49.64
PIENTE lac. 50.63
Pinego 69.66
Pita 47.69
Pleskovv 53.60
Podon 60.71
Polna flu. 56.63
Ponoye 68.68
Porthut 51.62
Portky 52.70
Po. Penticoſt 69.67
Poſda 68.67
Pottra 53.67
Pourth 67.69

Q.

Quede fior 36.71
Quercken 46.67

R.

Ragund 41.66.
Ramaſij 42.66
Ramme 46.64
Raſſeborg 48.61
Raugma 45.62
Reffiund 39.66
Reinknap 27.62
Reiſenburg 52.62
Renaual 45.67
Renſby 41.68
Reon C. 33.66
Repervvik 30.60
Reſager 36.62
Reſil 42.67
Reſſa 48.63

Reto 39.63
Reuel 50.61
Ribbeknut 30.60
Rodeluik 45.71
RODEN 42.61
Rodhelle 38.71
Rodho 31.66
Roemerck 33.62
Rogge 43.61
Rogſtada 43.65
Rollen 37.69
Rom 33.59
Romſdal 29.63
Rona 48.62
Roodehel 54.63
Rune 47.59
Ruſt 34.69

S.

Sadeſſa flu. 51.62
Sagolax 53.64
Sala 51.68
Salis 49.59
Salten 32.67
Sammavvik 43.72
S. Andreas 51.70
Ruſt 34.69
S. Brigittæ mõ. 27.62
S. Colai 47.72
S. Georgij 67.70
S. Iohannis 68.69
S. Michael 68.66
S. Michelsberg 30.63
S. Nicolai 67.66
Sandal 35.64
Sandavvar 39.71
Saniam 40.71
Sarborg 33.61
Saſtmola 43.63
Sauolax 50.67
Saya 51.64
Scara 35.60
Sceierf 34.63
Sceninga 37.60
Sceren 53.62
Scerpena 29.66
Schagen 32.60
Schelſeuer 40.59
Sclychauen 43.59
SCRICHINNIA 49.71
Scula mon. 46.66
Sderheri 33.61
Sdvy 32.59
Sederon flu. 50.62
Segervvar 42.70
Selaua 43.66
Selloer 28.60
Semeſtou 66.70
Semeſtroſpogoſt 65.70
Semingia 56.63
Semiſſe 51.63
Senlodael 29.64
Sera flu. 48.62
Serenoch 28.60
Scuitenes 27.61

Sibbenis 46.60
Sichem 43.63
Sigolan 55.63
SIGOSSVND 39.71
Silen lac. 39.63
Siluerberg 34.62
Siſmes 52.65
Skaffiuen 36.70
Skarteſuugh 40.71
Skellitta 46.68
Skokirkia 42.63
Skon 44.65
Skongen 35.67
Skirkby 52.70
Skyra 44.69
SMALANDIA 37.59
Snaſen 32.66
Soderala 42.63
Soenvvat 32.61
Sognifai mon. 30.64
Sognifal 30.65
Soknadal 35.65
Soleta 42.66
Soloſki 64.67
Somel 50.62
Somen lac. 37.60
Somera 53.62
Sonneburg 47.60
Sonybe pogoſt 59.69
Soronet flu 52.63
Sotdaler 36.64
Sparabo 31.66
Stadſbig 32.66
Stadt 29.65
Staenes 36.63
Staffanger 28.61
Stameitt 40.60
stanuvviſche 72.69
starigar 59.69
stappen 46.73
steckholm 30.57
steg 34.67
stek 42.61
stekborg 41.59
stenobig 35.63
stideln 32.61
stittungberg 45.72
stokholm 42.61
strengis 40.61
stuua 40.66
styredal 36.66
Suackby 37.65
suaka 37.65
sudbradſdaler 33.63
suder copen 40.59
suderdal 29.61
suderdalac 29.64
suderhem 31.61
SVDERMANNIA 41.60
sudmor 32.64
SVECIA 38.64
sugamora 68.66
sunda 39.66

sunnebo 39.59
surendal 34.65
suydford 28.65
suyervver 47.72
suyroi 47.72
svvalagen 43.59
svvarde 43.59
sylbuy 40.59

T.

Tahaft 57.68
Tantroſa 50.63
Telg 41.61
Tellemark 31.61
Tellie 41.60
Tenaſalia 46.62
TERSKOY LEPO-RIE 66.69
Tetreue 61.68
Tiallſund 35.69
Tingvvalla 37.62
Tivvegen 37.61
Tolſburg 52.61
Toran lac. 47.62
Torp 42.66
35.60
Tornia emporiũ 50.69
Torſacker 43.66
41.63
Torſanger 39.62
Toua flu. 69.67
Traenooch 35.69
Tree Oſtroui 69.68
Trofel 53.68
Trom 31.60
Trompſont 42.72
Trondanas 37.71
Troſa 42.60
Trundhem 34.66
Tryla 50.68
TVISCHIA 40.60
Tuna 43.65
38.62
Tuſſo 36.62
Tuſvvonas 40.71
Tureren 34.66
Tybne 60.72
Tybne Volok 60.72
Tyſded 30.59
Tysholm 33.60

V.

Vaerond 43.59
Valbo 42.62
Vallis 46.61
Vames 50.62
Varnen 36.60
Varo 31.69
Varta 56.68
Vaſm 55.69
Vaſten 38.60
Vaſtral 35.71
Vbdal 34.64
Vden 29 35
Vdden 31.62
Vedagoba

Vedagoba 38.72
Vekelax 38.63
Vema 46.62
Verga 47.66
Vermelac 36.63
VERMELANDIA 36.62
Vermo 46.64
Vero 48.68
Verulax 38.63
Vesikila 46.65
Viburg 35.64
Viga 47.62
Vigelstade 38.59
Vicsie 42.70
Vingaker 40.60
Viris 57.64
Virtis 31.67
Visnen 37.62
Vista 54.67
Vla 52.69
Vladiskoy lac. 41.64
Vlecker 29.60
Vlenfaker 33.61
Vlelbuy 45.63
Vlfen 45.65
Vlmoherad 37.62
Vma 45.67
VMA TRESK 41.67
Vnderaeker 38.67
Vnderual 40.70
Vogelo 44.72
Voxstee 28.60
VPLANDIA 40.62
Vrvveer 28.63
Vurziers 26.61
Vv.
VValcopen 37.61
Vvaga 66.63
Vvagaiesera 66.63
Vvalders 28.64
Vvandvvag 39.70
Vvardhovvis 56.72
Vvardal 34.67
Vvarongia 63.70
Vvarsiga 64.68
Vvarsiga flu. 65.68
Vvarsondt 43.59
Vvarstberg 35.59
Vveber 38.59
Vvedde 43.61
Vveddero 34.58
Vveissenstein 51.60
Vvenden 50.59
VVENER lac. 36.61
Vvensussel 31.59
Vverder 48.60
Vvernemo 37.59
Vvestbo 39.59
Vvesterdal 33.62
Vvestergara 42.58
Vvesterhars 40.61
Vvesterhus 39.66
Vvestkiel 31.61
Vvestervvik 39.59
Vvestucort 36.69
VVestraherad 37.63
VVETER lacus 38.60
Vvexo 38.58
Vvigesera 64.63
Vvittinso 27.62
Vvodlaiesera 64.64
Vvolfsont 30.60
Vvorist 47.61
Vvyck 54.61
Z.
Zolotitza 68.67

DVSSELDORPII

Excudebat Bernardus Busius Illustrissimi Ducis Iuliæ, Cliuiæ, Montis, &c. Typographus, sumptibus heredum Gerardi Mercatoris Rupelmundani, Anno 1602.

Scheda riassuntiva del restauro

Progetto n.48 / 2010
Colloc. 8.33.N.14

Interventi:
Documentazione fotografica dei danni. Smontaggio totale.
Spolveratura a secco con pennello morbido.
Rammendoalla piega e sostituzione di tutte le brachette.
Nuova cucitura, nuovi nervi, nuova indorsatura, nuovi capitelli.
Recupero della coperta,
con innesto di pergamena sulle lacune del dorso e degli angoli
Nuove carte di guardia in carta giapponese colista.
Collanti utilizzati: tylose - evacon

Laboratorio: Legatoria Pannega
Progetto: M. Battaglini –C. Di Lillo
Intervento eseguito da :
Data: Maggio 2011

LEGATORIA e RESTAURO
PANNEGA
Via Salvatoretto, 160/C
Cell 392 9185148